

**TEKİRDAĞ TARİHİ KENT MERKEZİ KİMLİĞİ
BAĞLAMINDA KENTSEL İÇ MEKANLARIN
KEŞFİ İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ**

TALİA ÖZCAN AKTAN

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**Danışman: Prof. Dr. Murat ÖZYAVUZ
2024**

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TEKİRDAĞ TARİHİ KENT MERKEZİ KİMLİĞİ BAĞLAMINDA KENTSEL İÇ
MEKANLARIN KEŞFİ İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ**

TALİA ÖZCAN AKTAN

ORCID: 0000-0002-9779-9298

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ
Danışman: Prof. Dr. Murat ÖZYAVUZ

EKİM-2024
Her hakkı saklıdır.

ÖZET

TEKİRDAĞ TARİHİ KENT MERKEZİ KİMLİĞİ BAĞLAMINDA KENTSEL İÇ MEKANLARIN KEŞFİ İÇİN BİR MODEL ÖNERİSİ

Talia ÖZCAN AKTAN

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Murat ÖZYAVUZ

Tekirdağ, geçmişten günümüze liman kenti olmanın yanı sıra, tarihi nitelikleri ile de kimlik kazanmış bir kenttir. Modern dünyada kaybolan değer bakımından tarihi kimliği korumak, kentleri birbirinden ayıran yegane nitelikleri kavramak bakımından önemlidir. Tekirdağ kent merkezinin tarihi kimliğini korumak, vurgulamak ve geleceğe aktarmak tezin temel amacıdır. Kentsel iç mekanlar, tarihi “yer”leri öne çıkaran, kentlinin geçmişten günümüze aidiyet geliştirdiği, ayırt edilebilir vb. mekanlar olarak, tarihi kent kimliğini aktarmada önemli rol üstlenirler. Bu bağlamda kentsel iç mekan kavramı peyzaj mimarlığı kapsamında, tarihi kent kimliği ile ele alınmıştır. Tekirdağ tarihi kent merkezinde yer alan kentsel sit alanı ve peyzaj mimarlığı disiplininin ana konusu olan açık kamusal mekanlar, tezin kapsamını oluşturmuştur. Tez, kentsel iç mekan ve tarihi kent kimliği kavramlarını ilişkisel olarak ele almakta ve kuramsal bir çıkarım sunmaktadır. Kuramsal temeller ve ilişkilere dayanarak Tekirdağ tarihi kent merkezinin açık kamusal mekanlarında morfolojik yöntemlerle ve sözlü tarih görüşmeleri ile alan çalışmaları yürütülmüştür. Morfolojik yöntemler ile tarihi kent merkezinde günümüzde yer alan mevcut kentsel iç mekanlar ortaya konmuş; sözlü tarih görüşmeleri ile anılarda yer bulan, geçmişteki kentsel iç mekanlar keşfedilmiştir. Veri sentezlerine dayanan model önerisi ile, tarihi kimlik mekanlarında oluşan/oluşmuş kentsel iç mekanların hangi yapısal ve beşeri düzlemlerde araştırılacağına dair bir altlık sunulmuştur. Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için geliştirilen model önerisi, tarihi kent merkezindeki kentsel iç mekanların keşif yollarını işaret eden bir yol haritası sunmaktadır. Geliştirilen model, tarihi kent merkezinde mevcut kentsel iç mekanlar ile anılardaki kentsel iç mekanlar arasında bir karşılaştırma yapılmasına ve devamlılık gösteren, dönüşen ve kesintiye uğrayan kentsel iç mekanların keşfedilmesine olanak tanımıştır. Tarihi kimliği korumak, vurgulamak ve geleceğe aktarmak için kentsel iç mekanların potansiyelleri de böylece, sentez ve sonuç bölümlerinde değerlendirilmiştir. Tez, öncelikle Tekirdağ tarihi kent kimliği çalışmalarına, sonra da tarihi kent kimliğini konu edinen çeşitli kentlere, disiplinlere, kent çalışmalarına, akademik çalışmalara ve pratiklere kentsel iç mekanları bir araç olarak sunarak, tarihi kimliğin korunması ve aktarılması doğrultusunda yol gösterici niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel İç Mekan, Tarihi Kent Kimliği, Tekirdağ

ABSTRACT

A MODEL PROPOSAL FOR THE EXPLORATION OF URBAN INTERIORS IN THE CONTEXT OF THE IDENTITY OF TEKIRDAG HISTORICAL CITY CENTER

Talia ÖZCAN AKTAN

Department of Landscape Architecture

PhD Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Murat ÖZYAVUZ

In addition to being a port city from the past to the present, Tekirdağ has developed a sense of identity through its history. Understanding the distinctive qualities that set towns apart from one another and preserving historical identity in terms of lost values are crucial in the current world. Preserving, highlighting, and passing on the Tekirdağ city center's historical identity to the future is the primary goal of the thesis. Urban interior spaces are crucial in communicating the city's historical character because they serve as distinct locales that emphasize historical "places," where citizens have formed a sense of belonging from the past to the present. In this context, the concept of urban interior has been addressed within the scope of landscape architecture, focusing on historical urban identity. The thesis's scope has been shaped by the open public spaces in the urban site situated in Tekirdağ's historical city center, which are the primary focus of the landscape architecture discipline. The thesis provides a theoretical inference and discusses the ideas of urban interior and historical city identity in connection to one another. Based on theoretical foundations and relationships, field studies have been conducted in the open public spaces of the historical city center of Tekirdağ using morphological methods and oral history interviews. Morphological methods have shown the current urban interiors in the historical city center and urban interiors from the past have been uncovered through oral history interviews. With the proposed model based on data synthesis, a foundation has been provided for investigating urban interiors formed in historical identity spaces across various structural and human dimensions. The model proposal developed for the exploration of urban interiors in the context of the identity of the historical city center of Tekirdağ offers a roadmap indicating the paths for exploring urban interiors in the historical city center. The model has made it possible to compare the current urban interiors in the historic city center with the urban interiors in memories, as well as to investigate continuous, transformed, and interrupted ones. Thus, the synthesis and conclusion sections have assessed the potential of urban interiors for maintaining, highlighting, and passing on historical identity to the future. By presenting urban interiors as a tool for the preservation and transmission of historical identity, the thesis primarily guides the context of Tekirdağ's historical urban identity studies, which in turn guide various cities, disciplines, urban studies, academic works, and practices that address historical urban identity.

Keywords: Urban Interior, Historical Urban Identity, Tekirdağ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
TEŞEKKÜR.....	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Tezin Amacı ve Kapsamı.....	2
1.2. Literatür Özeti ve Özgünlük.....	4
2. KURAMSAL TEMELLER.....	8
2.1. Kentsel İç Mekan.....	8
2.1.1. Kentsel iç mekan yaklaşım ve uygulamaları.....	27
2.1.1. Kentsel iç mekanların soyut nitelikleri.....	39
2.1.2.1. Duyusal algılar.....	40
2.1.2.2. Zamana bağlı algılar: Maddeler ve izler.....	43
2.1.2.3. Psikolojiye bağlı algılar.....	44
2.1.2.4. Objeye bağlı algılar.....	45
2.2. Tarihi Kent Mekanında Kimlik ve Koruma.....	46
2.2.1. Tarihi kimlik.....	52
2.2.2. Tarihi kimliği korumanın önemi.....	57
2.2.2.1. Tarihi kimliği koruma yaklaşımları.....	59
2.3. Kentsel İç Mekanlar ve Tarihi Kent Kimliği İlişkisinin Kurulması.....	62
2.3.1. Kuramsal alt başlıklar bakımından kurulan ilişki.....	63
2.3.2. "Açık kamusal mekan" zemininde kurulan ilişki.....	65
2.3.3. "Yer" bağlamında kurulan ilişki.....	68
2.3.4. "Aidiyet" kapsamında kurulan ilişki.....	72
3. ÖRNEKLEM: TEKİRDAĞ TARİHİ KENT MERKEZİ.....	82
3.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi.....	84
3.2. Yöntem ve Prosedürler.....	103
3.3. Morfolojik Çalışmalar: Mevcut Kentsel İç Mekanların Keşfi.....	106
3.3.1. Tarihi ambiyans sunan kentsel iç mekanlar.....	107
3.3.1.1. Geçiş mekanları ve sınırlar.....	107
3.3.1.2. Bağlaç görevindeki mekanlar.....	114
3.3.1.3. Mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar.....	117

3.3.2. İşleve bağlı oluşan kentsel iç mekanlar.....	119
3.3.2.1. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları.....	119
3.3.2.2. Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar.....	127
3.4. Sözlü Tarih Görüşmeleri: Anılardaki Kentsel İç Mekanların Keşfi.....	132
3.4.1. Kültür ve aidiyet bağlamında kentsel iç mekanlar.....	136
3.4.1.1. Geçiş mekanları.....	139
3.4.1.2. Bağlaç görevindeki mekanlar.....	142
3.4.2. Birleştiricilik bağlamında kentsel iç mekanlar.....	143
3.4.2.1. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları.....	143
3.4.2.2. Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar.....	147
3.4.2.3. Anılardaki kentsel iç mekanların frekans analizi.....	148
3.4.2.4. Anılardaki kentsel iç mekanların ilişki analizi.....	154
3.5. Bulgular.....	160
3.5.1. Morfolojik çalışmaların bulguları.....	160
3.5.1.1. Tarihi ambiyansa bağlı kentsel iç mekanların türleri.....	160
3.5.1.2. İşleve bağlı oluşan kentsel iç mekanların türleri.....	164
3.5.2. Sözlü tarih görüşmelerinin bulguları.....	167
3.5.2.1. Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanların türleri.....	168
3.5.2.2. Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanların türleri.....	170
3.6. Sentez: Model Önerisinin Geliştirilmesi.....	172
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	184
KAYNAKLAR.....	189
ÖZGEÇMİŞ.....	205

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. 1. “Kent kimliği” veya “kentsel kimlik” kavramlarının lisans üstü tezlerde bölümlere göre yer alışı.....	5
Çizelge 1. 2. “Kent kimliği” veya “kentsel kimlik” kavramlarını içeren doktora düzeyi tezler (Peyzaj Mimarlığı)	5
Çizelge 1. 3. Kentsel iç mekan kavramına yer veren lisans üstü tezler.....	7
Çizelge 2. 1. Kentsel iç mekan inşası; özet tablo.....	14
Çizelge 2. 2. Kentsel iç mekanların tespiti	26
Çizelge 2. 3. Tarihi kentsel peyzaj koruma yaklaşımları.....	61
Çizelge 2. 4. Kentsel iç mekanlar ve kent kimliği arasındaki ilişki.....	64
Çizelge 3. 1. Niteliklerine göre çalışma alanındaki tarih jeneratörleri.....	100
Çizelge 3. 2. Çalışma alanında yer alan çeşmelerin künyeleri	127
Çizelge 3. 3. Anılma sıklığına göre dağılım	152
Çizelge 3. 4. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları dağılım.....	153
Çizelge 3. 5. Geçiş mekanları dağılım.....	153
Çizelge 3. 6. Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar dağılım.....	154
Çizelge 3. 7. Bağlaç görevindeki mekanlar dağılım.....	154
Çizelge 3. 8. Ambiyansa bağlı kentsel iç mekanların türleri; Özet tablo.....	163
Çizelge 3. 9. İşleve bağlı kentsel iç mekanların türleri; Özet tablo.....	166
Çizelge 3. 10. Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekan türleri; Özet tablo.....	169
Çizelge 3. 11. Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanların türleri; Özet tablo.....	171

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1. Tezin faaliyet listesi.....	3
Şekil 2. 1. Google Ngram verilerinde “urban interior”.....	13
Şekil 2. 2. Mumford’dan (2007) esinlenilerek Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur..	18
Şekil 2. 3. Rice’tan (2007) esinlenilerek Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur.....	19
Şekil 2. 4. Açık kamusal mekandaki insan.....	20
Şekil 2. 5. Kentsel iç mekan niteliği taşıyan “conteyner”lar	22
Şekil 2. 6. Açık kamusal mekanda kentsel “iç” mekanlar, Teston (2020)’den yararlanılarak Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur.....	24
Şekil 2. 7. A World in Making: Cities, Craft, Design” (2013), 567 Collins Street, Melbourne.	28
Şekil 2. 8. New Babylon Projesi, Constant Nieuwenhuys, 1959.....	30
Şekil 2. 9. Kentsel iç mekan yaklaşımları.....	31
Şekil 2. 10. Kentsel iç mekan uygulamaları.....	32
Şekil 2. 11. Deneyime dayalı kentsel iç mekan: Şiir dinletisi.....	34
Şekil 2. 12. Kuzguncuk’un oturma odası, sahil çay evi.....	35
Şekil 2. 13. Bereketli Sokak’ın katılımcı tasarım ile kentsel iç mekana dönüşmesi.....	37
Şekil 2. 14. Kentsel iç mekanın soyut bağlamları.....	40
Şekil 2. 15. Işık ile tanımlanan kentsel iç mekan.....	41
Şekil 2. 16. In Situ-Jourda, Requalification of the Banks of the Rhone, Lyon (France), 2008, Courtesy of In Situ-Jourda.....	42
Şekil 2. 17. Süleymaniye tarihi kuru fasulyecileri.....	43
Şekil 2. 18. Yıpranmış yüzeylerde algılanan kentsel iç mekan	44
Şekil 2. 19. Kent kimliği bileşenleri	47
Şekil 2. 20. Kentsel belleğin oluşumu	51
Şekil 2. 21. Tarihi mekanlarda kimlik çalışmaları.....	54
Şekil 2. 22. Mekan’dan Yer’e: Tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekan.....	69
Şekil 2. 23. Yer ve kentsel iç mekan.....	70
Şekil 2. 24. Tarihi kimliği yansıtan kentsel iç mekanlarda yapısal nitelikler kolajı.....	71

Şekil 2. 25. Tarihi kimliği yansıtan kentsel iç mekanlarda beşeri nitelikler kolajı.....	72
Şekil 2. 26. Aidiyet, tarihi kimlik ve kentsel iç mekan ilişkisi.....	75
Şekil 2. 27. Aidiyet, kentsel iç mekan ve tarihi kimlik ilişkisi.....	76
Şekil 2. 28. Aidiyet, tarihi kimlik ve kentsel iç mekan ilişkisi.....	78
Şekil 3. 1. Tezin yöntem şeması.....	83
Şekil 3. 2. Tekirdağ tarihi kent merkezi: Tekirdağ kentsel sit alanı (ve kentsel sit etkileme geçiş alanı).....	84
Şekil 3. 3. Tekirdağ kent yerleşim alanları.....	85
Şekil 3. 4. Rüstem Paşa Külliyesi ve Taş İskele'nin kentleşmeye etkisi.....	86
Şekil 3. 5. Tarihte Rodosçuk	87
Şekil 3. 6. Tekirdağ'ın tarihsel gelişim süreci.....	89
Şekil 3. 7. Tarihi kent merkezinin kentin diğer bölgeleri ile olan ilişkisi.....	90
Şekil 3. 8. Tarihi kent merkezinde tarihi doku kolajı.....	91
Şekil 3. 9. Kentsel sit alanında yer alan öncelikli proje alanları.....	92
Şekil 3. 10. Kentsel sit alanındaki yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm noktaları ve işaret öğeleri..	95
Şekil 3. 11. Cumhuriyet Meydanı ve ona bağlanan yollar	97
Şekil 3. 12. Tekirdağ Hükümet Meydanı 1931 (Stüdyo Yıldız'ın arşivinden), günümüzde Tarihi Kent Meydanı olarak anılmakta.....	98
Şekil 3. 13. Tarihi Kent Meydanı ve ona bağlanan yollar	99
Şekil 3. 14. Kentsel sit alanında kültür envanterine dahil olan tarih jeneratörleri kolajı.....	101
Şekil 3. 15. Haritaların çakıştırılması ile kentsel sit alanında belirlenen tarih rotası.....	102
Şekil 3. 16. Çalışmanın yürütülmesi için belirlenen tarih rotası.....	103
Şekil 3. 17. Alan çalışmasının yöntem şeması.....	104
Şekil 3. 18. Morfolojik çalışmalar için görsel analiz şeması.....	107
Şekil 3. 19. Geçiş mekanları: Sokaklar, merdivenler ve köprüler.....	108
Şekil 3. 20. Tarihi dar sokaklarda tanımlanmış kentsel iç mekanlar.....	109
Şekil 3. 21. Tekirdağ'ın topografya haritası	109
Şekil 3. 22. Merdiven ve köprü mekanlarında oluşan kentsel iç mekanlar.....	110

Şekil 3. 23. Merdivenli Park (Taş Merdivenler).....	110
Şekil 3. 24. Merdivenlerde oluşan kentsel iç mekanlar.....	111
Şekil 3. 25. Geçiş niteliğindeki üst geçitte oluşan kentsel iç mekan.....	112
Şekil 3. 26. Atatürk Bulvarı üzerindeki sınır ve katmanlar: Sergileme duvarı.....	113
Şekil 3. 27. Kıyıda oluşan kentsel iç mekan.....	114
Şekil 3. 28. Giriş ve eşikler ile oluşan kentsel iç mekanlar.....	114
Şekil 3. 29. Bağlaç görevindeki eşik; kentsel iç mekan örneği.....	115
Şekil 3. 30. Eşiklerde oluşan kentsel iç mekanlar.....	116
Şekil 3. 31. Pencereler ile kurulan bağlaç niteliğindeki kentsel iç mekanlar.....	116
Şekil 3. 32. Mobilyalar ile oluşan kentsel iç mekanlar.....	117
Şekil 3. 33. İç mekan mobilya ve nesneleri ile oluşmuş kentsel iç mekan.....	118
Şekil 3. 34. Esnafın dükkanların önünü mobilyalar ile iç mekan “gibi” kullanması.....	118
Şekil 3. 35. Çalışma alanında yer alan anıt ağaçlar	121
Şekil 3. 36. Ağaç gölgesinde oluşan kentsel iç mekan (Çimlere oturma).....	122
Şekil 3. 37. Ağaç gölgelerinin oturma, dinlenme, sosyalleşme, buluşma için kullanımı.....	122
Şekil 3. 38. Ağaç gölgesine yerleştirilen mobilyalar ile oluşan kentsel iç mekan-a.....	123
Şekil 3. 39. Ağaç gölgesine yerleştirilen mobilyalar ile oluşan kentsel iç mekan-b.....	123
Şekil 3. 40. Tarih jeneratörleri (Rüstem Paşa Bedesteni) etrafında oluşan geçici oturma, dinlenme, sosyalleşme, buluşma mekanları.....	124
Şekil 3. 41. Çalışma alanında yer alan çeşmeler	125
Şekil 3. 42. Çiftlikönü çeşmesi (şadırvan)	126
Şekil 3. 43. Seyyar satıcı, geçici kentsel iç mekan.....	128
Şekil 3. 44. Seyyar satıcının oluşturduğu kentsel iç mekan.....	129
Şekil 3. 45. Tarihi kent meydanındaki lokmacı- oluşan geçici kentsel iç mekan.....	129
Şekil 3. 46. Dükkanının önünde çalışan ayakkabıcı.....	130
Şekil 3. 47. Dükkanının önünde işini yapan esnafın oluşturduğu kentsel iç mekan.....	131
Şekil 3. 48. Ertuğrul Mahallesi muhtarı ile yapılan ön görüşmelerden bir kare (Bedesten önü).....	133

Şekil 3. 49. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-a.....	134
Şekil 3. 50. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-b.....	134
Şekil 3. 51. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-c.....	135
Şekil 3. 52. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-d.....	135
Şekil 3. 53. Geçiş mekanlarının kelime frekansları	149
Şekil 3. 54. Bağlaç görevindeki mekanların kelime frekansları	149
Şekil 3. 55. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları kelime frekansları.....	150
Şekil 3. 56. Ticari faaliyetler oluşan mekanlar kelime frekansları.....	151
Şekil 3. 57. Kentsel iç mekanların ilişki diyagramı.....	155
Şekil 3. 58. Örnek ilişki diyagramı 1.....	157
Şekil 3. 59. Örnek ilişki diyagramı 2.....	158
Şekil 3. 60. Coğrafi niteliklere bağlı kentsel iç mekanlar.....	161
Şekil 3. 61. Tarihi mimari tipoloji, form, strüktür ve malzeme ile oluşan kentsel iç mekanlar.....	162
Şekil 3. 62. Gündüz kullanıma bağlı oluşan kentsel iç mekanlar.....	162
Şekil 3. 63. Mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar...	164
Şekil 3. 64. Gündüz kullanımına bağlı anlık olaylar ile oluşan kentsel iç mekanlar.....	165
Şekil 3. 65. Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlar.....	168
Şekil 3. 66. Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlar.....	170
Şekil 3. 67. Kentsel iç mekanlar ve türleri.....	173
Şekil 3. 68. Kentsel iç mekan türlerinin mekansal ilişkileri.....	174
Şekil 3. 69. Tekirdağ tarihi kent kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için model önerisi.....	177
Şekil 4. 1. Mevcut ve anılardaki kentsel iç mekanların değerlendirmesi.....	182
Şekil 4. 2. Kesintiye uğrama, dönüşme ve devamlılık gösterme bakımından kentsel iç mekanlar.....	183

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu süreçte güvenini ve desteğini esirgemeyen, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Murat Özyavuz’a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez izleme komitesi üyeleri olarak, destek ve yönlendirmeleriyle tezin olgunlaşmasına katkılarını sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Tuğba Kiper ve Prof. Dr. Özge Cordan’a, süreç içindeki emeklerinden dolayı minnettarım. Tezin alan çalışmalarında çokça katkısını gördüğüm, kaynak temini konusunda yardımını gördüğüm çok sevgili hocam Sezai Kurt’a, paylaşımları sebebiyle teşekkürü borç bilirim. Ayrıca alan çalışmalarına gönüllülükle katılan, sözlü tarih görüşmelerini gerçekleştirdiğim her bir katılımcıya, paylaştıkları anılar için teşekkür ederim.

Zorlu, ama bir o kadar da keyif ile yürüttüğüm doktora sürecinde benden desteklerini esirgemeyen aileme ve sevgili eşime, küçük yaşında büyük sabır gösteren oğlum Akın’a sonsuz teşekkürler.

Talia ÖZCAN AKTAN

Yüksek İç Mimar

1. GİRİŞ

Tarihi kent mekanında imgelenebilir niteliklerin kentleşme, değişen toplumsal ve kültürel yaşam, nüfus artışı, yetersiz koruma yaklaşımları, mevcut tasarım dilinin kaybı, yanlış restorasyonlar, bütüncüllükten uzak yaklaşımlar vb. (Tunçer, 2014; Taşcıoğlu, 2018) ile yitirilmesi, kentlerin tarihi kimliğini korumaya dair çalışmaların yürütülmesini gerekli kılmaktadır.

Tarihi mekanların korunması, geçmiş ve gelecek arasındaki köprünün kurulmasıyla, bir başka ifadeyle *aktarım ortamlarının* (Lewicka, 2008) muhafazası ve temini ile ilişkilidir. Bu bağlamda; multi ölçekli (Eruzun, 1992), gelenek ve görsel değerleri yansıtan (Yazgan ve Eroğlu, 1992), kültürü yaşatarak devamlılık hissi yaşatan ve kentlinin mekansal aidiyetini sağlayan (Lewicka, 2008), yeniden işlev kazanarak belleği diri tutan ve kültürel aktivite ve kimlik mekanlarını tanımlayan (Cohen, 1999) ve kent ve insan arasında kurulan ilişkiyi temin etmek bakımından insan ölçeğine yakın tasarımı benimseyen (Tiesdell, 1996) yaklaşımlar, tarihi kimlik mekanlarının korunmasında ele alınabilmektedir.

Tarihi kimlik mekanlarının korunması kent genelinden mobilya ölçeğinde bir tasarıma kadar geniş kapsamda değerlendirilebileceğinden (Eruzun, 1989), disiplinler arası bir çalışma gerektirmektedir.

Bu bağlamda peyzaj mimarlığı kapsamında ele alınan ve tarihi kimliği korumaya, vurgulamaya ve geleceğe aktarmaya yönelik geliştirilecek bu tez çalışmasını, kentsel iç mekanlar kapsamında ele almak, tarihi kimliği koruma yaklaşımlarında çok disiplinli ve multi ölçekli çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Zira, ilk izine 1900'lerin başında rastlanan kentsel iç mekan kavramı (Sitte, 1889), kentsel mekansal birçok pratikten altlık edinerek; günümüzde kenti, kentliyi, potansiyel doluluk ve boşluk alanlarını, yeniden işlev kazanmayı, mekansal etkileşimleri, sosyal iletişimlerini, aidiyet, kültür, kimlik ve imgeyi vb.; üç temel yapı taşı üzerinden (bedenler, nesneler ve mekanlar) (Guinta, 2009) okuyarak, çok disiplinli bir çalışma alanı sunmakta ve peyzaj çalışmalarını kapsayan literatürde yer almayı hak etmektedir.

Mekan ötesi bir yaklaşım olan kentsel iç mekanlar (Attiwill, 2011) ile ilişkilendirilerek değerlendirilen tarihi kimlik ve kimliği koruma yaklaşımlarının; sahip oldukları temel kavramsal alt başlıklar (yapısal: kent, çevre, atmosfer, tarihi doku vb. / beşeri: insan, kültür, algı, aidiyet vb.) bakımından ortak paydada; kentin açık kamusal mekanlarında deneyimlenebilmeleri bakımından ortak düzlemde; tanımlı ve özelleşmiş bir “yer” i tarif

etmeleri bakımından ortak zeminde; ve aidiyeti temin eden mekanlar olarak insan-mekan ilişkisi odağında ortak bir amaç için bir araya gelmeleri mümkündür.

Bu bağlamda tarihi kimliği ele alan tez çalışmasında, multi ölçekli bir perspektif ile kentsel iç mekan uygulama ve yaklaşımlarının bir araç olarak benimsenmesinin sağladığı olanaklar ve imkanlar vurgulanmaktadır.

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı

Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliğinin korunması, vurgulanması ve geleceğe aktarılması, tezin araştırma problemini belirlemektedir. Kentlerin biricik niteliklerinin en belirgin temsilcisi olan tarihi kent kimliği (Taşçıoğlu, 2018), modern kentlerin tümünde olduğu gibi Tekirdağ'da da hak ettiği değeri görememektedir. Yerel yönetimlerin tarihi kimliği görünür kılmak adına yürüttüğü çalışmalara (“Miras Atölyesi”; “Anılarda Ertuğrul Mahallesi” vb.) akademik anlamda bir katkı sunmak adına, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı bünyesinde Tekirdağ tarihi kimliğine yönelik çalışmaların yapılması elzemdir.

Tarihi kent kimliğinin en önemli lokomotifleri olan *açık kamusal mekanlar*, peyzaj mimarlığı disiplininin temel çalışma alanı olarak, Tekirdağ kentsel sit alanı içinde tezin kapsamını oluşturmaktadır. İç kavramını, özelleşmiş bir “yer”e atıfla aktaran kentsel iç mekanları tarihi kent dokusunun açık kamusal mekanlarında değerlendirmek, peyzaj mimarlığı disiplinine farklı bir perspektif kazandırmayı hedeflemektedir. Zira, pratikte peyzaj mimarlığı uygulamaları kapsamında yerini bulan kentsel iç mekanları, peyzaj literatürü kapsamında ele almak önemlidir.

Bu bağlamda tez, kentsel iç mekanlar ile tarihi kimlik arasındaki kuramsal ilişkinin kurulması ile kentsel iç mekanların tarihi kimliğin korunmasında, vurgulanmasında ve geleceğe aktarılmasında etkin olabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda kentsel iç mekanları birer araç olarak kullanan tezde;

- Tekirdağ Süleymanpaşa’da yer alan tarihi kent merkezi kimliği kapsamında makro ölçekli açık kamusal mekanlar mikro ölçekteki kentsel iç mekanlar ile ele alınarak, multi ölçekli bir araştırma sunulmuştur; Makro ölçekli olan ve geçiş mekanları, sokaklar, caddeler, yeşil alanlar, meydanlar vb. ağları kapsayan açık kamusal mekanların ölçeksel bir sınır aşımı olan ve dış mekanda “iç” gibi davranan, insan ölçeğindeki kentsel iç mekanlar ile alınarak

değerlendirilmesi, çalışmaya multi ölçek kazandırmaktadır.

- Tekirdağ kent merkezinin tarihi kimliğini korumaya, vurgulamaya ve geleceğe aktarmaya yönelik kentsel iç mekanların *keşfi* için bir *model* önerisi geliştirilmiştir.

Bu amaç doğrultusundaki faaliyetler aşağıdadır:

- Kentsel iç mekanlar ve tarihi kimliğin ilişkisel olarak ortaya konduğu **kuramsal temeller** araştırılmıştır; Kuramsal temellerin araştırılması aşamasında alt başlıkları ile *kentsel iç mekan; tarihi kent mekanında kimlik ve koruma; kentsel iç mekanlar ve tarihi kent kimliği ilişkisinin kurulması* konuları tartışılmıştır.
- Tarihi kent kimliği ve kentsel iç mekanlar arasındaki kuramsal ilişkiye dayanan ve Tekirdağ tarihi kent merkezindeki kentsel sit alanında yürütülen **alan çalışması** ile *mevcut kentsel iç mekanlar* (morfolojik çalışmalar ile) ve *anılardaki kentsel iç mekanlar* (sözlü tarih görüşmeleri ile) keşfedilmiştir.
- **Bulgular** ile kentsel iç mekanların tarihi kent kimliği ile ilişkileri kurulmuş kentsel iç mekanların *türleri* ortaya konmuştur.
- Nihayetinde, **sentez** aşamasında Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için model önerisi geliştirilmiştir (Şekil 1.1).

Şekil 1. 1. Tezin faaliyet listesi

Tezin amacından doğan başlığa göre Tekirdağ Tarihi Kent Merkezi Kimliği Bağlamında Kentsel İç Mekanların Keşfi İçin Bir Model Önerisi geliştirmek, örneklem kapsamında tarihi kent merkezinde mevcut kentsel iç mekanların ve anılardaki kentsel iç mekanların keşif

yollarını işaret eden bir *yol haritası* sunmaktadır. Model önerisinin amacı, tarihi kimlik mekanlarında oluşan/oluşmuş kentsel iç mekanların hangi yöntemler ile, nerede ve nasıl aranacağına ilişkin bir yöntem kurgulamaktır. Model önerisi, tarihi kent merkezinde yer alan mevcut kentsel iç mekanlar ile anılarda yer bulan kentsel iç mekanlar arasında bir karşılaştırma yapılmasına olanak tanımıştır. Tezin çıktısı olarak kentsel iç mekanların keşfi için model önerisi; tarihi kimliği korumak, vurgulamak ve geleceğe aktarmak için günümüzde devamlılık gösteren, dönüşerek varlığını koruyan ve kesintiye uğrayarak kaybolmuş kentsel iç mekanların potansiyellerini de ortaya koymayı amaçlamıştır. Böylece, Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için geliştirilen model önerisi, tezin en önemli çıktısıdır.

Ayrıca, geliştirilen model önerisi Tekirdağ tarihi kent merkezi üzerinde somutlaştırılrsa da, kentsel iç mekanları işaret eden mekansal tanımlamalarda kullanılan kapsayıcı kavramlar, mekansal nitelikler ve bağlamlar, modelin tarihi kimlik ve kentsel iç mekan ara kesitinde çalışan çeşitli kentler için uygulanabilir olacağına işaret etmektedir.

1.2 Literatür Özeti ve Özgünlük

Geçmişe yönelik bir araştırma yapıldığında, kent kimliğini ve kentsel iç mekanları kuramsal temellere dayandırarak ilişkilendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tezin “tarihi kent kimliği” + “kentsel iç mekan” + “Tekirdağ tarihi kent merkezi” kapsamlarında ele alınması, geçmişten günümüze gelen gömülü ve yere özgü bir kavram olan kimlik kavramını, çeşitli disiplinler tarafından pratikte uygulanan mekansal bir yaklaşım olan kentsel iç mekan ile, Tekirdağ kentsel sit alanında buluşturmuştur.

Aşağıda, kent kimliği (veya kentsel kimlik) ve kentsel iç mekan anahtar kelimelerini içeren tezlerin YÖK veri tabanındaki araştırması yer almaktadır. YÖK tez araştırmaları biriminin arama motorunun kullanımı ile “kent kimliği” ve “kentsel kimlik” anahtar kelimelerini içeren lisans üstü tez verileri incelendiğinde, bu kavramları kapsayan toplam 106 adet yüksek lisans tezine ve 22 adet doktora tezine rastlanmıştır. Toplam 128 tezin 24’ü peyzaj mimarlığı alanında, 36’sı mimarlık alanında, 26’sı şehir bölge planlama bölümünde ve 21’i de kamu yönetimi alanında yayınlanmıştır. Kent kimliği veya kentsel kimlik kavramlarının; turizm, güzel sanatlar, inşaat mühendisliği, coğrafya, halk bilimi, müzecilik, eğitim öğretim ve endüstriyel tasarım alanlarında da kısıtlı sayılarda bile olsa lisans üstü çalışmalara konu olduğu görülmüştür (Çizelge, 1.1).

Çizelge 1. 1. “Kent kimliği” veya “kentsel kimlik” kavramlarının lisans üstü tezlerde bölümlere göre yer alışı

KAVRAM	LİSANS ÜSTÜ DÜZEY	TOPLAM SAYI	BÖLÜMLER				
			Peyzaj Mimarlığı	Mimarlık	Şehir Bölge Planlama	Kamu Yönetimi	Turizm, Güzel Sanatlar, İnşaat Mühendisliği, Coğrafya, Halk Bilimi, Müzecilik, Eğitim Öğretim, Endüstriyel Tasarım
“Kent kimliği”	Y.L.	84	18	21	16	13	16
	DR.	16	5	4	3	3	1
“Kentsel kimlik”	Y.L.	22	-	9	6	3	4
	DR.	6	1	2	1	2	-

Doktora düzeyinde hazırlanmış toplam 6 tez, çeşitli odaklar ve araştırma yöntemleri ile Çanakkale, Antakya, Gaziantep, Ankara, Seferihisar (İzmir), Konuralp (Düzce) ve Konak (İzmir) kentlerinin / ilçelerinin kent kimliği üzerine yazılmıştır (Çizelge 1.2). Tekirdağ tarihi kent kimliğini ele alan bir doktora tezine rastlanmamıştır.

Çizelge 1. 2. “Kent kimliği” veya “kentsel kimlik” kavramlarını içeren doktora düzeyi tezler (Peyzaj Mimarlığı)

Lisans Üstü Düzey	TEZİN ADI	YAZIM DİLİ	YAZAR	BÖLÜM	YIL	ÜNİVERSİTE
DR.	Kentsel tasarım kalitesi ile kentsel kimlik ilişkisi: Çanakkale kenti örneği	Türkçe	ELİF SAĞLIK	Peyzaj Mimarlığı	2019	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
DR.	Kent kimliği açısından tarihi çevre koruma ve yenileme çalışmalarının değerlendirilmesinde bir model önerisi	Türkçe	SALİHA TAŞÇIOĞLU	Peyzaj Mimarlığı	2018	Çukurova Üniversitesi
DR.	Yeşil altyapı kapsamında yeşil ağ planı ve kent kimliği etkileşiminin irdelenmesi: Ankara cumhuriyet dönemi sınırı örneği	Türkçe	MELTEM GÜNEŞ	Peyzaj Mimarlığı	2017	Ankara Üniversitesi
DR.	Kent kimliğinin oluşturulmasında yavaş kent modelinin peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi	Türkçe	ÖZLEM CANDAN CENGİZ HERGÜL	Peyzaj Mimarlığı	2017	Ankara Üniversitesi
DR.	Kent kimliği oluşumunda kültürel peyzajın rolü: Konuralp örneği	Türkçe	AYŞEGÜL TARİVERDİ KAYA	Peyzaj Mimarlığı	2016	Düzce Üniversitesi
DR.	Kentsel tasarımda fiziksel kent kimliği kodlarının oluşturulması: İzmir Konak ilçesi	Türkçe	İPEK ALTUĞ TUREN	Peyzaj Mimarlığı	2010	Ege Üniversitesi

YÖK TEZ verilerine göre “kentsel iç mekan” kavramı, iç mimarlık alanında üretilen tezler kapsamında yer almaktadır. İç mimarlık alanında bugüne kadar hazırlanmış ve YÖK’na kayıtlı 1578 adet tezdten yalnızca 7’si literatürde oldukça yeni olan kentsel iç mekan kavramını konu edinmiştir. Hazırlanan tezlerin 4’ü İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde geliştirilmiştir (Çizelge, 1.3). Öte yandan bu konuda hazırlanmış bir doktora tezi bulunmamaktadır. Peyzaj mimarlığı arşivine bakıldığında, kentsel iç mekan kavramı neredeyse kullanılmamıştır. Kentsel iç mekan özelliği taşıyan mevcut mekanların Türkiye’de genellikle peyzaj mimarları tarafından tasarlandığı (Çolak, 2012) bilinse de bu mekanlar peyzaj mimarlığı literatüründe henüz “kentsel iç mekan” olarak adlandırılmamaktadır. Dünya örnekleri incelendiğinde kentsel iç mekanların tasarlanmasında farklı disiplin çalışanlarının bir arada üretimler yapıyor olmasına dayanarak, çok disiplinli bir bakış açısı ile kentsel iç mekan kavramını peyzaj mimarlığı literatürü ile değerlendirmek ve bu kavramı mekansal bir araç olarak sunmak, tezi özgün kılan bir yaklaşımdır. Ayrıca, kent kimliği konularında çalışan çeşitli paydaşlara kent kimliğinin korunması, vurgulaması ve geleceğe aktarılması konularında yol göstereci bir araştırma yöntemi kurgusu, Tekirdağ tarihi kent merkezi örnekleminde sunulmuştur. Tüm bunların birleşimi ele alındığında, *kent kimliği* ve *kentsel iç mekan* kavramları bileşeninde Tekirdağ tarihi kent kimliğini korumaya, vurgulamaya ve geleceğe aktarmaya yönelik geliştirilecek olan model önerisi, *kimlik-mekan* çerçevesinde özgün bir yöntem kurgusu olarak literatüre katkı sağlayacaktır.

Çizelge 1. 3. Kentsel iç mekan kavramına yer veren lisans üstü tezler

Lisans Üstü Düzey	TEZİN ADI	YAZIM DİLİ	YAZAR	BÖLÜM	YIL	ÜNİVERSİTE
Y.L.	Kentsel iç mekan olarak alışveriş merkezi ortak alanlarının kullanımı	Türkçe	BÜŞRA ÖZKUL	İç Mimarlık	2020	İstanbul Kültür Üniversitesi
Y.L.	Kentsel iç mekanların iç-dış bağlamında değerlendirilmesi-Esma Sultan yalısı ve çevresi	Türkçe	AYŞE ÖZKAHRAMAN	İç Mimarlık	2019	Beykent Üniversitesi
Y.L.	Evaluating public and urban interiors in terms of place identity: The case of Kızlaragası Inn, İzmir (Kamusal ve kentsel iç mekanın yerin kimliği açısından değerlendirilmesi: Kızlarağası Hanı, İzmir)	İngilizce	SAHAR ASADOLLAHI ASL ZARKHAH	İç Mimarlık	2018	Yaşar Üniversitesi
Y.L.	Highly-skilled migrants' adaptation process through participatory urban interior design (Yüksek-vasıflı göçmenlerin katılımcı kentsel iç mekan tasarımı üzerinden adaptasyon süreci)	İngilizce	SELEN KURT	İç Mimarlık	2018	İstanbul Teknik Üniversitesi
Y.L.	Taktik, strateji ve temsil bağlamında kentsel iç mekanın üretiminde işgal ve çelişki durumları: 2016 İmiad Nicosia çalışmayı değerlendirmesi	Türkçe	FATİH MEHMET ALHAN	İç Mimarlık	2017	İstanbul Teknik Üniversitesi
Y.L.	Urban interior: Taksim Square and Cumhuriyet Street underpass (Kentsel iç mekan: Taksim Meydanı ve Cumhuriyet Caddesi altgeçidi)	İngilizce	SILA BURCU BAŞARIR	İç Mimarlık	2015	İstanbul Teknik Üniversitesi
Y.L.	Kamusal alanda kentsel iç mekanlar: Kent mobilyaları ve Moda semti üzerine bir analiz ve tasarım önerisi	Türkçe	ŞULE ÇOLAK	İç Mimarlık	2012	İstanbul Teknik Üniversitesi

2. KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kentsel İç Mekan

Kentsel çevreler, her biri farklı sosyal, ekonomik ve fiziksel sistemlerden ortaya çıkan ve birçok farklı aktör arasındaki etkileşimlerden oluşan oldukça karmaşık olgulardır. Bundan dolayı günümüzde kentler kimi zaman fiziksel, kimi zaman politik, ekonomik veya sosyal yönleriyle çeşitli disiplinlerce farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Niray, 2002). Her disiplinin kendi perspektifi ile tanımladığı kent kavramında ortak bir söyleme varmak pek mümkün değildir.

Eski Türkçe’de *kend* olarak ifade edilen kent sözcüğü, halkının büyük kısmının ticaret, sanayi gibi işlerle hemhal olduğu yerleşim alanı iken, tarım dışı işlerle uğraşan insanların bir arada olduğu, iktisadi, demografik ve sosyal bir karmaşa olarak ifade edilmiştir (Yazıcıoğlu Halu, 2010).

Modern dönem sosyoloğu Max Weber (1921), kenti fiziksel ve sosyal anlamıyla kapalı bir kolonide yer alan bir veya birden fazla konut topluluğu olarak tanımlarken, sonraki yıllarda mimarlık tarihçisi ve teorisyen Norberg Schulz (1971), kenti insanların bir araya geldiği *karşılaşma yeri* ve onları saran *mikrokosmos* olarak ifade etmiştir. Çevresi ile sürekli etkileşim halinde olan kentler, içinde barındırdığı toplum, kültür, tarih, üretim vb. gibi etkenler neticesinde dinamik ve canlı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle kentin, kentliyi çevreleyen ve etkileyen tüm unsurları içerdiğini söylemek mümkündür.

“*Kent, uygar insanın ikinci doğasıdır*” (Mumford, 1961, s.46)

Sosyal angajmanlı bir yaklaşımla kent, diğer tüm disiplinlerden önce, kentte yaşayanların, kentlilerin asıl konusudur (Bumin, 1990). Sevindi (2003), kentin sınırlarının mekan ve zamanın yanı sıra insanın hareketi ile çizildiğini belirtmiştir. Kent anlamsız bir küme değil, canlı ve cansız tüm varlıklara anlam getiren bir oluşumdur.

Kensel iç mekan konusuna giriş yapabilmek için kentin yanı sıra *mekan* kavramına da değinmek gerekir. Mekan, Arapça’da *var olma, varlık, vücut* anlamlarına gelen kevn kelimesinden türetilmiştir (Arayıcı, 2015). Mekan, “insanın insanla, insanın nesneyle ve nesnenin nesneyle olan aralıklarının, uzaklıklarının ve ilişkilerinin üç boyutlu bir anlatımıdır” (Erdönmez ve Akı, 2005, s.69). Herhangi bir formda var olma hali olarak değerlendirilebilecek

mekan kavramı, Henri Lefebvre'ye (1974) göre homojen bir kavram değildir; zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihseli birbirine bağlar.

Mekan, sadece bulunulan fiziksel yer değil, daha ziyade karmaşık toplumsal ilişkiler ağından oluşan, anlamlı bir yapıdır. Stavrides (2016) mekanın bünyesinde tarihi, hafızayı, toplumsal-kolektif belleği ve anlayışı barındırdığını belirtmiştir.

- Castells'e (1983) göre mekan, toplumun bir yansıması değil, toplumun kendisidir.
- Smith'e (1993) göre mekan, toplumsal sosyokültürel ve coğrafyaya bağlı belirsizlikle gelişir.
- Merlau-Ponty'ye (2005) göre beden-mekan okuması üzerinden mekan, algısal kavrayışımız ile şekillenir.
- Rajchman'a (1991) göre mekan tamamlanmış bir olgu değildir, yeni kavrayışlara ve deneyimlere göre sürekli anlamını değiştiren bir yapıdadır.

Rapoport (2004), mekanların etki alanının insanların deneyimine ve algılama şekline bağlı olarak genişlediğini belirtmektedir. Carmona ve arkadaşları (2003) mekanı, her insan tarafından farklı şekilde değer verilen *zihinsel bir yapı* olarak tanımlamışlardır, buna göre *insansız* mekanların yalnızca fiziksel bir öge veya boşluktan farksız olduğunu söylemek mümkündür. Harvey (2009) ise değişik insan pratiklerinin çeşitli mekanlar yarattığını ve onları farklı şekillerde kavramsallaştırdığını belirtmiştir. Tüm duyu organları ile algılanan kentsel mekan bellekteki toplumsal, kültürel vb. durumlara göre mukayese edilir (Özcan Aktan, 2019) ve kullanıcısı ile var olur.

Michel De Certeau (2009), davranışlarımızı şekillendiren tüm edimleri *sözsüz tarihler* olarak kavramsallaştırmaktadır; bu anlamıyla kent mekanı tüm bu edimlerin pratik edildiği yerdir. De Certeau'ya göre hesaplanabilir boş bir hacim olan mekan (kartezyen felsefeye göre), sadece deneyimlendiğinde veya pratik edildiğinde gerçek bir mekana dönüşmektedir. Heidegger (2002) de benzer şekilde insan bedeni ve mekanın ayrık bir biçimde tasavvur edilemeyeceğini ifade etmektedir. Öyle ki kentin bir sokağı, ancak üzerindeki yayalarla birlikte bir mekansallık ifade etmektedir.

Kent mekanlarını kendi içinde özel mekanlar ve kamusal mekanlar olarak sınıflandırmak mümkündür. Kent yaşamının tezahürü, daha çok kamusal mekanlarda kendini bulmaktadır. Kamusal mekanlar toplumun her kesimini kapsadığından, kent peyzajı ölçeğindeki çalışmalara daha fazla konu olmaktadır. Kamusal mekan tarif edilirken herkes tarafından görülebilir, duyulabilir ve içinde özel olarak bize ait olandan ayrı, hepimiz için olan

bir yerden söz edilmektedir (Çelikyay, 2017).

Dacheux (2012), Habermas, Arendt ve Sennett'e atıfla kamusal mekanın bir kuruma değil, kentin tüm aktörlerine açık bir alan; tarihten bağımsız değil, gelişme içindeki toplumsal bir yapı olduğunu belirtmektedir. Lefebvre (1974), kamusal mekan kavramını *toplumsal mekan* olarak ele alırken, kamusal mekanın toplumsal olarak üretildiğinin üzerinde durmaktadır. Bu bakımdan kamusal mekan, mimari niteliği sebebiyle kentsel disiplinlerinin odağındayken aynı zamanda insanı önceleyen sosyal ve beşeri bilimlerin de araştırma konusudur. Öyle ki, en iyi yansımaları kentsel mekanlarda bulan kamusal mekanlar (Cordan ve Çolak, 2015), kentin fiziksel bir yapıdan ibaret ve sabit veya statik bir ayrıma dayalı olmadığını savunan Church'e (2011) göre insanların dolaşımı ve işgalleri ile yeniden kurgulanan ve sürekli değişim içinde olan mekanlardır. Kamusal mekanlar, farklı amaçlar için bir araya gelen kişi veya toplumların ortak fiziksel, sosyal ve kültürel mekanlarıdır. Bu nedenle toplumun her kesimini kapsayan, ticaret ve değiş tokuş, sosyalleşme veya etkileşim mekanları olarak aktarılabilecek kentin açık kamusal mekanları (caddeler, sokaklar, meydanlar, parklar, bahçeler, yeşil alanlar vb.), insan-mekan gibi, insan-insan iletişiminin de kalbinde yer almaktadır (Erdönmez ve Akı, 2005). Kent peyzajının açık kamusal mekanları; insan ile çevre, yapı ile yapı, yapı kitleleri ile boşluklar arasında denge sağlayıp organik bir ilişki kurarken, aynı zamanda "insan ilişkilerini olumlu yönde etkileyerek bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır" (Gül ve Küçük, 2001, s.31).

"Her bina iki mekânın oluşmasına yardımcı olur. Binanın kendisi tarafından belirlenen iç mekân ve bu bina ile komşu binalar arasındaki dış mekan veya kentsel mekan..." (Zevi, 1990, s. 11)

Bu tez, muhafaza, biçim ve yapının tanımlayıcı özelliklerini ve "iç"in haricinde başka olasılıklara açılan "iç mekan" kavramını kentin açık kamusal alanlarında (ve bir sonraki bölümde yer verilecek olan tarihi kent kimliği bağlamında) yeniden düşünmeye davet etmektedir. Mimarının temel sınırını çizen ve fiziksel niteliklerle belirlenen *kent* ve *mekan* kapsamında kentsel iç mekan; ölçeksel bir sınır aşımıdır ve kamusal yaşamın fiziksel müdahaleler ile kontrollü bir iç mekana dönüştürülmesidir. Kentsel iç mekanın araştırılmasını şekillendiren iki temel soru vardır. Bunlar kentin iç ortamlara nasıl nüfus edebileceği ve iç ortamların kente nasıl sızabileceği üzerine, ikili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Attiwill, 2013). Peyzaj mimarlığı anabilim dalında hazırlanan bu tez, ikinci yaklaşım üzerine; yani iç mekanların açık kamusal mekanlara nasıl sızabileceği üzerine odaklanmaktadır.

Carmona ve arkadaşlarına göre (2003) kent ortamındaki yapıların iç mekanı, dış mekan kimliğinin temel belirleyicisidir ve bu nedenle içsellikğin açık kamusal mekanları şekillendirmede büyük bir rolü vardır. İnsanın yaşam döngüsü mekanı (Harjoko, 2014) olarak ifade edilen ve “yer”i işaret eden içsel mekanlar, *insanın* mekanına odaklanır. Ancak sıkışan kent dokusunda kamusal ve özel alan arasındaki sınırın kalkmasıyla birlikte kenti “ev” (White,1999) gibi tanımlayan yaklaşımlara göre, insan ölçeğinde olan ve mekanların içine yönelen çalışmalar, mikro düzeyden makro kamusal mekana kadar uzanır. Kentin tarihi kimliğinin okunduğu açık kamusal mekanlar ve kentsel iç mekanlar arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışan bu tezde, kentsel iç mekanları kavrayabilmek için öncelikle, İngilizce’de “interiority” olarak geçen *içsellik* kavramının irdelenmesi önemlidir.

Maurice Merleau-Ponty *Phenomenology of Perception* (Algının Fenomenolojisi) (1945) başlıklı eserinde insan algısının psikolojik yaşamı içeren içsel ve materyal dünya ile ilgili olan dışsal boyutlarından söz etmiştir. Bu anlamıyla içsellik, daha öznel ve dışsallık da daha nesnel durumlara sahiptir. Merleau-Ponty’nin bu yaklaşımına göre açık kamusal mekanda içsellik, iç mekan algısı ve dış mekan materyalitesi arasında *akan mekan* veya *aradalık* üzerine kurulmalıdır.

“...the interior is only a selected exterior; the exterior, a projected interior”

“...iç, yalnızca seçilmiş bir dıştır; dışsa, yalıtılmış bir iç”

(Deleuze, 1988, s.125)

Deleuze (1988) içselliği, bu akışkanlık ve aradalık üzerine kurgulamıştır ve içsellik; ilişkiler ve süreçlerin değiş tokuşu boyunca yaratıcı bir üretim şekli olarak tanımlanmıştır. İçsellik, süreç içinde öznel olarak pratik edilir, maddi ve mekansal olarak gerçekleşmeye başlar; içselliğin oluşumunda öznenin ruh hali, atmosfer ve *kimlik* bu nedenle önemlidir. Buna bağlı olarak Michael Benedikt (2002) içselliği, öznenin yayılan ve onu yansıtan, onun tarafından deneyimlenen ve uygulanan sonsuz bir durum olarak açıklamıştır.

Deleuze’ün (1988) *shift* (yer değiştirme) ve *re-orientation* (yeniden konumlanma) eylemleriyle tanımladığı iç dış ilişkisi, iç ve kamusal mekanlar arasındaki yeniden konumlanma üzerine kurulmuştur. Bu yeniden konumlanma eylemi, **“iç” kavramını kent peyzajına yerleştirmek** için hali hazırda içeriği tanımlayan duvarları/sınırları askıya almayı, onu “dış”a açmayı ve akışı gerektirir. Açık kamusal mekanda içsellik, bu anlamıyla kentsel dışsallığın içinde varlığını sürdürür.

“Maddenin dışsallığından, yaşamın aradılığına, zihnin içselliğine kadar öyle bir süreklilik vardır ki, iç ve dış artık alakasız durumlara ayrılamaz” (Olkowski ve Morley, 2015, s.5).

Bu yaklaşıma göre içsel tasarımın kapalı bir mekan içinde gerçekleşen bir uygulama olduğu kanısı gevşer ve tasarımcılara kent peyzajında içselleşen pratiklere dair düşünme fırsatı sunulur. İnsan ve çevre sistemi üzerine böyle geniş bir bakış açısıyla düşünmek, insan-mekan gibi, insan-toplum ve özel-kamusal /iç-dış gibi birçok anahtar kelimeyi de beraberinde getirebilmektedir. Böylece genişletilmiş bir anlamda tanıtılan içsellik, “kent” kavramı ile birleşerek farklı bir düşünceye başvurmaktadır: **kentsel iç mekan**.

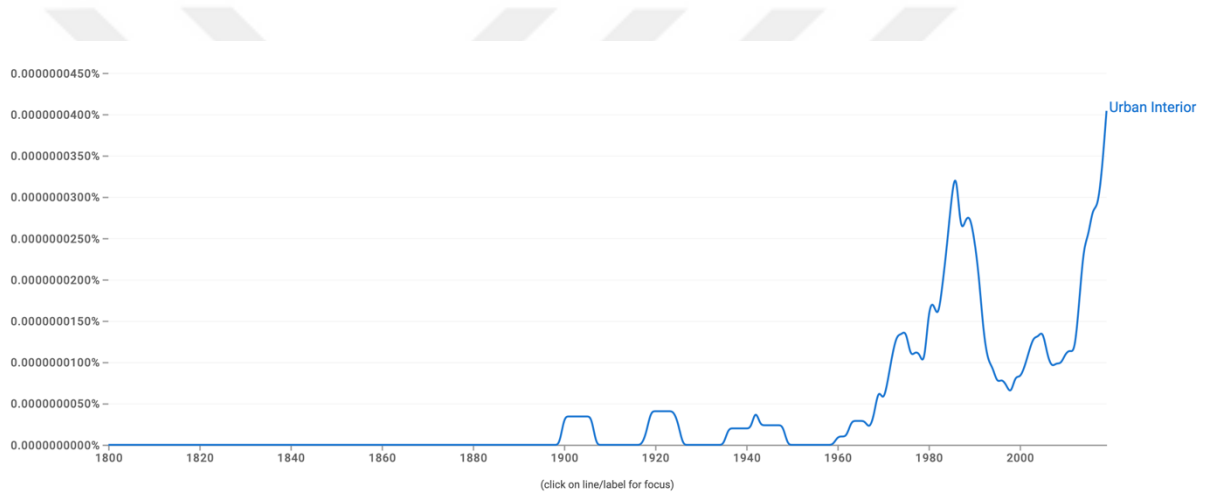
“Kentsel mekanda bir şekilde özelleşen ve içselleşen bir mekana karşılık gelen kentsel iç mekan kavramı, kent mekanında sınırların aşılma şekli ve ilişkilerin devinimselliği ile farklı içeriklerle kavramsal boşluğunu doldurmaya, hatta inşa etmeye çalışır”

(Sözgen, 2021, s.101)

Kentsel mekanda birtakım yollarla üretilen, **özelleşen ve içselleşen “yer”ler** olarak aktarılabilecek kentsel iç mekanlar, *kent* ve *iç* kavramlarının çatallaşan tanımlarını kentliyi baz alarak açıklamaktadır. Modern kent ortamındaki krizlerin (örneğin: kimlik kaybı) sebep olduğu yeni arayışlar kentte çok disiplinli uygulamaları beraberinde getirmekte ve yeni bir yaşam ve deneyim şekli olarak *kentsel iç mekan* uygulamaları gündeme gelmektedir. Kente dair mekansal üretimler, çeşitli olgular, durumlar, olaylar ve eylemler, görsel sanatlar, sosyoloji ve felsefe gibi birçok bilim dalının çalışma alanını oluşturduğundan, kentsel iç mekan kavramı disiplinlerarası bir çalışma konusu olarak çeşitli sosyo-kültürel ve mekansal pratiklerle ilişkilidir (Alhan, 2017).

Çeşitli disiplinlerdeki kent çalışmalarında yıllardır yer bulan uygulamaların kuramsal olarak **“urban interior” (kentsel iç mekan)** şeklinde tanımlandığı ilk kaynağa, 1909 yılında rastlanmaktadır. Güncel araştırmalarda kentsel iç mekan kavramının literatüre oldukça yeni giriş yaptığı yazılsa da, bu konu; açıklık, kapalılık, kent ve iç mekan arasında kurulan algısal köprü, insan ölçeği, müşterek üretim şekli, anlam, imgelenme şekli, ortaya çıkış nedeni, beklentiler ve istekler bakımından oldukça sosyo-mekansal angajmanlı ve geçmişten günümüze merak uyandıran bir çalışma alanıdır.

1900'lü yılların başına kadar izine rastlanmayan *kentsel iç mekan* kavramının, 20.yy sonlarına doğru mimarlık, iç mimarlık ve kentsel tasarım disiplinlerine giriş yaptığı görülmektedir. Google Ngram Viewer verileri dikkate alındığında, günümüzdeki anlamına kavuşuncaya kadar çeşitli içerik ve tanımlamalarla karşımıza çıkan kentsel iç mekanlar, *kent* ve *iç mekan* kavramlarının birbirinden ayrı olarak süreç içinde kazandıkları anlamlara göre, çeşitlilik göstermiştir. Grafikte 1980'lere denk gelen kırılma, kent mekanını yeniden tartışmaya açan postmodernist eleştirilerin gelişimi ile paralellik göstermektedir. Kentsel iç mekan kavramı, ara kesitlerde ve kaygan bir zeminde tartışılan kent mekanı gibi çok disiplinli ve çeşitli çalışmalardan kavramsal altlık edinmiştir (Şekil 2.1). Aşağıda kentsel iç mekan kavramının inşasında nirengi niteliği taşıyan kentsel-mekansal çalışmalara, konferanslara, dergilere, kitaplara vb. yer verilmiş ve elde edilen veriler, kısaca bir tabloda özetlenmiştir (Çizelge 2.1).

Şekil 2. 1. Google Ngram verilerinde “urban interior”

Çizelge 2. 1. Kentsel iç mekan; özet tablo

YIL	KAYNAK	ANAHTAR KELİMELER
1889	Camillo Sitte “From City Planning According to Artistic Principles”	Kente estetik-psikolojik-felsefik değerler- insan mekan algısı- hümanizm- insan ölçeği- sosyo-psikolojik çevre
1909	The Strand Magazine	“İlk resim, görünüşe göre övünülen İngiliz evlerimizin sefalet ve şiddetine tutunduğu korkunç ışıktaki insanı neredeyse ürperten bir kentsel iç mekan sunuyor”
1928	The Arts	“İngiliz isyanından etkilenen Wagner ve Olbrich, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Wiener Secession'u başlatana kadar, Rokoko ve Fransız emperyal ithalatı Avusturya kentsel iç kesimlerinde tanımlanamaz bir çirkinlik yaratmıştı”
1929	Architectural Forum	“Gece saatlerinin ve kentsel iç mekan ların hayatla bu kadar iç içe olduğu günümüzde, kontrol edilebilir görme biçimi eskisinden daha yaygın”
1933	CIAM- Atina Bildirgesinin Kabulü	Modern planlama ideolojisi- sanayinin yükselişi- makineleşen yaşam alanları eleştirisi
1940	Walter Benjamin “Passangerwerk”	İç-dış ilişkisi- flanör- koleksiyoncu- kamusal alan = “ev”
1947	CIAM- 6. U.A. Mimarlık Kongresi	İşlevsel kent eleştirisi- sosyo-psikolojik gereksinimler- tekinsiz modern kent- “ev” hissinden uzak modern kent- yabancılaşma- “yer” kurmak- insanın evde, içte, yerde olma arzusu
1956	Jose Luis Sert “Kentsel Tasarım Konferansı”	Mimarlık-.....-planlama disiplinleri arasındaki boşluk = kentsel tasarım ile dolacak- çok disiplinli- müşterek çalışmalar

Çizelge 2. 1. Kentsel iç mekan; özet tablo (devamı)

1971	Jan Gehl “Life Between Buildings”	Boşluklar- binalar arası kamusal alanlar- insan ölçeği- içselleşen mekanlar
1974	Henry Lefebvre “Mekanın Üretimi”	Beşeri boyutlar- kent- toplumsal mekan- işbirlikleri- vücut mekanının üretimi- çok parçalı düşünce- çok disiplinli yaklaşımlar
1975	Colin Rowe, Fred Koettler	Kentsel “kolaj”- bir aradaki alakasız parçaların bütünlüğü- müşterek üretim- çeşitli imgelerin birlikteliği- artifaktlar
1976	William M. Michelson “Man and His Environment: A Social Approach”	Disiplinlerarası yaklaşımlar ile kent üretimi- içselleşmiş, özelleşmiş mekanlar= “ kentsel iç mekan mimarlığı ” (literatüre ilk giriş)
1980	William H. Wyhte “The Social Life of Small Urban Spaces”	Küçülen kamusal mekanlar- akıllıca, yaratıcı çözümler- insan mekan iletişimi
1981	Interiors Journal	“ Urban interior ” (kentsel iç mekan) kavramına iç mimarlık disiplini kapsamında rastlanır
1984	Michael De Certeau “The Practice of Everyday Life”	Kent deneyimi- kentlilik- karşılaşmalar- birlikte üretim- etkileşim- kentli eylemleri = “taktik”- kolektif eylemler- davranış bazlı üretim
1986	Roger Trancik “Finding Lost Space: Theories of Urban Design”	Kayıp mekanlar “lost landscapes”- dolu-boş ilişkileri- urban interior malls- kent yaşamı- insan davranışı- klimatize edilmiş kamusal alanlar

1992	Robert Venturi	“Poche”= hem o hem bu- ara mekan- iç dış mekanlar-geçiş mekanları- kent peyzajında yeni sosyo mekansal potansiyel= “poche”
	“Compexity and Contradiction in Architecture”	

1995	Rem Koolhaas	Melezleme ve montaj yöntemleri- “kolaj”- mimaride üçüncü bir mekan- özgür tasarımlar- kent montajları
------	---------------------	---

Yukarıdaki tablodan anlaşılabacağı gibi süreç içinde kentsel iç mekanlar; kent, insan, kentli, doluluk, boşluk, etkileşim, iletişim, imgeler vb. gibi kavramlar üzerinden tartışılmıştır. Bu bilgiler özetinde kentsel iç mekanların temel üç yapı taşı olduğu söylenebilir; *beden*, *nesne* ve *mekan* (Guinta, 2009). Bu sistemin oluşmasında;

- **Bedenler** veya sosyal bileşenler kapsamında hem birey hem de topluluk ele alınabilir. Bireysel kullanım için ve ayrıca grup veya topluluk eylemi için tasarlanmış alanlara ihtiyaç duyulmaktadır. *Beden* (Guinta, 2009) faktörü, özellikle 19.yy.’dan sonra postmodern üretim ve yaklaşımların benimsenmesi ile mimarlık alanındaki tüm disiplinlerde tartışma konusu olmuş ve geniş kapsamlı araştırmalarda yer bulmuştur. Kentsel mekana yabancılaşan insan kendine de yabancılaşmıştır. Böylece insan-mekan pratikleri gittikçe azalmıştır. Buradan yola çıkarak, insanın kentsel mekan gereksinimlerinin karşılanması açısından kentsel iç mekan, çevre psikolojisi ile ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda insanın mekan kurma / üretme, oraya ait hissetme, aşinalık, kentsel mekanda “ev” hissini yaşaması gibi psikolojik deneyimler, kültürel hayatın önemli bir parçasını yansıtan kentsel iç mekanlarda kendini bulabilmektedir. Bu nedenle mekan her koşulda, aidiyet hissi yaratmak için bir araç olmalıdır.

- Yerleşik sahnede **nesneler** veya cansız aktörler; kullanımları nedeniyle çevreleriyle semantik (anlama dayalı) bir simbiyoz (ortak) ilişki içindeki *şeylerin* parçalar olarak nasıl işlediğini göstermektedir. Mekan içeriklerini kapsayan *nesne* (Guinta, 2009) kapsamında kentsel iç mekan, kamusal mekan ve iç mekan arasındaki ilişkinin mekansal içerikler, donatılar veya aktiviteler ile tanımlanması şeklinde olabilmektedir.

- **Mekan**, boşluklar veya hacimler sistemidir. Hacimler arasındaki ilişkileri tanımlayan mekanlar, mevcut *bağlaç* rolünde veya bir tür harmanlanmış *arayüz* alanı olan boşluklar ve hacimler olabilmektedir. Bu fırsat ve dönüşüm mekanlarında, sonsuz bir sahnede nesneler ve bedenler arasındaki diyalogu deneyimlemek mümkün olmaktadır.

Buradan yola çıkarak kentsel iç mekanların sadece iç mekan deneyimi sağlamadığı, aynı zamanda *aşinalık* ve fiziksel olarak kentin “içinde” olma durumu ile ilişkili olduğu, *öznellik*, *geçicilik* ve *deneyimsellik* ile bağlantılı durumu ortaya koyduğu söylenebilir (Cordan ve Çolak, 2015).

Günümüzde kentsel iç mekan çalışmalarının önemini keşfeden ve gelişimine katkı sağlayacak, alanında uzmanlaşma gayretinde olan tasarımcılar gün geçtikçe artmaktadır (Özkul, 2020). Kentsel iç mekanların ilgili disiplinler ile kurduğu çok yönlü ilişki, uygulama alanında çeşitlilik yaratmaktadır; kentsel iç mekanların güncel oluşumları, sosyal amaçlı projelerden, performansa dayalı projelere, enstelasyonlardan, fenomenolojik araştırmalara kadar çeşitlilik göstermektedir (Cordan ve Çolak, 2015).

Kentsel iç mekanların proje ve uygulamalarını ve kavramın teorik geçmişini ortaya koyan kilit araştırmacı, RMIT Üniversitesi, Mimarlık ve Kentsel Tasarım Okulu, İç Mimarlık Bölümü’ne mensup Suzie Attiwill’dir. Önceleri bir iç mimar ve küratör olarak çalışmalar yapan Suzie Attiwill’in sergilerinde (Ör: SPACECRAFT 0701) “extra space” – *mekan ötesi, ekstra mekan, sanal mekan* konularını tartışıyor olması, onu mekan, insan, algı, kent, iç-dış gibi boyutlarda çok disiplinli düşünmeye itmiştir. Ardından geniş bir “iç mekan” fikri oluşturan ve iç tasarım disiplinini ve pratiğini eleştirel bir çağdaş uygulama olarak yeniden çerçeveleyen *kentsel iç mekan* kavramını kamusal alanda, güncel anlamıyla yeniden düşünmeye ve araştırmaya başlamıştır.

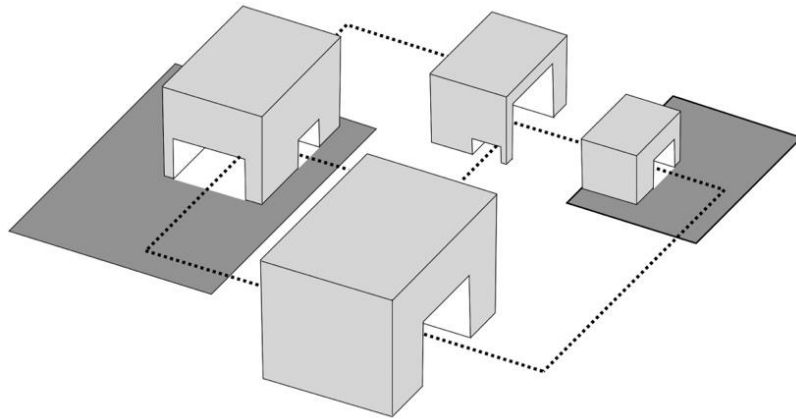
Kentsel iç mekanların güncel pratiklerle uygulanması, 2007 yılında bir grup akademisyen ve çeşitli alanlarda faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşlarının *Kentsel İç Mekan Çalışma Grubu* olarak, RMIT Üniversitesi’nde Attiwill’in öncülüğünde bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır (Attiwill, 2011). Bu grup; mimarlar, endüstri ürünleri tasarımcıları, iç mimarlar, peyzaj mimarları, modacılar, sokak sanatçıları ve ses tasarımcıları gibi disiplinler arası ve hiyerarşik olmayan kolektif bir çalışma grubudur ve yaptıkları çalışmalar kentsel iç mekan kavramını farklı konsept ve düşünceler ile keşfetmeye dayanmaktadır. Bu doğrultuda üniversitenin bulunduğu Melbörn kenti, bir laboratuvar olarak kullanılmıştır.

Suzie Attiwill (2013), bir parçası olduğu *Kentsel İç Mekan Çalışma Grubu*’nun insanlar ve kentsel durum arasındaki ilişkiye ve özellikle “sosyal ilişkileri yaratan ve etkileyen maddi, duyuşal, fizyolojik, kültürel ve deneysel” boyutlara odaklandığını belirtmiştir (s.3). “İç ve kent birlikteliği, iki koşul arasındaki çerçevenin iması olmaksızın, iç ve dış arasındaki ilişkiyi

vurgular”; kentsel iç mekan fikri, içe dair tasarımın mutlaka bir yapı içinde yer alması gerektiği varsayımına meydan okur ve odağı ilişkisel bir duruma kaydırır (Attiwill, 2011, s.13).

Mumford’un (2007) gelecekteki kent yaklaşımına ve kentlinin artan gereksinimlerine göre kent, toplumsal değişkenler, karmaşık işlev ve ilişkiler nedeniyle oldukça akışkan mekanlara sahip olacaktır. Çeşitli ilişkilerin eş zamanlı ve farklı mikro-makro ölçeklerde yer alacağı kent mekanı yaşayan bir organizmaymış gibi ele alınmıştır (Mumford, 2007). Bu etkileşimin oluşturduğu ve geçiş mekanları olarak tanımlanan içselleşmiş ara mekanlar veya kentsel iç mekanlar ise yapılar harici açık kamusal mekanları kent peyzajında bir altyapı unsuru olarak ortaya koymaktadır. Genellikle yapıları çevre odaklı yürütülen kent çalışmaları, çeşitli aktörlerin yoğunlukla karşılaştığı açık kamusal alanlar üzerinden okunduğunda, sosyal etkileşime en fazla maruz kalan açık kamusal mekanların kendiliğinden oluşan geçiş mekanı olma potansiyelleri, yadsınamaz birer kamusal içsellik olarak, kentsel iç mekan okumaları ile karşımıza çıkmaktadır.

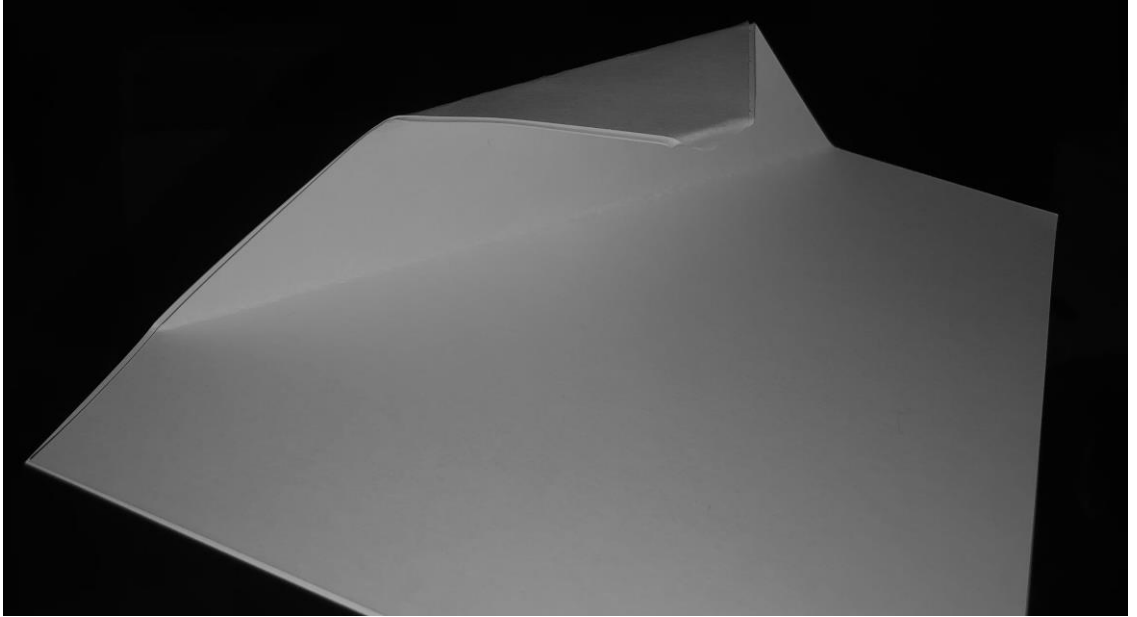
21.yüzyılda varılan ve yoğun/sıkışık metropol (intimate metropolis) (Attiwill, 2013) olarak tarif edilen yeni kent formu da içten-dışa fikrini desteklemektedir. Kent ve iç mekan konularını bir arada çalışan Attiwill’in (2011) kentleşmeye dair bakış açısı, artan nüfus, globalleşme, daralan iç mekan yaşam alanları ve kentin açık kamusal alanlarının kullanımındaki artış üzerine kurulmaktadır. Attiwill’e (2011) ve Mumford’un (2007) *yaşayan organizma* benzetmesine dayanarak, kent mekanlarının kesintiye uğramayan (iç-dış ayrımından uzak), gittikçe artan nüfus için bütün ve yaşayan bir sistem sunduğu söylenebilir. Kapalı iç mekanlar, geçiş alanları, dış mekanlar, açık alanda oluşan iç mekanlar vb., karşılıklı etki ve karşılıklı şekillendirme birliği oluşturmaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2. 2. Mumford’dan (2007) esinlenilerek Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur

Kentler; yollar, yapılar, binalar, ağaçlar, çeşmeler, meydanlar, kısacası yapı ve doğal çevrede çeşitli doluluk ve boşluk ifade eden kentsel peyzaj öğelerinden oluşmaktadır. Bu morfolojik öğeler, kente estetik/ kimi zaman estetik olmayan bir görünüm katarken, aynı zamanda kentin çeşitli parçaları arasında bölücü, bağlayıcı, birleştirici veya vurgulayıcı rol oynamaktadır. Başarır'ın (2015) belirttiği gibi, bu tip mekansal konfigürasyonlar aynı zamanda somut veya duyuşal sınırları tanımlayarak kentsel iç mekanlar yaratmaktadır.

Açık bir kamusal mekanın “iç” olarak algılanması veya içselleşmiş bir açık kamusal mekanın farklı kişilerce çeşitli şekillerde tanımlanması, büyük ölçüde insanın mekan algısı ile ilgilidir. Rice (2007), iç ve dış dünya arasında kapalı ve sızdırmaz bir mühür bulunmadığını ve dolayısı ile içselliğin daha çok kentlinin kentle ve onun kamusal dünyası ile etkileştiğini belirtmiştir. İçsellikle öznel bir durum yaratılırken, kamusal kimliğin ve imgenin de yapay olarak desteklenmesi sağlanır. Burada kastedilen iç mekan, kalıp ve sınırların ötesinde; özelliğin ve kimliğin garanti altına alınması adına bir takım olgulara tutunmaktadır. Açık kamusal alanda iç mekanı oluşturan yüzey (*surface*), içinde *yaşayanı* (insan) ve orada toplanan *nesneleri* örtmek için kıvrılır (*folding*) (Şekil 2.3), (Rice, 2007).

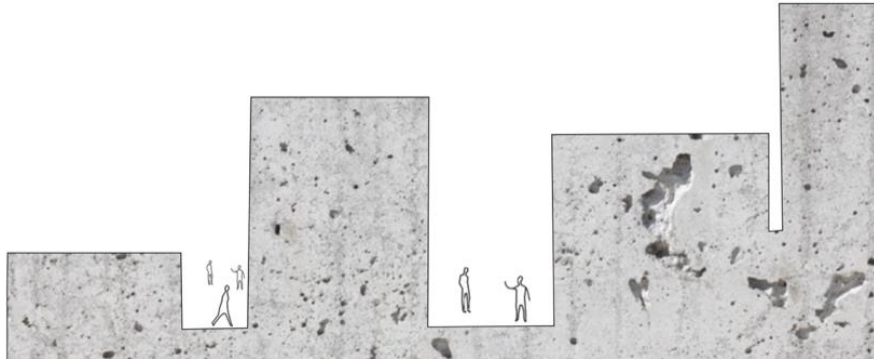
Şekil 2. 3. Rice'tan (2007) esinlenilerek Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur (Özcan Aktan ve Özyavuz, 2023).

Kentin açık kamusal mekanlarında oluşan kentsel iç mekanları açıklayabilmek için, Benjamin'in (2002) *flanör* ve *koleksiyoncu* karakterlerine atıfta bulunmak yerinde olacaktır. Açık kamusal mekanın içinde yaşayan ve onu deneyimleyen flanör, iç mekanın gerçek sahibi

ise oradaki nesneleri toplayan koleksiyoncudur. Koleksiyoncunun motivasyonu, dağılmaya karşı mücadele ve değişimlerin olduğu dünyada benlik duygusunu ve kimliğini korumadır. Flanörün iç mekanda yaşama tekniği ise aksine, içeriği dışa doğru iten, içi dışta deneyimleyen ve böylece içsel olanın sınırsız şekilde genişlemesini sağlayan bir akış/ açılma/ yayılma tekniğidir (Fuss'a atıfla, Attiwill, 2011). Sonuç olarak her iki durumda da kentsel iç mekanın yaratılmasıyla içten dışarı genişleyen muhafaza edilen kimlik; ve merkez rolü üstlenen kişinin kendisidir.

Jan Gehl'in 1971 yılındaki *Life Between Buildings* (Binalar Arasındaki Yaşam) kitabında kentin açık kamusal mekanlarını ele almış ve kente dair tasarımlarda binalar arasındaki boşlukların ve burada oluşan yaşamın önemine değinmiştir (Şekil 2.4). Açık kamusal alanlarda içselleşmiş mekanlar, insanın algılama sürecinde anlam kazandıkları için, Jan Gehl'in insan ölçeğine dair çalışmaları, insanın duysal algı olanaklarına ilişkin kentsel mekan tanımlamasına yönelik önem kazanmaktadır. İnsan ölçeği, kentin açık ağlarında yürüyen veya vakit geçiren insanların sezinlediği şekliyle çevrenin algıya bağlı kalitesidir. Kentin açık kamusal mekanlarında insan ölçeğinde planlanan kentsel iç mekanlar, Gehl'in (2020) kavramsallaştırdığı *insan peyzajı*'na atıfta bulunmaktadır; bu mekanlar, doğrudan vücudumuzla algılayabildiğimiz birincil alandır.

“Bedenimle şehrin karşısına çıkıyorum; bacaklarım geçidin uzunluğunu ve karenin genişliğini ölçüyor, bakışım bedenimi bilinçsizce katedralin cephesine yansıtıyor, vücudum kıvrımlar ve konturlar arasında geziniyor, girintilerin ve tümseklerin boyutlarını hissediyor.....Bedenim ve şehir birbirini tamamlıyor ve tanımlıyor. Ben şehirde yaşıyorum ve o da bende yaşıyor” (Pallasmaa, 2005, s.50).

Şekil 2. 4. Açık kamusal mekandaki insan (Özcan Aktan, 2022).

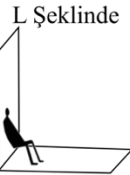
Whyte'in 1980 yılındaki *The Social Life of Small Urban Spaces* başlıklı çalışması ve White (1999) tarafından insan ölçeğine ve onun kentsel çevresindeki boşlukla ilişkisine odaklanan *Path, Portal, Place* başlıklı kitap; kentli, kent, duvarlar, bölücüler, sınırlar, örtüler, geçitler gibi çeşitli dikey ve yatay öğeleri konu almaktadır. İç mekan donatı ve elemanları ile ortak özellik gösteren bu kentsel öğeler, binalar arasındaki dış mekanların kentli için (özellikle aktif kentli olan yayalar için) birer iç mekan olarak algılanmasını sağlamaktadır. Bu nedenle White (1999), kentsel peyzaj içinde kalan açık ve *tanımlı* mekanları “urban rooms” (kentsel odalar) olarak tanımlamıştır. Örneğin bahçeler oturmak, eğlenmek vb. ihtiyaçlar için fırsatlar sunarken, aynı zamanda tanımlı birer kentsel iç mekan ve karakter temsil ederler.

White (1999), kentin açık kamusal mekanlarındaki iç mekan dokusunu “ev” olarak ifade etmektedir; bitişik cephelerin tutarlı yollar ve mekanlar oluşturduğu kompakt kentsel dokularda, zaman zaman “ev gibi şehir” metaforu kullanılmaktadır. Buna göre “...caddeler koridorlardır, plazalar odalar ve bina cepheleri iç duvarlardır” (s.24). White (1999), kentsel bir sahnedeki iç mekanları tanımlamak için “conteyner” (konteynır) kavramını kullanır (s.29). Konteynırlar, sınır elemanları ile çevrili uzamsal hacimler olarak açıklanmaktadır. Kentsel birer iç mekan niteliği taşıyan White'in konteynır tipolojileri, duysal sınır düzlemlerinin yerleşmesi bakımından dokuz farklı kategoride ele alınmıştır (Şekil, 2.5).

Tekil Yüzey

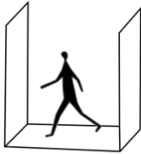

Zemin düzleminde desen veya malzeme farklılıklarıyla mekansal çeşitlilik sağlanır. Soyut veya somut sınırlar içerebilirler.

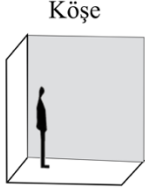

L şeklindeki bu alanlar daha çok geniş caddelerin bir tarafında görülmektedir. Yer düzlemi + cephe, duvar, pano veya başka bir fiziksel sınırdan oluşabilir. Bu hacimler aynı zamanda yaya + mekan etkileşimi de içerebilirler.

U Şeklinde

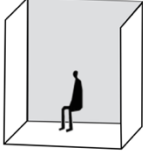

Üç düzlem sayesinde kentsel peyzajda iç mekan hissi kuvvetlenir. Bu tür bir kapalılık hissi genellikle kentsel alanlardaki koridorlar gibi dar sokaklarda yaşanmaktadır. Sınır düzlemleri insan ölçeğinde olmalıdır.

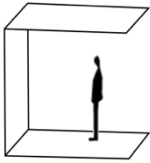
Köşeler, bina cephelerinin veya diğer düzlemlerin, yer düzlemi ile birbirini kesen dikey sınırları tanımladığı yerlerde bulunur. Bu köşeler, bir iç mekan izlenimi vermek için insan ölçeğinde olmalıdır. Köşelere daha çok tarihi kentsel alanlarda rastlanır.

Çıkma Sokak

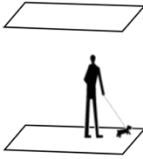
Çıkma sokak tipi kentsel iç mekanlar, iç mekan izlenimi verecek kadar dar olan çıkma sokaklarda basitçe görülebilirler.

C Şeklinde

Bu tip konteynırlar, zemin üzerinde bir gölgelik oluşturan yatay bir düzlemden oluşur. En yaygın C-şekilli kentsel iç mekanlar, binaların cephelerinde bir gölgelik sistemi altında bulunur.

Çoklu Yüzeyler

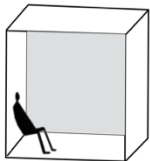
Bu tip kentsel iç mekanlar, herhangi bir sınır düzlemi özelliği taşımadan, bir üst örtü tarafından tanımlanmış mekanlardır (şemsiye veya ağaç dalları gibi).

Tünel

Tüneller, dört düz yüzey ile bir iç mekan yaratırlar. Bu tip konteynırlar, kentsel bir çevrede içsellik duygusu için ikinci en derin mekan tipolojileridir.

Kapalı

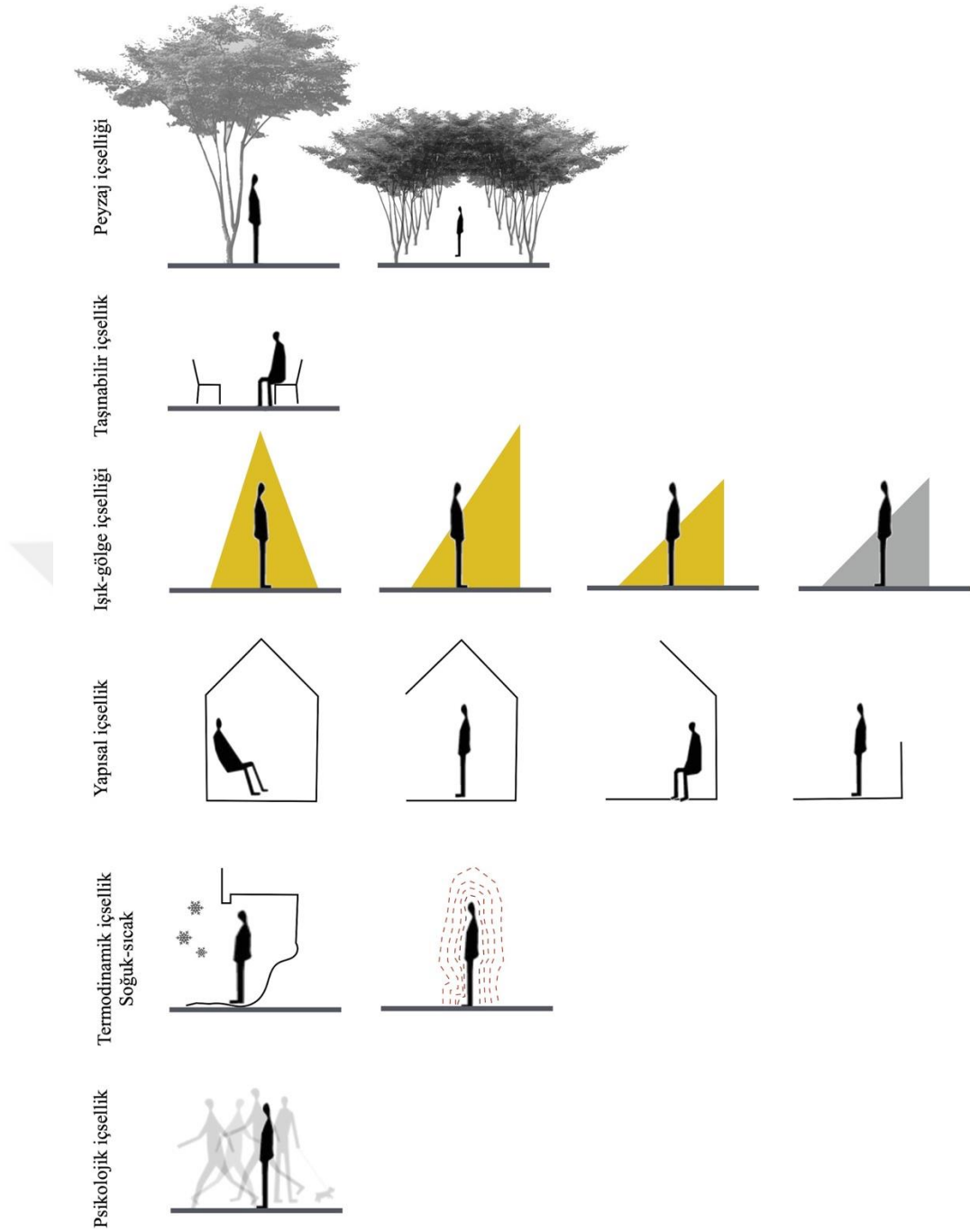

Kapalı kentsel iç mekanlar, tıpkı bir binada olduğu gibi, geleneksel bir iç mekan yaratmak için neredeyse tüm yüzey düzlemlerini içerir, ancak bunlar kentsel-kamusal çevrede bulunurlar. Kapalı konteynırlar, en derin kentsel iç mekan tipolojisidir.

Şekil 2. 5. Kentsel iç mekan niteliği taşıyan “conteyner”lar (White’dan (1999) yararlanılarak Talia Özcan Aktan tarafından hazırlanmıştır).

Teston (2018), mimari formun kısıtlamaları olmadan, açık kamusal mekanda iç mekan gibi hissettiren bir mekana sahip olmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Öncelikle atmosfer tarafından belirlenen ve mimari form ile sadece desteklenen bir içselliğin var olabileceği üzerine durmaktadır. Bu kamusal içsellik veya Teston'un (2020) söylemiyle *interior-feeling places* (içsel duyu mekanları), psikolojik koşullar, atmosferler, biçim, program veya bunların karışımı gibi birçok koşul tarafından şekillenmektedir. Bu nedenle açık kamusal mekanda oluşan kentsel iç mekanların sınıflandırılması, algılama biçimi gerekçesiyle neredeyse sınırsızdır; bunlar peyzaj içselliği, taşınabilir içsellik, termodinamik içsellik, ışık/gölge içselliği, fiziksel yapılar tarafından tanımlanan içsellik veya psikolojik içsellik şeklinde sonsuz olarak sıralanabilmektedir (Şekil, 2.6).

Şekil 2. 6. Açık kamusal mekanda kentsel “iç” mekanlar, Teston (2020)’den yararlanılarak Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur.

Günümüzde kentsel iç mekanları düşünen çağdaş pratikler, iki farklı boyut arasında aracılık yapmakta ve kent mimarisinin salt mekansal verileri (morfolojik) ile orada yaşama gerçeği arasında (insan odaklı, beşeri) fiziksel ve gözenekli bir arayüz oluşturmaktadır. Bu nedenle kentsel iç mekan tasarımları hem kent dokusundaki boşluklarla hem de insanların gerçek yaşamlarıyla ilgilidir. Bu iki unsurun uyumu, kent ve kentli arasında anlamlı bir bağ kurulabilmesiyle ölçülmektedir (Leveratto, 2015). Söz konusu özelliklere sahip bir kentsel iç

mekanın oluşturulmasında, yani kentsel iç mekanların kamusal alan kullanıcılarıyla bütünleşmesinin sağlanmasında izlenebilecek yöntemler çeşitlidir. Bu yöntemler şu şekilde özetlenebilir:

- Kamusal alanlarda, kentlinin kullanım alışkanlıklarına göre belirlenen sirkülasyon akslarında spontane temaslar oluşturulabilir.
- Kentsel iç mekanlar tanımlı bir alanda, bir yapıya veya mekana dikkat çekmek için tasarlanabilir.
- Kentsel iç mekanlar, kent mobilyaları, çok fonksiyonlu kullanıma açık olan donatılar gibi nesneler içererek çekim merkezleri yaratabilir.
- Kentsel iç mekanlara yerleştirilen dijital sistemler, farklı ışık ve ses oyunları veya bir sanat eseri, interaktif hizmet aracı olabilir.
- Kentsel iç mekanlar kullanıcı odaklı, kapsayıcı, müşterek tasarıma uygun, oyun içinde öğrenme ve paylaşma amacını destekleyebilir.
- Kentsel iç mekanlara yerleştirilen günlük hayatta kullanılan nesneler (halı, kanepe vb.) ve aksesuarların kullanımıyla veya tanıdık geleneksel mimari desenlerin uygulanmasıyla aşinalık ve aidiyet duygusu yaratılabilir.
- Kentsel iç mekanlar farklı yaş gruplarından ve farklı sosyo-kültürel yapılardan insanların bir araya gelip paylaşımında bulunabilecekleri ortamlar yaratmak için esnek, modüler ve değişken olabilir (Karşlı ve Karşlı, 2020).

Çolak'a (2012) göre kentsel iç mekan tasarımı ile ilgili öneriler şu şekildedir:

- Toplumsal ilişkilerin tanımlandığı ve sosyalleşmeye imkan veren alanlar olarak düşünülmelidir.
- İnsanların ihtiyaçlarına yönelik, geçici fiziksel ikamet yerleri oluşturabilir.
- Uygulamalarda kullanıcı konumundaki toplumun kültürü ve davranışları incelenmelidir.
- Kentsel iç mekanlar, kamusal alan niteliklerini taşımalıdır.
- Kentsel iç mekanlar, içinde bulunduğu kamusal mekanla uyumlu olmalıdır.
- Çevrenin atmosferi ve ruhu göz önünde alınmalıdır.
- Kentsel iç mekanın üretilceği mekanlarda gözlemler yapılmalı, kullanıcıların deneyimleri araştırılmalıdır (Çolak, 2012).

Valerie Mace (2014), kentin açık kamusal mekanlarında var olan kentsel iç mekanların tespitini yapmak için, “Sensing the Urban Interior” (Kentsel İç Mekanı Algılamak) (2014) başlıklı çalışmasında kapsamlı bir yöntem sunmaktadır. Mace (2014), *gözlem, fenomenolojik belgeleme, duyuşsal haritalama, içerideki atmosferik koşulların bir dizime dönüştürülmesi* yöntemlerini kullanarak, aidiyet duygusu ile kentsel iç mekanlar arasında bir ilişki kurmayı hedeflemiştir.

Çalışma, kentsel iç mekanın somutlaştırılmış *atmosferinin, mekansal düzenin ve duyuşsal deneyimlerin* dokümantasyonunu sunmaktadır. Mace’nin (2014) sunduğu bu yöntemin, kentsel iç mekanları veya kendisinin söylemiyle “kentsel odaları” (urban rooms) tespit etmek, kentsel mekanların özellikleri hakkında bir tanım oluşturmak ve onları belgelemek için yararlı olduğu düşünülmektedir (Çizelge, 2.2).

Çizelge 2. 2. Kentsel iç mekanların tespiti (Mace, 2014:“Sensing the Urban Interior” -Kentsel İç Mekanı Algılamak başlıklı çalışmasından yararlanılarak oluşturulmuştur).

Dökümantasyon

Değerlendirme

Atmosferik

dökümantasyon:

Atmosfer, mekanın

karakterini oluşturan ve

mekanın sahip olduğu

en kapsamlı niteliktir

(Norberg-Schulz, 1980).

Çevre karakteri	Malzemeler ve ilişkiler	Ses manzaraları	Sıcaklık	Nesneler	Hareket	Yakınlık seviyeleri	Işık
Baskın	Etkili	Analog	İyi	Bilinmedik	Ayak uydurulan	Az	Kontrast
Birleştirilmiş	Coşku verici	Uzaktan gelen	Soğuk	Rahatsız edici	Hızlı	Muazzam	Rahatsız edici
Huzursuz edici	İnatçı	Sessiz	Bulutlu	Etkin	Geçişken	Belirsiz	İyi

Bu aşama, çevrede somutlaşan atmosferin nitel doğasını ifade etmek için toplanan bilgileri sentezlemek ve bir dile çevirmek amacını taşımaktadır. (Grafik, Talia Özcan Aktan tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.)

Mekansal düzen

dökümantasyonu:

Çevrenin, ölçeğin,

mesafelerin ve

nesnelerin mimari

varlığının davranışı nasıl

etkilediğini keşfetmek

amacını taşır.

-Çevre, düzenlemesi de dahil olmak üzere dikkatlice tasarlanmış, planlanmış ve yürütülmüş müdür?

-Form ve desenlerde güçlü ritim izlenmekte midir?

-Mobilyalar küçük bölgeler tariflemiş midir?

-Mekan, kontrollü davranış kuralları tarafından yönetilmekte midir?

-İnsanları hareket etmeye veya alan içinde kalmaya teşvik eden güçlü yönlendirmeler var mıdır?

Çizelge 2. 2. Kentsel iç mekanların tespiti (devamı)

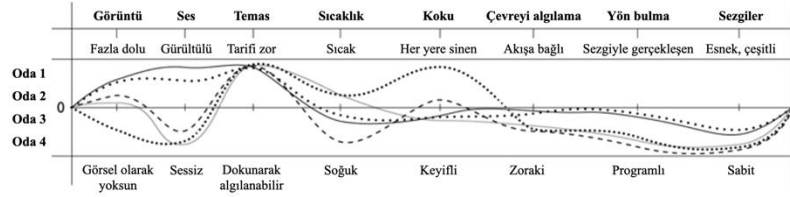
Duyusal deneyim

dökümantasyonu:

Atmosferik belirleyicilerin

saptanması amacıyla

taşımaktadır.

Çalışma alanı dört farklı kentsel odaya (“urban room”) bölünmüş ve bir grafikte işlenmiştir. (Grafik, Talia Özcan Aktan tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.)

Sonuç olarak kentsel iç mekanların en çok izlendiği mekanlar, açık kamusal mekanlardır; açık kamusal mekanların en önemli alanını karşılayan meydan, cadde ve sokaklarda kentsel iç mekan uygulamalarına çokça yer verilmektedir (Cordan ve Çolak, 2015). Geçici farkındalıklar oluşturmak yoluyla modern kentlerde var olan boşlukların veya işlevini kaybetmiş kamusal mekanların tekrar kentliye kazandırılması disiplinler arası bir yaklaşımı, kentsel iç mekan uygulamalarını gerektirmektedir (Attiwill, 2011). Kentin bütününe yayılan kamusal birçok açık alan içinde, bir mekanı kentsel iç mekan yapan uygulamalara değinmek ve onu diğer kamusal alanlardan ayıran önceliklerine yer vermek, bu nedenle önem taşımaktadır.

2.1.1 Kentsel iç mekan yaklaşım ve uygulamaları

Kentsel iç mekanların kentsel yerleşime (inhabitation) nasıl katkı sağlayacağı ve kentsel koşullarda geçici ve birbiri ile ilişkili tasarım eylemlerinin kentsel alanları sürdürmek ve zenginleştirmek için gereken niteliklere nasıl aracılık edebileceği (Attiwill, 2013), kentsel iç mekan yaklaşımlarını şekillendirmiştir.

Kentsel yerleşim (inhabitation; “how to live in a city”) bir kentte nasıl yaşanacağı hakkında bilgi vericidir. Örneğin, *Kentsel İç Mekan Çalışma Grubu’nun A World in Making: Cities, Craft, Design* (2013) (Oluşmakta Olan Bir Dünya: Şehirler, Zanaat, Tasarım) çalışması kapsamında Peyzaj mimarları Marie Luise Jones ve Heike Rahmann (RMIT Üniversitesi), kentsel çevrede göz ardı edilen (overlooked) ve ihmal edilen (neglected) boşlukları, kentsel yerleşim anlamında potansiyeller olarak ele almışlardır. Sosyal, psikolojik ve çevresel ilişkileri beslemek amacıyla insan-mekan ölçeğinde 1:1 oranını deneysel ölçek olarak benimsemişler ve haritalama, müdahale teknikleriyle mikro-iklim koşullarının ve bitki örtüsü üzerindeki etkisinin araştırılmasını gerçekleştirmişlerdir. Melbörn’de yer alan 567 Collins Street, bulundurduğu potansiyel boşluk ile peyzaj mimarlığı için bir şehir laboratuvarı kavramını ortaya çıkarmıştır;

12 haftalık süre boyunca sahaya özgü bitki deneyinde iklim koşulları ve bitki örtüsü gibi peyzaj nitelikleri test edilmiştir (Şekil, 2.7).

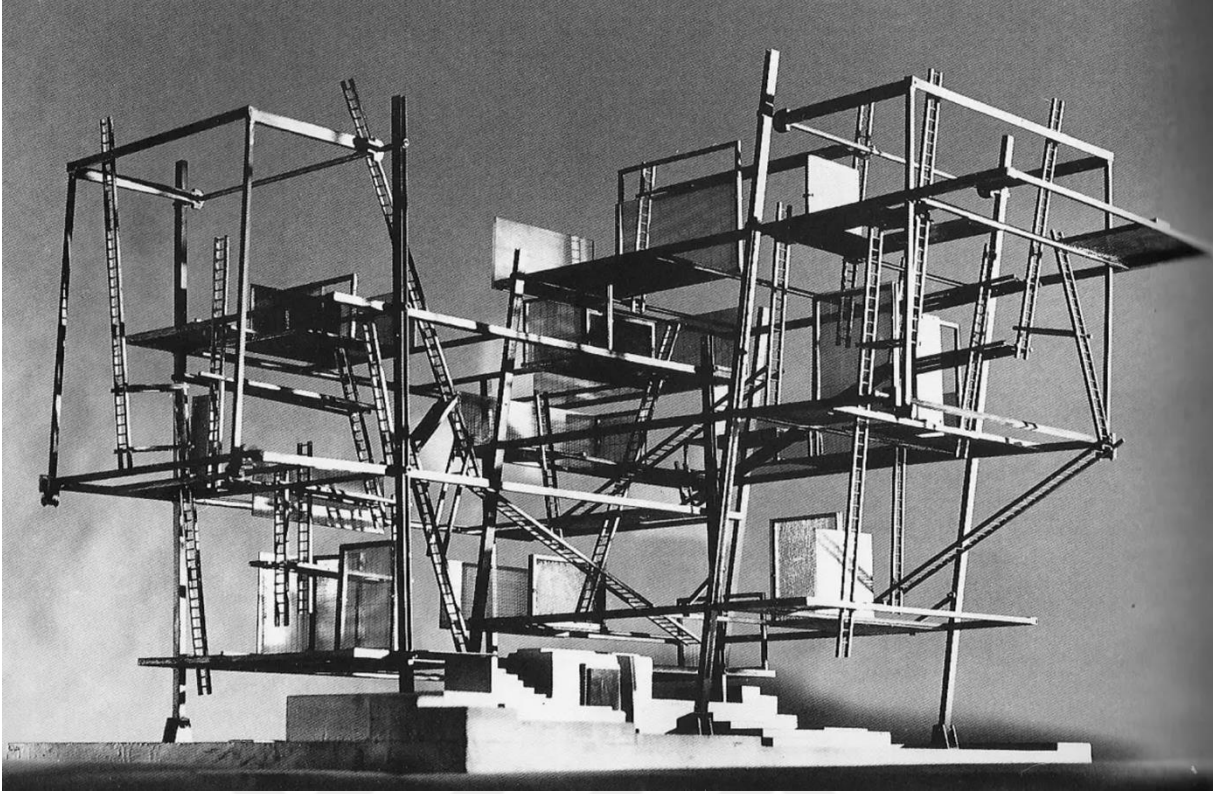
Şekil 2. 7. A World in Making: Cities, Craft, Design” (2013), 567 Collins Street, Melbourne

Bir çeşit “**spatial inversion**” (Attiwill, 2011), yani *mekansal evrilme* olarak tanımlanan kentsel yerleşim yaklaşımı, yukarıdaki örnek gibi, bir mekanın başka bir işlev ile yeniden anlamlandırılması ile ilişkilidir. Giambattista Nolli ve Camillo Sitte’nin 1748’deki çalışmalarından üretilen *City Planning According to Artistic Principles* (Sitte, 1889) başlıklı kitap, kentsel dokuyu iç ve dış mekanların mekansal bir birleşimi olarak yeniden kavramsallaştırmış ve mekanların evrilmesinin önünü açmıştır. Bu anlayışa göre kent dokusu siyah ve beyaz mozaikten oluşur; beyaz (+) bina ve yapıların içini tarif ederken, siyah (-) bunlar dışında kalan boşluklardır. Pozitif nesnenin üretiminden ziyade negatif alanın şekillendirilmesi fikri, 19. yy’ın başlarından bu yana genellikle içselleşmiş tasarımın kilit yönlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Caan’a atıfla, Attiwill, 2011). Bu nedenle Noli ve Sitte’nin kentsel çevrenin niteliklerine ve estetiğine olan ilgisi, karşılaşmalar, insan deneyimi ile bir ilişki kurmuştur; bu yaklaşıma göre inşa edilmiş kentsel doku boşluğa yerleştirilen yapılardan ziyade, bütüncül olarak kapalı alanların ve boşlukların uzamsal topluluğu olarak görülmelidir. (Ör: Agoralar, meydanlar aslında iç mekan niteliği taşır).

RMIT Üniversitesi'nde kurulan *Kentsel İç Mekan Çalışma Grubu* gibi, İtalya ve İspanya ortak lisans üstü programı olan Uluslararası Kentsel İç Mekan Master Programı (MUID), kentin açık kamusal alanlarına kentsel konfigürasyondan bu alanların sivil yaşamdaki rolüne kadar geniş bir ölçek ile yaklaşmaktadır. Bu program, meydanlar, sokaklar, parklar, kavşaklar ve tanımlı/tanımsız kentsel boşluklar gibi inşa edilmemiş alanlara odaklanarak hem içeriği hem de içeriği dikkate almaktadır (*content* ve *container*). Noli ve Sittenin siyah (-) alanlarına işaret eden bu boşlukları tasarlama, boşlukta tasarlamakla aynı anlama gelmez (Attiwill, 2015). Bu yaklaşıma göre açık kamusal alan geliştirilmekte ve kolektif yaşamı karakterize eden *kimlik* ve *kentli* perspektifi dikkate alınmaktadır. Böylece uygulanan kentsel iç mekan, bu etkenler altında zamanla güncellenme niteliğine kavuşmaktadır (Attiwill, 2015).

Güncel kentsel iç mekan kurgularının dayandığı bir diğer yaklaşım “**momentary ambiances**” (Attiwill, 2011), yani *anlık ortamlar* ile açıklanmaktadır. Bu yaklaşım, 1950’lerin başında avant-garde bir grup olan Situonist’lerin, mimarlığın odağını yapılardan ziyade “inşa edilmiş durumlara” (constructed situations) çevirmesine dayanmaktadır. “Durum”ların anlaşılmasında; kamusalın özelleştirme, içselleştirme nitelikleri, aydınlatma ve ışık koşulları, gölgeler, malzemeler, hareketler ve akışlar, dolaşım ve durgunluk yoğunlukları, davranış, ses, tarihsel katmanlama, kent kimliği, yemek yeme alışkanlıkları, buluşmak, satış yapmak, gösteri yapmak, alışveriş yapmak, halka açık durumlar gibi programlar ve faaliyetler araştırılmaktadır (Attiwill, 2011).

Situonist’ler çalışılan malzeme olarak, mimarlıkta duygusal olarak hareket eden formlar (emotionally moving forms) yerine duygusal olarak hareket eden “durumlar”ı benimsemişlerdir. Dalal-Clayton ve Sadler’e (1998) göre bu malzeme ile yapılan deneyler, bilinmeyen sürpriz formlara yol açmaktadır. Bu yaklaşıma dair verilecek en eski örnek, Constant Nieuwenhuys’tın (1959-1974) New Babylon projesidir. Proje ile kentte, labirent gibi, tamamen içselleşmiş ve ambiyans ve iklimin kontrol edildiği, kentlinin özgürce dahil olduğu ve sosyal ilişkilerin üretildiği durumsal bir mekan yaratılmıştır (Şekil 2.8). Projenin maketi, inşa edilmiş bir durumdan ziyade yapı odaklı görünse de, proje sabit ve statik yapı elemanlarını içermemesi sebebiyle, atmosferik koşullar sağlayan anlık ortam deneyimi sunmaktadır.

Şekil 2. 8. New Babylon Projesi, Constant Nieuwenhuys, 1959 (URL 1)

İtalyan tasarımcı Elena Guinta kentsel iç mekan kavramını kullanırken kullanıcı etkileşimi yoluyla “*geçici*” yerleşim/ oluşum/ uygulama/ mekansallaşma/ üretim (*temporary inhabitation*) fikrine değinmektedir (Attiwill, 2011). Bu yaklaşıma göre her bir açık kamusal alanı potansiyel bir aksiyon mekanı olarak görmek mümkündür. Kamusal alan Guinta’ya (2009) göre, kullanıcının üretim ve anlamlandırma aşamalarında katkı sağladığı, ilişkisel bir mekandır. Kentsel iç mekan böylece yapay yaşam alanları inşa etmektedir (Kurt, 2018).

Türkiye’de kentsel iç mekana dair hazırlanan ilk yüksek lisans tezi, Şule Çolak’a (2012) aittir; tezinde kentsel iç mekanların geçici karakterine yoğunlaşan Çolak, kentsel iç mekanı insanlar ile çevreleri arasındaki ilişkinin oluşturduğu çeşitli işlevlere hizmet eden, *geçici* mekanlar olarak tanımlamıştır. Ona göre kentsel iç mekanları kentin diğer açık kamusal alanlarından ayıran en önemli özellik, geçiciliktir. Bu yaklaşıma göre kentsel iç mekanlar toplumsal ilişkileri tanımlarken fiziki ve geçici aktivite alanları yaratmaktadır. “Kentsel iç mekan, fikirleri karşılaştırıp bireyler arası ve kolektif ilişkileri gelecek için bir kompozisyon yaratmak amacıyla düşünmeye teşvik eder” (Çolak, 2012, s.55).

Kısaca, kentsel iç mekan yaklaşımları, Attiwill'in (2011) belirttiği gibi **spatial inversion**- mekansal evrilme, **momentary ambiances**- anlık ortamlar ve **temporary inhabitation**- geçici yerleşim/ üretim ekseninde kurulsa da, beraberindeki alt başlıklarda; *deneyim, insan ölçeği, kolektif yaşam, kent-insan birlikteliği, yeniden kullanım, katılımcı yaklaşım, boşluğun görünür kılınması, mekanların potansiyellerini keşfetmek, eylem ve durumlara odaklanmak, sosyal ilişkiler üretmek, ambiyans yaratmak, gelecek vizyonu üretmek, gündelik hayatı anlamak, ara yüzlerde mekan oluşturmak, kentsel pratiklerin keşfini yapmak, anılara yer vermek, mobilya gibi donatılar ile açık kamusal mekanı tanımlamak* gibi kavramları da taşımaktadır (Şekil 2.9).

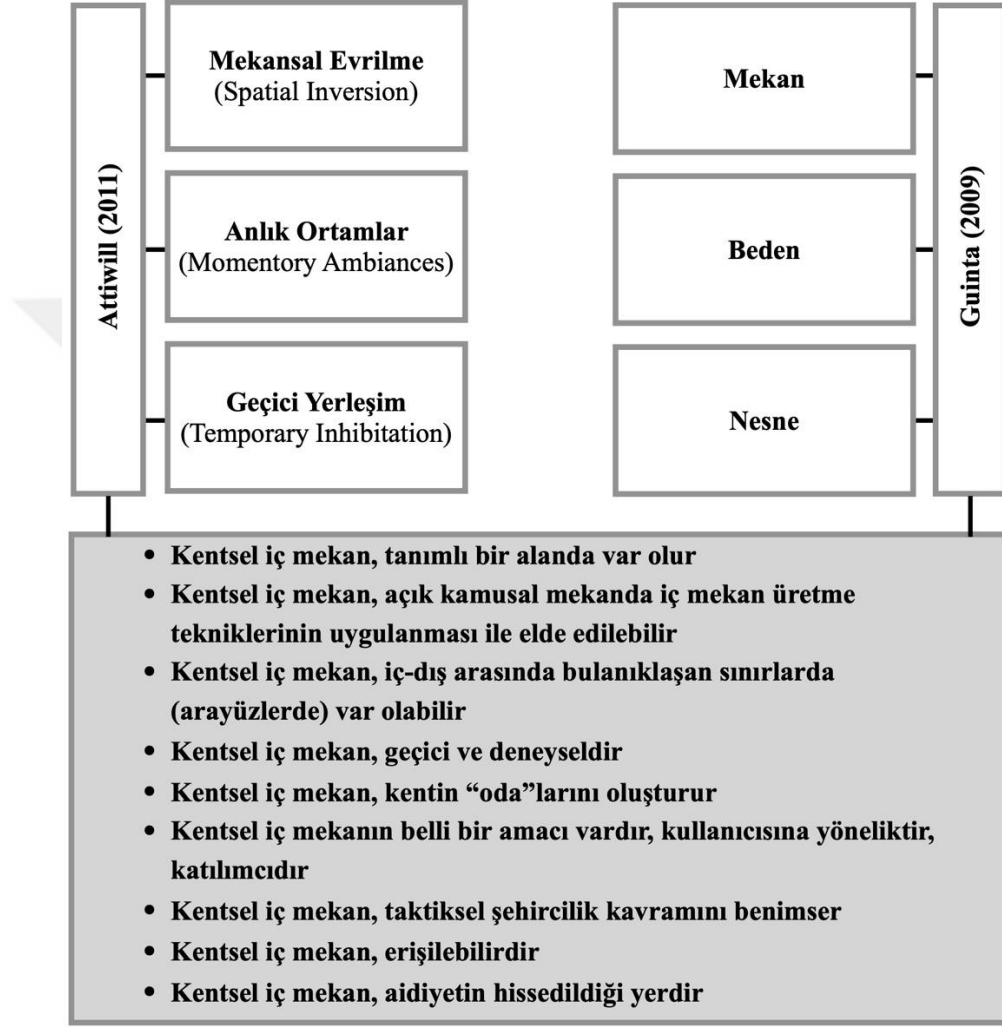

Şekil 2. 9. Kentsel iç mekan yaklaşımları

Kentsel iç mekan görünmeyen görünürlüğü yapar (Church'e atıfla, Cordan ve Çolak, 2015); kentin kimliği gibi ayırt edici nitelik ve değişkenlerini görünür kılmak ve kucaklamak için yaklaşımların geneli, sosyo mekansal anlamda "kentsel pratiklerin keşfi"ni (pratikler, edinilen deneyimleri ifade etmektedir) kapsamaktadır.

"Hinkel (2011) kent ve iç mekan arasındaki alanın, üretken etkileşimi sorgulayan bir dinamiğe sahip olduğuna vurgu yapmakta ve bu alanın kolektif ve / veya tekil olarak çeşitlilik gösteren fiziksel ve algısal mekanların kurgulanmasına neden olduğuna değinmektedir. Bu bağlamda, kentsel iç mekan ile ilgili uygulamalar, çok yönlü ve ucu açık projeler şeklinde ortaya çıkmaktadır" (Cordan ve Çolak, 2015, s.2).

Kısacası, kentsel iç mekan uygulamalarını tek bir durumla açıklamak ve özetlemek mümkün değildir. Farklı yaklaşımlardan esinlenilerek yapılan uygulamalar Guinta'nın (2009) *mekan, beden, nesne* üçlemesinden ve Attiwill'in (2011) *spatial inversion*-mekansal evrilme, *momentary ambiances*-anlık ortamlar ve *temporary inhabitation*-geçici yerleşim/ üretim yaklaşımlarından yararlanılarak aşağıda tartışılmıştır (Şekil, 2.10).

Şekil 2. 10. Kentsel iç mekan uygulamaları

Kentsel iç mekan, tanımlı bir alanda var olur:

Kentsel iç mekan, tanımlı, fiziksel veya duysal olarak sınırları algılanan bir alanda kurgulanmalıdır. Buna klimatize alan da denebilir; kapalı, açık veya yarı açık nitelikte olabilir. Kapalı bir alan dahi olsa, şeffaf yüzeyler veya boşluklarla iç dış bağlantısının kurulması gerekir. Önemli olan, “dıştan”/ diğer mekandan soyutlanıp, “iç”teki deneyimin yaşanmasıdır. Poot ve arkadaşları (2018), kentsel iç mekan kavramı içine otobüs durakları gibi barınak sağlayan çeşitli

açık kamusal alanları, pasajları, geçitleri, pazar yerlerini, iç avluları ve bunlar gibi kamusal alanları almaktadır; bu manada kentsel iç mekanlar *birincil kamusal alanlardan ayırt edilen ikincil kamusal alanlardır*.

Kentsel iç mekan, açık kamusal mekanda iç mekan üretme tekniklerinin uygulanması ile elde edilebilir:

Literatürdeki “Urban Interior” kavramının dilimizdeki karşılığı olan *kentsel iç mekan*, genellikle makroyu yeniden düşünmek için değil, mikro boyutta düşünerek makro ölçeğin gerekliliklerini yerine getirmek için vardır ve bu nedenle kentsel iç mekanlara iç mekan ve insan ölçeğinde yaklaşarak, toplu kullanıma açık şekilde nasıl tasarlanacağı üzerinde durulmaktadır (Özkul, 2020; Prete, 2017).

Tanımlanan her bir hacim, kentin mekansal sürekliliği içinde farklı tipte mekanların üretilmesine katkı sağlayan bir eşik ya da sınır oluştursa da, içeriden dışarıya doğru bir hareket vurgulanmaktadır (Karşlı ve Karşlı, 2020). İç mekan niteliklerinin dış mekana taşınması veya iç mekan donatıları ile kentsel açık alanları tanımlamak, kentsel iç mekanların kentin açık kamusal mekanlarında üretilme teknikleri olabilmektedir.

Kentsel iç mekan, iç-dış arasında bulanıklaşan sınırlarda (arayüzlerde) var olabilir:

Attiwill’e (2015) göre genel çerçevede kentsel iç mekan, sadece iç tasarımın kentle ilişkisini değil, aynı zamanda kentsel tasarımın iç mekanın dönüşümündeki etkisini de düşünmeyi içermektedir. Kentsel iç mekan, akışkan karakteri ile karakterize edilir (Akdemir, 2019). Burada, kentsel iç mekanı bulanıklaşan mekanlarda aramak önem kazanır. Venturi’nin (2005) “poche” olarak tanımladığı bu ara mekanlar, katı sınırlar arasındaki boşluklarda belirir. Hem o, hem bu anlayışını benimseyen bu ara mekanlar, kent mekanında yeni sosyo-mekansal alanlar oluşturma potansiyeli taşır. Kullanıcılar, anlamsal ve performatif bir arayüz aracılığıyla kentsel mekan ve iç mekanların inşası süreçlerini sürekli olarak etkinleştirir (Giunta, 2009).

Kentsel iç mekan, geçici ve deneyseldir:

Atmodiwirjo ve Yatmo (2021), son zamanlardaki kentsel iç mekan üzerine söylemlerin, kentsel alanın eleştirel anlayışını *içsellik* perspektifinden vurgulayan bir dizi provokasyon ve deney olarak ortaya çıktığını belirtmektedirler. Bu anlamda kentsel iç mekan

tartışmaları, kentsel iç mekana konum ve mekansal çevreleme açısından bakmakta, kentsel eylemler ve yerleşim için bir ortama geçişe odaklanmaktadır.

Mimariyi karakterize eden mekansal deneyimler, insanların mekanları tanımladığı sokaklar, meydanlar, parklar gibi (Karslı ve Karslı, 2020) açık kamusal mekanlarda başlar. Kate Church'e göre kentsel iç mekanlar kentte olma durumunu vurgularken bu kavramın sübjektif, geçici ve deneyimsel olduğunu ifade etmektedir (Cordan ve Çolak, 2015). İnsanların kentte olma durumuna dair; yaşama, çalışma, oyun oynama, satış yapma gibi eylemlerini dış mekana taşımasıyla kentsel iç mekanlar geçici bir boyut kazanabilmektedir. Burada insan davranışını temele koyan yaklaşımlar benimsenmektedir.

Kentsel iç mekan, karşılaşmalar ve işlevler aracılığı ile kentsel ortamların rolünü vurgulamaktadır (Hinkel, 2011). Bu tür bir kentsel iç mekan üretim modeli, fenomenolojik (olgu-bilim) (Merleau-Ponty, 2002) araştırmalar ile temellenir. Görünenin aksine, içerik ile ilgilenen fenomenolojiye göre *deneyisel* nitelik, nasıl ve nasılı anlamlandıran kavramlar önem taşır. Kullanıcıların mekan-insan iletişim modeline atıfla mekanı nasıl algıladıkları (görme, duyma, dokunma, koku alma vb.) ve bu algılama biçimine göre ne gibi deneyim kazandıkları önemlidir (Şekil, 2.11).

Şekil 2. 11. Deneyime dayalı kentsel iç mekan: Şiir dinletisi (URL 2)

Kentsel iç mekan, kentin “oda”larını oluşturur:

Her inşa edilmiş hacim, şehrin mekansal sürekliliğinde bir eşik veya sınır tanımlar, bu da aslında bir iç mekandan bir dış mekana hareket eden farklı tipte mekanlar yaratılmasına katkıda bulunur. İçeriden dışarıya geçiş aslında bir iç mekandan diğerine, binanın bir odasından şehrin bir odasına (“*room of the city*”) geçiş anlamına gelmektedir (Montanari, 2014).

Buradan yola çıkarak kentsel iç mekanı, Benjamin’in (2002) avare dolaşan *flaneur*’ü ile ilişkilendirmek mümkündür. Kentin kamusal alanları flaneur için birer iç mekandır. Bina cepheleri arasındayken, bir odanın dört duvarı arasında olma hissinin yaşanması, açık kamusal mekanların evin “oturma odası” gibi düşünülmesi (urban room) ile sonuçlanır. Bu noktada “ev” gibi davranan, odalaşan kentsel iç mekanlar, psikolojik ve algısal boyutta önemlidir (Şekil, 2.12).

Şekil 2. 12. Kuzguncuk’un oturma odası, sahil çay evi (URL 3)

Kentsel iç mekanın bir amacı vardır, kullanıcıya yöneliktir, katılımcıdır:

Kentsel iç mekan uygulaması, insanı merkezde düşünmeli ve tasarımını insanla birlikte gerçekleştirmelidir. Bu bağlamda ilgili kamusal alan, yakın çevresi ile olan ilişkisine bağlı olarak genişletilmiş bir eylem alanına dönüşmektedir. Bu noktada kentsel iç mekan, kullanıcısı ve tasarımcısı ile birlikte, kullanıcının gerçek ihtiyaçları ve imkanları çerçevesinde tanımlanmalıdır (Karslı ve Karslı, 2020).

Kentsel iç mekanlar, kent ve kentli, mekan ve deneyim, mekansal düzenleme ve somut olmayan kültürel değerler arasındaki ilişkiyi temsil edebilirler. Atmodiwrjo ve Yatmo'ya göre (2021) kentsel iç mekanlar, kullanıcıya yönelik olarak kültürü önceler şeklinde ele alınmalıdır. Toplumun dinamik kültürel pratiği için bir “kapsayıcı” haline gelebilecek kentsel iç mekanların üretimi, mekanın kullanıcı ile bütünleşmesi açısından önemlidir. Kentsel iç mekan tasarım pratikleri, bu nedenle geleceğin mekanına dair geçmiş odaklı düşünmeyi de gerektirir. Gelecekte hayatın, kentsel, kültürel ve kimliksel değerlerin nasıl değişebileceğini tahmin etme yeteneği, hızla değişen küresel kentsel yaşam içinde manevra yapmak için önemli hale gelmektedir.

Kentin/ kentlinin kültürü, kimliği, tarihi gibi kavramların önemli halde geldiği bu noktada yalnızca nesne yerleştirmelerinin yetersiz kalacağı durumda, süreçler benimsenmelidir; böylelikle sosyo-kültürel angajmanlı mekanlar mümkün kılınabilir. Kentsel iç mekanları çalışmak üzere kurulan ilk lisans üstü bölümlerden biri The Architectural Urban Interior Design Ph.D Program (AUDI), Politecnico di Milano, bu kapsamda “yaşam kültürü” araştırmalarına ağırlık vermektedir.

Yaşam kültürüne yönelik çalışmalarda kullanıcının merkeze alındığı bir yaklaşım olarak *katılımcı kentsel tasarım*, çağdaş karar vermenin hedeflerini yeniden düşünmek için felsefi bir başlangıç noktası sağlamaktadır (Rios, 2008). Sanoff'a (2000) göre, katılımcı kentsel tasarım, katılımcıları kendi yaşamlarını şekillendiren mekansal, sosyal ve kültürel çevrenin planlama ve tasarım sürecine dahil eden çok aktörlü bir karar verme süreci olarak düşünülebilir. Aynı zamanda katılım, belirli değerleri paylaşan bireylerin yüz yüze etkileşimi olarak da tanımlanmaktadır (Sanoff, 2000).

-Bereketli Sokak'ın Tiyatrosu Örneği (Cengiz Bektaş, 2003), (Şekil, 2.13)

“Bereketli sokak birden dikleşir, bir koca merdiven olur. Basamakları oturma yerleri olarak kullanınca bir küçük tiyatro alanı gerçekleşmiş olur. Biz de öyle kullandık baştan beri...” (Bektaş, 2003, s.165).

Şekil 2. 13. Bereketli Sokak'ın katılımcı tasarım ile kentsel iç mekana dönüşmesi (Bektaş, 2003)

“1988 Mayısıydı. Sonunda düşüm gerçek oldu...Nevzat Sayın'ın bir yerden sağladığı ahşapla bir günde Bereketli Sokak'taki tiyatromuzun sahnesini açıverdik. Öyle oyuncak değil, eni konu (4x4 m) koca bir sahne bizim için. ... Çocukların iki saatlik bir çalışmasından sonra La Fontaine'i sergileyişlerine tanıklık etmek heyecan vericiydi. Bereketli Sokak'a insanlar sığmadılar o gece... Ben de yerlere göklere sığamadım” (Bektaş, 2003, s.168).

Kentsel iç mekan, taktiksel şehircilik kavramını benimser:

İnsanı odağa alan bu yaklaşımlar kapsamında “tactical urbanism” kavramı öne çıkar. Kentsel iç mekanlar, taktiksel üretim stratejilerine dayanan; pop-up şehircilik, kendin yap

şehircilik (DIY urbanizm), informal şehircilik gibi uygulamaları barındırabilir. Kentliyi harekete geçiren ve üretime dahil eden bu yaklaşım, mekanda kendileme, kişiselleştirme gibi fırsatlar sağladığından insan-mekan arasındaki ilişkiyi güçlendirir. İnsanın mekansal müdahalesinden ve mekanı kendinin kılmasından dolayı bu yöntemin *işgalci* bir yanı da vardır.

Kentsel iç mekan, erişilebilirdir:

Erişilebilirlik, tüm mekansal düzenlemelerde göz önüne alınması gereken öncül bir kriterdir. Çaba sarf etmeden, engelsiz, tereddüt etmeden mekana ulaşabilmek şeklinde ifadesi mümkündür. Özellikle kentin açık kamusal mekanları insanların alışveriş, ulaşım, dinlenme ve iletişim ihtiyaçlarını karşılayan alanlar olduğundan açık kamusal alanda kurulan kentsel iç mekanlar, bu anlamıyla kentin misafir ağırlama alanlarıdır. İnsanlar, yakın çevreleri ile ve birbirleri arasında etkileşim kurmak için halka açık kamusal mekanlara ihtiyaç duyarlar. Kentin kamusal alanları tüm insanların erişebileceği fiziksel ve sosya-kültürel “ortak” alandır; karşılaşmaların yaşandığı ve karşılıklı etkileşimin sağlandığı yerdir (Cordan ve Çolak, 2015). Bu nedenle kamusal mekanın en önemli özelliği olan erişilebilirlik, aynı zamanda kentsel iç mekanın temel bir özelliğidir; kentsel iç mekanlar erişilebilir olmalıdır (Kurt, 2018).

Kentsel iç mekan, aidiyetin hissedildiği yerdir:

Poot ve arkadaşlarına (2018) göre kentsel iç mekan kavramı kapsamındaki *kent*, kısmen örtüşen iki farklı anlama atıfta bulunmaktadır; bunlardan ilki yukarıda söz edilen erişilebilirlik ve diğeri de sahipliktir. Sahiplik kavramı, kentsel iç mekan araştırmalarında fiziksel ve zihinsel mülkiyetler arasındaki ayrımın çizilmesi (Poot vd., 2018; Leent, 2012) ile daha net anlaşılabilir olmaktadır. Zira kentsel iç mekandaki sahiplenme durumu daha çok “aidiyet” (Hidalgo ve Hernandez, 2001) ile bağdaşan zihinsel bir durumdur. Modern insanın aidiyetsizlik duygusunu yenmek için kente yaptığı uygulamaların bir tezahürü olarak kentsel iç mekanlar, kent ile kurulacak ilişkinin de araçlarıdır. Buradaki temel amaç, kullanıcının kendisini ait hissettiği bir “yer” yaratmaktır (Guinta, 2009; Kurt, 2018).

Sonuç olarak kentsel iç mekan yaklaşım ve uygulamaları; iç-dış mekan algısının ve kamusal-özel alan kavramlarının ötesinde / ortasında, melez bir anlam taşıyan kentsel iç mekanlar olarak, deneyimsel geçici, kalıcı veya anlık, keşfe dayalı, ihtiyaca, sosyal yapıya, kültüre yönelik, katılımcı, insan odaklı, müşterek, simbiyotik, erişilebilir, sosyal, ilişki kuran / kurduran, karşılaştıran, dinamik, ev gibi, aşına olunan, sahiplenilen / sahiplenilen, ait hissedilen, atmosferik, duyumsal, fiziksel, mekansal, algılanabilir, görünür, bağlamsal, interaktif, bireysel

veya toplumsal, işgalci, çok katmanlı (Cordan ve Çolak, 2015) gibi kavramların birini, birkaçını veya tümünü içerir nitelikte olabilmektedir.

2.1.2 Kentsel iç mekanların soyut nitelikleri

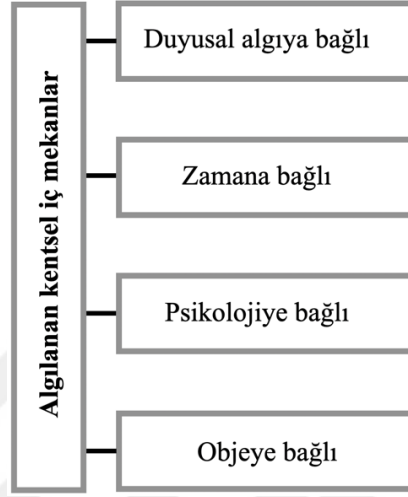
İnsan tarafından yaratılan veya algılanan mekanlar sadece fiziksel değil, psikolojik ve duysal olarak da tanımlanabilmektedir (Caan, 2011). Mc Carthy (2005), *Toward a Definition of Interiority* (İçselleşme Tanımına Doğru) adlı kitabında, “iç” kavramının bir mekanın hissedilmesini ve tanımlanmasını sağlayan soyut bir nitelik olduğunu savunmuştur. Kentsel iç mekanların soyut niteliklerinin belirlenmesinde algı önem taşımaktadır; içselleşen bir açık kamusal mekan, algılandığı kadar bir “iç mekan”a ve tanımlı bir “yer”e dönüşebilir. Algı (perception), kentsel mekanı duyumsamaktan daha fazlasını barındırır (Cormona vd., 2003). Algının, çevremizdeki bilginin duylarla toplanmasından sonra sentezlenmesi, düzenlenmesi ve anlamlandırılmasından oluştuğu ifade edilmektedir; uyaranların daha karmaşık şekilde işlenmesidir (Carmona vd., 2003).

Rapoport (2004), mekanların etki alanının insanların deneyimine ve algılama şekline bağlı olarak genişlediğini belirtmektedir. Her insan tarafından farklı şekilde değer verilen *zihinsel bir yapı* (Carmona vd., 2003) olan mekan, çevresel bir *imge* (Lynch, 1981) olarak düşünülebilir. Bir mekanın iç- dış- ara mekan vb. şeklinde algılanmasında onu oluşturan fiziksel ve somut verilerin duyu organları ile algılanması önemliyken, Arayıcı’ya (2015) göre bir mekanın hissi durumlar oluşturmaları sadece görünüşe veya yapısal durumlara bağlı değildir; mekanı kullanan kişilerin belleğinde o mekanda geçmiş ve geçmesi muhtemel fenomenler, orada hareket etmiş, hareket eden ve edecek olan insanların bilgisi veya hayalleri de etkilidir.

Robbert Gifford (1987) *Environmental Psychology* (Çevresel Psikoloji) başlıklı kitabında çevrenin algılanmasının kişisel, kültürel ve fiziksel etkenlere bağlı olduğunu ifade etmektedir. İnsan ve mekan arasındaki iletişim de, belirli duyuların mekandan insana, insandan mekana aktarılması sonucu oluşmaktadır. Bu iletişim, hem zihinsel hem de duysal birer süreç olan algılamanın ardından oluşan *mekansal anlam* (Solak, 2017) ile açıklanabilmektedir (Özcan Aktan, 2019).

Kentsel iç mekanların bireylerin ve toplumun algı ve davranışları üzerindeki etkisini kavramak için birçok farklı disiplin (sosyoloji, psikoloji vb.) ele alınmalıdır. Sennet (2017), örneğin içselliği sosyal, bilişsel, duysal ve psikolojik atıflar ile açıklamaktadır. Sosyal, bilişsel ve duysal parametreler de aslında psikoloji ile ilişkili olduğundan, *psikolojik öznellik* kapsamında ele alınabilecek iç mekanı algılama şekli, öznenin mekanını algılama (domain of

the subject/the self) (Sennet, 2017) olarak ifade edilmektedir. Bu bölümde Sennet'in sınıflandırmasından yararlanarak, *duyusal* algılar ile tanımlanan kentsel iç mekana, duyusal olarak algılanan maddenin ve izlerin mekandaki tezahürünü vurgulayan *zamana*, savunulan mekan, egemenlik alanı ve aidiyet gibi kavramlar çerçevesinde *psikolojik* olarak algılanan kentsel iç mekana ve bir kişiselleştirme enstrümanı olarak kullanılan *objenin* yarattığı kentsel iç mekan algısına değinilmiştir (Şekil, 2.14).

Şekil 2. 14. Kentsel iç mekanın soyut bağlamları

2.1.2.1 Duyusal algılar

Kentsel iç mekanlar, fiziksel bir sınıra bağlı olmaksızın duyusal sınırlar ile algılanabilir. Algılama olayı, duyarlar yoluyla edinilen bilginin zihinde işlendikten sonra anlama, fark etme ve ayırma varma sürecine dönüşüm işlemlerinin toplamı olarak tanımlanabilir (Ahundzade, 2014). İnsanın çevresini algılamakta kullandığı dört temel duyu vardır. Bunlar görme, duyma, koku alma ve dokunma olarak sıralanabilir. Görme, diğer tüm duylara göre daha baskındır ve mekan içinde yönelme görmeye bağlıdır. Aktif ve araştırıcı olan görme eylemi, algı, uzaklık, renk, biçim, doku gibi çok farklı değişkenlere bağlı karmaşık bir olgudur (Porteous, 1996). Merleau-Ponty'ye (1945) göre mesafe, nesnelerin görünen boyutu ve sayısı ve nesne ile izleyici arasındaki aralıklarla ilgilidir. Görsel mekan, önümüzdeki objeleri mekandaki konumlarıyla belirlerken, akustik mekan kesin sınırları olmadan da bizi sarmaktadır (Yazıcıoğlu Halu, 2010). Geçmiş deneyimden yararlanma bakımından fakir ancak anlık hisleri uyandırma bakımından zengin olan duyma, ikincil olarak gelişen bir duyudur ancak şüphesiz duygusal anlamda çok güçlüdür.

Heidegger'in (1971) sınır conceptine (*boundary concept*) atıfla, kentsel iç mekanların *görsel, işitsel, koku almaya yönelik ve dokunmaya ve tat almaya bağlı* algılanma şekilleri vardır. Morfolojik nitelikler dışında kalan ve görmeye bağlı edinilen algıya bir örnek olarak, ışık alan veya gölgede kalan mekanlar gösterilebilir. Işık tarafından tanımlanan kentsel iç mekan, *Miracle in Milan* filminde, açıkça algılanabilmektedir (Şekil, 2.15). Fotoğrafının verildiği sahnede, güneş ışığının yansıdığı tanımlı alanda ısınmaya çalışan insanların bir araya gelişi gösterilmektedir.

Şekil 2. 15. Işık ile tanımlanan kentsel iç mekan (Özcan Aktan ve Özyavuz, 2023; URL 4)

Karmaşık birçok sesi barındıran kent ortamında ses, birbirinden ayrışabilen sesler, kendi algı ortamlarında birer iç mekan yaratmaktadır. Satıcıların seslerinin yankılandığı pazar yerleri, çocuk çığlıklarının yükseldiği çocuk parkları, gözümüz kapalıyken de algılayıp tanımlayabildiğimiz kentsel iç mekanlar olabilmektedir. Bu sesler, İstiklal Caddesi'nde nostaljik trenden yayılan çan sesi gibi, o mekanın ruhuna ve kimliğine hitap eden, o mekan ile bütünleşmiş ve orayı anımsatan sesler de olabilmektedir.

Koku alma yoluyla algılanan kentsel iç mekanlar, özellikle fiziksel bir ortam olmasa da oldukça tanımlı olabilmektedir. Sokak başındaki kestaneçiden yayılan kestane kokusu veya balık pazarındaki baskın balık kokusu, koku ile algılanan kentsel iç mekanlara örnektir.

Pallasmaa'ya (2009) göre, duygusal durumlara dahil olabilmek için bedensel olarak mekana temas etmek gerekir. Mekansal ve kentsel bağlamda dokunma ve doku ile ilgili deneyim kazanma şeklimiz, Porteous'un (1996) belirttiği ellerimizden ziyade ayaklarımızla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda kent mekanında ayaklarımız ile hissedilen zemin döşemeleri, kentsel iç mekanların algılanmasında oldukça önemlidir. Bunun en bilinen örneği, görme engelli bireyler için ulaşım ağlarında kullanılan duyuşal zemin döşemesindeki farklılıklardır. Ayrıca kent peyzajındaki yeşil zeminler, yumuşak çim dokusu, kentlinin oturmak gibi aktivitelerde bu alanları kullanıyor olması sebebiyle zemin farklılığı ile yaratılmış kentsel birer iç mekana dönüşebilmektedir (Şekil, 1.16).

Şekil 2. 16. In Situ-Jourda, Requalification of the Banks of the Rhone, Lyon (France), 2008. Courtesy of In Situ-Jourda (Montanari, 2014).

Tat alma duyusunu “besleyen” kentsel iç mekanlar, diğerlerine göre (kasıtlı deneyim sağlanmadan) algılanması daha zor olan yerlerdir. Ancak örneğin tarihi restoranlar, kentsel çevrede oldukça ilgi çekici mekanlar olarak bilinmektedir. İstanbul Süleymaniye’de, Süleymaniye Camii’nin arka sokağında bir sıra boyunca uzanan kuru fasulyeciler, kişilerin zihninde tat alma duyusu ile algılanan kentsel bir iç mekan oluşturmaktadır (Şekil, 2.17).

Şekil 2. 17. Süleymaniye tarihi kuru fasulyecileri (Özcan Aktan ve Özyavuz, 2023; URL 5)

2.1.2.2 Zamana bağlı algılar: Maddeler ve İzler

Pallasmaa (2005), zamanı maddeye yansıyan nitelikleri bakımından ele almaktadır. Günümüzde kullanılan sentetik veya cam ile kaplanmış yapıların yoksun olduğu “yaşanmışlığı hissettirme” şeklinin, daha doğal bir malzeme olan ahşapta kendini bulması, bu durumu açıklayabilmektedir (Şekil, 2.18). Çünkü, doğal malzemelerin yaşlarının, geçmişlerinin, kökenlerinin ve hikayelerinin görme, koku alma, dokunma gibi duyular yoluyla algılanması, nispeten daha kolaydır. Zamanın maddeselliği, kentlinin kent tarihi ile ilişki kurduğu mekanda oldukça önemlidir.

“Zamanın patinesini taşıyan malzemeler, günlük davranış tekrarının dokusunu ortaya çıkarır. İç mekandaki birçok yaşanmışlığı hatırlatır. Yüzeye kazınmış çizgiler ve tanıdık çizikler, yaşanmış ama her zaman hatırlanmayan anların görünür hatıraları haline gelir” (Attiwill, 2015, s.64).

Şekil 2. 18. Yıpranmış yüzeylerde algılanan kentsel iç mekan (Talia Özcan Aktan'ın arşivinden)

Kentlilerin kent mekanına bıraktığı, kullanıma bağlı izleri de *zaman* kapsamında ele almak yerinde olacaktır. İzler, kimi zaman bilinçsizce geride bırakılan (bir patika gibi), kimi zaman da kullanıcıların bilerek yaptığı değişikliklerdir ve zamanla oluşurlar (Zeisel, 2006). Bir mekanın süreç içinde aslında nasıl kullanıldığı ve genellikle o mekanın insanın ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı hakkındaki ipuçları, izlerde saklıdır (Zeisel, 2006). İzlerin takibi ile bir mekanı kullanan insanların kültürüne, becerisine göre kendilerini nasıl yansıttıklarını öğrenmek mümkündür.

2.1.2.3 Psikolojiye bağlı algılar

Newman (1996), kentsel ortamda savunulabilir mekanın; kamusal mekanın kullanımına, sosyal etkileşimlere ve iç-dış mekanlar arasındaki kontrol duygusuna bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, bu kısımda ele alınacak olan sosyal etkileşim, kentsel mekanda bir yerin psikolojik faktörlere bağlı ve “insan yakınlıklarını” içeren anlamıyla değerlendirilebilir. İnsan yakınlıkları konusu, Newman'ın (1996) belirtmiş olduğu *içeridelik* ve *dışarıdalık* arasındaki kontrol ile de ilişkilidir. Yakınlık ilkesi, birbirine yakın olan şeylerin birbirinden daha uzak olan şeylere nazaran daha çok ilişkili olduğu üzerine kurulmuştur. Bu nedenle kamusal bir alanın kullanımında bir araya gelmiş veya benzer ideolojik fikirleri olan,

birbiri ile farklı şekilde sosyal yakınlık çerçevesi oluşturan, ortak bir sohbet paylaşan veya amaç taşıyan kişilerin tanımlı alanı, kentsel bir iç mekan tanımlayabilmektedir. Bu mekanı tanımlayan, savunulan mekanın yarattığı psikolojik sınırdır. Öyle tanımlı bir mekan oluşur ki, başka bir kişinin izinsiz dahil olması, “dışarıdan içeriye alınması” neredeyse imkansızdır. Psikolojik olarak yaratılan bu içsel mekan, Lang’ın (1987) *territory*, yani egemenlik alanı açılımına göre kişilerin kendilerini başkalarına karşı “sınırlama” düzenini oluşturmak olarak ifade edilmektedir. Bu vesileyle kentsel iç mekanın anlamlandırılması kolaylaşırken, kontrol edilebilme niteliği kazanması da sağlanmış olur.

Altman (1975) egemenlik alanının kişiselleştirme veya işaretleme yoluyla gerçekleştiğini belirtmiştir. Kültür, beğeniler, geçmiş veya karakterlerle belirlenen kişiselleştirme, kullanıcının mekan aracılığı ile kendini ifade etme şekli olarak ele alınabilir (Özcan Aktan, 2019). Mekandaki “izler” (Zeisel, 2006), kişiselleştirmenin bir enstrümanı sayılabilir. Yapma ve eylem unsurlarını barındıran kişiselleştirme sonucunda mekansal dönüşümler gözlenmektedir. İzler yoluyla birey veya topluluk tarafından oluşturulan kişiselleştirilmiş mekan, kamusal alanda bir kentsel iç mekan niteliği taşır. Böylece egemenlik alanının korunmasını sağlayan kişiselleştirme ile sonuçlanan savunulan mekan oluşur ve yer aidiyeti güçlenir.

2.1.2.4 Objeye bağlı algılar

Objeler, gündelik hayatta mekanlar arasında süreklilik sağlayan unsurlardır. İnsan ve mekan arasında kurulan ilişkinin de temelinde aidiyet hissini oluşturmak için mekandan mekana taşınan objeler önem kazanır. Mekanlardaki objelerin cansız birer nesne olmadığı, aksine kendine özgü yollarla mekanları dönüştürerek bir yaşam sürdürdükleri öne sürülmüştür (Grosz, 2001). Bu nedenle Bachelard (2008), mekanda özensizce var olan objelerin zihindeki geçmişi düzene koyduğunu belirtmiştir; objenin bellek, anılar, kültür, kimlik üzerine büyük etkisi vardır. Taşınabilir nitelikte olan objenin varlığı vesilesiyle algılanan kentsel iç mekanlar, mekanda kişiselleştirme ve ait hissetme ile de böylece bağlantılıdır. Marcoux’a (2001) göre mekandan mekana aktarılan objenin yeniden konumlanması ile taşınan veya başlayan kültürel bellek, yeni mekanın dönüşmesine sebep olmaktadır.

2.2 Tarihi Kent Mekanında Kimlik ve Koruma

Bu tez, kentsel iç mekanlar ile tarihi kent kimliği arasındaki anlamlı ilişkiyi kurmaya çalışmaktadır. Kentsel iç mekanlar bölümünün aktarılmasının ardından *tarihi kent kimliği* ile

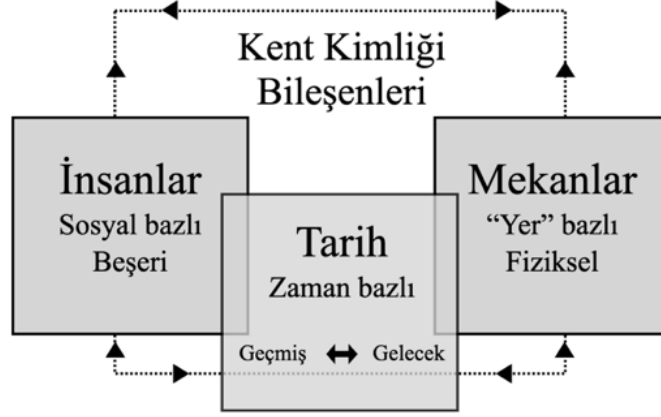
ilgili literatürün işlenmesine *kimlik*, *kent kimliği*, kimliğin ayrılmaz parçası olan *imge* ile başlamak ve ardından tarihi kimliğin oluşumunda etken olan *bellek* kavramlarına yer vermek ve bölümü *tarihi kent kimliği* ve *korunması* kavramları ile sonlandırmak yerinde olacaktır.

Kentler, anıların, arzuların, dilin, işaretlerin bir araya geldiği takas yerleri, anı değiş tokuş alanlarıdır (Calvino, 1990). Modern insan, kenti ve kent mekanlarını yalnızca günlük aktiviteler veya işlevler ile ifade ederken, kent kavramının bunun ötesinde bir anlamı vardır. Bu görünmez anlam, *kimlik* ile açıklanır. Kent kimliği, doğası, yapılı çevresi ve beşeri yapısı gereği her kentin kendine has biricik niteliklerinin olmasıdır. Dolayısıyla bir kenti diğerlerinden ayıran özelliklerini tanımlayan şeyler, onun kimliğidir. Kimlik, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya koyduğu ürün olduğundan, kentin tarihi ile ilişkilidir ve her kentin gömülde olsa bir kimliği vardır. Mekanların, insanın, kültürün ve tarihin kent üzerindeki tezahürü, kimliktir.

“Kentler, doğal ve yapay çevresi ve bu çevrenin barındırdığı mekansal öğeleri, tarihi, kültürel değerleri ve düzeyi, mimarisi, sosyal yapısı, coğrafyası, içinde yaşayan uygarlıkları, yerel gelenekleri, yaşam biçimi, içinde yaşayan insanları, ilk yerleşimden bugüne geçirdiği evreleri, topografyası, bitki örtüsü, iklimi, jeopolitik konumu, deniz ve karayolu bağlantısı, başka kültürlerle olan açıklığı veya kapalılığı, ekonomik yapısı, barındırdığı canlı türleri, geçirdiği işgaller ve savaşlar, depremler, bir devlete başkentlik yapıp yapmadığı vb. bir çok etken ile değişebilmekte ve böylelikle kendine has özellikler kazanmaktadır”

(Aytin, Ertin, Özyavuz, 2016, s.83).

Kent kimliği; doğal çevre, yapılı çevre ve beşeri unsurlar gibi kent bileşenlerinin bütüncül olarak, kişiler üzerinde oluşturduğu etkidir. Günümüzde kentsel kimlik; çevresel (doğal ve yapısal mekanlar) ve toplumsal (beşeri) niteliklerin birlikteliğiyle ele alınmaktadır. (Erdoğan ve Akay, 2018). Kent kimliği, coğrafi açıdan sınırlanmış belli bir alanda, özel toplumsal ilişkiler bileşimi üreten, toplumsal ve mekansal süreçleri içeren bir kavramdır (Urry, 1999). Bir başka deyişle kent kimliği sosyo-kültürel ve fiziksel çevrenin zaman içindeki etkileşimlerinden oluşmaktadır. Birey, mekana kendinden bir şeyler katar ve kentsel mekanla ilişki kurar, böylece kentsel kimlik zamanla şekillenir, oluşur veya boyut değiştirir (Şekil, 2.19).

Şekil 2. 19. Kent kimliği bileşenleri

Can (1999), birbiri ile etkileşerek kent kimliğini oluşturan üç önemli unsuru *yerelin karakteri*, *mekanın karakteri* ve *anlam* olarak ifade etmiştir. Yerelin karakteri; iklim, topografya, bitki örtüsü, coğrafya gibi doğal çevredeki nitelikleri işaret ederken, mekânın karakteri; doluluk ve boşlukların oluşturduğu fiziksel çevredeki yapıları, strüktürleri, malzeme ve formları, kısaca insan eliyle kurgulanmış çevre bileşenlerini kapsamaktadır. Anlam ise, kamusal yaşamın tecrübe ettiği ve hayatta izler bırakan duyguların “imge”sidir.

Lynch (1981), kimliği bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumu olarak açıklamakta ve kimliğin, hiçbir şeyle eşit olmadığını, tek, biricik olduğunu savunmaktadır. Lynch’e (1981) göre kimliğin oluşumundaki temel bileşenler *çevresel* (yapısal) ve *toplumsal* (beşeri) faktörlerdir. Kent, hareketli ve hareketsiz, doğal ve yapısal çevresiyle kendini anlatmakta, bir toplumsal kimlik sunmaktadır. Kentin ilk sunduğu görüntü, hem doğal, hem yapısal olanıdır, akıldan hiç silinmez; bu kentin, kişiler üzerindeki çağrışımlarıdır ve Lynch (1960) tarafından “image” (imge) olarak adlandırılır.

Kimlik ilk anda belirgin ve gözle görülür bir şekilde farklıdır ve de ilk görüşte insanların zihninde güçlü imgeler yaratır (Hergül, 2017). *Kentsel imge* olarak tanımlanan bu olgu, bir kente dair algılarda tezahür eden intiba şeklinde tanımlanabilir; bu intiba insan zihnindeki kent kimliğinin belirleyicisi durumundadır. Kent kimliği o kentte yaşayanların bulundukları yere yükledikleri anlam ve değerler kümesi olarak da ele alınabileceğinden (Tekeli, 1991), kentsel kimlik kavramı, kentin nasıl bir yapıya sahip olduğuyla, ama bir o kadar da bu yapının kamu tarafından nasıl algılandığı ve anlamlandırıldığı (imge) ile ilgilidir (Türkoğlu Dülger, 2002; Güremen, 2011).

Fiziksel çevrenin zihinsel resmi olarak açıklanan imge kavramının geçmişteki “deneyimlerin” bir bütünü olduğu ve çevresel bilgileri yorumlama ve davranışları yönlendirmede etkili olduğu belirtilmektedir (Lynch, 1960). Lynch’e (1960) göre imgenin oluşması, insan ve çevre bileşenleri arasında anlamlı ilişkilerin kurulması ile mümkündür ve kişilerin kendi beklentileri ve amaçları doğrultusunda çevre bileşenlerini seçmeleri ve zihinlerinde organize etmeleri sonucunda çevreye ait bir imge oluşmaktadır.

Kent imgesi, kentin kişiler tarafından “görülmesi” ile elde edilen zihinsel bir süreci ifade ederken, kent kimliğinin; kentin kentliye “gösterdiği” sosyal, kültürel ve mekansal özellikler olduğunu belirten Tayanç (2021), tarihi değere sahip taşınmaz kültür varlıklarının dikkat çekici unsurlar olmaları nedeniyle kentin imgeleminde önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle bir kentin imgelemesinde en etkin unsurlardan biri, kuşkusuz yapısal çevre koşullarıdır. Tersine bir yaklaşımla, yapısal veya görünür olan çevrenin imgelemesini sağlayan unsurlar, aslında bir kimliği oluşturmaktadır (Okay, 2012).

Lynch (2020) "Kent İmgesi" adlı çalışmasında, kentin fiziksel çevresine ait olan açık kamusal mekanlarını 5 temel görsel algılama birimi ile incelemiş ve insanların algılama şekline göre, kentlerin belleklerde bir harita ile anlamlandırıldığını ifade etmiştir. Temel olarak 5 görsel algılama birimi;

- **Yollar:** Sokaklar, kaldırımlar, patikalar, doğrultular, insanların üzerinde gittiği her türlü kanal,
- **Kenarlar:** Duvarlar, bina kenarları, kıyılar gibi algılanan sınırlar,
- **Bölgeler:** Belli bir ortak karaktere sahip büyükçe alanlar,
- **Düğüm noktaları:** Merkezi noktalar, meydanlar, kavşaklar,
- **İşaret öğeleri:** Bölgedeki diğer her şeyden farklı, kolayca algılanabilen ve bir referans noktası oluşturabilecek anıtlar, binalar, objeler, vb.dir.

Bunlar gibi kentin çeşitli mekanları veya öğeleri, insanlar için ayırt edici bir *imge* ve algılarda *karakteristik* bir özelliğe sahip olabilmektedir (Akça, 2008). Kullanıcıların duygularını etkileyen unsurlar; çevreye dair imge çalışmalarında sözü geçen bir yapının veya çevrenin strüktürel yapısı, oranlar, biçim, kontur, doku malzemesi, form ve görüntü faktörü, konum faktörü, işlev faktörü gibi etkenlerdir. İmgenin belirleyicisi olarak; Worskett (1969), sokak dokularını, kapalı-açık mekanları ve görsel malzemeleri ele alırken, Shirvani (1985) için

kentin yapay-çevre formunu belirten elemanlar; yapı formları ve kütleler, açık alanlar, dolaşım alanları, fonksiyonlar ve işaretler önemlidir.

Kentlerin varlıklarını ve kimliklerini koruyabilmeleri için kenti oluşturan toplulukların aralarında kültürel etkileşim halinde olmaları ve bunun süreklilik arz etmesi gerekir (Kaypak, 2010). Bu bakımdan, kentsel kimliğin bir yönünü de kentin sosyokültürel yapısından kaynaklanan beşeri ve kültürel çevre bileşenleri oluşturur. Burada yaşanmışlık, tarihsellik, dünya algısı, hayat şekli vb. kimliğin yapıcı elemanlarıdır (Tayanç, 2021). Tarihi dokunun, kültürün, yaşanmışlıkların, hatıraların, gündelik yaşamın izlerinin olduğu mekanlar, kimliğin imgelenmesinde, güçlendirilmesinde, sürdürülmesinde önemli seviyede katkı sağlarlar.

“Tarihi kentsel alanlar şehirlerin tarih ve hafızasının bir parçası, aynı zamanda kent peyzajının temel ögesi ve şehir stilinin mükemmel temsilcileridir” (Taşçıoğlu, 2018, s.8).

Peyzajın kent içindeki kompozisyonu olarak aktarılabilecek *kentsel peyzaj* kavramı, kentsel çevrede oluşan bilinçli düzeni ifade ederken, yapıli çevrenin yanı sıra sosyo-kültürel yapıya ilişkin verilerin de önemine değinir. Bu anlamda yapısal ve beşeri nitelikleri ile *kimlik*, kent peyzajının okunmasında önemli etkenlerden biridir.

Kentsel peyzaj kavramı altında yer alan *kültürel kent peyzajı*, beşeri ve kültürel çevre kavramlarının tümünü içerir; kültürel miras ve tarih ile ilgilenen disiplinler açısından birleştirici bir kavramdır (Elerie ve Spek, 2010). Tarihi kent kimliğini odağına alan kültürel peyzaj, UNESCO Dünya Kültürel Mirası Komitesi tarafından, doğa ve insanoğlunun ortak çalışmasının yansıtılması şeklinde ifade edilmektedir. Beşeri ve kültürel bileşenler, kent halkının demografik, kurumsal ve kültürel yapısına ait özellikler taşımak suretiyle kentte ortak bir kültürün (*kolektif bellek*) oluşumunu ve şekillenmesini sağladıklarından son derece önemlidir (Örer, 1993; Beyhan ve Ünügür, 2005; Karadağ ve Koçman, 2007). Kültürel peyzaj; kente dair edinilen anlamı, kurulan duygusal ilişkileri, bağlanma, ait hissetme, tarihi ruh ile özdeşleşme kavramlarını “kimlik” ara kesintinde alır. Bu bağlamda, bellek ve beraberinde kolektif bellek ve kentsel bellek kavramları öne çıkmaktadır.

Kültürel peyzaj alanlarında *bellek* aktarımının en yoğun yaşandığı yerler olarak tarihi mekanlar, çeşitli kültürel ve kentsel katmanların oluşturduğu, sokak ve binalarında geçmişin izine rastlanan dokulardır. Yüzyıllar boyunca kent karakterini oluşturmuş ve kentlerin kimlik edinimine katkı sağlamış olan tarihi mekanların korunması ve geleceğe aktarımı, bu tezde

olduğu gibi çeşitli disiplinlere konu olan güncel bir konudur. Kimliğin geleceğe aktarımında *bellek*, önemli bir rol üstlenmektedir.

“Bellek” kavramı, Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlüğü’nde, “yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak tanımlanmaktadır. Kolektif anlamıyla bellek, Halbwachs’a (1980) göre sosyal olarak inşa edilir; bir topluluğa bağlı olmayı gerektirir. Bir “hatırlama” mekanizması olan bellek, kişilerin tekil olarak var oluşunun aksine, bir topluluk ile ortaya çıkardığı “süreklilik”tir. Michale Schudson (1997) da, belleğin kolektif bir olgu olduğunu ileri sürerken belleğin toplumsal olmasının sebebini, kişilerin pratiklerinin bir dizi kültürel normlara, davranışlara, kural ve kanunlara, standartlaşmış uygulamalara bağlı olduğuna dayandırmaktadır.

Aldo Rossi (1966) için kent, orada yaşayanların kolektif “belleği”dir; kolektif bellek kentlinin anılarının birikiminden ve yaşanmışlıklarından oluşmaktadır. Rossi bu durumu *l’ocus* (yapı-yer) kavramı ile ilişkilendirerek, kolektif belleği kimliğin aracı olarak tanımlamıştır. Rossi’ye (1966) göre kenti oluşturan mekanlar, orada üretilen sosyal ilişkilerle kent belleğinin bir parçası haline gelmekte, bu ilişkiler ağı kentin tarihi içinde akararak zamanla onu biçimlendirmekte ve yeniden üretmektedir. Kentsel mekanın biçimlendirilmesiyle ortaya çıkan yapıları çevre, toplumun gündelik yaşam pratikleri ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla kentsel mekan, kolektif bellek ve kent kimliğinin oluşmasında, “şimdiki zamanda geçmiş keşfetmemizi sağlayacak” temel düzlemi sunmaktadır (Halbwachs, 1980, s.167). Ayrıca, her dönemde kentte yaşayanlar, kent mekanının ruhunu kendi deneyimleri ile üretmekte ve bu anlamda kolektif bellek mekanda nesneselleşmektedir.

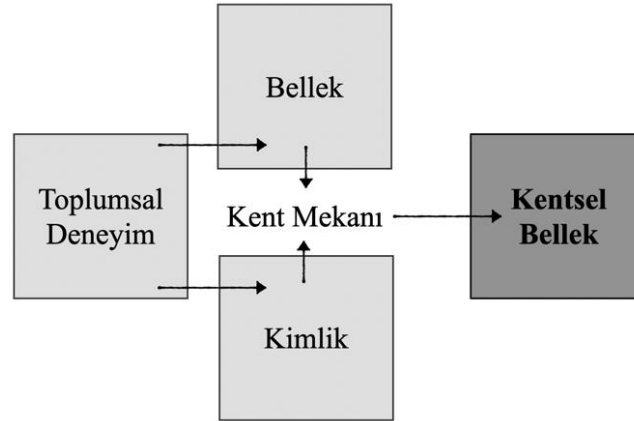
Rossi (1966) için kolektif bellek, kent ile bütün ve kente “içkin”, “öz”e sahip canlı bir organizmadır; bu tanıma göre kent ve kent mekanları, belleğin öznesi olarak konumlandırılabilir (Ayyıldız ve Ertürk, 2017).

Bellek ve mekan ilişkisini *hafıza mekanları* olarak ele alan Piere Nora (2006), belleğin bir anlatı, kültür, ritüel, gelenek veya sembol ile aktarıldığını ve mekanların zaman içinde anlamlandırıldığını ve hafızanın oluştuğunu belirtmiştir. Yapılar, peyzaj alanları veya meydanlar gibi çeşitli dönemlere tanıklık eden bir takım kalıcı kültürel peyzaj öğeleri, geçmişin bugüne tezahürü olarak belleği aktif tutmaktadır. Bu öğeler, ifade ettikleri bilinç, bellek ve kentin biçimlenişinde belirleyici olmalarından dolayı, kentsel artifaktları oluştururlar (Rossi’ye

atıfla Çelen Öztürk, 2016). Kentin tarihine ve kimliğine dair yüklemeleri barındıran bellek öğeleri, kentin genetik kodlarının açığa çıkarılması için oldukça önemlidir.

Mekan ve insan arasındaki sosyal ilişkilerle üretilen kent, kolektif belleğin mekansal olarak üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Işık, 1994). Bir başka deyişle kent, toplumsal belleğin oluştuğu fiziksel ortamdır. Dolayısıyla kentsel mekan, buradaki deneyimlerle oluşan kentsel bellek ve tarihi kent kimliği arasında birbirini besleyen oldukça yakın bir ilişkiden söz edilebilir. Bellek ile tarihi kimlik arasındaki ilişkinin konu edildiği çalışmalar, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısında, modernizmin kente olan müdahalesine ve kentleri birbirine benzeterек kimlik kaybına uğratan işlevselci yaklaşımına bir alternatif olarak yaygınlaşmaya başlamıştır.

Halbwachs (1980), kendine özgü doğası ile toplulukların yaşadığı deneyimin ortak/paylaşılan bir bellek ve kimliği üreten aracı olduğunu dile getirmiştir. Çoğu düşünür, tıpkı tarihi kimlik gibi, bir topluluğa ait olmayı, grubun ortak anıları ve yaşantıları üzerinde bir uzlaşmayı, kolektif belleğin bir özelliği olarak görmektedir (Doğu ve Deligöz, 2017). Bu yönüyle, toplumsal ve bireysel eylemler ile ilişki içinde şekillenen kentsel yapı çevre, kolektif belleğin üretilmesine doğrudan etki yaparak “kentsel bellek” olarak adlandırılan, mekana bağlı bir belleğin oluşmasını sağlayan fiziki düzlem olmaktadır (Ünlü, 2017) (Şekil, 2.20).

Şekil 2. 20. Kentsel belleğin oluşumu

Halbwachs; “Belleğin mekana ihtiyacı vardır, mekansallaştırma eğilimi içindedir” demiştir (Halbwachs’a atıfla Assman, 2015, s. 47). Her topluluk hatıralarını yaşatmak için, mekanda belirli izler bırakır ve bu izler aracılığıyla hatıralarını yeniden canlandırır. Belleğin, mekânla kurduğu ilişki aracılığıyla şimdinin içinde görünür olan tarih, yeniden kurulan bir

tarihi mekanı açığa çıkmaktadır. Kent belleği, özellikle son yüzyılda toplumsal tarihin ve bu unsurların etkisi altındaki kent kimliğinin araştırılmasında önemli bir başvuru alanı haline gelmiştir. Kentsel bellek ile mekan arasındaki etkileşim, bireylerin kentsel mekanı algılama biçimleri ve farklılıklarıyla zenginleşmektedir. Burada kolektif belleği etkileyen unsurlar anılar, dil, geçmiş ve kültür olarak belirirken, kentsel mekan kendine özgü özellikleri ve yerelliği ile bir *l'ocus* haline gelmekte ve söz konusu ilişkiler ile sürekli kendini yenilemektedir (Ünlü, 2017).

2.2.1 Tarihi kimlik

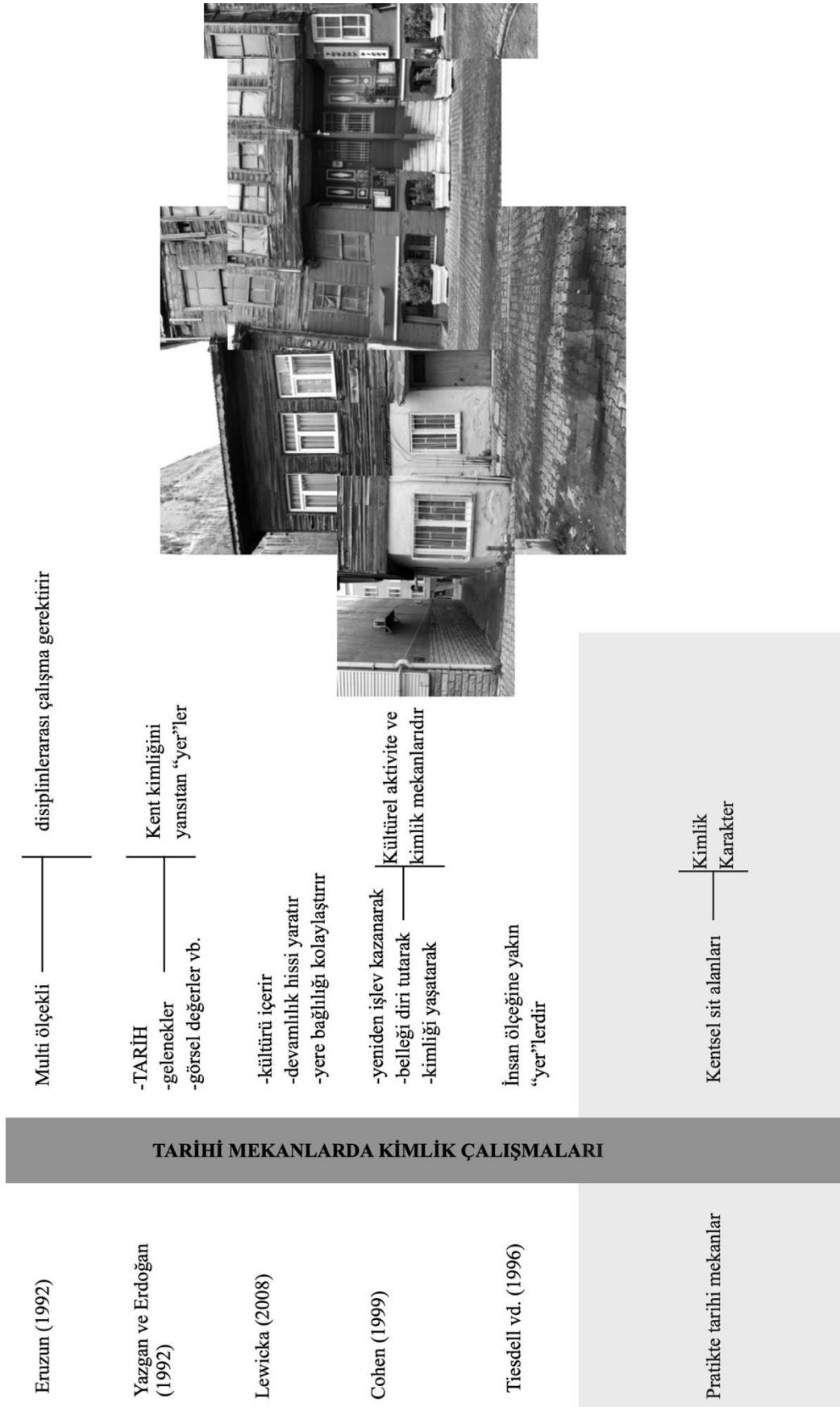
Tiesdell ve arkadaşları (1996), geçmişin izlerini taşıyan tarihi mekanların estetik değere sahip olduğundan söz etmişlerdir. Tarihi mekanlarda, çeşitli zamanlarda inşa edilmiş yapıların bir arada oluşu kentsel bir zenginlik sunmaktadır. Tarihi kent mekanları insanlar için fiziksel ve estetik yaşam alanı, bellek aktarımlarının yaşandığı ve tarihi kimliğin okunduğu yerler olmanın yanı sıra, kültürel yaşam biçimlerini de yansıtmaktadır (Wang, 2011). “Modernleşen ancak insana yabancılaşan uygulamalar ile kimliksizleşen sokakların ve çevresindeki kentsel mekan öğelerinin, yeniden ele alınarak değişen kültürel yaşamla birlikte değerlendirilmeleri gereklidir” (Taşçıoğlu, 2018, s.9). Tarihi mekanlar, toplumlararası ortak iletişim aracı olarak değerlendirildiğinden (Taşçıoğlu, 2018), kültürel gelenekleri içermeleri, geçmişten gelen bir devamlılık hissi ve aktarım ortamı yaratmaktadır; bu nedenle insanların aidiyetini kolaylaştırmaktadır (Lewicka, 2008).

Böylece kentlerin tarihi kimliği sanayileşme öncesine kadar özgünlüğünü koruyabilen ve sürdürülebilir/sürekliliği korunan niteliğe sahipken, sonrasında yaşanan kentleşmeyle tarihi kentsel mekanlardaki imgelenebilir özelliklerin yitirilmesi gözlenmektedir. Tarihi kent mekanlarının işaret edilmesini kolaylaştıran bir yöntem olarak *kentsel sit alanları* veya *old city* kavramları öne çıkmaktadır. Bu bakımdan tarihi mekanlar, pratikteki anlamıyla, *kentsel sit* alanlarını işaret etmektedir.

“Kentsel sit; kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin dönemin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapılanmasına yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlardır” (Günel, 2008, s.60).

Kentsel sit alanları belirli bir dönemin kendine has dilini ve formlarını barındıran uygulamaları, kıvrımlı sokakları, özenli işçilikleriyle toplumların yaratıcılıklarını da gösteren, geçmişin birçok sosyal ve ekonomik yapısı, yaşam felsefesi, estetik duyarlılığı ile ilgili birçok ayrıntının geleceğe aktarıldığı alanlardır (Ahunbay,1996). Bunlarla birlikte sit alanlarındaki mekansal düzen, görsel kalite ve ilişkiler, topografyanın kullanım şekli, bitki örtüsü ve diğer tüm kentsel unsurlar, tarihi mekanı tanımlamaya ve algılamaya yönelik kimlik ve karakter unsurları olarak kabul edilmektedir (Dhingra vd., 2016) (Şekil, 2.21).

Şekil 2. 21. Tarihi mekanlarda kimlik çalışmaları

Bir kentin tüm parçaları, o kentin kendi yaşam biçiminin, özel şeklinin ve geçmişinin somut bir göstergesidir (Rossi,1982) ve kentler birbirinden *morfolojik özellikleri* ve geçmişini barındıran *tarihleri* ile ayırt edilebilirler. Özer (1998), tarihi yerlerde yaşanan kimlik değişiminde, doğal ve tarihi geleneksel değerlerin yerine konulan çağdaş uygulamanın da sosyal ve fiziksel değerler bakımından mevcut değerleri yansıtmaması gerektiğini, aksi takdirde kentlerin aynılaştığını ve kimliksizleştiğini belirtmiştir. Bu amaçla çalışmasında *Kimlik Çözümleme Rehberi* oluşturmuş ve kimliğin sürekli olarak yeniden yorumlanması ve yaratılmasında etken olabilecek ölçütleri belirlemiştir; *yerel karakter, mekan karakteri, mekan etkileşimi, uyum ve anlam (imge)*.

Bu noktada mekansal farklılık ve farkındalık (imge), tarihin vurgulanması ile ön plana çıkmaktadır. Tarihi kentsel mekanlarda imgenin genellikle yerel morfolojiyle tanımlandığı düşünüldüğünde; tarihi izler, kitle ilişkisi, vernaküler yapı (sivil mimari, halk mimarlığı, yerel mimarlık, geleneksel mimarlık, mimarsız mimarlık, spontane, indigene, primitif, etnik, folklorik, anonim, bölgesel mimarlık) ve mimari tipoloji yerel strüktürün okunmasını gerekli kılmaktadır.

Kent kullanıcıları için özel anlam taşıyan ve aşinalık yaratan mekanlar genellikle *yer hissi* yaşatan mekanlar olarak tanımlandığından, tarihi mekanlar insanlar için ayırt edici bir *imge* ve algılarda *karakteristik* bir özelliğe sahiptir (Akça, 2008).

Bir yerin karakteri, kullanıcıların tüm diğer mekanlar arasından özellikle burayı tercih etmesindeki nedenlerden en önemlisidir. Kullanıcıya seçim yaptıran his, bu yeri diğer yerlerden ayıran ve onu özel kılan görsel unsurlar sonucunda ortaya çıkmaktadır¹ (DETR, 2000). Kullanıcıların duygularını etkileyen unsurlar; tarihi bir mekana dair imgeleme çalışmalarında sözü geçen bir yapının veya mekanın strüktürel yapısı, oranlar, biçim, kontur, doku malzemesi, form ve görüntü faktörü, konum faktörü, işlev faktörü gibi etkenlerdir.

Tarihi kentsel yerlerde imgeleme çalışmaları, tasarım kalitesiyle yaratılan mekana özgün bir değer kazandırmak, mekanın farklılığını hissettirmek üzerine yoğunlaşmalıdır. Arayüzleri, mekanların sınırlarını ve mekanı oluşturan tüm yapılara ilişkin boyut, ölçek ve kullanımları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın *Kentsel Mekansal Standartların Geliştirilmesi*

¹ Tarihi mekanlar, yer hissi yaşatması bakımından kentsel iç mekanlar ile doğrudan ilişki kurmaktadır.

başlıklı çalışmasının *karakter mekanları* bölümüne göre (Ç.Ş.B.,2017) değerlendirmek yerinde olacaktır.

Tarihi kent kimliğine dair imgeleme çalışmaları “görünen, yaşanan, kültürel olarak geliştirilen, yansıtılan ve bir ambiyans olarak kente değer katan bir birleştirici etki” (Ç.Ş.B.,2017, s.265) yaratabilmektedir. Kent bu sayede tarihi karaktere bürünmüş mekanlarını farklılaşan nitelikleri ile öne çıkarabilir, güçlendirir ve kentsel imge konusunda ortak bir dil yaratabilir. Bu kısımda, *yere özgü kullanımların ve ilişkilerin; tarihin ve kültürel mirasın; sokakların; mekanların; işlevlerin; görsel kalite ve ambiyansın* tarihi kentsel kimliğin oluşumundaki etkilerine yer verilmiştir. Özelleşmiş ve içselleşmiş tarihi kent kimliğini yansıtan mekanları tanımlarken dikkat edilmesi gereken unsurlar (Ç.Ş.B.,2017’den yararlanılarak oluşturulmuştur);

- **Kullanım ve ilişkiler:** Kimlik, ambiyans ve karakter içeren mekanlar özgün yerlerdir. Bu nedenle kullanım, ilişkiler, deneyim, değer ve yansımalar tarihi mekanda mutlaka okunur olmalıdır. Tarihi mekana özgü yansımalar hem mekansal, hem işlevsel hem de bellek ve anlam (imge) ile yakın ilişkilidir.

- **Tarih ve kültürel miras** (bina, doku, öğeler, cepheler, kitle düzeni, yapı tipolojileri, ritim, renk, doku, detay, zenginlik, yerel gelenekler vb.): Kimlik, tarih ve kültürel miras ağırlıklı bir yaklaşım benimsenmelidir ve var olan yerel değerler mekana yansımalıdır. Bu nedenle bina-doku ve öge ilişkisi, yapılanma ve cephe, çatı ve kitle düzeni ile tipolojik çözümleme, ritim ile örüntü, renk ve doku, detay ve zenginlik, yerel etki, yerel gelenekler, yerel malzeme, doğa ve ekoloji içinde yerel vurgu, festival, tören ve etkinlikler tarihi kimliği tanımlayan elemanlardır.

- **Sokaklar** (sınırlar, doku, etki, senaryo, ölçek, işlevsel yapı, odaklar, donatılar, yeşil ilişkiler, ambiyans vb.): Sokak dokusu ve kamusal yaşam en etkin kimlik mekanı belirleyicisidir. Sokak olgusu, örüntüsü, etkisi, sınırları, senaryosu, ölçeği, yaşamı, canlılığı, güvenliği, işlevsel altyapısı, odak noktaları, güneşlenme ve fiziksel konforu, sokak mobilyaları, bilgi sistem panoları, ağaç ve yeşil ilişkisi, kamusal sanatla buluşma, görsel etki ve ambiyans önemli açılımlardır ve olmazsa olmaz kimlik belirleyicilerdir.

- **Mekanlar** (kütle-boşluklar, kapalılık-açıklık, cephe sürekliliği, tipolojiler, arayüzler, boyutlar vb.): Mekanlar en önemli yapısal bileşenlerdir ve doku, kamusal arayüz, ölçek, boyut, kitle düzeni, yaşanmışlık, zaman, tarihsel süreçler ve koşullar, dolu-boş ilişkisi, kapalılık duygusu, mekan sınırları, yapı tipolojisi, cephe sürekliliği, kentsel yapısal birimler olarak kimlik kazandıran kentsel öğelerdir.

- **İşlevler** (kullanımlar, eylemler vb.): Kullanım ve eylemler, mekanda yer alan işlevlerdir. Kamusal ve özel mekan farklılıkları, sanat ve kültürel altyapı, donatılar ve çalışma işlev alanları, eğlence ve eğitim kullanımları, doğal yaşam altyapısı, toplumsal ve kamusal odaklar ve mekandaki yerel farklılıklar ve mekansal yansımalar özellikle izlenmeli, tanımlanmalı ve tarihi mekanla buluşturulmalıdır.

- **Görsel kalite ve ambiyans** (okunabilirlik, ulaşılabilirlik, görsel zenginlik, sınırlar, kapalılık duygusu, estetik kalite vb.): Görsel kalite ve ambiyans yaratmak için tarihi imge ve anlam değerini sorgulamak gerekmektedir. Bu kapsamda kolektif bellek ve imgesel altyapı, okunabilirlik, yol bulma, mekanla bütünleşme, mekanda mutlu olma, oraya ait hissetme ve orada daha çok kalmak isteme; mekanı farklılaştıran renk, doku, koku, ses ve malzeme çeşitliliğinin oluşturduğu ambiyans, görsel zenginlik, silüet, manzara ve bakı noktaları, sınırlar ve kapalılık duygusu, kapılar, girişler ve eşikleri tanımlayan görsel kalite, bariyerlerin ve sınırlandırıcıların yarattığı engeller, engelsizlikler, estetik kalite ve görsel zenginliği ortaya koyan yerel motifler, tarihi kimlik kazandıran unsurlar olarak ele alınmalıdır.

Özet olarak tarihi kimliği yansıtan mekanlar; o yerin tarihine ve özgün değerlerine, açık kamusal alanlarda kentlinin muhatap olduğu çeşitli tarihi yüzeylere ve kentin ağlarını oluşturan ve en önemli kimlik belirleyicilerinden biri olan sokaklara, tarihi mekanlar ve kütle boşluk ilişkisi içinde yer alan çeşitli kamusal ara yüzlere, tarihi ambiyans içinde yer alan çeşitli işlevlere, kamusal alanda karşılaşılan ve görsel zenginlik sunan tarihi karakter ve kimlik mekanlarına vb. bağlıdır. Tarihi kimlik mekanlarının vurgusunda öne çıkan açık kamusal mekanlar bu bağlamda geçmiş ve günümüz arasında ataç niteliği taşıyan, tarihi kimlik lokomotifleridir.

2.2.2 Tarihi kimliği korumanın önemi

Özgün değerleri ile kentlere kimlik veren tarihi mekanlar, genellikle tarihi kentsel sit alanları olarak koruma altına alınmış olmalarına rağmen zaman içinde biriciklik değerlerini kaybetmeye başlamıştır. Tarihi dokuda yaşanan bu kimlik kaybı; doğal afetlere, teknolojik gelişmelere, işlevsel eskimeye, çarpık kentleşmeye, demografik değişimlere, maddi imkansızlıklara, uzmanlaşma ve iş bölümlenmesine, vandalizme, yanlış restorasyon süreçlerine, yerinde olmayan planlama ve uygulama kararlarına, bütüncül olmak yerine tek yapı ölçeğinde alınan koruma kararlarına ve eklenti tasarımlara vb. bağlı olarak gelişmektedir (Birlik, 2006).

Peyzaj mimarlığı açısından tarihi kimliğin korunmasını, makro ölçekten mikro ölçeğe; ülke genelinden, kent mobilyası ölçeğine kadar geniş bir çerçevede değerlendirmek mümkündür. Eruzuna'a (1989) göre tarihi kentsel mekanların korunmasında ülke, bölge, çevre, kent, mahalle, sokak, meydan ve belki mobilya ölçeklerinin çalışılıyor olması, kentsel tasarım ile de sıkı ilişkiler kurulmasını zorunlu kılmaktadır; bu multi ölçek yaklaşımı, disiplinler arası hatta disiplinler ötesi, kapsamlı bir çalışma gerektirmektedir.

Tarihi mekanları işaret eden ve peyzaj mimarlığı disiplinine dahil olan “tarihi çevre”ler, Avrupa Konseyi Kültürel İş Birliği Konseyi tarafından doğa ya da kişi tarafından oluşturulan bütünlüğü, artistik, estetik, tarihsel, etnoğrafik, bilimsel, edebi veya efsanevi özellikleriyle korunması ve değerlendirilmesi gereken bütünler olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamıyla tarihte önemli vakaların geçtiği, toplumsal bellekte yer alan, belirli bir dönemin sosyal, politik, kültürel niteliklerine şahit olmuş, sanat anlayışına ilişkin izler taşıyan yerler, korunması gereken tarihi kimlik mekanlarını ifade etmektedir (Aydemir vd., 2004). Yazgan ve Erdoğan'a göre (1992), tarih başta olmak üzere gelenekler, görsel değerler gibi kentlerin kendilerine özgü kimliğini yansıtan tüm öğelerin bir araya gelmesi ile geleceğe aktarılması gereken tarihi mekanlar oluşmaktadır.

Ayrıca tarihi kent kimliğinin korunmasına yönelik yaklaşımların birçoğu, eskiden var olduğu gibi konut alanlarına değil, yeniden işlevlendirme, kentsel, toplumsal ve kolektif belleği diri tutma, gelenekleri yaşatma gibi kaygılarla genellikle *kültürel aktivite odakları* (Cohen, 2000) haline dönüşmektedir.

Kendilerini yaratan geçmişin tanıkları olarak günlük yaşama katılan ve çevreye özgün değer katan tarihi dokuya sahip kentsel mekanlar, 1960'lardan sonra koruma yasalarında yer almaya başlamıştır (Taşçıoğlu, 2018). Lynch (1960), tarihi değere sahip yapıları veya bölgeleri ele alan kentsel tasarımlarda (conservation/preservation) koruma fikrinin benimsenmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur. Bu bakımdan Carmona ve arkadaşları (2003) tarihi yapılara ve bölgelere ilişkin tasarım yaklaşımlarını üç dönemde kategorize etmektedirler. 1945'ten sonra tarihi yapıtların ve anıtların korunması yönündeki yaklaşım, 1960-1970'lerde tarihi yapı gruplarının ve yapılar arası boşlukların korunması şeklinde genişlemiştir. Fawcett'in (1976) “future for the past” (geçmiş için gelecek) yaklaşımı özellikle “pastness” (geçmişsizlik) kavramını problem edinmiş korumanın geçmiş değerler bağlamında ele alınmasını önemsemiştir. Yani sadece tarihi mekanların yok olmasını engellemek değil, bu mekanların geçmiş ve gelecek ilişkisi kapsamında korunduğunu da bilmek, önem taşımaktadır. Nihayetinde 1980'lerden bugüne

güncelliğini koruyan koruma kavramı mekanların devamlılığı; geçmişle birlikte devam etmek ve geleceğe yönelmek olarak tanımlanabilir. Bu tezin, tarihi kent kimliğinin korunması, vurgulanması ve geleceğe aktarılması doğrultusundaki yaklaşımı, bu nedenle isabetli görünmektedir. Tarihi kent mekanlarını korumak, Özden ve Görgülü'ye (2006) göre sadece işlevsel bir fayda, nostaljik bir görünüm veya aşinalık hissi yaratmaz, kimlik ve kültürün korunarak geçmişten geleceğe uzanan bir köprü durumunda olmasının da önünü açar.

2.2.2.1 Tarihi kimliği koruma yaklaşımları

Günümüzde güncel yapılar ve bunların oluşturduğu çevreler, teknoloji ve çağdaş uygulamalar sonucunda kentin tarihi ile kurduğu bağı gittikçe zayıflatmaktadır. Yetersiz koruma, hızlı kentleşme, sosyal yapıdaki ve beklentilerdeki değişimler ve tarihi kimliğin taşıyıcısı olan geleneksel tasarım yöntemlerinin yok olması, tarihi kimliğin kaybı ile neticelenmektedir. Carmona ve Tiesdell'in (2007) verdiği örneğe göre 1960'lar öncesi yapılar, meydanlar veya yollar genellikle insan ölçeğinde iken (alçak katlı, kolay algılanabilir) hızlı kentleşme ile insan ölçeğindeki mekanlar ve binalar yavaş yavaş ortadan kalkmış ve kentin tarih ile ilişkisi sekteye uğramıştır. 1950 ve 60'lardaki kentsel planlama politikalarını eleştiren Jacobs (1961), *The Death and Life of Great American Cities* (Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı) başlıklı çalışmasında tarihi kentsel mekanların ötelenmesiyle kentsel ortamda küçük ölçekli blokların ve iletişime elverişli açık kamusal mekanların göz ardı edildiğinden söz etmektedir.

Tarihi kent mekanlarında ve tarihi kent merkezlerinde kimlik kaybına neden olan diğer unsurlar, Tunçer (2014) ve Taşçıoğlu'ndan (2018) yararlanılarak şu şekilde özetlemiştir;

- **Yetersiz koruma:** Tarihi hassasiyet göstermeyen planlama ve uygulamalar ile geleneksel dokuların bakımsız, köhne, harabe bir hal alması ve çöküntü bölgelerine dönüşmesi,
- **Nüfus artışı:** Kalabalıklaşan kentlerde tarihi değeri olan ancak köhneleşmiş alanların otopark olarak kullanılması, mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi ile yaşanan sosyal değişimler, yapıların işlevlerinin dışında kullanılması (Örneğin tarihi konakların kafeye dönüştürülmesi),
- **Mevcut geleneksel tasarım dilinin kaybı:** Geleneksel dokuya uyumsuz tasarımlar, koruma hedefi gütmeyen imar hakları, korumak yerine yeniden inşa etme çabaları; bu doğrultuda tarihi dokuya aykırı yükseklik, taban alanı, malzeme vb. bazında yeni tasarımların uygulanması (Tunçer, 2014; Taşçıoğlu, 2018).

Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması İçin ICOMOS Bildirgesi (2011) ile tarihi alanlarda korunması gereken nitelikler tanımlanmıştır. Bu ilkelere göre; disiplinler arası çalışmalar ile tarihi kent mekanlarının kentin bütünü ile uyumlu ve bütüncül ilişkisi kurulmalı, katılımcı, bütüncül ve sürdürülebilir öneriler getirilmeli, tarihi mekanlarda yapılacak her türlü öneri tarihi dokuya ve anlama (imgeye) uygun olmalı, yapılacak çağdaş uygulamalar da tarihi dokuyu destekler nitelikte olmalıdır (Göksu, 1993).

Globalleşen dünyada yere özgü kimliğin korunmasına yönelik yapılan çalışmaların genellikle tarihi kentsel dokuyu, arkeolojik alanları, özgün ve geleneksel mekanları, yöresel konut ağlarını kapsar nitelikte olduğu görülmektedir. Dünyadaki pek çok şehir, tarihi ve kültürel ilişkileri aracılığıyla kimlik ve mekanın onlara anlam kazandırdığı bölgelere sahiptir ve bu yerler genellikle kentin imgesinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır (Tiesdell vd., 1996).

Büyük bölümü *tarihi kentsel peyzaj alanları* kapsamında değerlendirilen bu mekanlar, tarihi kentsel peyzaj alanlarının sürdürülebilirliği, tarihi kimliğin korunması, planlama ve uygulama ölçeğinde olduğu kadar sosyal ve kültürel boyutta da, toplumsal hafıza, gelenekler, sözlü tarih, somut olmayan kültürel öğeler gibi konular kapsamında tartışılmaktadır.

2000 yılında Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin kabulü ile, peyzajların korunması, yönetimi ve planlaması ile ilgili bütüncül kararlar alınırken, sosyal ihtiyaçlar ve kültürel boyut da sözleşmenin önemli bir çıktısı olarak kayda geçmiştir. 2002 yılındaki Budapeşte Deklerasyonu da yerel topluluğun dahil edildiği ve bütüncül bir yaklaşım ile miras alanlarının sosyo-ekonomik yaşama dahil edilmesi ve korunması için kültüre ve iş birliklerine önem vermiştir. Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003) ve Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi (2005) ile kültürün soyut varlıklarına; gelenek göreneklere, hikayelere, anılara, davranışta kalıplaşmış verilere, bilgi kültürüne, aktarımlara vurgu yapılmıştır. Ardından 2005 tarihli Viyana Memorandumu'nda *tarihi kentsel peyzaj* kavramının tanıtımı yapılmış, kültürel miras açısından önemli olan peyzaj yönetiminin, yerel kültürel geleneklere ve değerlere yanıt veren bölgesel bağlamda değerlendirilmesi önerilmiştir (UNESCO World Heritage Centre, 2005).

Kültürel mirastan yararlanma ve ona ulaşabilmenin insan hakları kapsamında ele alınması gerektiğini vurgulayan Faro Sözleşmesi'nin (2005) ardından, Xi'an Deklerasyonu (2005) ile yapıları, tarihi mekanları, kentsel ve doğal peyzaj unsurlarını, kültürel rotaları ve arkeolojik alanları içeren çeşitli ölçeklerdeki miras alanlarının sosyal ve manevi, tarihi,

sanatsal, estetik, doğal, bilimsel veya diğer kültürel değerlerinin bütünlüğünün önemine vurgu yapılmıştır (ICOMOS, 2005) (Çizelge, 2.3).

Çizelge 2. 3. Tarihi kentsel peyzaj koruma yaklaşımları

			Anahtar Kelimeler
2000	Avrupa Konseyi	Avrupa Peyzaj Sözleşmesi.....	Sürdürülebilir Kalkınma Kültürel Peyzajın Korunması ve Yönetimi
2002	UNESCO	Budapeşte Deklerasyonu (Dünya Miras Alanlarının Korunması Stratejileri)	Güvenirlilik Koruma Kapasite Oluşturma İletişim Toplum
2003	UNESCO	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	Somut Olmayan Miras Geleneksel Bilgi
2005	UNESCO	Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi	Geleneksel Bilgi Kültürel Çeşitlilik
2005	UNESCO	Viyana Memorandumu	Tarihi Kentsel Peyzaj
2005	Avrupa Konseyi	Faro Sözleşmesi (Kültürel Mirasın Topluluk İçin Değeri Üzerine Çerçeve)	İnsan Hakkı Bütüncül Altyapı İş Birliği
2005	ICOMOS	Xi'an Deklerasyonu (Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanların Muhafaza Edilmesi ile İlgili Deklerasyon)	Kültürel Gelenekler, Anlaşılma, Belgelenme, Yorumlanma, Çok Disiplinlik, Planlama
2011	UNESCO	Tarihi Kentsel Peyzaj Kavramına İlişkin Tavsiye Kararı	Yönetim Planı Sürdürülebilir Kalkınma Katılım Bütüncül Koruma

UNESCO'nun (2011) *Tarihi Kentsel Peyzaja (Historical Urban Landscape – HUL) İlişkin Tavsiye Kararı* ile bir kenti oluşturan altyapı, kültürel uygulamalar, yapılı çevre, çeşitlilik ve kimlik, jeomorfoloji, hidroloji, açık alanlar, topografya, kentsel yapı, ekonomik süreçler, sosyal değerler gibi birçok bileşenin bütüncül şekilde ele alınması önerilmiş ve *somut olmayan kültürel unsurların* önemine değinilmiştir. *Tarihi Kentsel Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı*, kentsel gelişme politikalarının geliştirilmesinde bir kılavuz olarak geçmişin değerlerinin peyzaj temelli bir yaklaşımla ele alınmasını desteklemektedir (UNESCO, 2011; Veldpaus, 2015; Ray-Perez ve Pereira Ro- ders, 2020). Tarihi mekanların global zorlukların etkisi, kimliksizleşme, iklim değişikliği, hızlı kentleşmeye maruz kalma ve sürdürülemeyen turizmden kaynaklı tehdit ve tehlikelere karşı korunmasına vurgu yapılmıştır. *Tarihi Kentsel*

Peyzaja İlişkin Tavsiye Kararı'nda, tarihi mekanların korunmasına yönelik altı yaklaşım belirlenmiştir;

- Şehrin doğal, sosyo-kültürel, beşeri vb. kaynakları ayrıntılı şekilde araştırılmalı ve haritalanmalıdır.
- Tarihi peyzaj içeren mekanlarda korunacak değerler, katılımcı planlama ile belirlenmelidir.
- Değerlerin sosyo-ekonomik etkiler ve iklim değişikliğinden nasıl etkilendiğinin tespiti yapılmalıdır.
- Değerler, daha geniş bir kentsel gelişme çerçevesi ile bütünleştirilmelidir.
- Koruma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik verilmelidir.
- Koruma ve geliştirme için belirlenen projelerin her biri için uygun ortaklıklar, yerel üretimler, disiplinlerarası yöntemler içeren bir koordinasyon sistemi geliştirilmelidir (UNESCO, 2011).

Bu yaklaşımlara ulaşmak için kullanılacak araçlar ise, *topluluk katılım araçları*, *bilgi ve planlama araçları*, somut ve somut olmayan değerlerin niteliklerini belirlemek ve korumak için *düzenleyici araçlar* ve yatırım ve destekler için *finansal araçlar* gerekmektedir (UNESCO, 2011).

2.3 Kentsel İç Mekanlar ve Tarihi Kent Kimliği İlişkisinin Kurulması

Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için bir model önerisi sunan bu tezin ana çatkısı, kentsel iç mekanlar ve tarihi kent kimliği kavramları arasındaki ilişkinin kurulmasına dayanmaktadır. Bu bölümde; önceki bölümlerde yer verilen literatüre dayanarak bu iki kavramın alt başlıkları (yapısal ve beşeri : bedenler, nesneler, mekanlar / toplumsal, çevresel) bakımından kurduğu ilişkiye; tarihi kimliğin en belirgin olduğu ve peyzaj çalışmalarına en çok konu edinilen alanlar olarak tezin mekansal kapsamını belirleyen “açık kamusal mekanlar” zemininde kurulan ilişkiye; hem içselleşmiş mekanın tarifinde hem de tarihi kimlik ile ortak paydada buluşan “yer” bağlamında kurulan ilişkiye; kentsel iç mekanların ve tarihi kimlik mekanlarının kent ve insan arasında bağı kurmada asli görevlerinden biri olan “aidiyet” kapsamında kurulan ilişkiye yer verilmiştir.

2.3.1 Kuramsal alt başlıklar bakımından kurulan ilişki

Modern küresel şehirlerin hızlı gelişiminde uğranan tarihi kimlik kaybı ile kentsel iç mekan kavramı giderek daha önemli hale gelmektedir. Kent, çeşitli kültürleri ve toplulukları içinde eriten kentsel mekanlarla çağdaş mekansal uygulamalar sunmalıdır. Esneyen sınırlara, kimliklerin çeşitliliğine ve farklı aidiyet katmanlarına göre değişen ve gelişen sosyal- kültürel bir yapı (Hadjiyanni, 2018) olarak kendini gösteren mekanlar, kentsel iç mekanlar ile ilişkilendirilebilmektedir. Kentsel iç mekanın kentsel mekansal pratiklerin bir taşıyıcısı olarak rolü, küresel çağdaş kültür ve belirli yerelliklerin bağlantısıyla ilgili bazı sorunları gündeme getirmek ve kentsel ortamlara içsellik perspektifinden bakarak, belirli bağlamlarda benzersiz yerel karakterleri anlamamızı sağlamaktır.

Suzi Attiwill'in (2011) belirttiği gibi insanların var oldukları alanlar içinde gerçekleştirdikleri yaşama, çalışma, oyun oynama, satış yapma, sergileme ve benzeri eylemlerin dış mekana taşınmasıyla söz konusu aktivitelere ev sahipliği yapan geçici, deneysel ve deneyimsel alanlar kentsel iç mekanları tanımlamaktadır. Yaşam kültürü çerçevesinde tanımlanan tüm bu eylem ve davranışlar, üst ölçekten bakıldığında kent kimliğini oluşturan önemli bileşenleri de tanımlamaktadır.

Tezin literatür özetinin ilişkisel olarak kurulduğu bu bölümde, kavramların sahip olduğu genel içeriklerden, tezin amacına yönelik daraltılmış alt başlıklara varan bir karşılaştırma uygulanmıştır. Öncelikle kentsel iç mekanların çevre sistemi (Guinta, 2009) ve yaklaşım ve uygulamaları (Attiwill, 2011), Lynch'in (1960) kent kimliği bileşenleri ile anlamlı bir ilişki kuracak şekilde karşılaştırılmıştır (Çizelge, 2.4).

Çizelge 2. 4. Kentsel iç mekanlar ve kent kimliği arasındaki ilişki.

	Kentsel iç mekanların yapı taşları (Guinta, 2009).	Kentsel iç mekan yaklaşım ve uygulamaları (Attiwill, 2011)	Kent kimliği bileşenleri Lynch (1960)	
Beşeri	Bedenler	Amacına ve kullanıcıya yönelik Ait olma hissini yaşatan Deneyisel Katılımcı	Toplumsal	Sosyo-kültürel
Yapısal	Nesneler	Tanımlı Geçici Taktiksel Erişilebilir	Çevresel	Doğal çevre
	Mekanlar	İç mekan üretme tekniklerini kullanan Sınırlarda, arayüzlerde beliren Kentin “oda”larını oluşturan		Yapay çevre

Bedenler (bireylerin oluşturduğu toplumlar), *nesneler* (cansız aktörler olan objeler) ve *mekanlar* içeren yapı taşlarıyla bir çevresel sistemi ifade eden kentsel iç mekanlar (Guinta, 2009); bedenler ile bedensel varlıkların yanı sıra insana ait olan beşeri diğer tüm başlıkları içerirken, nesneler, cansız aktörler olan objeler ve mekanlar, alanlar; sokakları, yolları, meydanları, yapıları, kentteki diğer hacimleri, kısacası çeşitli çevre bileşenlerini ve onları anlamlandıran donatıları içermektedir. Guinta’nın (2009) bu yaklaşımı, Lynch’in (1960) kent kimliğini oluşturan bileşenleri sınıflandırırken kullandığı *çevresel* ve *toplumsal* bileşenler ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda kentsel iç mekanları toplumsal ve çevresel sistemlere bağlı olarak, *beşeri* (kültür, aidiyet, birleştiricilik vb.) ve *yapısal* (ambiyans, işlev vb.) olarak gruplamak mümkündür. Kullanıcı odaklı, bir amaca yönelik ve katılımcı yollarla üretilen, deneyime bağlı algılanan ve deneyimlendikçe anlam kazanan ve aidiyetin geliştiği kültür odaklı mekanlar, *beşeri* bağlamda kentsel iç mekanların ve tarihi kent kimliğinin kesişim noktalarını oluşturmaktadır.

Tanımlı bir mekan olan, kimliği yansıtan objelerin veya iç mekan nesnelerinin taşınması ile oluşturulan açık kamusal mekanlar; ne iç ne dış/*arayüz* olarak tanımlanabilecek ara mekanlar, aidiyetin hissedildiği kent *odaları*; geleneklere, yaşam kültürüne, eğlence, gösteri veya sembollere bağlı, bir takım eylem, aktivite veya sergi vb. yollarıyla kurulan geçici

mekanlar; kentlinin tarihi ve kültürel kullanım izlerinin okunduğu, kendiliğindenliği ve kişiselleştirmeyi yansıtan, taktiksel şehircilik mekanları; *yapısal* başlık altında, kentsel iç mekan yaklaşım ve uygulamaları (Attiwill, 2011) olduğu kadar, kent kimliğini yansıtan mekansal eylem ve tanımlardır.

Kentsel iç mekanlar, belirli bir kültüre veya kimliğe bağlı değerlerin çağdaş dünya, hızlı kentleşme ve globalleşme içinde unutulmaya meydan okumalarını ve/veya kalıcı olmaya dair verilen çabalarını ortaya koymakta aracı olan, çok disiplinli bir kentsel tasarım yaklaşımıdır. İnsan ve mekanın etkileşimini benzersiz ve biricik yönleri ile araştırmak bakımından kentsel iç mekan niteliği taşıyan ortamlarda kimliği ortaya koyan nitelikleri kavramak önemlidir. Tarihi kent kimliğinin lokomotifleri olan *açık kamusal mekanlar* ile kentsel iç mekanları bir arada değerlendirmek bu bakımdan değerlidir.

2.3.2 “Açık kamusal mekan” zemininde kurulan ilişki

Farklı şehir veya toplumlardaki kentsel iç mekanlar hem sosyal adaptasyonun hem de mekansal dönüşümün etkisi ile farklı kültürel anlamlar kazanmıştır (Zarkhah, 2018). Kentsel iç mekanları açık kamusal mekanlar kapsamında daraltarak ele alan bu tez için her türlü açık kamusal ortam, kendi kültürel anlamını ve sosyal değerini, kendine özgü tarihini, kimliğini ve kentsel imgesini oluşturmakta ve geleceği kurgulamaktadır. Mekanın kullanımıyla şekillenen açık kamusal mekanlar; kentin tarihi kimliğine ve birbirini etkileyen belirli sosyo-mekansal değerlerine bağlıdır. Başka bir deyişle, White'ın (1999) belirttiği gibi, bu mekanların nitelikleri kültürler arasında farklılık göstermeleridir.

Tarihi çevrelerdeki açık kamusal mekanlar, geçmişin yaşamın izlerini taşıyan açık hava müzeleridir. İnsan etkileşimleri bakımından açık mekan ağını oluşturan mekanlar, imgeler bütünü sunarak kentlerin tarihi boyunca kimlik kazanmasında rol oynamışlardır. Kentler sokaklar, meydanlar, çeşitli karşılaşma ve iletişim mekanları gibi açık kamusal alanda var olan kentsel iç mekanlarda yaşanan etkileşim ve akış ile genişlemekte ve kimliğe bürünmektedir. Bu mekanlardaki etkileşimlerin kente bağlılık ve aidiyet ile neticelenen kültürel izler ile kentlerin tarihi bellek ve hafızasının oluşumunda önemli etkisi vardır.

Tarihi çevreleri oluşturan açık kamusal mekanların özel mekanlardan ayrımının 18.yy'ın sonlarında, Batı'da modernizmin gelişmesi sonucu ortaya çıktığı ve bu ayrımın köklerinin Antik Yunan şehirlerinde şekillendiği bilinmektedir (Gül vd., 2016). Toplumsal olan

kamusal yaşamı özel olan “ev”den ayıran mekanlar, geçmişte birer kentsel iç mekan olan agora, forum, stadyum gibi mekanlarda kendini bulmuştur.

Antik Yunan’da öne çıkan en önemli kentsel iç mekan, açık kamusal mekanda ortaya çıkan *agora* olarak adlandırılan meydan niteliğindeki alanlardır. Kamusal yaşamın merkezi olarak kabul edilen agoralar, ticari faaliyetlere, demokratik tartışmalara, sorunların dinlenmesi ve bir takım eğitim aktivitelerinin yürütüldüğü tanımlı ve ayırt edilebilir mekanlar olarak bilinmektedir. Daha sonra Roma döneminde, artan nüfus, kentsel yaşama odaklanma gibi konularla birlikte kamusal yaşam, toplumsal aktivitelerin devamlılığı ve kentin kamusalının sürdürülebilirliği açısından inşa edilmiş kapalı mekanlara da sızmıştır. Böylece, açıklık ile var olmuş kamusal mekanların, zamanla iç mekanlara yöneldiği görülmüştür (Odabaş, 2018). İç ve dış arasındaki sınırlar, böylece öncelikle dıştan içe fikriyle ortaya çıkmış, modern kentte içe sıkışan eylemler de postmodern dönem ile tersine bir yaklaşımla içten dışa sızarak kentsel iç mekan kavramını oluşturmuştur.

Şöyle ki, kentlerin tarihi kimliğini zedeleyen modern kentsel planlama anlayışı “mekanlardan tarihi zamanın izini silme” girişimidir (Sennet, 1992, s.196). Toplumsal yaşamı, tarihi izleri ve mekanı miras olarak devralmak yerine yeniden yaratmaya dayanan modern yaklaşımda, sosyal bir varlık olan insanın kendisinden bağımsız yaratılan kamusal mekanı sahiplenme isteği ve geçmişi muhafaza etme arzusu, kendi benliğini ve kimliğini koruma içgüdüğü ile ilişkilidir. Geçmişi ve tarihi mekanları bireysel ve kolektif kimliğin zemini olarak kabul eden Harvey’e (2016) göre insanın geçmişini arayıp bulabileceği önemli yerler olan açık kamusal mekanlar pek çok açıdan oldukça önemlidir (kimlik, benlik, hafıza, aidiyet, bağlılık vb.). Neticede antik çağın klasik döneminde şekillenen kamusal mekan kavramı, kent tarihselliği sürecinde halka teması ile gündeme gelmiş, zamanla bir arada olmaya, kimlik üretimine ve kimliğin korunmasına, kültürel devamlılığa ve/veya toplumsallaşmaya atıfta bulunan bir kavrama dönüşmüştür. Küresel dünyada yerel içerikten kopuk üretilen açık kamusal mekanlar, sosyal iletişimi ortadan kaldıran ve tarihi kimliğin ve belleğin silindiği mekanları ortaya çıkarmaktadır. Tarihi kimliğin ve belleğin korunması için, kültür, aidiyet ve birleştirici nitelikli mekanlar olan açık kamusal mekanların, kentsel iç mekanlar kapsamında ele alınması bu bakımdan mümkündür.

Günümüzde yapısal veya toplumsal niteliklerine göre sınıflandırılabilen kentin açık kamusal mekanları, çeşitli toplumsal, kültürel, simgesel vb. özelliklere göre çeşitlilik gösteren unsurlardır. Habermas’ın (1995) kamusal mekanın en önemli niteliğinin tüm kentlinin

kullanımına açık olması gerektiğini belirtmiştir; tarihi kent kimliğinin taşıyıcıları olan sokaklar, caddeler, bağlantı yolları, geçiş güzergahları, parklar, ağaç altı mekanlar, köşe başları, çeşmeler gibi yapılı ve doğal, hacim ve boşluk unsurları, tarihi yapı çevreleri, geçiş mekanları, birleştirici ve bağlayıcı roller ile somut veya soyut olarak kentsel iç mekanlar tanımlamaktadır.

Tüm kentler, açık birer kentsel iç mekan olan ağlardan (cadde, sokak, yaya yolu, geçit vb.) oluşmuştur. Yeşil alanlar dışında değerlendirilen, ancak zaman zaman yeşil alanları da kapsayan kent ağları iki yan cephe, bir yatay zemin düzlemi ve tepede gökyüzü tarafından tanımlı hale gelen açık koridorlardır ve kentin sabit (yapılar ve diğer hacimler) ve hareketli öğelerini (insanlar) bir araya getirirler. Yapılar tarafından tanımlanan açık kamusal mekanlarda dolaşan insanlar tarafından oluşturulan kompozisyonda sosyal bir doku yaratılır. Sosyalleşme ortamının kanallarının açıldığı ve kültür ve deneyimin paylaşıldığı sokaklar, kent peyzajındaki “açık” kamusal ağlardır ve Jane Jacobs’un (1961) belirttiği gibi şehri *fark edilir ve heyecan verici* kılan en önemli öğelerdendir. Kalabalık yaşam içinde oluşan kültür ve kimlik edinimleri zamanla ilişki biçimlerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bir iletişim modeli sayılabilecek açık kamusal mekan kullanımının, kamu yaşamında önemli bir rol üstlendiği gerçektir. Özsel (2009), açık kamusal mekanları “sosyal iletişimin en kolay biçimde gerçekleşebileceği yerler” olarak tanımlamaktadır (s.8). Yapısal olarak tanımlanabilir, kent ortamında diğer mekanlardan ayrışabilir ve sosyal birliktelik ve karşılaşmaları sağlayabilir olmalarından dolayı, açık kamusal mekanlar, kentsel iç mekan özelliği göstermektedir.

Karşılaşma mekanı perspektifinden bakıldığında kentin açık kamusal mekanları, içindeki kişilerce bir mekan olmanın ötesinde, *aidiyet, kültürel çeşitlilik ve değişik yaşam tarzlarının filizlendiği vahalar* (Aytaç, 2017) olarak görülebilir. Modern kent insanları samimi fiziksel mesafelere rağmen birbirlerini görmeden, kayıtsızlık içinde yaşamaktadır. Oysa Cullen’in (1961) yaklaşımına göre açık kamusal mekanlar *ilişki sanatının* var olduğu yerlerdir. Cullen ile benzer zamanlarda çalışmalar yapan Jacobs (1961) için açık kamusal mekan, *iletişim ve sosyalleşme* olanakları sağlar ve toplumsal yaşamı, kültürü ve kimliği canlandırır. Örneğin kentin iletişim ağlarını temsil eden *yollar*, Lynch (2020) tarafından kentin imgelemesi konusunda önemli bir başlık olarak ele alınmıştır. Kentin sosyal oluşumu için önem taşıyan açık kamusal ağlar ve kentsel iç mekanlar olan yollar, kentliler arasındaki sosyo-kültürel etkileşimi sağlamanın araçları ve aynı zamanda toplum olma hissini oluşturanın da bir “yolu” dur.

Benzer şekilde Gökğür (2017) tarafından *kentsel şebekeler* olarak aktarılan yollar, açık kamusal alanların sonsuz şekilde birbiri ile ilişkili olması durumu ile açıklanmaktadır. Bu bağlamda açık kamusal mekanlar, aynı kentte yaşayan kişiler arasındaki toplumsal bağların, kolektif belleğin, kimliğin yoğunlaşmasına da katkı sağlamaktadır. Rogers'ın (2002) ifadesi ile açık kamusal mekan tüm biçimleriyle sosyal bütünleşme ve bağlantı anlamındadır (Gökğür, 2017).

Açık kamusal yaşamın odak noktaları haline gelen *yollar ve meydanlar* Krier (1979) tarafından kentsel mekan araştırmalarının odağına yerleştirilmiştir. Aru'ya (1965) göre bu kamusal mekanlar, devirler boyunca kentlerin sosyal hayatında en önemli unsurlar olmuşlardır. Moughtin (1999) de yolların ve meydanların kamu üzerindeki önemli rolüne değinerek, bu mekanların kent planındaki en önemli alanlar olduğunu vurgulamıştır.

Kent planları doluluk ve boşlukların kontrollü etkileşimini ifade eder. Bu nedenle hangi kategoride olursa olsun açık kamusal mekanlar kendilerini çevreleyen bina biçimleriyle ilişkilidir (Noberg Schulz, 1980). Açık kamusal alanlarda oluşmuş kentsel iç mekanları tanımlayan bina biçimleri, kolektif bir kimlik oluşturacak veya onu destekleyecek şekilde kurgulanmalıdır. Böylece mekana yansıyan yapılar, kamusal faaliyetlerle örtüştüğünde, kolektif kimliğin sürdürülebilirliği, kentsel iç mekanlar aracılığı ile sağlanabilecektir.

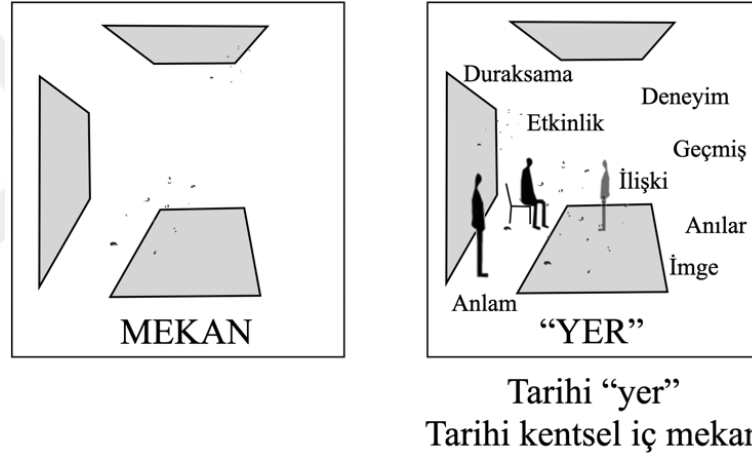
Sonuç olarak kentin açık kamusal mekanlarını morfoloji ve ekoloji, sosyal ve beşeri uygulamalar, semboller, tarih, düşünceler, kimlikler, ideolojiler ve kolektif kültür oluşturmaktadır (Gökğür, 2017). Yapılı çevreye dair bileşenler ile beşeri uygulamaların tezahürü olan toplum etkileşimleri, tarihi *kimliği ve kentsel iç mekanları* ortaya koymaktadır. Anlamlı bir yapı olan, bünyesinde tarihi, hafızayı, kolektif belleği barındıran, kişilerin algısal kavrayışı ile ilişkili olan ve deneyimlendikçe anlam kazanan kentin açık kamusal mekanları, toplumsal pratikler ile yaşamın bir parçası haline gelmektedir. Kimlik ve kentsel mekansal pratiklerin en fazla okunduğu tanımlı kentsel iç mekanlar olarak açık kamusal mekanlar, kent mekanında yaşayan ve uygulanan kavramlar bütünü oluşturmaktadır.

2.3.3 “Yer” bağlamında kurulan ilişki

Kentsel alanlarda kişiler için imgelerle algılanan, özel anlam kazanan, fark edilen veya izlenim yaratan mekanlar genellikle *yer² hissi* yaşatan yerler olarak tanımlanmaktadır. Yere

² Mekan ve yer kavramları, üstlendikleri rol, tanım ve değer bakımından çeşitli araştırmacılar tarafından ele alınmıştır (De Certeau 1988; Lefebvre 1991). “Yer duygusu” (*sense of place*) (Canter, 1977), “yer sevgisi” (*topophilia*) (Tuan, 1977), “yer kimliği” (*place identity*) (Relph,

değirmek, hem kimlik hem kentsel iç mekanlar ile aynı düzlemde buluşması bakımından, özellikle tarihi kimliği işaret eden kentsel iç mekanların keşfedilmesi konusunda önemlidir. Yer, sıklıkla mekan kavramı ile eş kullanılıyor olsa da kimlik mekanları ve kentsel iç mekanlar gibi *anlam yüklenen ve duygusal olarak bağ kurulan* (Cresswell, 2004) bir mekanı ifade etmektedir. Mekan içinde var olan özelleşmiş bir konumu ifade eden yer (Lewicka 2008), bu bağlamda kentsel iç mekan ile kavramsal ilişki kurmaktadır. Canter'ın (1977) yer tanımı da, ihtiyaçların karşılandığı, *değer yüklenmiş* mekan olarak kentsel iç mekanlara ve kimliğe atıf yapmaktadır. Hareket akışındaki her bir duraksama noktası, her duraksamada kurulan bağlar ve ilişkiler, nihayetinde deneyimler oluşturarak, geçmiş, tarih, yaşanmışlık ve anılarla ilişki kurmakta ve mekanın anlamlı bir yere dönüşmesine olanak sağlamaktadır (Şekil, 2.22). Anlamlı, anıları barındıran, deneyimler kazandırmış ve imgelenebilir bir mekan, tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekanlar ile eşdeğerdir.

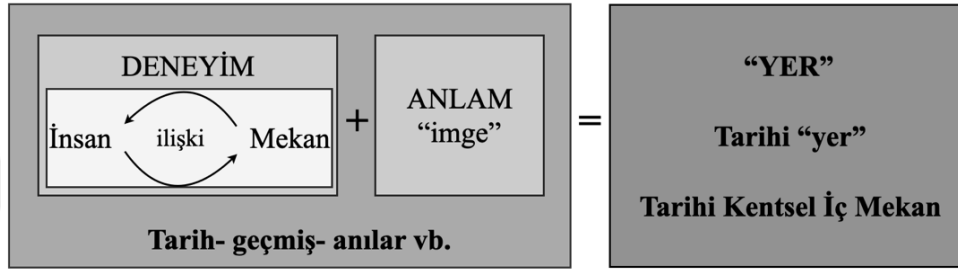

Şekil 2. 22. Mekan'dan Yer'e: Tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekan

Yer kavramı, var oluşsal boyutta irdelenmesi gereken bir kavramdır. Yer, mekanın salt nicel anlamının ötesinde, karakter ya da atmosfer (tarihi atmosfer vb.) gibi niteliksel, bütün bir olgudur. Ruhu olan yerin, bu sebeple analitik ve fiziksel kavramlarla tarif edilmesi yetersiz kalmaktadır. Yerin, konum, mekansal konfigürasyon ve mimari detaylar tarafından belirlenen kimliğinin yanı sıra, insanlara anlamlı bir bütünlük sunan atmosferik, ruhani bir boyutu vardır. Güçlü bir yer olgusu için gereken, nitel boyutları ile duyumsanan ve “içselleşen” bir mekandır. Bileşenler arasındaki ilişki zarar gördüğünde, o yer kimliğini kaybetmektedir.

1976) kavramları ile mekan ve yer arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Norberg-Schulz (1980) yerin ruhu (*genius loci*) kavramını tartışarak, nicel ve işlevsel anlayışın ötesinde, yerin özel bir kimliğe sahip nitel anlamı üzerinde durmuştur.

Yer, mekanın daha anlamlı hali, bir başka deyişle mekana verilen “değer” olarak kabul edilebilir. Kişiler için anlam kazanan mekan, yere dönüşmektedir; mekanın gerçekten yer olabilmesi için özelleşmiş bir anlama sahip olması gerekmektedir. Bu anlamıyla yer, boş hacmin ve anlamın bütünleşmesi olarak ifade edilmesi (Al-Bishawi ve Ghadban 2011; Harrison ve Dourish 1996; Tuan 1977) bakımından kentsel iç mekanlar ve kimlik ile ortak zeminde değerlendirilebilir. İnsan ve mekan arasında kurulan ilişkinin sonucu olarak geçmişi ve anıları koruyan ve tarihi anlam kazanarak imge haline dönüşmüş mekanlar, tarihi “yer”, tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekan olarak tanımlı bir “yer”i işaret eder (Şekil, 2.23).

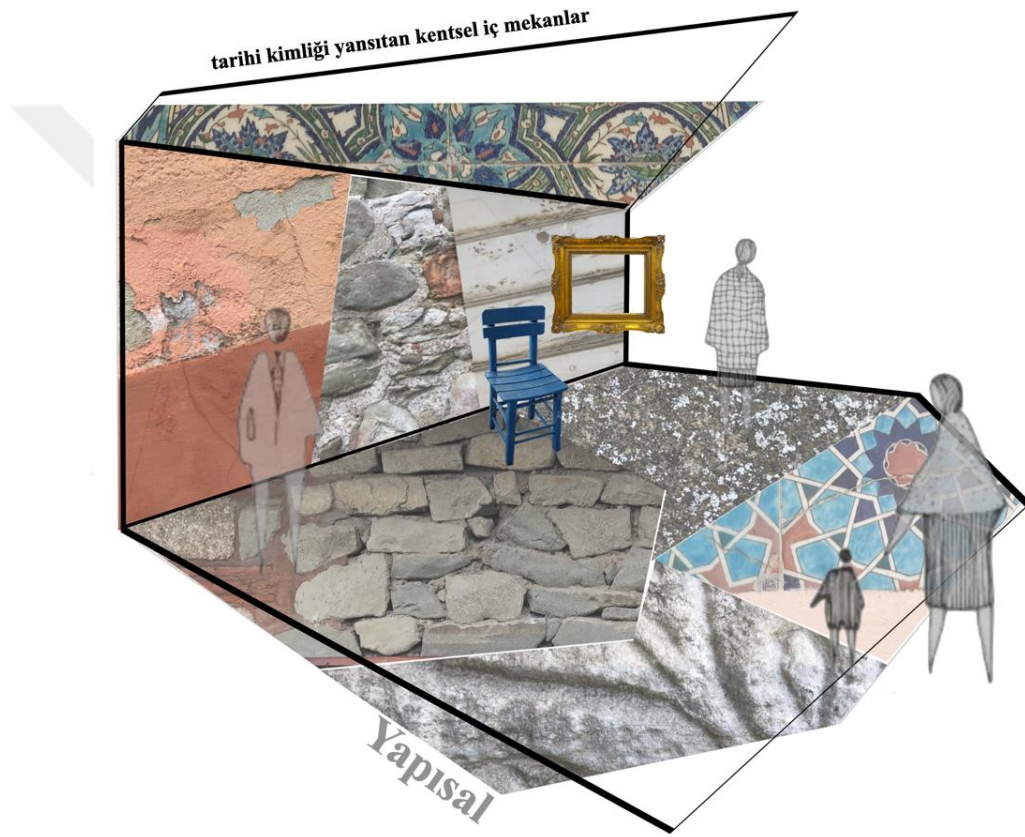
Şekil 2. 23. Yer ve kentsel iç mekan

Creswell (2004), insanların ancak mekanla ilişki kurabildiklerinde onu gerçekten deneyimleyebildiklerine değinmektedir. Kullanıcılar mekana temas ettikçe ona bağlanırlar ve mekan anlamlı bir konuma, yani yerlere dönüşür. Mekanlar, orada *yaşanmışlığın katmanlaşması*, insanların birbirleriyle ve mekanla iç içe geçmesi ile yerlere dönüşmektedir (Tuan, 1977). Yer kavramının tarihi kimlik ve kentsel iç mekanlar ile kurduğu ilişki de buna dayanmaktadır. Özelleşen bir kentsel mekan haline dönüşen yer; özelliğin, deneyimin, kullanımın, yaşamın vurgulandığı, yani kimliğin vurgulandığı bir düzlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Hou’ya (2013) göre yer üretimlerinin (place-making) ortak yanı kent içindeki özelleşmiş (içselleşmiş) alanları keşfetmek (buradan kentsel iç mekan oluşumlarının keşfi anlaşılabilir), ortaya çıkarmak ve onları yeni işlevler ve anlamlarla (anlam ile kimlik ve imgeye atıfta bulunulabilir) donatmaktır. Kentsel iç mekanlar, toplumsal faaliyet gösterilen alanların toplamı olarak kapsamlı şekilde ele alındığında, özel amaçlar doğrultusunda kişilerin karşılaşması ve toplu kullanımına açık *kültür “yer”leri* (Pimlott, 2016) olarak, tarihi kimlik ile ilişkilidir.

Tarihi kent kimliği ve kentsel iç mekanlar arasındaki ilişki, *tarihi yer kimliğinin belirleyicilerine* ve *açık kamusal mekanda kentsel iç mekanların belirleyicilerine* de bağlıdır.

Üst ölçekte çok disiplinli, mekan ve insan odaklı olan bu iki konunun *yapısal* ve *beşeri* olmak üzere iki zeminde incelenmesi mümkündür.

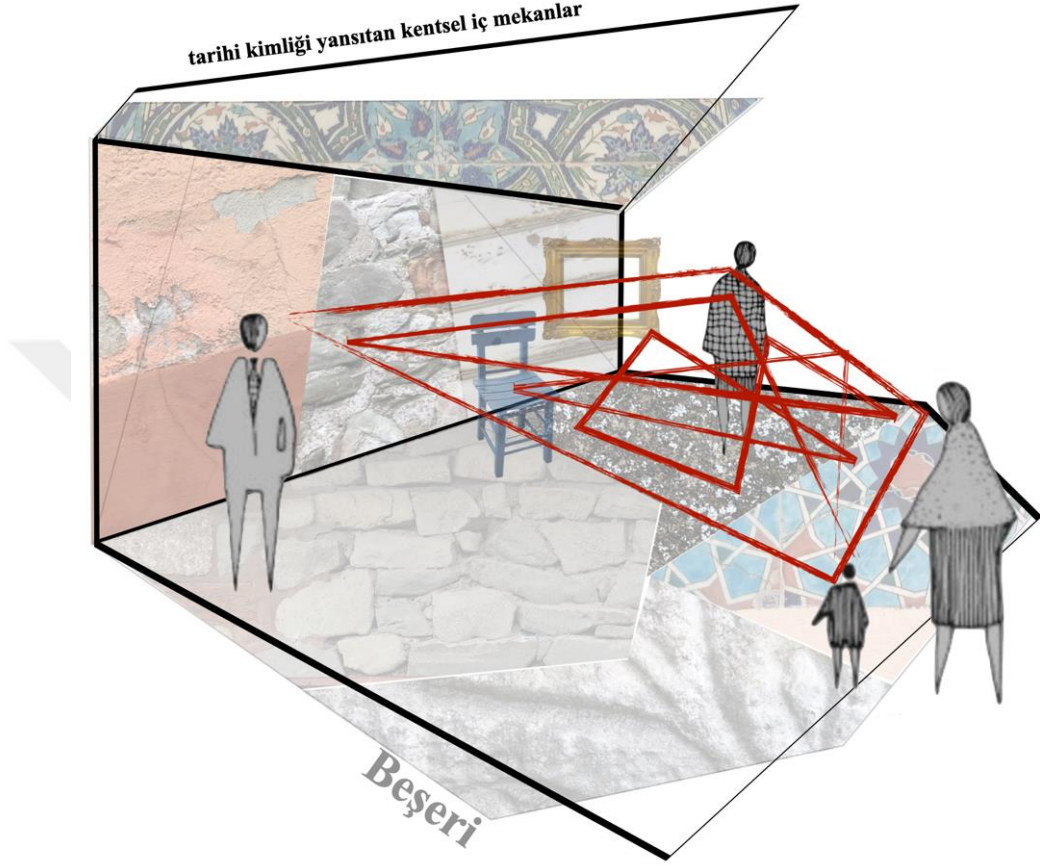
Tarihi kimliği açık kamusal mekanda içselleşme yoluyla vurgulayan mekanlar *yapısal* olarak; yeniden işlevlenmeye; tarihi izler, mimari tipoloji ve yerel strüktüre bağlı estetik değerlere; tarihi çevre atmosferi, ambiyansı ve ruhu ile uyumlu tanımlı “yer”lere; geçmişin izlerini taşıyan malzeme, renk, form vb. gibi bir takım morfolojik özelliklere; ve anı- imge- hafıza niteliği taşıyan iç mekan donatı ve nesnelerinin dış mekana taşınması ile yaratılmış kentsel iç mekanlara bağlıdır (Şekil, 2.24).

Şekil 2. 24. Tarihi kimliği yansıtan kentsel iç mekanlarda yapısal nitelikler kolajı

Beşeri anlamda, anılara ve deneyimlere dayanan, sosyal, ilişkisel ve algısal nitelikler ile belirlenen tarihi kimliğini yansıtan kentsel iç mekanların amaçlarından biri, kültür, aidiyet ve birleştiricilik ile kurulan bağları işaret etmektedir. Bu bağlamda kültürel alışkanlıkları ve yaşam kültürünü destekleyen; geçmiş değerlere, davranış kalıplarına bağlı deneyimler sunan, böylece kişilerin aşinalık hissini kuvvetlendiren, kültürel olarak gelişmeye dayalı tarihi nitelikleri öne çıkaran kentsel iç mekanlar oluşabilir/oluşturulabilir.

Kentsel iç mekanlar; sosyo-kültürel ilişkileri temin eden, karşılaşmaları sağlayan, birleştirici olan, tarihi değerleri muhafaza etmek amacıyla müşterek kullanılan, ihtiyaca yönelik, interaktif ve ihlam verici nitelikler ile donatıldığında, tarihi kent kimliği ile kuvvetli ilişki kurmaktadır (Şekil, 2.25).

Şekil 2. 25. Tarihi kimliği yansıtan kentsel iç mekanlarda beşeri nitelikler kolajı

2.3.4 “Aidiyet” kapsamında kurulan ilişki

Kentsel iç mekanlar ve tarihi kent kimliği arasında kurulan bir diğer ilişki, yabancılaşma ve kimliksizleşme ekseninde temini gerekli olan **aidiyet** üzerinden okunabilir. İnsanları yaşadıkları “yer”e bağlayan en önemli unsurlardan biri, “aidiyet” duygusudur (Taşçıoğlu, 2018). Sosyal angajmanlı pratikleri vesilesiyle kent – insan aksında, özellikle 1960’lardan sonra yer alan tartışmaların odağında *aidiyet* sıklıkla gündeme gelmiştir. Bir zaman dilimine, bir mekana, bir kültüre, bir duyguya ait olmak, “aidiyet” (URL 6), Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde “ilişkinlik, ilgi” olarak açıklanmaktadır. Collins Oxford Sözlüğü’nde “ait olmak” (belong) eylemi, sevgi, bağlılık, bağ kurmak, bağlı olmak şeklinde tanımlanmaktadır.

Kent, yaşadığımız ve ilintili olduğumuz alan olarak kimliklerin kurulduğu / dönüştüğü alandır. Mekansal ve sosyal unsurlar birleşerek sosyal kimliği ve aidiyet biçimlerini belirleyen kombinasyonu oluşturmaktadırlar. Massey (1994), mekanın kimliğinin, sırf mekana ait özelliklerden çıkarılamayacağını, kullanıcı ile mekan arasındaki iletişimin neticesinde ortaya çıkan özel bir durumun ifadesi olduğunu açıklamaktadır. Öyle ki, kent kimliği ve imgeleri, kentlinin hayata tutunmasını sağlamakta, kentsel mekanlar sayesinde kentli, aidiyet, bağlanma, özdeşlik ilişkisi kurmakta ve zevk almak, eğlenmek, sosyal ilişkiler kurmak ve bazen de yaşamsal zorluklardan kaçmak için bu mekanlarda bulunmaktadır (Tayanç, 2021). Bu nedenle küreselleşen dünyaya ayak uydururken toplumlarda aidiyet ve bağlılık duygularını oluşturan kent kimliğini koruma konusu daha bir önem kazanmaktadır (Hergül ve Sayın, 2017).

Kişi ve çevre arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişkinin sonucu olarak gelişen aidiyet duygusu (Manzo, 2003); zaman, mekan, anılar, yaşananlar, çeşitli aktiviteler, sosyal ilişkiler, kültür, psiko-sosyal gereksinimler, kimlik, simge ve semboller gibi bileşenler ile ilgilidir (Özcan Aktan, 2019). Kentli ile kent mekanı arasında kurulan anlamlı ilişkiler azaldıkça, kent mekanına dair bağlılık ve aidiyet azalmakta ve kentin sosyo-kültürel dokusunda yerini kaybeden kentli, pasif bir konumda tüm bu değişimlerin seyircisi haline gelmektedir (Kösten, 2015).

Ait olmanın tersi, yabancılaşma olarak aktarılabilir. Kentlerin hızlı değişimi, sadece kimliğin yitirilmesi ile sonuçlanmaz, aynı zamanda bu hızlı değişime ve yeni kent kimliğine uyum sağlayamayan insanların, kentlerine yabancılaşmasına da neden olur (Noberg-Schulz, 1971). Modern zamanın kentlerinde kişilerin maruz kaldığı en büyük sorun da kente yabancılaşmadır. Aidiyeti yeniden temin etmek için kullanıcıların beklentileri; kültürü, tarihi, geçmişi, deneyimleri ve “kimlik” kapsamında kentsel mekanda hissedilen bir eksikliğin giderilmesi, boş veya işlevsiz alanların canlandırılması, iyileştirme yoluyla yeni arayüzlerin üretilmesi (Zardini, 2008), kent mekanına ilişkin olumsuz algıların dönüştürülmesi, mekana estetik katma isteği ile sanat hareketlerinin düzenlenmesi (Talen, 2015, Campo, 2014; Shepard, 2014; Enigbokan, 2015), sosyal ilişki düzeninin belirlenmesi, toplumsal hayatın biçimlendirilmesi (Lydon vd., 2011) gibi çabalar (Fabian ve Samson, 2016; Deslandes, 2013) mekansal deneyim oluşturarak kimliği, kentsel iç mekanları ve dolayısıyla aidiyeti üretme kapsamında yapılan eylemlerdir.

Bir mekanı kişiler için diğerlerinden farklı kılan özelleşmiş nitelikler ve bağlanmalarını sağlayan özel durumlar kentsel iç mekanlar yaratırken, aynı zamanda mekanın kimliğini

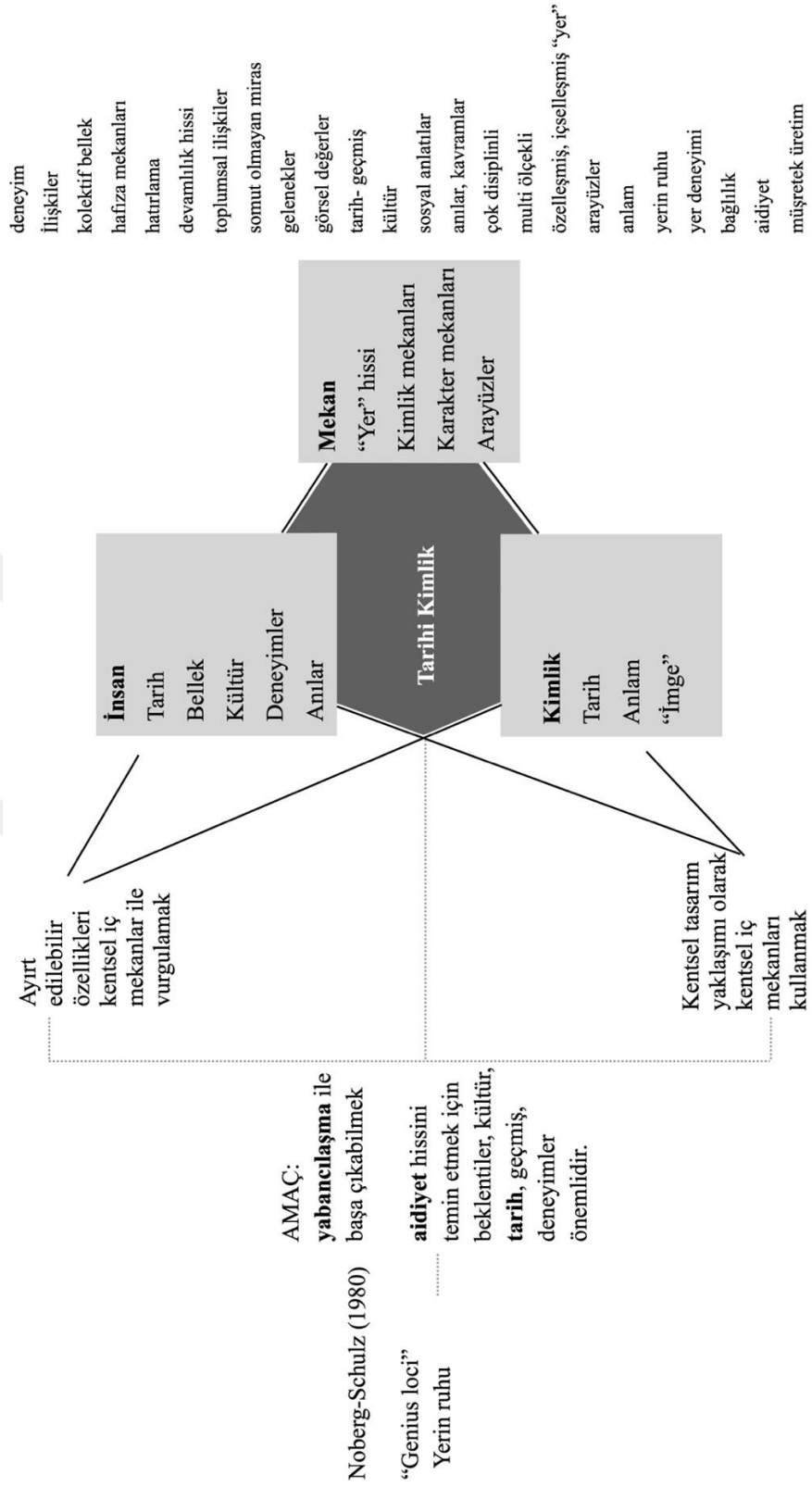
tanımlayan unsurlar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, çoğu zaman insanların tarihi yerleri modern mimariye tercih etmelerinin altında yatan sebep, tarihi yerlerin geçmişe yönelik bir süreklilik hissi uyandırması, grup geleneklerini somutlaştırması ve böylece aidiyeti kolaylaştırmasıdır (Hergül, 2017).

Kimlik, insanları bir arada tutan ve bir yere bağlayan tutkal olarak düşünülebilir ve köksüzlüğün tersidir (Hergül, 2017). Bu anlamıyla kimlik, bir mekana ait hissetme ve onu deneyimleme çabalarında bir *yapı ögesi* (Ujang, 2009) olarak kullanılabilir. Bu bağlamda deneyim yoluyla oluşan kentsel iç mekanların kişiler tarafından tecrübe edilmesi kimlik oluşturan bir eylem iken, aynı zamanda aidiyet duygusunun oluşturulması ile de eşdeğerdir.

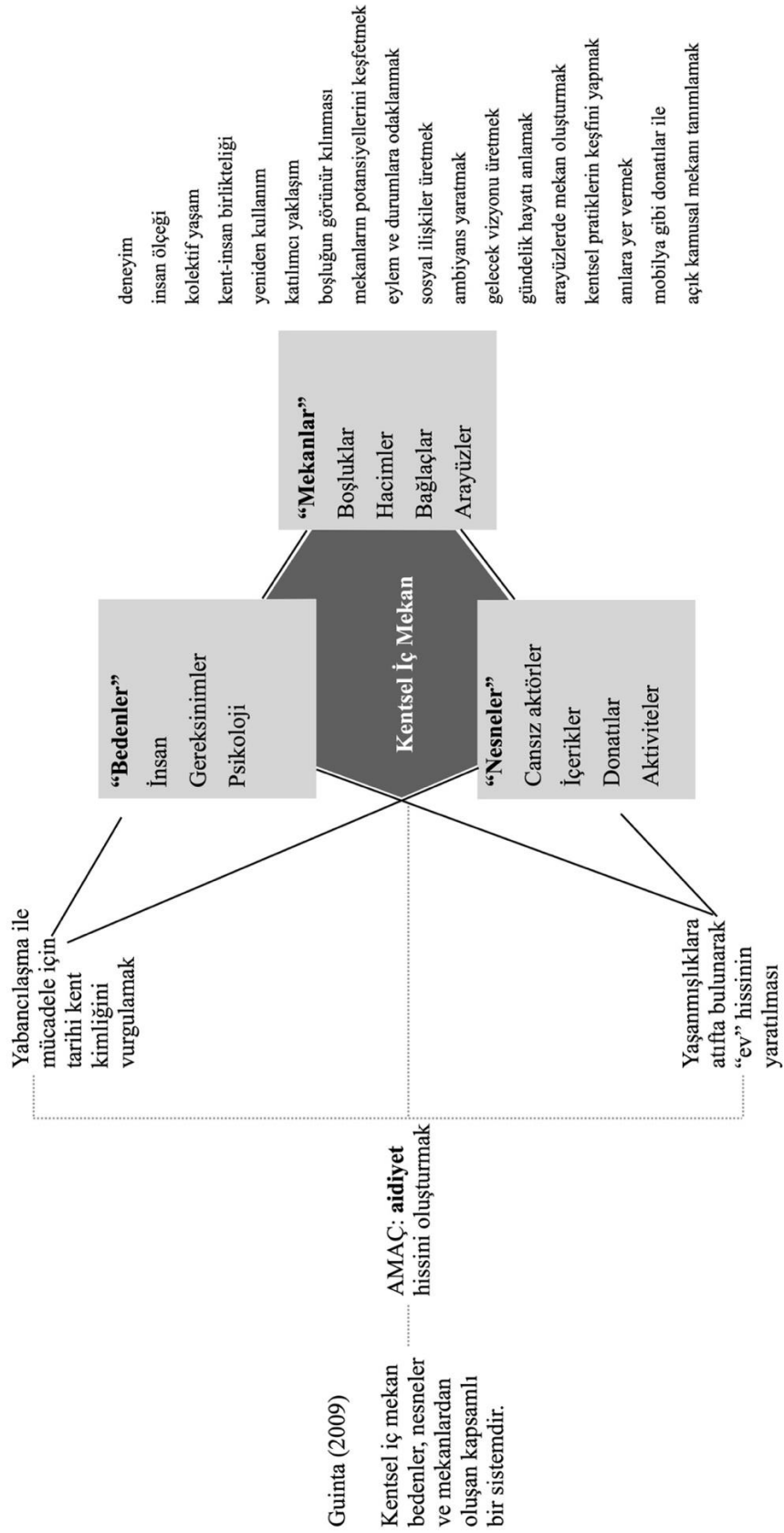
Noberg- Schulz (1980), kent ortamına yabancılaşan insan için *yerin ruhu* kavramını ortaya koyarken, beklentilerin, kültürün, tarihin, geçmişin ve deneyimlerin önemine değinmiştir. Kültür, geçmiş yaşam ve deneyimlerden referans alan beklentilerin kent ortamında temin edilmesi, kent mekanına ait olma hissini güçlendirecektir.

Mekanların ayırt edilebilir özelliklerini kentsel iç mekanlar yoluyla vurgulamak hem kimliği hem de ait olmayı içermektedir. İnsan; tarih, bellek, kültür, deneyim ve anılar vb. değerler ile aktif bir tarihi kimlik taşıyıcısı olarak ele alındığında, mekanda insanı önceleyen yaklaşımların, tarihi mekanla ilintisi kopan kentlinin yeniden kente bağlanmasına olanak tanıyacağı anlaşılmaktadır. *İnsan*; kentin zihinsel tezahürü olan anlam ve imge bakımından *kimlik*; ve kentte “yer” hissi yaşatan, karakterin ve arayüzlerin okunduğu *mekan*, ait olmak ekseninde tarihi kimliği oluşturmaktadır (Şekil, 2.26).

Öte yandan Guinta (2009), kentsel iç mekanların beden, nesne ve mekan ekseninde, aidiyet hissini kurmak üzere yapılan pratikler bütünü olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda yabancılaşmayı konu edinen yaklaşımlar, tarihi kent kimliğinin vurgulanmasında olduğu gibi kentsel iç mekanların üretilmesinde de “ev” hissini yaratılması bakımından mücadele mekanizması olarak ele alınabilir. Aşına olunan içeriklerin, donatıların, aktivite ve davranışların; kent boşluklarında, bağlaçlarında, arayüzlerinde, çeşitli gereksinimler ve sosyopsikolojik etkenler kapsamında deneyimlenmesi, açık kamusal alanda bir şekilde yaşanmışlıklara atıfta bulunarak “ev” gibi hissettiren tecrübeler ile sonuçlanmaktadır. Bu tecrübelerin bütünü, aidiyet temelli olarak kentsel iç mekanları tanımlamaktadır (Şekil, 2.27).

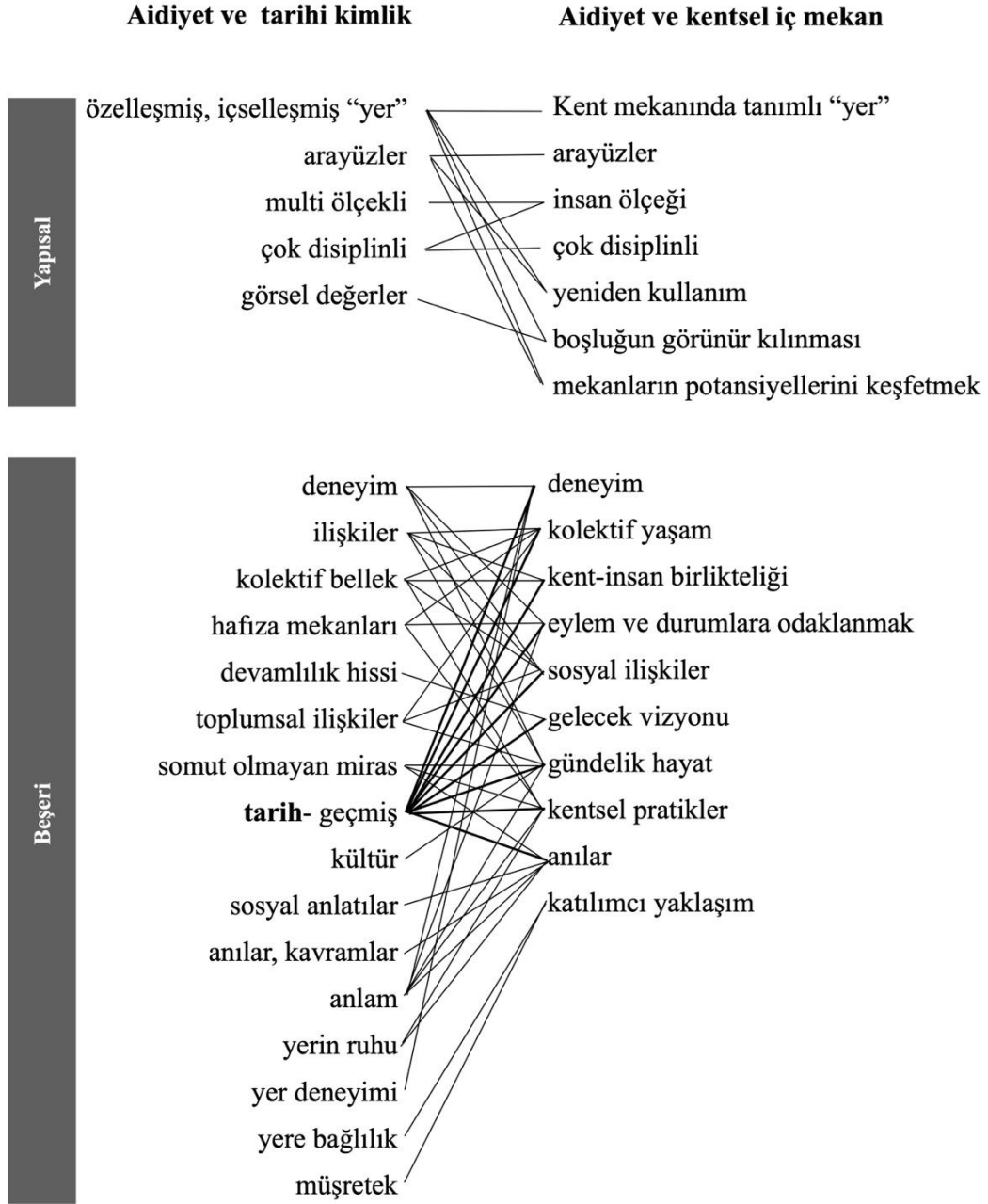
Şekil 2. 26. Aidiyet, tarihi kimlik ve kentsel iç mekan ilişkisi

Şekil 2. 27. Aidiyet, kentsel iç mekan ve tarihi kimlik ilişkisi

Aidiyet üzerinden kurulan bu ilişkide tarihi kent kimliğinin ve kentsel iç mekanların eylem ve yaklaşımları, bu bölümün tümünde olduğu gibi burada da *yapısal* ve *beşeri* başlıklar ile gruplandırılmış ve anahtar kelimeleri ile aşağıda karşılaştırılmıştır. Tarihi kent kimliğinin ve kentsel iç mekanların aidiyet ile kurduğu anlamlı ilişkilerde; tanımlı bir alan, özelleşmiş, içselleşmiş bir “yer”; arayüzler; insan ölçeği, multi ölçek ve çok disiplinlilik; görsel değerler, yeniden kullanım, boşlukların görünür kılınması ve mekansal potansiyellerin keşfedilmesi, *yapısal* başlık altında ortak değerlerdir.

Kentsel iç mekanların aidiyet kapsamında *beşeri* başlık ile kurduğu ilişkinin, *yapısal* ilişkilere göre daha fazla olduğu ifade edilebilir. Öncelikle deneyimlenen mekan, her iki kavram için de aidiyeti güçlendirmektedir. İlişkiler, kolektif yaşama dahil olmak, kent ve insan birlikteliği, kent ortamında kolektif şekilde üretilen ve geleceğe taşınan ve hafıza mekanlarını oluşturan bellek; bunların yarattığı devamlılık hissi; geçmişe tutunmayı sağlayan tarih, kültürel değerler, pratikler, gündelik yaşam, sosyal anlatılar, hikayeler, anılar; hem kentsel iç mekanların hem de kent kimliğini yansıtan mekanların aidiyeti temin etmek için bağlandıkları kavramlardır. Yanı sıra kentin anlamı/ imgesi de, kentsel iç mekan pratikleri ile müşterek olarak üretilen, katılımcı yaklaşımlarla farkındalığı artırılan ve yerin ruhuna, deneyimine, bağlılığına referans veren, aidiyeti güçlendiren, geleceğe uzanan bir köprüdür (Şekil, 2.28).

Şekil 2. 28. Aidiyet, tarihi kimlik ve kentsel iç mekan ilişkisi

Kentsel iç mekanlar ve tarihi kent kimliği ilişkisini kuramsal alt başlıklar üzerinden özetleyen, tezin kapsamı bağlamında bu ilişkiyi açık kamusal mekanlar bağlamında kuran, tanımlı bir mekana işaret eden “yer” kavramı üzerinden anlamsal bir ilişki oluşturan ve aidiyet bağlamında tarihi kimlik ve kentsel iç mekanları değerlendiren bu bölümün sonucunda; kentsel iç mekanları *yapısal* ve *beşeri* nitelikler olmak üzere iki grup şeklinde incelemek mümkündür.

- *Yapısal* olarak kentsel iç mekanlar; Tarihi çevre ve atmosferini uyumlu olmaları, estetik değer taşımaları, ayırt edilebilir nitelikleri, boşluğu görünür kılma kabiliyetleri, mekanların

potansiyellerini ortaya koymaları, özelleşmiş ve içselleşmiş bir “yer” sunmaları, sembollere bağlı olmaları vb. durumlar nedeniyle AMBİYANS ile ilişkilidir. Ayrıca, anlık olaylara bağlı gelişen geçici mekanlarda oluşmaları, yeniden işlev kazanan mekanlarda gerçekleştirmeleri, iç mekan donatı ve nesnelerinin dış mekanda konumlandırılması vb. özellikler nedeniyle mekanların İŞLEV’ine bağlı olarak belirlemektedir.

- *Beşeri* anlamda kentsel iç mekanlar, kişilerin kent mekanı mekan ile kurduğu ilişkiye bağlı olarak, aidiyet, kültür, geçmiş, değerler, davranışlar, deneyimler, hafıza vb. bağlamlar ile kurduğu ilişki bakımından üst ölçekte KÜLTÜR VE AİDİYET kapsamında değerlendirilebilir. İnsan- insan etkileşimini baz alarak, sosyal, ilişkisel, müşterek, algısal, katılımcı, söylem ve anılarla aktarılan vb. bağlamlar ise, kentsel iç mekanların BİRLEŞTİRİCİLİK kapsamında ele alınması ile sonuçlanmıştır.

Kentsel iç mekanlar yapısal olarak (ambiyans ve işleve bağlı);

Tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu;

- Tarihi izler taşıyan,
- Tarihi mimari tipolojiye bağlı,
- Yerel strüktüre bağlı,
- Tarihi çevre atmosferine bağlı,
- Tarihi ambiyans sunan,
- Tarihi ruh ile uyumlu,

Tanımlı,

Özelleşmiş, içselleşmiş “yer” sunan,

Multi ölçekli ve çok disiplinli,

Ara mekan niteliği taşıyan ve arayüz olarak beliren,

Kent “oda”larını oluşturan,

Geçici olan,

Boşluğu görünür kılan ve mekanların potansiyelini ortaya koyan,

Yeniden işlev ve kullanım kazanmış,

Yaşam kültürüne ve sembollere bağlı,

Ayırt edilen,

Estetik değer taşıyan ve görsel değer sunan,

İç mekan donatı ve nesneleri ile kurulan,

İnsan ölçeğinde mekanlardır.

Kentsel iç mekanlar beşeri olarak (kültür, aidiyet ve birleştiricilik bağlamında);

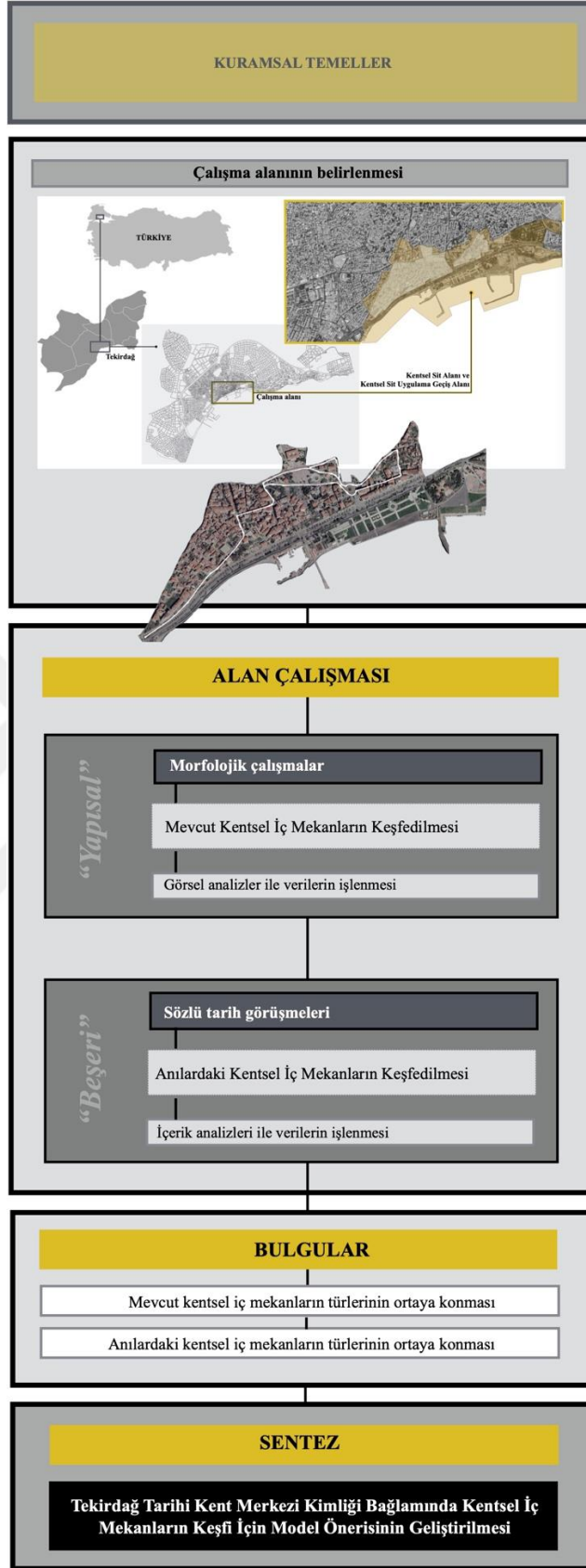
Geçmiş ve tarih ile ilintili,
Somut olmayan kültürel mirası içeren,
Yaşam kültürünü destekleyen,
Geçmiş değerlere bağlı,
Kültürel alışkanlıklara bağlı ve kültürel olarak gelişen,
Davranış kalıplarını yansıtan,
Deneyim kazandıran,
Kentsel pratikler ile kendini gösteren,
Hafızada yer bulan,
Katılımcı,
İlham verici,
Anlam kazanmış ve imgelenebilen,
Söylem ve anılarda yer bulan,
Gündelik hayatı yansıtan,
Kolektif bellek ürünü olan,
Birleştirici,
Sosyal ve ilişkisel,
Algısal,
Müşterek,
İnteraktif,
Bağlılık yaratmış ve aidiyet duygusu geliştirilmiş mekanlardır.

3. ÖRNEKLEM: TEKİRDAĞ TARİHİ KENT MERKEZİ

Kuramsal temeller araştırıldıktan ve tarihi kent kimliği mekanlarında oluşan kentsel iç mekanların nitelikleri ve bağlamları kavramsal olarak belirlendikten sonra, bu bölümde; *çalışma alanının belirlenmesine*, yapısal (araştırma yöntemi: morfolojik çalışmalar) ve beşeri (araştırma yöntemi: sözlü tarih görüşmeleri) niteliklerine göre kentsel iç mekanların keşfine dayanan *alan çalışmasına*³, Tekirdağ tarihi kent merkezindeki mevcut kentsel iç mekanların ve anılardaki kentsel iç mekanların türlerinin ortaya konması amacıyla yer verilen *bulgulara* ve Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için model önerisinin geliştirilmesini içeren *sentez* bölümlerine yer verilmiştir (Şekil, 3.1).

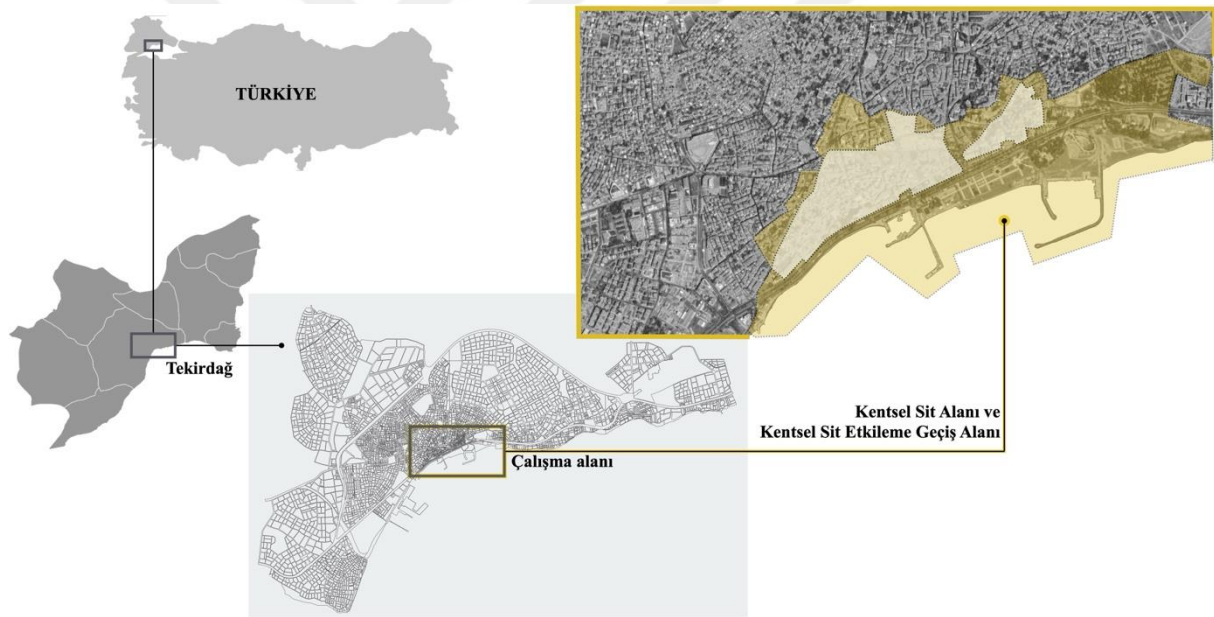
³ Alan çalışmalarının altlığını, yapısal (ambiyans ve işlev) ve beşeri (kültür, aidiyet ve birleştiricilik) olarak beliren kentsel iç mekanlar oluşturmıştır.

Şekil 3. 1. Tezin yöntem şeması

3.1 Çalışma Alanının Belirlenmesi

Tekirdağ, Marmara Bölgesinin Ergene Bölümü ile İstıranca Bölümü üzerinde yayılan bir ildir. Çevresini, doğuda İstanbul, güneydoğuda Marmara Denizi, güneyde Çanakkale'nin Gelibolu ilçesi, batıda Edirne, kuzeyde Kırklareli kuşatmaktadır. Trakya'nın kıyı kesiminde bulunan Tekirdağ, yüzyıllar boyu çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, süreç içinde *liman kenti* (Ateş, 2009), deniz ticareti sebebiyle *ticaret kenti* (Ateş, 2013), stratejik konumu nedeniyle *antrepo ve transfer merkezi* (Ateş, 2009) haline gelmiştir. Tarihi süreç içerisinde Bisanthe (M.Ö.5.YY), Rhædestus (M.Ö.343-M.S.843), Rodosto (M.S.843-1358), Rodosçuk (M.S.1358-Osmanlıların fethiyle), Tekfurdağı (M.S. 1732) isimleriyle anılan kent, Cumhuriyetin ilanından sonra Tekirdağ olarak adlandırılmıştır. Tekirdağ'ın merkez ilçesi olan Süleymanpaşa'da yer alan tarihi kent merkezi (kentsel sit alanı⁴), tezin çalışma alanını oluşturmaktadır (Şekil, 3.2).

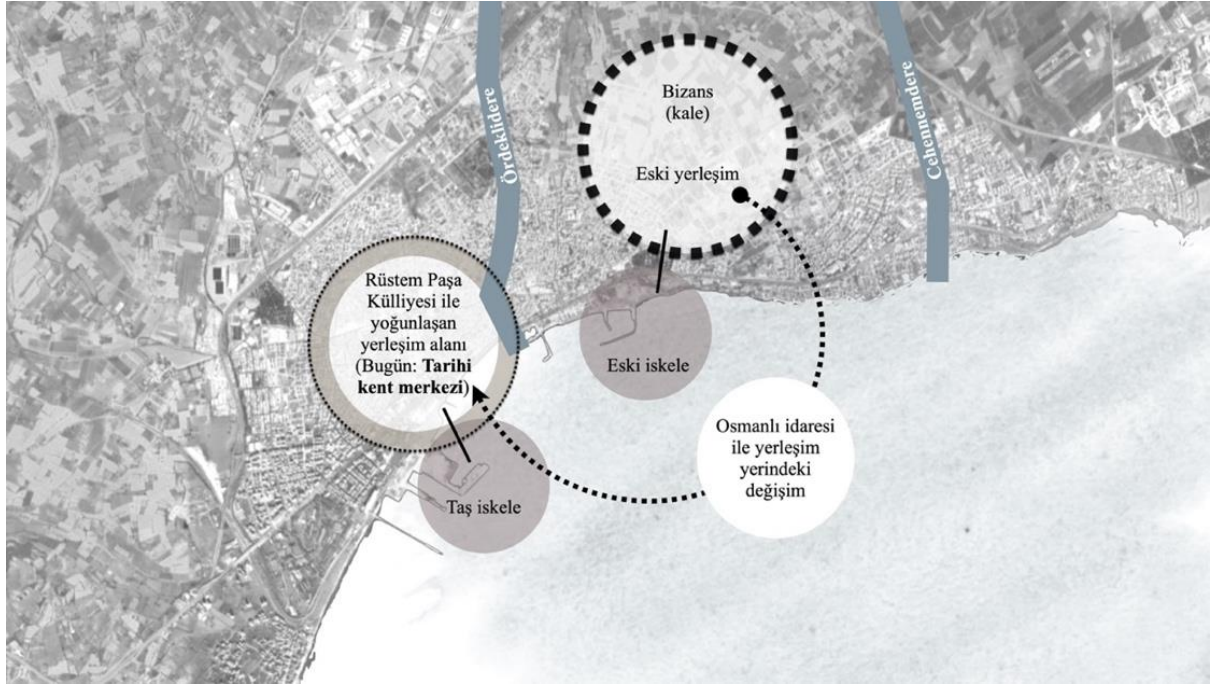

Şekil 3. 2. Tekirdağ tarihi kent merkezi: Tekirdağ kentsel sit alanı (ve kentsel sit etkileme geçiş alanı)

Tekirdağ bugün yan yana ve yükseltisi fazla olmayan iki tepe üzerinde kurulmuş bir şehirdir. Bu iki tepe, vaktiyle denize dökülen faal bir akarsu olan Ördeklidere ile birbirinden ayrılmakta iken, zaman içinde doldurularak bugünkü Ördeklidere Caddesi halini almıştır ve kentin en önemli *düğüm noktalarından* (Lynch, 2010) biri olan Cumhuriyet Meydanı

⁴ Kentsel sit etkileme geçiş alanı, kentsel sit alanının kentle bütünleşmesine olanak tanıyacak ara mekan olarak, (kentsel sit alanını merkeze almak koşuluyla), alan çalışmalarında dikkate alınmıştır.

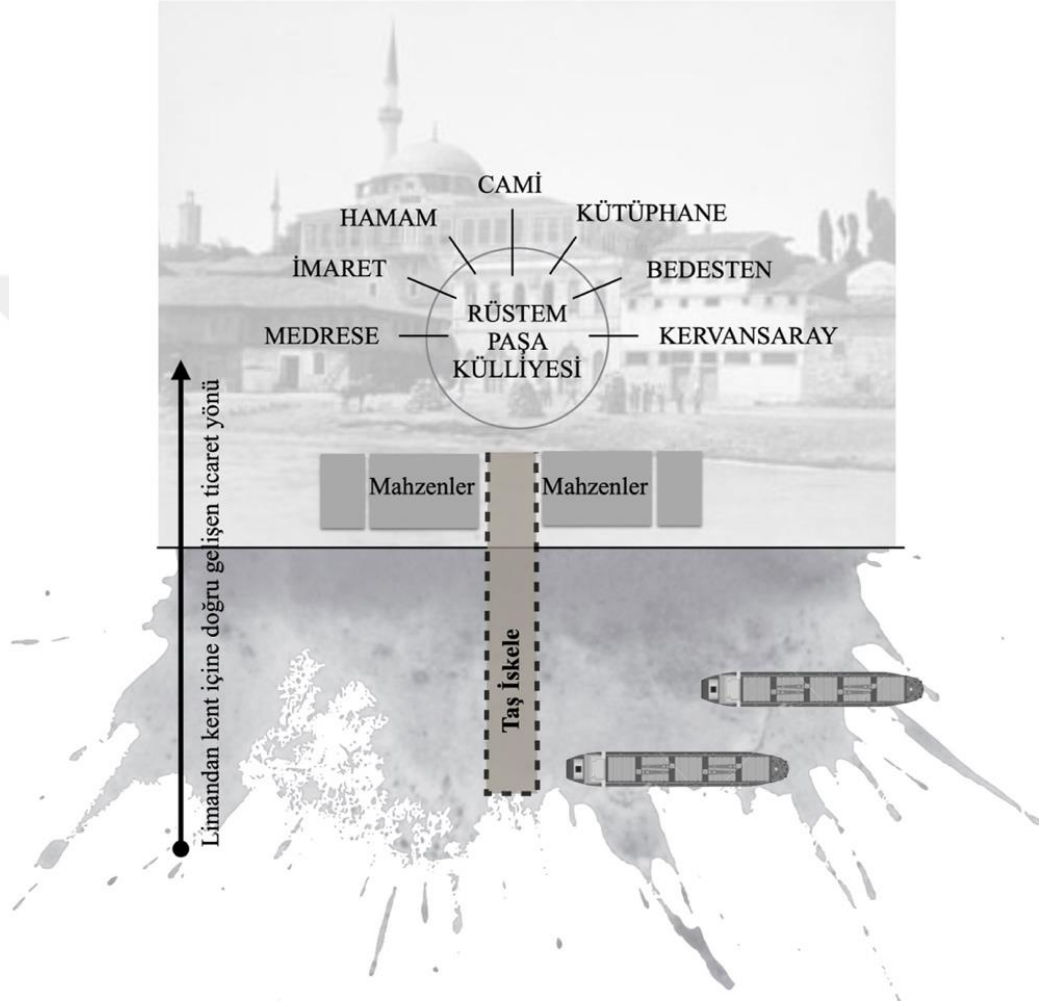
oluşturmuştur. Bugün kurumuş olan ancak geçmiş yerleşimlerin oluşumunda etkili olan bir diğer akarsu ise Cehennemdere'dir. Cehennemdere'nin bugünkü kentin doğu yakasında olduğu bilinmektedir. Ateş (2019), kesin veriler elde edilemese de, bölgenin bilinen en eski sakinleri olan Traklar döneminde de bu iki akarsu arasında kalan bölgenin şehrin ana yerleşim merkezi olduğu üzerinde durmaktadır. Bizans dönemine ait araştırmalar da, kale kalıntıları ve çeşitli yapıların kayda geçmesi nedeniyle ana yerleşim merkezini bu iki akarsuyun arasında kalan bölge olarak tariflemektedir (Ateş, 2019). Bu dönemde şehrin yerleşim sınırını oluşturan kalenin içinde büyük kilise, pazar yeri ve en az üç dört mahalle bulunmaktayken, kalenin güneyinde, Marmara denizine açılan bir iskele bulunduğu bilinmektedir (Ateş, 2019), (Şekil, 3.3).

Şekil 3. 3. Tekirdağ kent yerleşim alanları

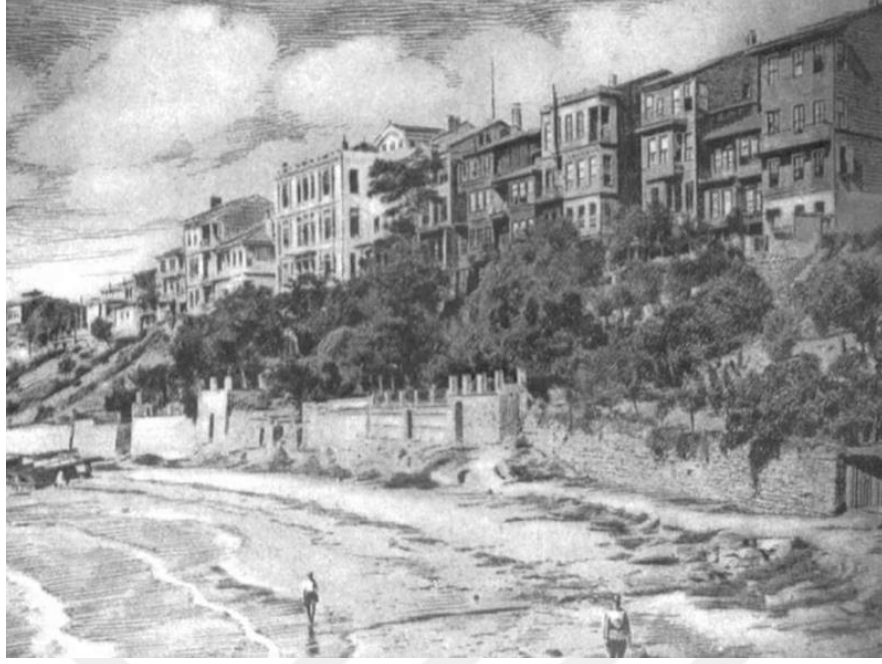
Tekirdağ'da Osmanlı'nın izini süremeye yönelik araştırmalar, fetih hareketlerinin Süleyman Paşa zamanında başladığını, Şehzade Murat zamanında da tamamlandığını (1357-1358) göstermektedir. Tekirdağ, antik dönemden Osmanlı dönemine kadar Trakya bölgesinden toplanan hububatın sevkiyatının yapıldığı bir liman kenti olarak karşımıza çıkmaktadır. (Ateş, 2019). Osmanlı'nın zirve dönemi olarak kabul edilen Kanuni Sultan Süleyman zamanında Sadrazam Rüstem Paşa'nın bu liman kentine ilgisi ve kentin İstanbul'a yakınlığı, çok büyük ve stratejik yatırımlar ile sonuçlanmıştır. Dönemin en büyük mimarı olarak kabul edilen Mimar Sinan'a XVI.yy'ın ikinci yarısında yaptırılan Taş İskele ve çok yönlü bir alt yapı yatırımı olan

Rüstem Paşa Külliyesi'nin (yapım yılı: 1553) kente olan sosyo-ekonomik katkıları kısa zamanda hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler neticesinde XV.yy'ın sonlarında kasabadaki Rum nüfus yoğunlukta, demografik açıdan hızlı bir gelişme gösteren kent, Müslüman göçleriyle hızla büyümüş ve bir cazibe merkezi haline gelmiştir (Sırım, 2021), (Şekil, 3.4).

Şekil 3. 4. Rüstem Paşa Külliyesi ve Taş İskele'nin kentleşmeye etkisi

Dikkat çekici şekilde uzun boylu ve açık tenli oldukları (Galt'a atıfla Elibol, 2016) bilinen kent sakinleri, o dönemde çalışkanlıkları ve medeni olmaları ile ün salmışlardır. Çok disiplinli ve etnisiteli bir yapının gözlemlendiği kent, Türkler'in, Rumlar'ın, Ermeniler'in ve Yahudiler'in yaşadığı bölgeler olmak üzere dört kısma ayrılmıştır; külliye'nin kurulmasının ardından hızlı Müslüman göçleriyle kentleşen Tekirdağ'da Türk nüfusu gözlenmeye başlamıştır (Elibol, 2016), (Şekil, 3.5).

Şekil 3. 5. Tarihte Rodosçuk (URL 7)

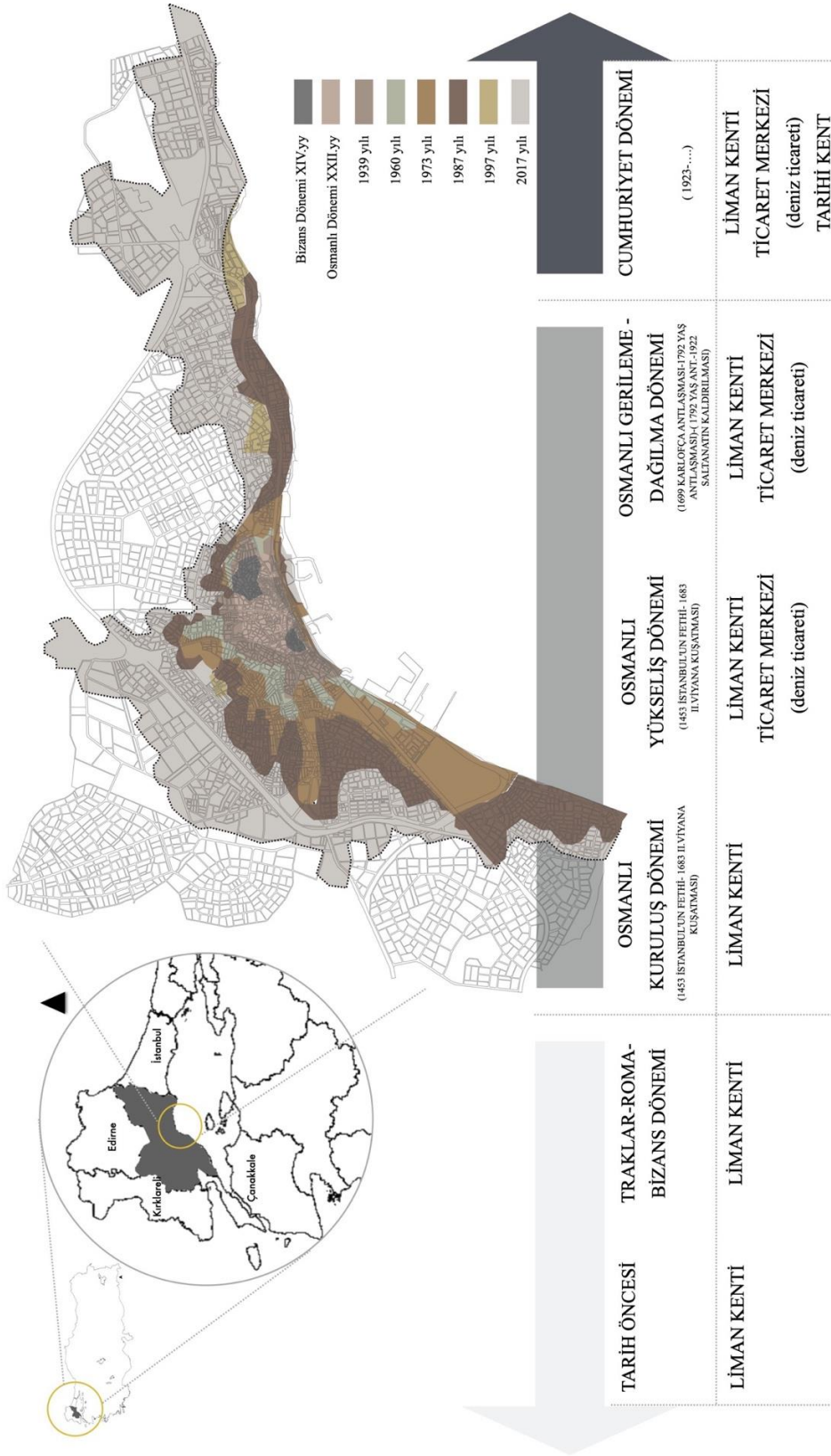
Yerleşim yerleri, içinde dükkanların bulunduğu, yoğun ticarete sahne olan kıyı şeridi boyunca yerini almış ve şehir kıyıya paralel gelişmiştir (Joseph Grelot'un 1835 yılındaki gözlemlerine dayanarak, Elibol, 2016). Kara yönünde bağlar ve bahçelerin yer aldığı kent genellikle merdivenli, çukurlarla dolu ve iri taşlardan yapılmış sokaklar ile örülmüştür (Souvenirs d'un Officier'in 1859 yılındaki gözlemlerine dayanarak, Elibol, 2016). Üzerinde delikleri ve köşelerinde kuleleri olan surlarla çevrili olan kentte imaretlerin, kapalı Pazar yerlerinin (bedestenin kastedildiği düşünülmektedir), hanların, hamamların, düzenli ve sayıca fazla olan kahvehanelerin olduğu kayıtlara geçmiştir (Elibol, 2016).

Kentin bir tabii limanı bulunmaktadır. Coğrafi olarak kullanışlı bir limana sahip olan kent, Trakya, Karadeniz ve Marmara Denizi ile yapılan ticaret ile XVII. yy'ın ikinci yarısında Marmara'nın Avrupa kıyılarındaki en aktif kenti olmuştur (Guillaume'a atıfla Elibol, 2016). Böylece Bizans döneminde kale ekseninde gelişen kent, Osmanlı hakimiyetinden sonra **liman kenti** olarak gelişim göstermiş ve denizden gelen "ticaretin merkezi" olmuştur (Sinavuş ve Şahin, 2019 s.32), (Şekil, 3.6). Batı'lı gözlemcilerin kaynaklarını sunan Elibol (2016) o dönemdeki Tekirdağ için;

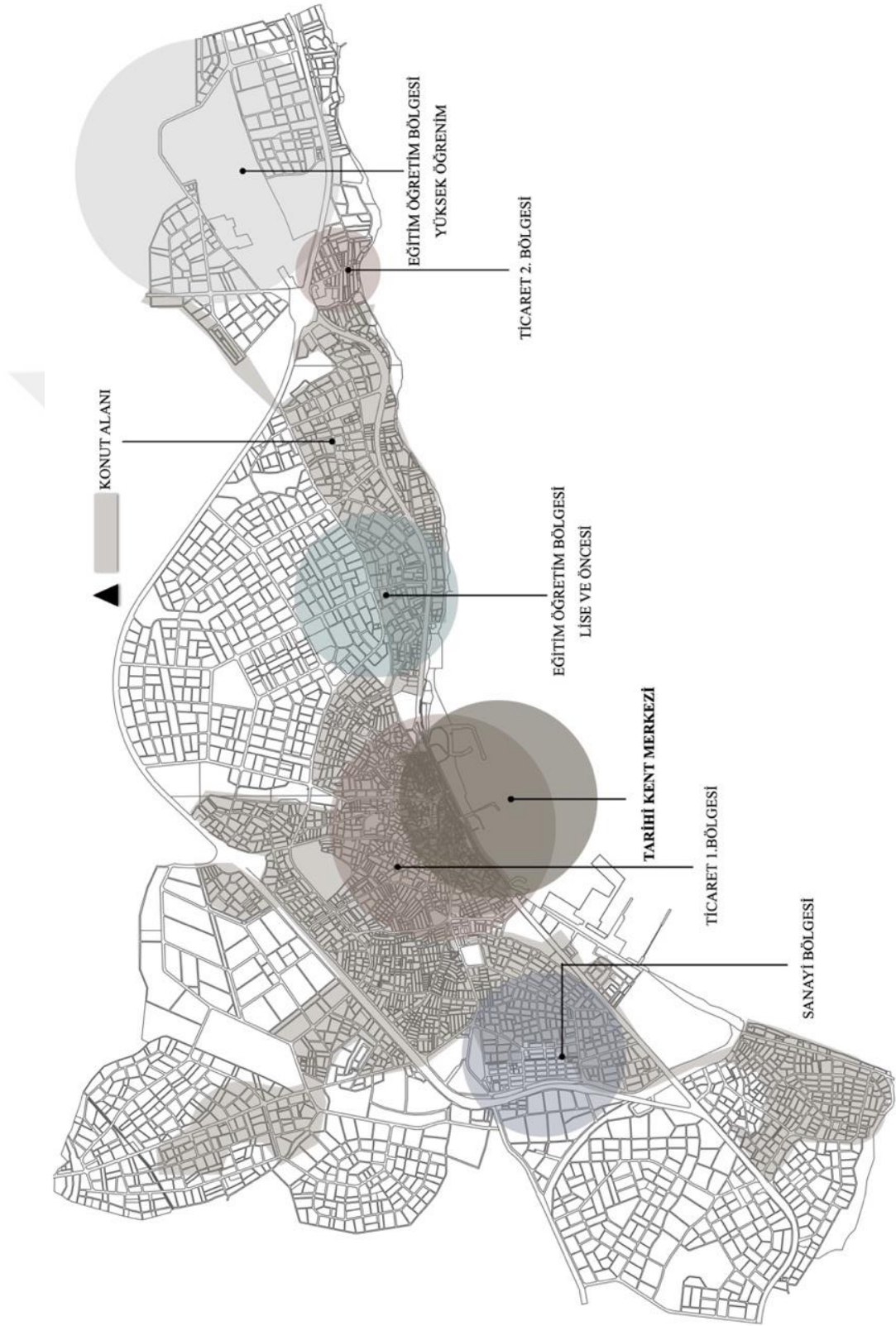
- Thielen'e atıfla Marmara Denizi çevresindeki bütün ürünlerin *aktarım merkezi* olduğunu,
- Walsh'e atıfla *ticaret kenti* ünvanını taşıyan yegane şehir olduğunu,

- Yine Walsh’e atıfla, XIX. yy.’ın ortalarında; tabiatın imrenilecek biçimde önemli bir *ticaret merkezi* olacak şekilde uyarladığı bir yer olarak tarif edildiğini, ticarete sahne olan malların genellikle hububat, şarap, balık ve yağ olduğu belirtmiştir.

Günümüz tarihi kent yerleşimi, Rüstem Paşa Külliyesi ve çevresinde gelişmiş olan tarihi bölge etrafında kurularak, Orta Cami, Turgut, Ertuğrul ve Eski Cami Mahallerinin kesişim noktalarında gelişmiştir. Tarihi kent merkezi bugün hala sözü geçen bölgedir ve kentsel sit alanı bu bölgede yer almaktadır. Kentin sanayi bölgesi, ticaret bölgeleri, eğitim öğretim bölgeleri ve konut alanlarının odağında yer alan tarihi kent merkezi, varlığını sürdüren tarihi dokular barındırmaktadır. Ünveren ve Gündoğdu’nun (2018) araştırmalarına göre Tekirdağ, tarihi imgeler barındıran kent merkezi nedeniyle birinci dereceden **tarihi kent** olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil, 3.7 ve 3.8).

Şekil 3. 6. Tekirdağ'ın tarihsel gelişim süreci (Sinavuş ve Şahin (2019)'dan yararlanılarak Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur).

Şekil 3. 7. Tarihi kent merkezinin kentin diğer bölgeleri ile olan ilişkisi

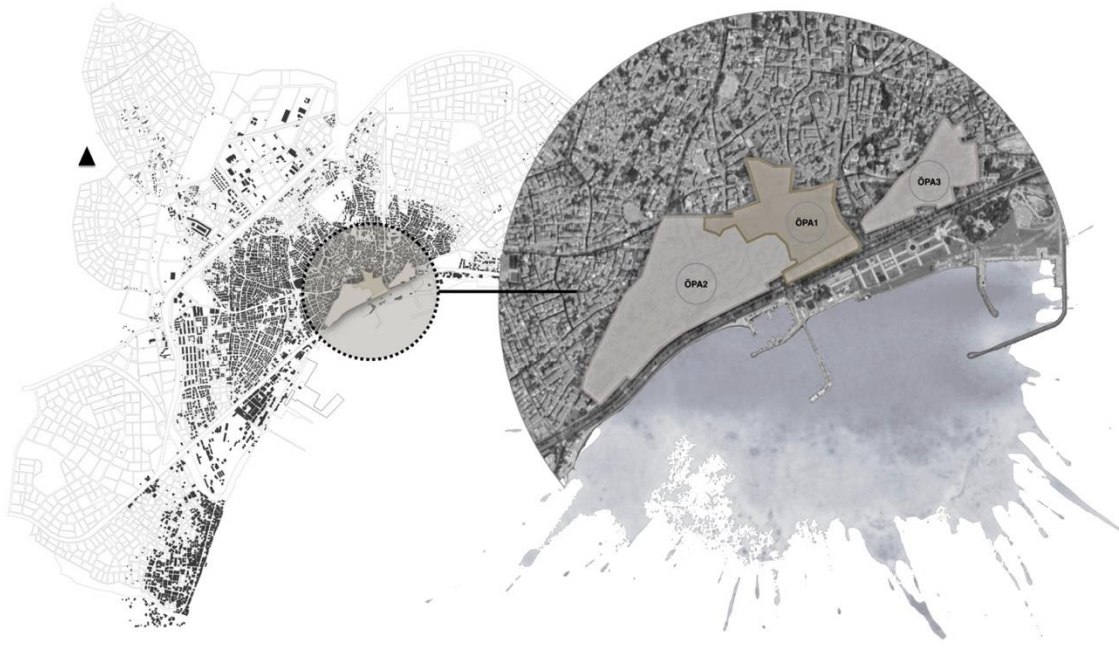

Şekil 3. 8. Tarihi kent merkezinde tarihi doku kolajı

Tekirdağ merkezinin tarihi, vurgulanması gereken bir kent kimliği olarak gerek araştırmacılar gerekse yerel yönetimler tarafından ön plana çıkarılmaktadır. Yerel yönetimler tarafından tarihi kimliğin önemini vurgulamaya yönelik bir takım proje ve politikaların, tarihi kent merkezini tanımlayan kentsel sit alanı içinde ve Rüstem Paşa Külliyesi’ni merkeze alan ve çevresine yayılmış olan tarihi dokuyu korumaya/sürdürmeye yönelik olduğu söylenebilir. Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi’nin projesi “Miras Atölyesi” (URL 8) ve bu proje kapsamında düzenlenen “Anılarda Ertuğrul Mahallesi” (URL 9) gibi programlar, belirlenmiş olan öncelikli proje alanlarında kentin geçmişle bağının yeniden kurulmasını amaçlamaktadır.

Tezin ana materyalini oluşturan Tekirdağ tarihi kent merkezini kapsayan kentsel sit alanı ilk olarak 11.06.1976 tarih ve 9158 sayılı karar ile Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından ilan edilmiştir (Aklıman, 2015). Edirne Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu tarafından 29.11.2007 tarih ve 1692 sayılı karar ile süreç içinde değişiklik gösteren kentsel sit sınırları günümüzdeki halini almıştır.

Kentsel sit alanı, Süleymanpaşa ilçesinde bulunan Ertuğrul Mahallesinde yaklaşık 23,8 ha, Çiftlikönü Mahallesinde yaklaşık 5,5 ha olmak üzere yaklaşık 29 ha bir alan üzerinde bulunmaktadır (Aklıman, 2015). Ertuğrul Mahallesi kapsamında Öncelikli Proje Alanı 1 ve 2, Çiftlikönü Mahallesi kapsamında ise Öncelikli Proje Alanı 3 yer almaktadır (Şekil, 3.9).

Şekil 3. 9. Kentsel sit alanında yer alan öncelikli proje alanları

ÖPA1: Tarihi kent meydanı ve çevresini odaklayan ÖPA1, alandaki meydanlar ve tarihi yapılar nedeniyle tarih, yaşam kültürü ve yenileme amaçlı gibi çalışmalara ilk sırada konu olmuş ve yerel yönetimlerin faaliyetleri sonucunda tarihi atmosferi destekleyen bir çehreye kavuşmuştur. Yaklaşık 7 hektarlık bir alana sahip olan ÖPA1; Eski Belediye Binası, Orta Cami, Rüstem Paşa Külliyesi (cami, bedesten ve çarşı), tarihi kent meydanıyla birlikte Hükümet Binası'nı, yanı sıra çeşitli kamusal ve sosyo-kültürel mekan ve anıtları kapsamaktadır.

ÖPA2: 4 hektarlık bir alanda sivil mimari özelliklerinin tarihi atmosfer yarattığı sokakları ile bilinmektedir. Özellikle ahşap dokunun hakim olduğu konutların restorasyon çalışmaları günümüzde etap etap devam etmektedir.

ÖPA3: Tarihte eski limanın yer aldığı ve yaklaşık 3.5 hektarlık olan bu bölgenin öncelikli proje alanı olarak belirlenmesinde en önemli etkenlerden biri restorasyonu tamamlanmış olan Yalı Hamamı'dır. Tarihi dokunun hissedildiği sokaklarında ahşap sivil mimari örneklerinin yanı sıra taş yığma yapılara da rastlanmaktadır. ÖPA1 ve ÖPA2'ye göre, tescilli kültür varlığı olmasına rağmen metruk durumdaki yapılara daha sık rastlanmaktadır. Tekirdağ Mimarlar Odası'nın da bulunduğu bu bölge, yerel yönetimlerin gelecek vizyonunda restore edilecektir.

Kentlinin sosyal ihtiyaçlar için kullandığı, günlük alışveriş mekanlarını barındıran, bankalar ve çeşitli kamusal yapıların yer aldığı; turistik, tarihi ambiyans sunan ve kentin sosyal

yaşam çekirdeğini oluşturan kentsel sit alanı, kentin önemli ve bilinen caddelerini, ticari akslarını ve kültürel yapılarını barındırmaktadır. Tekirdağ'ın tarihi kent kimliğini vurgulamaya yönelik hazırlanan bu tezde çalışma alanının kentsel sit alanında gerçekleşmesi, bu bakımdan tesadüf değildir. Bu bölgede yer alan çalışma alanının seçimi için kurgulanan yöntemde;

- Kentsel sit alanındaki yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm noktaları ve işaret öğelerinden (Lynch, 2010),
- Kentsel sit alanındaki meydanlar ve onlara bağlanan yollardan (Krier, 1979; Moughtin, 1992),
- Tekirdağ Kültür Envanterin'de (URL 10) bulunan ve kentsel sit alanı içinde yer alan tarih jeneratörlerinden (tarihi yapılardan) yararlanılmıştır.

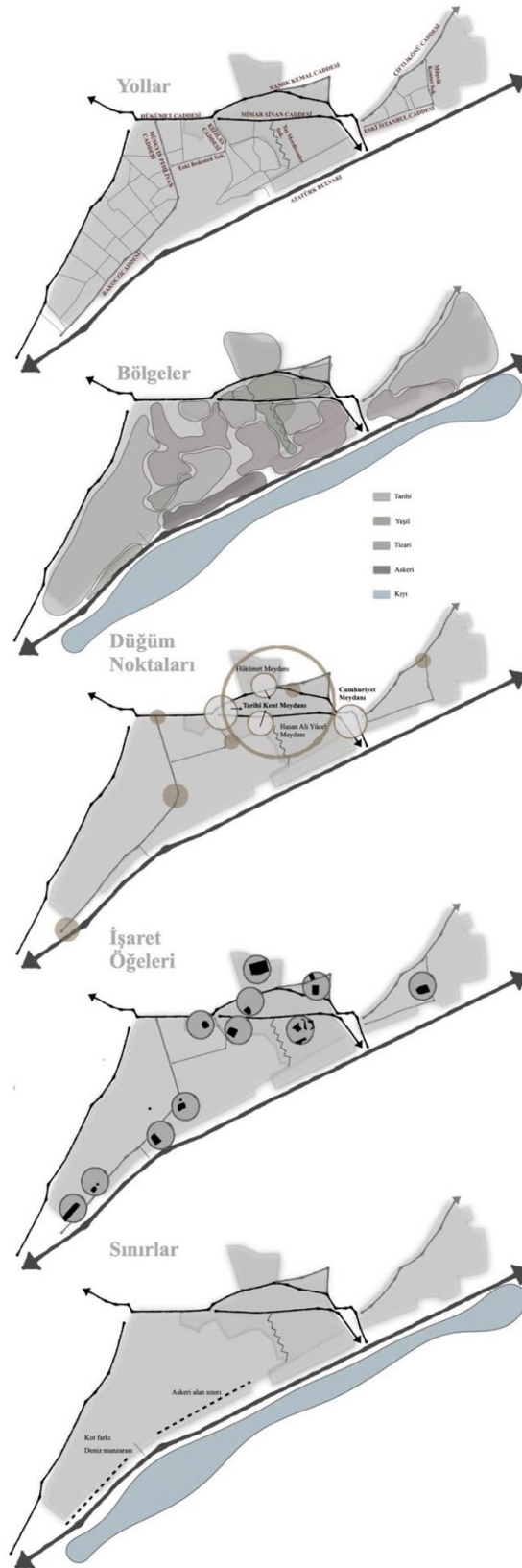
Sokaklar, caddeler ve yollar kentin dinamik izleridir (Lynch, 2010). Ulaşım ağları ve geçiş mekanları olan yollar, kentlerin en önemli açık kamusal mekanlarından olup, tarihi kent kimliğini yansıtırken aynı zamanda birer kentsel iç mekan niteliği taşımaktadır. Ayrıca farklı işlev alanları arasında birleştiricilik görevi görürler. Süreklilik gösteren sonsuz bir ağ gibi düşünülebilecek yollar, tüm kenti bağlayan düzen elemanlarıdır ve kimliğin belirlenmesinde (Lynch, 2010) önemli rol oynarlar. Lynch (2010), kent imgesini oluşturan bileşenleri sıralarken öncelikle *yollardan* söz etmiştir. *Bölgeler, sınırlar, düğüm noktaları* ve hatta *işaret öğeleri*, yollar tarafından oluşturulmuş veya yolların düğümlendiği alanlara konumlanmış veya yollar tarafından sınırları belirlenmiş, tanımlı kentsel iç mekanlar olabilirler. Bu nedenle ulaşım ağlarının kentsel iç mekanların oluşmasında yadsınamaz bir rolünün olduğu söylenebilir (Akça, 2008).

Bu bağlamda kentsel sit alanında tarihi dokuyu oluşturan temel öğelerden olan yollar, başta Hükümet Caddesi ve Mimar Sinan Caddesi olmak üzere, tarihi kenti kıyıya bağlayan Atatürk Bulvarı, Namık Kemal Caddesi, Kızılay Caddesi, Hüseyin Pehlivan Caddesi, Eski İstanbul Caddesi, Çiftlikönü Caddesi, Rakoczi Caddesi, Eski Bedesten Sokak, Müşvik Kenter Sokak ve bugün hem park hem geçiş niteliği taşıyan ve tarihi kent merkezini kıyıya bağlayan Taş Merdivenler Sokak (Merdivenli Park) olarak belirlenmiştir.

Kentsel sit alanında yapılan Lynch analizine göre bölgeler, tarihi, ticari, yeşil, askeri ve kıyı olarak belirlenmiştir. Düğüm noktalarının gösteriminde kavşak niteliği taşıyan ve/veya meydan olarak isimlendirilen kesişim noktaları ele alınarak bunlar, Hükümet Meydanı ve Hasan Ali Yücel Meydanı'nı bağlayan Tarihi Kent Meydanı ve daha ziyade kavşak niteliğindeki Cumhuriyet Meydanı (eski İskele Meydanı) olarak belirlenmiştir. İşaret öğelerinin

belirlenmesinde tarihi yapılara yer verilirken, kentsel sit alanının sınırlarını oluşturan yollar, kıyı, sahil şeridi, tarihi kent merkezinin karakterini oluşturan taraçalı coğrafi yapının getirdiği kot farkları ile oluşan yollar, merdivenli sokaklar ve ayrıca resmi bir sınır olan askeri alan sınırı ele alınmıştır (Şekil, 3.10).

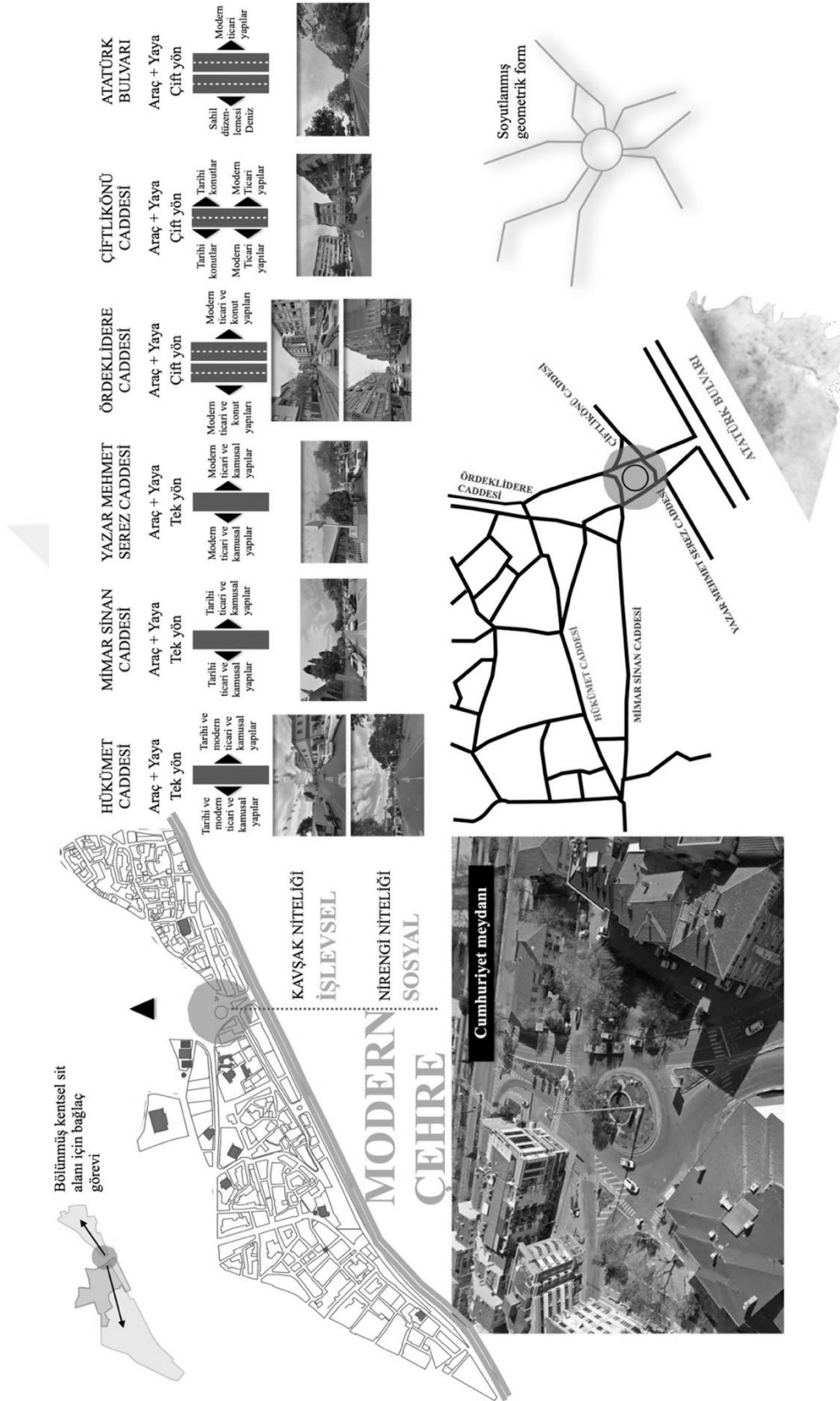

Şekil 3. 10. Kentsel sit alanındaki yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm noktaları ve işaret öğeleri (Lynch (2010)'dan yararlanılarak çalışma alanı için oluşturulmuştur)

Açık kamusal yaşamın odak noktalarını *yolların* yanı sıra *meydanlar* da oluşturmaktadır (Krier, 1979). Yollar ve meydanlar, açık kamusal mekanların kent planındaki en önemli alanları (Moughtin, 1992) ve devirler boyunca kentlerin sosyal hayatında en önemli unsurları olmuştur. Çalışma alanında yer alan Cumhuriyet Meydanı (Şekil, 3.11) ÖPA1,2 ve ÖPA3 arasında bir bağlaç görevi görerek kentsel sit alanının bütünlüğünü koruyan kentsel bir iç mekandır. Kavşak niteliğindeki meydan kentin geçmiş zamanlarında Ördeklidere'nin denize döküldüğü yer, eski İskele Meydanı olarak bilinmektedir. Ördeklidere'nin üzerinin caddeye dönüşmesiyle ve kıyı dolguların oluşmasıyla günümüzdeki haline dönüşen meydan, bugün tarihi kent merkezinin en önemli düğüm noktası halindedir.

Şekil 3. 11. Cumhuriyet Meydanı ve ona bağlanan yollar (Krier, 1979 ve Moughtin, 1992'den yararlanılarak Talia Özcan Aktan tarafından oluşturulmuştur).

Tarihi kimlik ile ilişki kuran bu tez bağlamında kentin kalbini oluşturan Tarihi Kent Meydanı, yapısal ve beşeri bağlamda tarihi kimliği vurgulayan, yeşil alanları ve toplanma alanları ile bilinen, toplumsal hafızada yer etmiş en önemli kentsel iç mekandır (Şekil 3.12 ve 3.13).

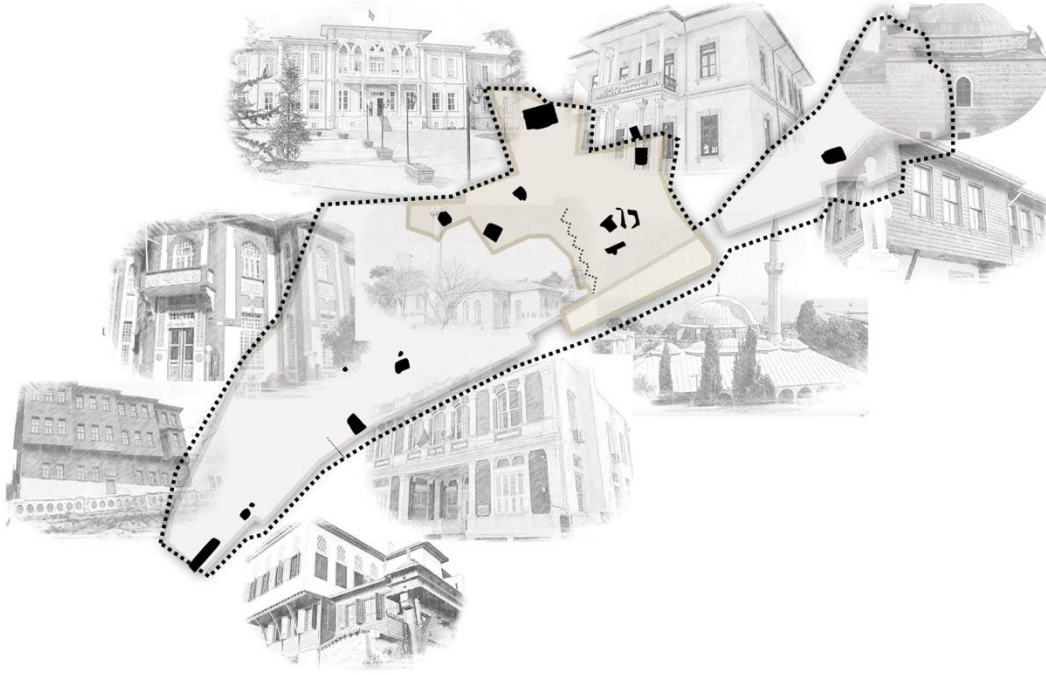

Şekil 3. 12. Tekirdağ Hükümet Meydanı 1931 (Stüdyo Yıldız'ın arşivinden), günümüzde Tarihi Kent Meydanı olarak anılmakta.

Tekirdağ'ın merkez ilçesi olan Süleymanpaşa'nın tarihi kent merkezinde yer alan kentsel sit alanında anıtsal, dini, eğitim, idari, kültürel, sosyal ve ticari olmak üzere çeşitli ölçeklerdeki kültür envanterlerine rastlanmaktadır. Tarihi dokunun ve kimliğin sekteye uğradığı dönemde geçmiş atmosferi temin etmede fayda sağlayan, günümüze kadar ayakta kalmış ve tarihi imge niteliği taşıyan yapılar, bu tez kapsamında *tarih jeneratörü* (Şekil, 3.14) olarak ele alınmıştır. Kelime anlamıyla jeneratör, hali hazırda bir enerji sistemine bağlı olarak işleyen sistemde, o enerjinin kaybolması durumunda devreye girerek, sürekliliği sağlayan elemandır. Tarihi kimliğin algılanabilir olmasını, sağladığı tarihi atmosfer ile üreten tarihi imgeler, bu nedenle tez kapsamında tematik bir yaklaşımla, tarih jeneratörleri olarak adlandırılmıştır. Tarih jeneratörlerinin niteliklerine göre sınıflandırılması aşağıdaki gibi gösterilmiştir (Çizelge, 3.1).

Çizelge 3. 1. Niteliklerine göre çalışma alanındaki tarih jeneratörleri

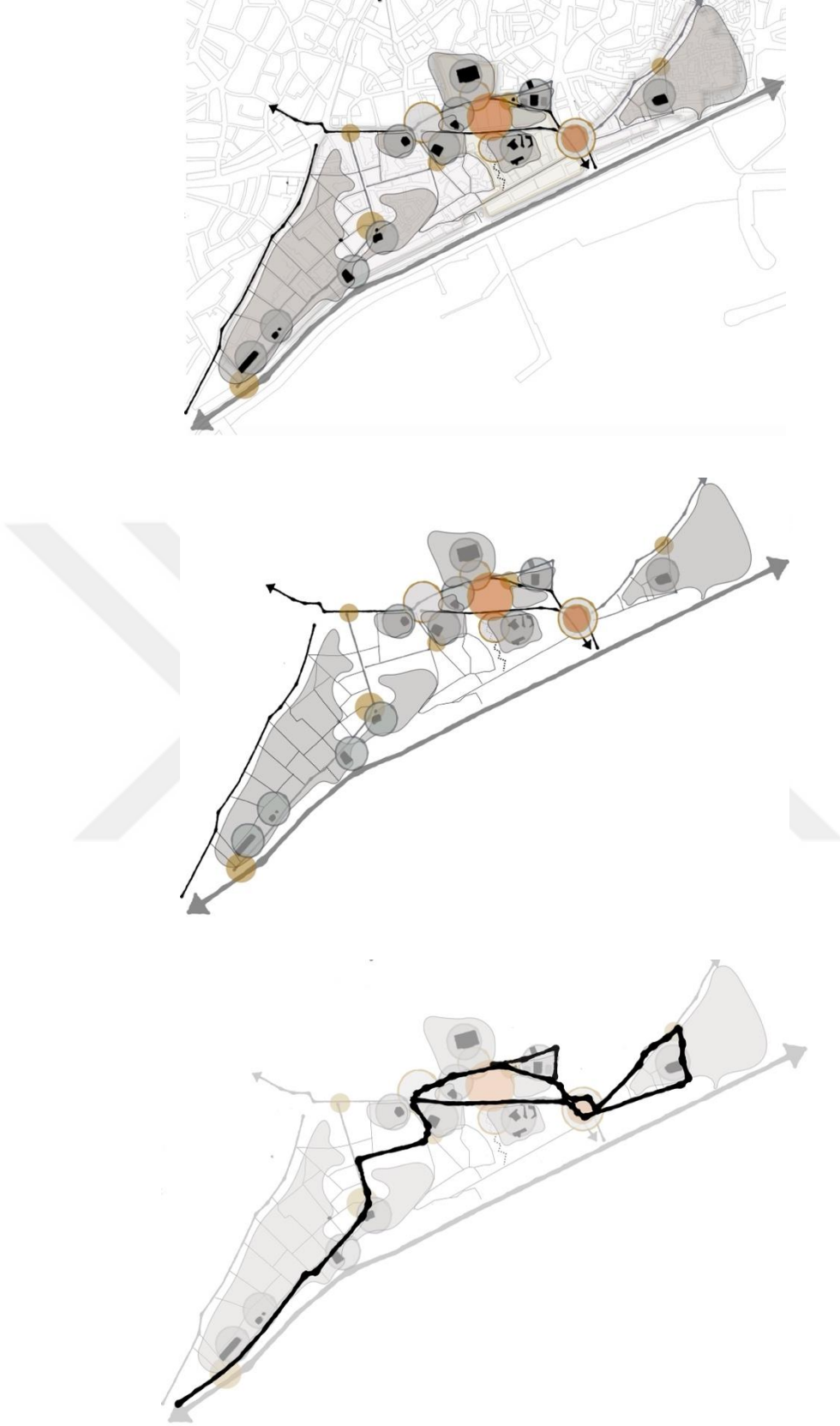
YAPI TÜRÜ	YAPI	YAPIM DÖNEMİ	GEÇMİŞ İŞLEVİ	GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ
DİNİ YAPILAR	ESKİ CAMİİ	19.YY	CAMİ	KİLİSE
	ORTA CAMİİ	19.YY	CAMİ	CAMİ
	RÜSTEM PAŞA CAMİİ	16.YY	TÜRBE	CAMİ
İDARİ YAPILAR	TEKİRDAĞ HÜKÜMET KONAĞI	20.YY	İDARİ	İDARİ
	TARİHİ BELEDİYE BİNASI	19.YY	İDARİ	İDARİ
KÜLTÜREL YAPILAR	TEKİRDAĞ ARKEOLOJİ VE ETNOGRAFYA MÜZESİ	20.YY	İDARİ	MÜZE
	NAMIK KEMAL EVİ MÜZESİ	20.YY	-	MÜZE
	RAKOCZİ MÜZESİ	20.YY	KONUT	MÜZE
SOSYAL YAPILAR	YALI HAMAMI	17.YY	HAMAM	HAMAM
	İL HALK KÜTÜPHANESİ	20.YY	KONUT	KÜTÜPHANE
TİCARİ YAPILAR	RÜSTEM PAŞA BEDESTENİ	16.YY	BEDESTEN	BEDESTEN
	RÜSTEM PAŞA ÇARŞISI	16.YY	HAN	ÇARŞI

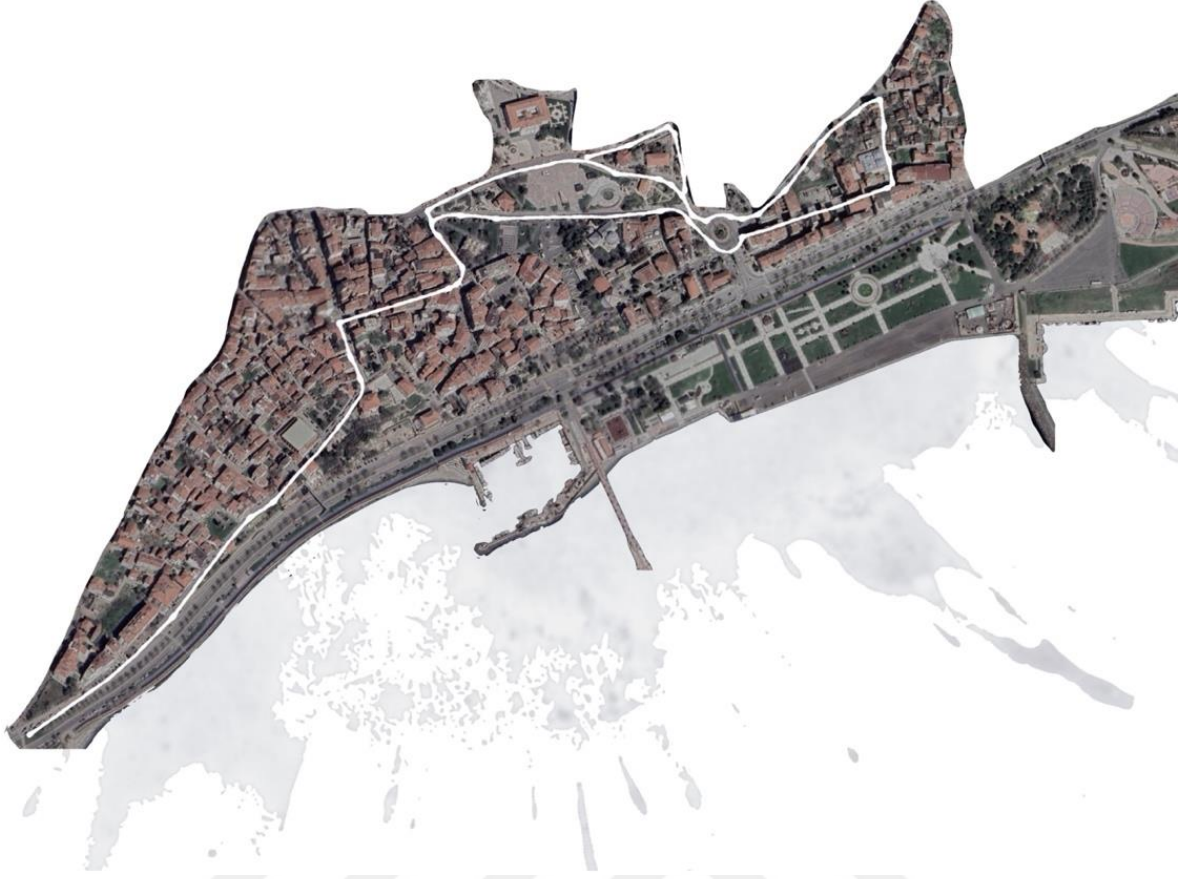
Şekil 3. 14. Kentsel sit alanında kültür envanterine dahil olan tarih jeneratörleri kolajı

Özet olarak, tarihi kent merkezinin açık kamusal alanlarına odaklanarak tarihi kent kimliği ve kentsel iç mekan kavramlarını bir araya getiren bu tezde kentsel sit alanındaki çalışma alanının sınırlarının belirlenmesi için kentsel sit alanındaki yollar, bölgeler, sınırlar, düğüm noktaları ve işaret öğelerine (Lynch, 2010), kentsel sit alanındaki meydanlar ve onlara bağlanan yollara (Krier, 1979; Moughtin, 1992) ve kültür envanterine kayıtlı olan tarihi imge niteliğindeki yapılara temas eden bir *tarih rotası* belirlenmiştir (Şekil, 3.15 ve 3.16). Tarih rotası⁵, görseller ile oluşturulan haritaların karşılaştırılması ile oluşmuştur.

⁵ Tarih rotası, morfolojik çalışmalarda altlık olarak kullanılmıştır.

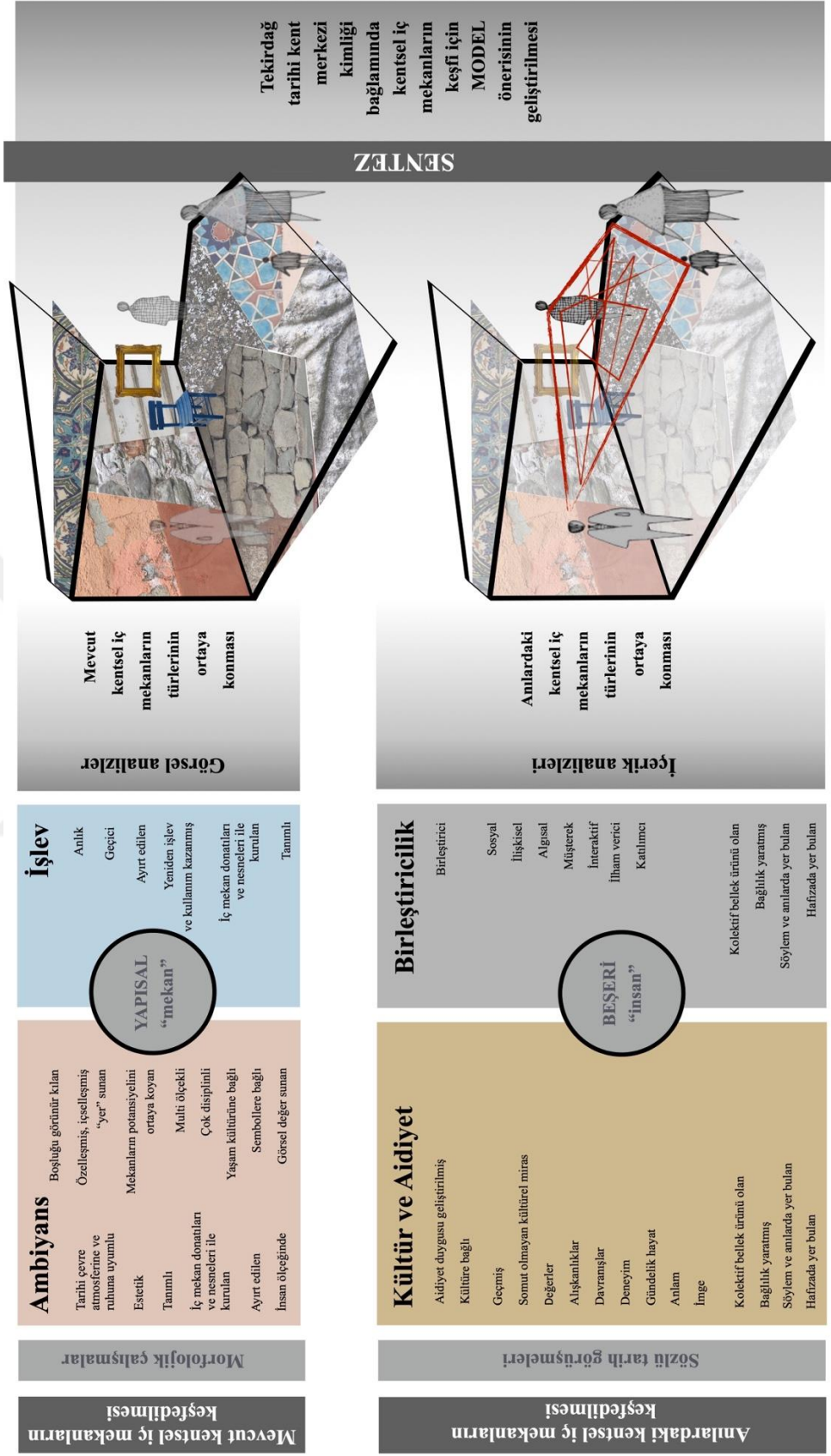
Şekil 3. 15. Haritaların çakıştırılması ile kentsel sit alanında belirlenen tarih rotası

Şekil 3. 16. Morfolojik çalışmaların yürütülmesi için belirlenen tarih rotası

3.2 Yöntem ve Prosedürler

Verilerin elde edilmesi için alan çalışması yapılmıştır. Tarihi kent merkezinde belirlenen tarih rotası üzerinde yürütülen morfolojik çalışmalar ve çalışma alanının genelini kapsayan sözlü tarih görüşmeleri ile veri toplanmıştır. Morfolojik çalışmaların amacı tarihi kent merkezindeki mevcut kentsel iç mekanları keşfetmektir. Sözlü tarih görüşmeleri ile anılardaki kentsel iç mekanların keşfi sağlanmıştır. Alan çalışmasının kavramsal kurgusu tarihi kent merkezinde kentsel iç mekanları belirleyen *yapısal* (morfolojik çalışmalar: ambiyans; işlev) ve *beşeri* (sözlü tarih görüşmeleri: kültür ve aidiyet; birleştiricilik) nitelikler bağlamında, literatür çalışmasının sonucunda elde edilen özete dayanmaktadır (Şekil, 3.17).

Şekil 3. 17. Alan çalışmasının yöntem şeması

Morfolojik çalışmalar, çevrede var olan mekansal konfigürasyonların tanımlanması için geliştirilen bir yöntemdir ve mekanların *yapısal* (mekana dair) komplekslerini araştırır (Steadman, 1983; Hillier ve Hanson, 1984). Bu yöntem ile renk, doku, biçim, yapıların veya mekanların diğer sistemler ile bağlantıları, topolojik ilişkiler vb. özelliklerin yanı sıra, kent ölçeğinde oluşan çevrelerin içinde hareket eden kentli tarafından ne şekilde kullanıldığı veya kullanılacak olduğu da, işleve bağlı olarak, araştırma konusu olmaktadır. Morfolojik çalışmalarda, çalışma alanının daraltılmasıyla ortaya çıkmış *tarih rotası* materyal olarak kullanılmıştır. Mevcut kentsel iç mekanların keşfedilmesi için *ambiyans* ve *işlevlerine* göre mekansal çalışmalar yapılmıştır. Elde edilen veriler, Sanoff'dan (2016) yararlanılarak **görsel** yöntemler kapsamında analiz edilmiştir. Bu nedenle haritalama, şematik çizimler, kolajlar, fotoğraflama, alan notları ve çeşitli diyagramlar kullanılmıştır.

Tarih ile ilişki⁶ kuran tez çalışmasında morfolojik çalışmalar, mevcudiyetleri bakımından kentsel iç mekanların keşfini içerdiğinden, geçmişte var olmuş mekanları keşfetmek bakımından ikinci bir yöntem olarak sözlü tarih görüşmelerine başvurulmuştur.

Sözlü tarih görüşmeleri, *beşeri* (insanı önceleyen) nitelikler kapsamında yürütülmüştür. Hafızadan bilgi toplanan bir yöntem olarak sözlü tarih görüşmeleri, katılımcıların diliyle geçmişteki kentsel iç mekanların keşfini sağlamayı amaçlamıştır. Bu yöntem, tarihi olayların şahitleri ile yapılan görüşmeler yoluyla geçmiş hakkında bilgi edinmeyi sağlamaktadır (Thompson, 1988; Kyvig ve Myron, 2000).

Çalışma için yarı yapılandırılmış informal sorular; kuramsal temellerin sonucuna göre “*kültür ve aidiyet*” ve “*birleştiricilik*” kapsamında iki kategoride hazırlanmıştır.

1. Kültür ve aidiyet bağlamında; “*Hafızanızda yer alan mekanlar, deneyimlerinizin bulunduğu, geçmişte devamlı gittiğiniz, oraya bağlı hissettiğiniz, sizin için anlamı olan, geçmiş yaşam kültürünü yansıtan, tarihi ruhu olan, geçmişse dair hatıranızda kalan açık kamusal mekanlar hakkında konuşabilir miyiz? Tarihi ve geçmişi, anılarınızı ve deneyimlerinizi bugün hala anımsatan, yaşatan mekanlar hangileridir?*” gibi sorular yöneltilmiştir.

2. Birleştiricilik bağlamında; “*Geçmişte toplumsal ilişkilerin kurulduğu, kolektif bellekte yer tutan mekanlar ve sıklıkla müşterek kullandığınız, sizleri bir araya getiren açık kamusal mekanlar nerelerdi? Bugün kolektif yaşamın, toplumsal ilişkilerin süregeldiği, kent-insan birlikteliği sunan, gündelik yaşamın ve sosyal ilişkilerin parçası olan mekanlar hangileridir?*”

⁶ Tarih, geçmiş, bellek, hafıza ile ilişki kuran bir araştırma kapsamında düşünülebilir.

Alışveriş, sosyalleşme, oturma, buluşma, karşılaşma gibi eylem ve durumları nerelerde yaşıyorsunuz?” gibi sorular üzerine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde ses kayıt cihazı ve not alma sistemi kullanılmıştır.

Kartopu yöntemiyle yerli ve tercihen geçmişte kentsel sit alanında (tarihi kent merkezinde- tezin çalışma alanında) yaşamış, çocukluğu ve gençliği alanda geçmiş olan 60 yaş üzeri gönüllü katılımcı ile görüşmeler yürütülmüştür. Veri ararken dikkat edilenler, her bir katılımcının kendi içinde *tutarlılığı* ve katılımcı aktarımlarının birbirini *teyit* etmesi (Thompson, 1988) olmuştur. 8 katılımcı ile yapılan görüşmeler sonucunda çalışma doygunluğa ulaşmış ve tamamlanmıştır.

Sözlü tarih görüşmelerinin veri çözümlemesi **içerik analizi** yöntemi (Berelson, 1952) ile sağlanmıştır. Holsti (1969) içerik analizlerini, aktarılan bilgilerin öne çıkan niteliklerinin sistematik bir biçimde tanımlanması yoluyla çıkarımlar yapılmasına imkan veren bir araştırma tekniği olarak tanımlamıştır. Tez kapsamında, sözlü materyallerin sistemli analizini ifade eden içerik analizi, katılımcıların anıları vasıtasıyla aktardıklarını nicelleştirmeyi ifade etmektedir. Çözümlemelerde bilgisayar programlarının (SPSS, SAS, ATLAS.ti⁷) kullanımı önerilmektedir. Özünde; aktarımların kategorize edilmesi (kültür ve aidiyet; birleştiricilik), ne sıklıkla anıldıkları (frekans analizi) ve kategoriler arasında kurulan ilişkinin (ilişki analizi) anlamlandırılması yer almıştır.

3.3 Morfolojik Çalışmalar: Mevcut Kentsel İç Mekanların Keşfi

Günümüzdeki mevcudiyetleri bakımından tespit edilmesi mümkün olan kentsel iç mekanlar, kuramsal temellerin özetine dayanarak, ambiyans ve işlev çerçevelerinde ele alınarak incelenmiştir.

Tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, estetik, tanımlı ve iç mekan donatı ve nesneleri ile oluşturulan, ayırt edilen, boşluğu görünür kılan, özelleşmiş ve içselleşmiş “yer” sunan, mekanın potansiyellerini ortaya koyan, multi ölçekli, çok disiplinli, yaşam kültürüne bağlı, sembollere bağlı, görsel değer sunan, insan ölçeğindeki mekanlar; tarihi **ambiyans** sunan kentsel iç mekanlar olarak ele alınmıştır. Bunlar; *geçiş mekanları ve sınırlar, bağlaç görevindeki mekanlar, iç mekan donatı ve nesneleri ile kurulan mekanlar* başlıkları altında araştırılmıştır.

⁷ Tez çalışmasında ATLAS.ti programı kullanılmıştır.

Anlık oluşan ve/veya geçici nitelikte olan ve yeniden işlev ve kullanım kazanmış mekanlar, **işleve** bağlı oluşan kentsel iç mekanlar olarak değerlendirilmiştir. İşlev odaklı oluşan kentsel iç mekanlar; *oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları* ve *ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar* olarak araştırılmıştır. Yürütülen morfolojik çalışmalar aşağıdaki şemaya göre yürütülmüştür (Şekil, 3.18).

Şekil 3. 18. Morfolojik çalışmalar için görsel analiz şeması

3.3.1 Tarihi ambiyans sunan kentsel iç mekanlar

3.3.1.1 Geçiş mekanları ve sınırlar

Tekirdağ'ın tarihi kent merkezinde yer alan mevcut kentsel iç mekanlar araştırılırken bu mekanların oluşumunda; kentin sahip olduğu kıyı şeridinin, teraslı topografya düzeninin (denizel taraçaların), bakı noktaları gibi coğrafi niteliklerin etkili olduğu tespit edilmiştir (Şekil, 3.19). Buna göre, bu kısımda incelenmiş kentsel iç mekanlar, *geçiş mekanları* ve *sınırlar* olmak üzere iki alt başlıkta ele alınmıştır.

Şekil 3. 19. Geçiş mekanları: Sokaklar, merdivenler ve köprüler

Kentlerin morfolojisini oluşturan temel unsurlar, cadde ve sokaklar, köprü ve merdivenler gibi ulaşım ağlarının arazi bağlamında kullanımı ve yapıların mimari stilleridir. Tekirdağ, denizel taraçalar üzerine kurulmuş ve doğu batı yönünde, kıyı şeridi boyunca gelişim göstermiş bir kettir (Sinavuş ve Şahin, 2019). Kentin iç kısımlara doğru gelişim göstermesini sağlayan morfolojik unsurlar, denize dik sokaklarla sağlanmıştır. Bugün sahil yolu olarak anılan Atatürk Bulvarı, denize dik tarihi sokaklar ile sahil şeridi arasında, dolgu alan üzerinde uzanmaktadır. Geçmiş dönemde denize bağlanmasıyla manzara sunan dar sokakların, dolgular nedeniyle deniz ile olan fiziksel ilişkisi kesilmiş olsa da günümüzde görsel anlamda deniz ile hala bağlantılı olduğu izlenmiştir. Deniz manzarası sunan dar sokakların, *tanımlı* yan cephe yüzeyleriyle, tarihi yansıtan mimari detaylar sayesinde *estetik* ve *görsel* değere sahip olmaları, *boşluğu görünür kılmaları, özelleşmiş ve içselleşmiş bir “yer”i* tarif etmeleri, *insan ölçeğinde* ve *tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumları* nedeniyle kentsel iç mekanlar sunduğu görülmüştür. Geçmişin izlerini cephelerinde taşıyan yapıların tanımladığı dar sokaklar, manzara noktasındaki deniz ile üçüncü bir yüzey kazanarak, kentsel iç mekanlar oluşturmaktadır (Şekil, 3.20).

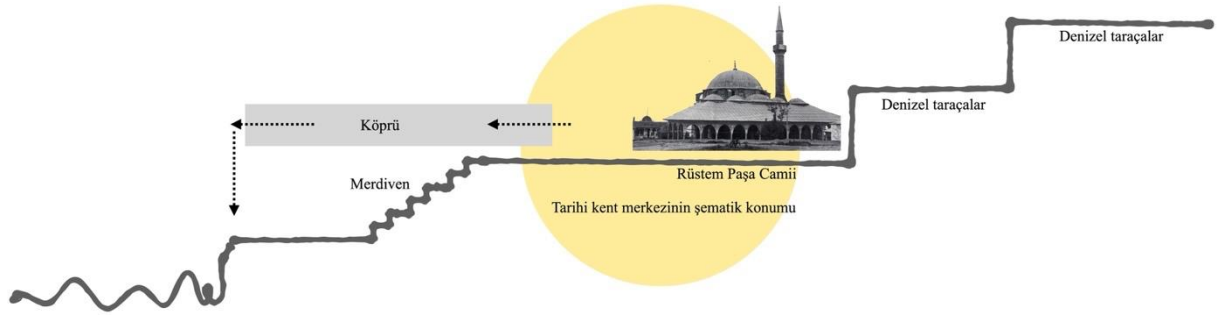

Şekil 3. 20. Tarihi dar sokaklarda tanımlanmış kentsel iç mekanlar

Tarihi kent merkezinde yer alan denizel taraçalar, özellikle geçmişten günümüze merdivenli sokakların ve sonrasında da üst geçit niteliğindeki köprünün kurulmasında etken olarak, kentsel iç mekanların morfolojik oluşumunda etkili olmuştur. Merdivenli sokaklar ve kıyı bağlantısını kuran köprü, denizel taraçalar nedeniyle yaya ulaşımını baltalayan kot farkına getirilen birer mekansal çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil, 3.21 ve 3.22).

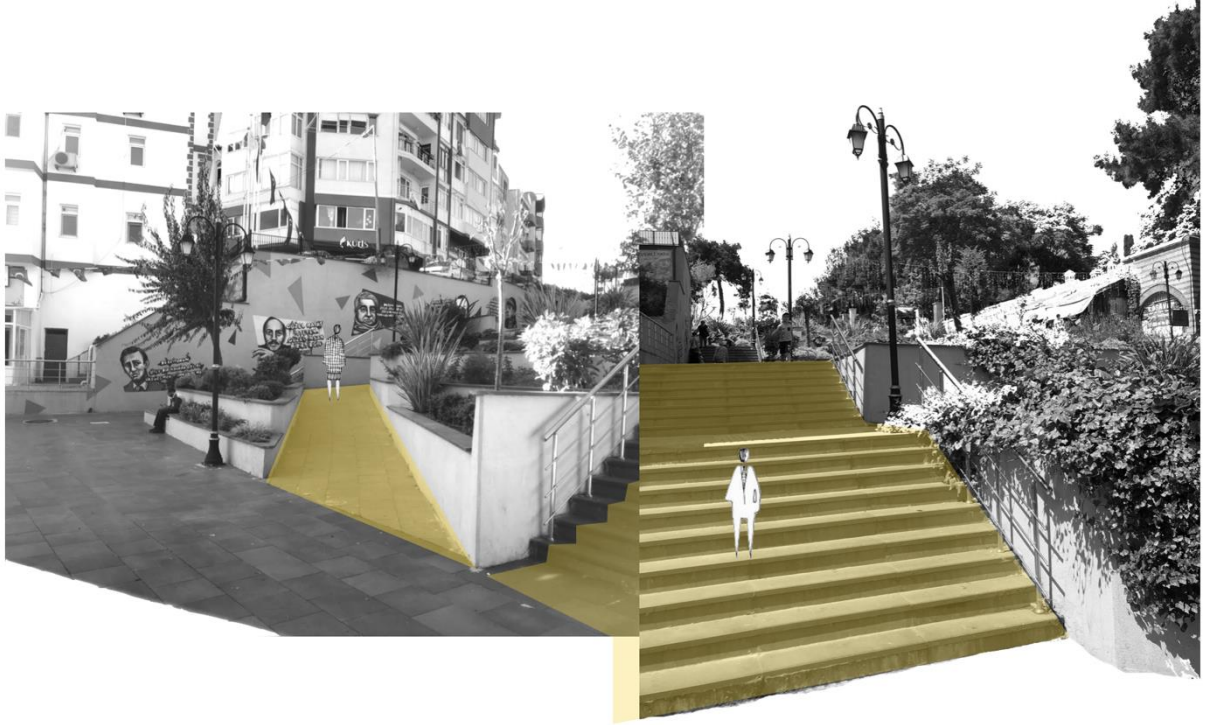

Şekil 3. 21. Tekirdağ'ın topografya haritası (Sinavuş ve Şahin, 2019'dan yararlanılarak, Talia Özcan Aktan tarafından düzenlenmiştir)

Şekil 3. 22. Merdiven ve köprü mekanlarında oluşan kentsel iç mekanlar

İç kesimlere doğru gidildikçe yükseltisi artan kentin kıyı ile bağlantısını kurmak için oluşan merdivenli sokaklar, taraça yamacına yerleşmiş kentsel iç mekanlardandır. Geçmişteki ismiyle Taş Merdivenler Sokak, tarihi kent merkezini sahil şeridine bağlayan en önemli ulaşım öğelerinden biridir. Günümüzde yeniden işlev kazanarak Merdivenli Park (Şekil, 3.23) adıyla anılan mekan, *tanımlı*, yeniden tasarlanması sonucu *estetik* ve *görsel* değer taşıyan ve *ayırt edilen*, Rüstem Paşa Külliyesi çevresinde kalması ve tarihi kent meydanıyla kurduğu bağlantı nedeniyle de *tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyum* sağlayan kentsel bir iç mekandır.

Şekil 3. 23. Merdivenli Park (Taş Merdivenler)

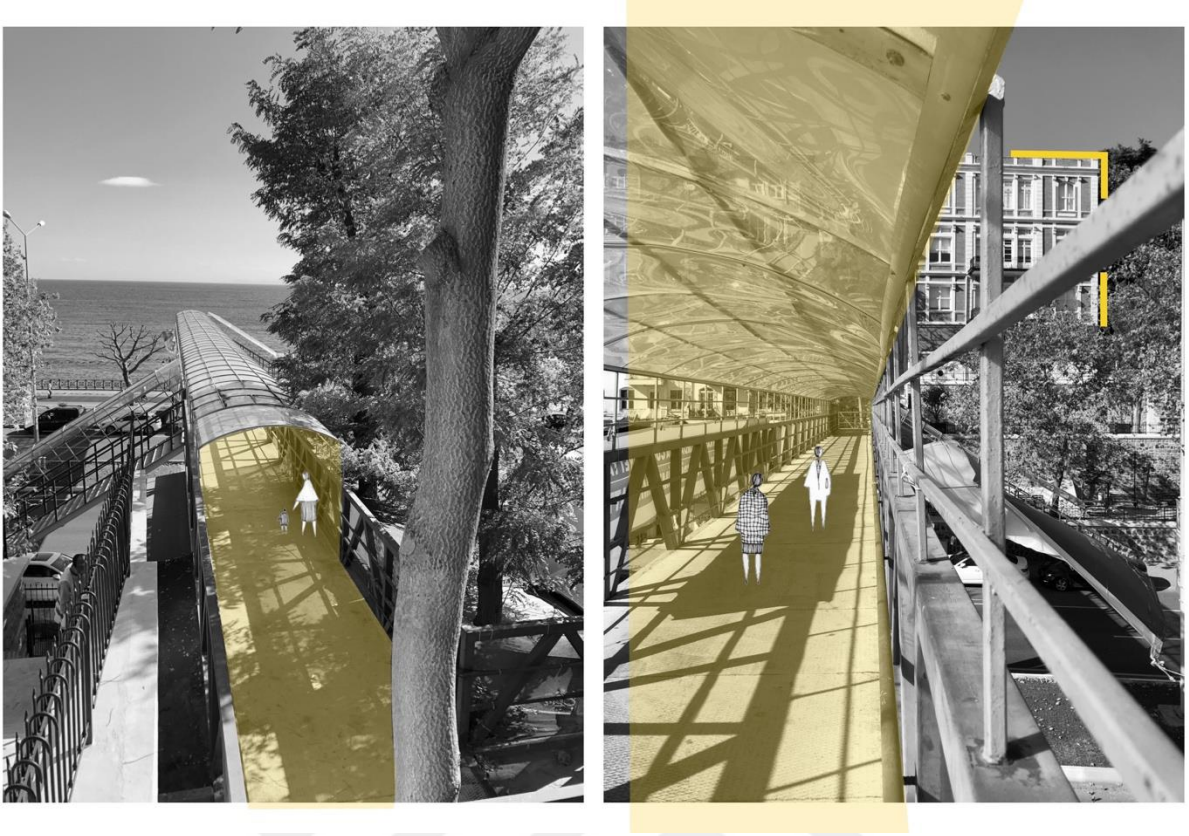
Merdivenler, sokak karakterinin yanı sıra salt geçiş özelliği taşıyarak veya duraksamalara sahne olarak da kentsel iç mekanlar oluşturmaktadır. Hem hacimsel olarak diğer

mekanlardan ayırt edilebilir olması, hem de farklı bir mekanın algılanıyor ve deneyimleniyor olması nedeniyle *tanımlı*, *ayırt edilebilir* ve *mekanın potansiyellerini ortaya koyan* mekanlar olan merdivenler; kentlinin oturma, dinlenme ve manzara izleme mekanları olarak birer kentsel iç mekana dönüşmektedir (Şekil, 3.24).

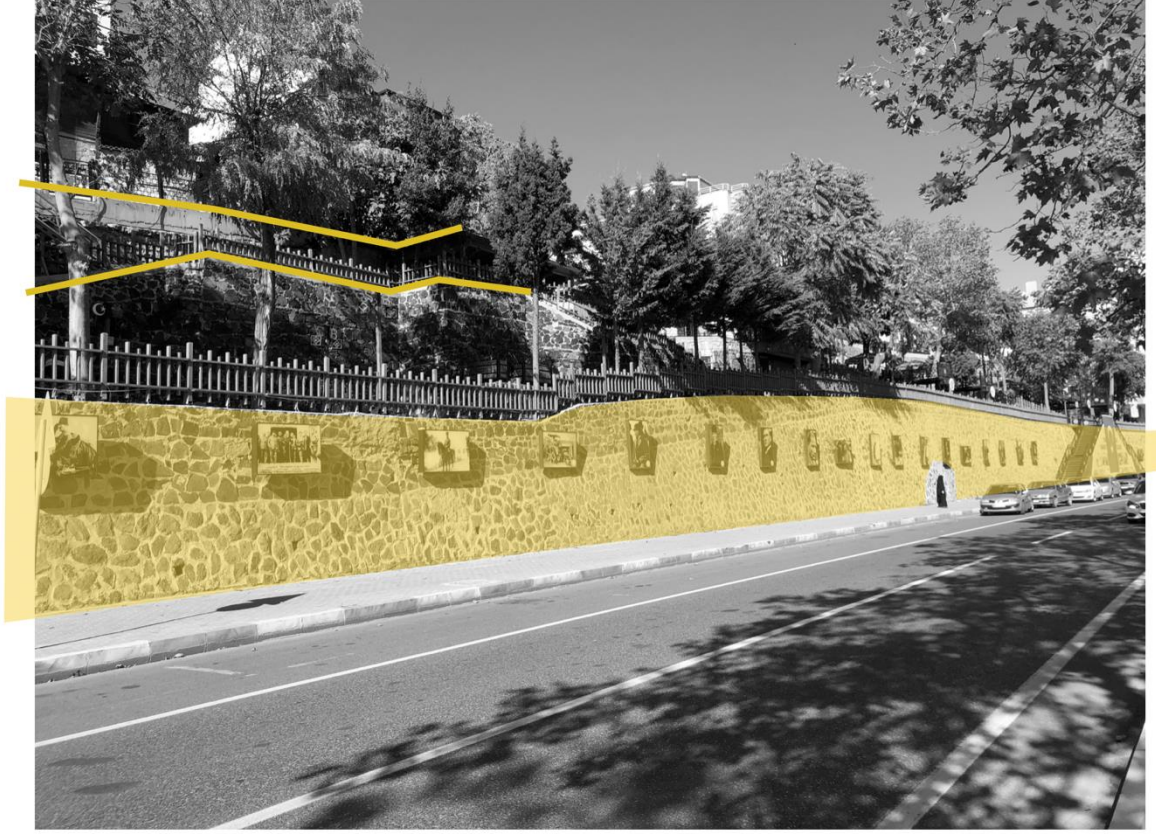
Şekil 3. 24. Merdivenlerde oluşan kentsel iç mekanlar

Kıyı dolgusu ile oluşan Atatürk bulvarı üzerine konumlanmış bir üst geçit niteliğinde olan köprü, geçiş niteliği taşıyan bir kentsel iç mekan örneği sunmaktadır (Şekil, 3.25). Çalışma alanının topografik yapısına bağlı olarak gelişen, tarihi kent merkezi ile kıyı şeridi arasında yaya geçişini sağlayan ve *tanımlı* bir mekan sunan köprü, bulunduğu çevre değerleri nedeniyle *estetik*, *özelleşmiş* ve *içselleşmiş* bir “yer” sunan ve ayırt edilir bir görüntü sunmaktadır. İçinde olma / içinden geçme gibi eylemlerle daha da tanımlı hale gelen köprü, bir ucunda tarih jeneratörleri, diğer ucunda deniz manzarası ile *tarihi çevre atmosferinin* yanı sıra aynı zamanda *yaşam kültürüne* ve kentin coğrafi değerlerine de atıfta bulunmaktadır.

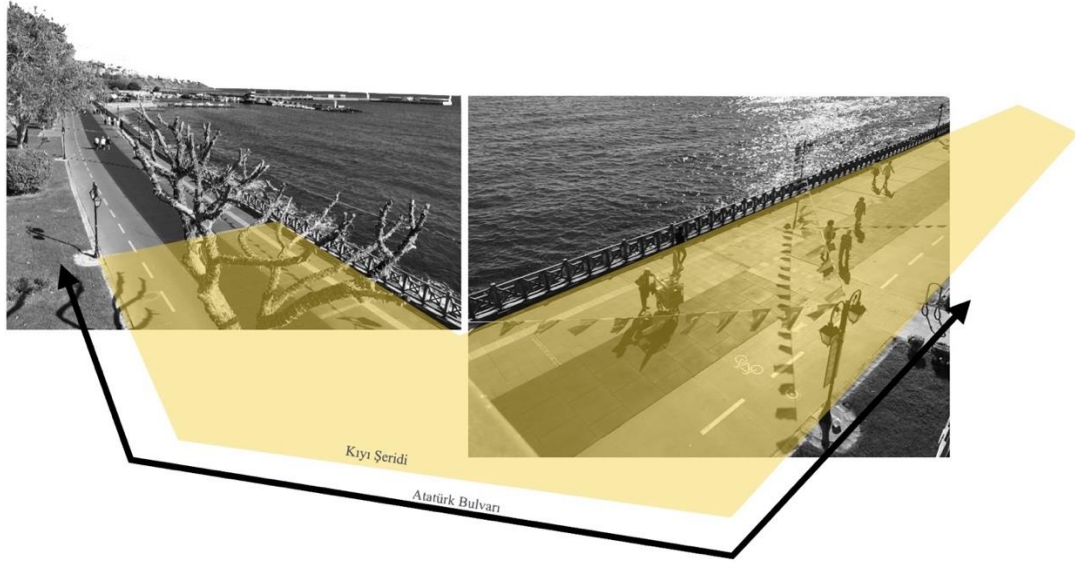
Şekil 3. 25. Geçiş niteliğindeki üst geçitte oluşan kentsel iç mekan

Duvarlar ve katmanlar, denizel taraçalar üzerine yerleşmiş olan tarihi kent merkezinde sınırlar ile algılanan kentsel iç mekanlar oluşmasına sahne olmaktadır. İnsan ölçeğiyle ele alındığında yüksek istinat duvarları, yapısal olarak kişilere tanımlı bir alan sunmaktadır. Duvar boyunca yürüten kişiler, belirli zemin yüzeyi ve yükselen yan cephe ile kendilerini kapsayan bir kentsel iç mekan deneyimi yaşamaktadırlar. Ayrıca kıyı şeridi üzerinde yer alan ve sergileme niteliği fazla olan duvarlar, *tanımlı* ve *boşluğu görünür kılan* birer alan yaratmanın yanı sıra, *estetik* bir değer kazanarak da, ayırımına varılan, *tarihi atmosfere uygun* deneyim sağlamaktadır (Şekil, 3.26).

Şekil 3. 26. Atatürk Bulvarı üzerindeki sınır ve katmanlar: Sergileme duvarı

Marmara Denizi ile kıyı ilişkisi kuran Tekirdağ için sahil şeridi, kuşkusuz en belirgin coğrafi sınırlardan biridir. Kıyı, kara ve denizi ayıran mecburi bir sınırken, dolgu ve birtakım müdahaleler ile işlev kazanan, insanları davet eden ve kendi içinde ayrı bir mekan yaratan sahil şeridi, kıyı üzerinde ve tam sınır noktasında yaratılmış bir kentsel iç mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta; yürüyüş yolları, bisiklet yolu, oturma alanları, bitkisel düzenlemeler ile kendi içinde bile çeşitli kentsel iç mekanlardan oluşan sahil şeridi, tarihi kent merkezi ve denizi buluşturan, *tanımlı*, deniz/ doğa manzarası ve karşısında da tarihi Tekirdağ evleri ve çeşitli tarih jeneratörleri ile *tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uygun, estetik* bir kentsel iç mekan tanımlamaktadır (Şekil, 3.27).

Şekil 3. 27. Kıyıda oluşan kentsel iç mekan

3.3.1.2 Bağlaç görevindeki mekanlar

Bu kısımda kentsel iç mekanların bağlaç görevinde değerlendirilmesinde; kişi ile mekan, mekan ile mekan arasında kurulan ilişkiye dikkat çekilmektedir. Ne o ne bu, arada kalan, her iki mekanı da selamlayan mekanlar olarak tarihi yapıların sokağa bağlanan giriş mekanları ve eşikleri, ayrıca giriş katların sokağa açılan pencereleri birer kentsel iç mekan olarak ortaya konmuştur. Tarihi kent dokusunun izlerini taşıyan, birbirine yakın veya bitişik nizamlı, cadde ve sokaklar ile ilişki halinde olan (Sinavuş ve Şahin, 2019) konutların birçoğunun özel ve kamusal mekanlar arasındaki ilişkiyi; girişler, eşikler ve giriş kattaki pencereler ile sağlamakta olduğu gözlenmiştir (Şekil, 3.28).

Şekil 3. 28. Giriş ve eşikler ile oluşan kentsel iç mekanlar

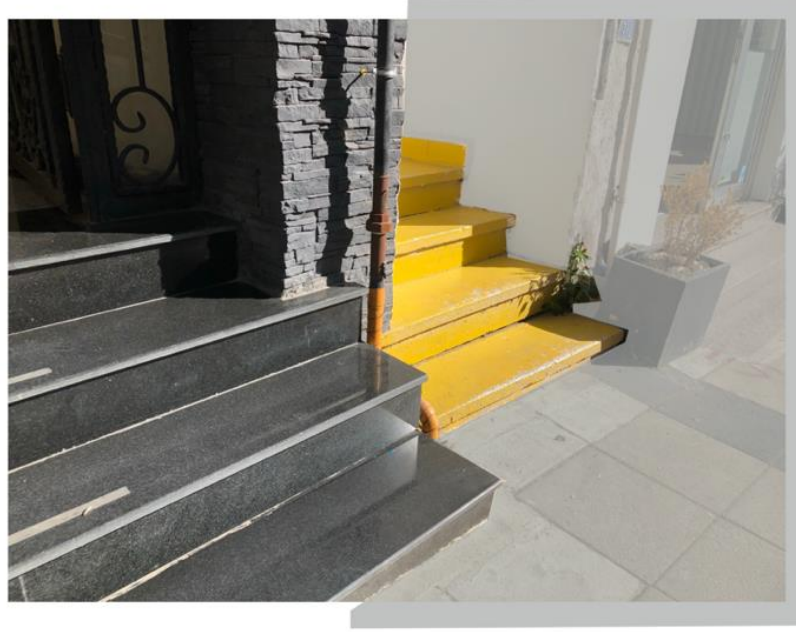
Konsol veya ahşap direkler ile tanımlanan, sokaktan bir merdiven ile bağlanılan giriş mekanları, konutlar için mahrem alanı sokağa bağlayan birer bağlaç görevindedir. Mekandan mekana, arada kalan bu *tanımlı* yerler kimi zaman konut sahiplerinin, kimi zaman da yoldan geçenlerin duraksama mekanlarına, bir başka deyişle sokağın “odaları”na (White’ın (1999) *urban rooms* kavramına atıfla) dönüşen, insan ölçeğinde, multi ölçekli, yaşam kültürüne bağlı kentsel iç mekanlardır. Duraksamalardan ve kullanımdan arda kalan izlere, aşağıdaki şekilde yer verilmiştir (Şekil, 3.29).

Şekil 3. 29. Bağlaç görevindeki eşik; kentsel iç mekan örneği

Çalışma alanında izlenen yerel doku ve mimari nitelikler, eşikler gibi form bakımından tanımlı ara mekanlara imkan tanımaktadır. Bu ara mekanların boyama gibi birtakım

müdahaleler ile dikkat çekici hale getirildiği, böylece daha tanımlı mekanlar sunduğu görülmüştür (Şekil, 3.30).

Şekil 3. 30. Eşiklerde oluşan kentsel iç mekanlar

Kentsel sit alanındaki çalışma alanında yer alan yapıların birçoğunun insan ölçeğine yakın olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra sokak ile direkt ilişki kuran giriş mekanlarının konutun günlük yaşam alanı ile bağlantılı olduğu, bu günlük yaşamın da sokağı izlemekle ilişkili olduğu söylenebilir. Daha net bir ifadeyle, kurulan iç dış ilişkisi, insan mekan, mekan mekan arasında bağlaç görevindeki iç mekanlar yaratmaktadır. Sosyal hayat ile bağlantıda kalma halini simgeleyen bu pencereler kimi zaman içerideki için sokaktan geçen bir komşu ile sohbet etme mekanı, bir kedi için tanımlı ve güvenli uyuma mekanı veya yerleştirilen bitkiler ile estetik ve kişiselleştirilmiş birer mekana dönüşmektedir (Şekil, 3.31).

Şekil 3. 31. Pencereleer ile kurulan bağlaç niteliğindeki kentsel iç mekanlar

Bağlaç mekanlar olarak, iç-dış arasında bulanıklaşan sınırlarda ara yüz olarak var olan ve iki farklı düzlem arasında ilişki kuran girişler, eşikler ve pencereler, tarihi kent merkezinin ruhunu oluşturan, mimari tipolojinin, form ve strüktürün kendiliğinden oluşturduğu, *estetik* değeri olan kentsel iç mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzey ve malzemeler ile tanımlı giriş ve eşikler, girişe bağlanan merdivenler, pencere boşlukları ve pencere önleri, sahip oldukları yatay ve düşey formların tümüyle *tanımlı* ve *tarihi çevre ruhuna bağlı* bir mekanda var olurken, kullanımlarına bağlı oturma, dinlenme, sohbet etme gibi imkanlar da sağlayarak kentsel iç mekanlara örnek oluşturmaktadır.

3.3.1.3 Mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar

Kentsel sit alanında yer alan çalışma alanı, geçmişte konut alanlarının yoğunlukta olduğu bir bölge iken, günümüzde yeni yerleşim alanlarının merkez çeperine taşınması ve yayılmasıyla, çalışma alanını kapsayan tarihi kent merkezinde ticari faaliyetler ağırlık kazanmıştır. Birçok yapının giriş katının ticari faaliyetler için dönüştürüldüğü izlenmektedir. Buna göre, alan çalışmasında ticari kullanıma bağlı olarak, dükkanların önlerinin veya dükkanlar ile ilişkili olan sokakların, mobilyalar aracılığı ile iç mekan “gibi” kullanıldığına rastlanmıştır (Şekil, 3.32).

Şekil 3. 32. Mobilyalar ile oluşan kentsel iç mekanlar

Açık kamusal mekanda iç mekan üretme tekniği olarak ele alınan donatı, mobilya ve nesne kullanımları tarihi kent merkezinde yer alan çalışma alanında salt mekan oluşturmaktan öte, kişisel ve mekansal ilişkiler üretme şekli olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcılar ile birebir ilişkili olan mobilya ve nesneler, yaşayan mekanlar yaratırken, tarihi çevrede yer almaları nedeniyle *tarihi ambiyansa uygun*, kendi içinde *estetik değer taşıyan* ve *tanımlı* yerlere işarete ederek *boşluğun görünür kılınmasını sağlayan*, *yaşam kültürüne bağlı* kentsel iç mekanlar oluşturmaktadır (Şekil, 3.33 ve 3.34).

burada anlamlı ilişkiler kurmaktadır. Ara yüzlerde, hem o hem bu niteliği taşıyan yerlerde kendini gösteren ve *bağlaç mekanlar* olarak ele alınan kentsel iç mekanlar, **tarihi mimari tipolojinin, form ve strüktürün sağladığı kentsel iç mekanlar** olarak değerlendirilmiştir.

Ticari kullanıma bağlı olarak, dükkan önlerinin ve dükkanlarla ilişkili sokakların iç mekan donatıları aracılığı ile iç mekan “gibi” kullanılması, *mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar* kapsamında değerlendirilmiştir. Önceliği iç mekan donatı ve nesnelerinin kullanımına veren, bu sayede tanımlı ve estetik değer kazanan bu mekanlar, tarihi çevre ve yapılar ile ilişkili olmaları bakımından çevrenin ruhuna uyum sağlamaktadır. Ticari kullanıma ilişik şekilde oluşan bu tip kentsel iç mekanlar, **çalışma alanının gündüz kullanımına bağlı müdahaleler ile oluşan kentsel iç mekanlar** bağlamında ele alınmıştır.

3.3.2 İşleve bağlı oluşan kentsel iç mekanlar

3.3.2.1 Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları

Tarihi kent merkezinde yer alan çalışma alanı, yeniden işlev kazanmaya ve tarihi kimliği ortaya çıkarmaya yönelik birtakım çalışmalara sahne olmaktadır. Bu çalışmalar ile yakın geçmişte yapı bloklarının bulunduğu alanlar, yerel yönetimlerin kararı ile açık yeşil alanlara dönüştürülmüştür. Yanı sıra, var olan tarih jeneratörü niteliğindeki yapıların çevre iyileştirmeleri yapılmıştır. Bu nedenle kişilerin *oturma, dinlenme, buluşma veya sosyalleşme* gibi faaliyetlerinin yeşil alanlarda ve tarih jeneratörlerinin etrafında gerçekleştiği, alan çalışmaları sırasında izlenmiştir.

Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşmeler ile işlev kazanan yeşil alanlarda kentsel iç mekan oluşumları belirlenmiştir. Kent peyzajının önemli elemanı olan *ağaçlar*, yeşil alanlarda oluşan kentsel iç mekanların öznesi niteliğindedir. Mevsime ve günün saatine göre (güneşlenmeye ve gölgelenmeye bağlı olarak) ağaçlar ile tanımlı hale gelen kentsel iç mekanlar; çimlere oturma, dinlenme ve taşınabilir mobilyalar ile geçici olarak kurulan “ağaç gölgesi mekanları”nda sohbet etme, sosyalleşme ve oturma faaliyetlerinin gerçekleşmesi ile oluşmaktadır.

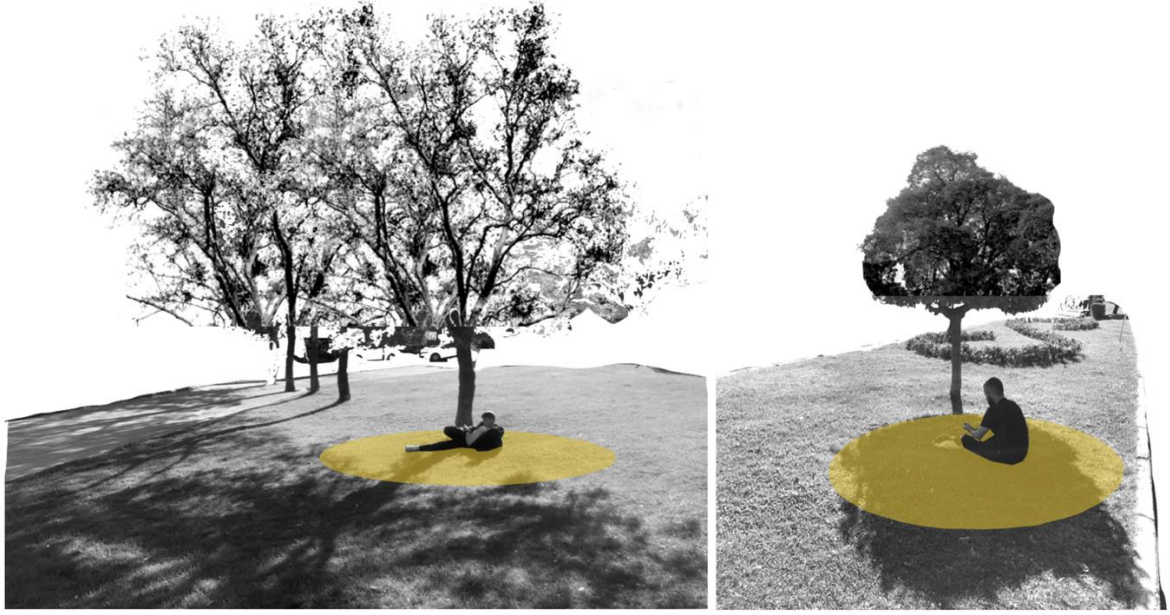
2020-2023 Tekirdağ Tabiat Turizmi Master Planı’na göre, Süleymanpaşa ilçesinde on üç adet tescilli anıt ağaç bulunmaktadır. Tezin çalışma alanı, bu ağaçların yedisini kapsamaktadır. Çoğu doğu çınarı olan anıt ağaçlar, TC. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Anıt Ağaçlar Envanteri’nden yararlanılarak aşağıdaki haritada gösterilmiştir.

Çalışma alanında gölgelenme imkanı sunan ve kişilerin kullanımı ile kentsel iç mekan oluşumuna imkan tanıyan her ağaç anıt ağaç olmasa da, geçmiş ile bağlantı kurmaya çalışan bu tez için, anıt ağaç envanterinin ortaya konması önemlidir (Şekil, 3.35).

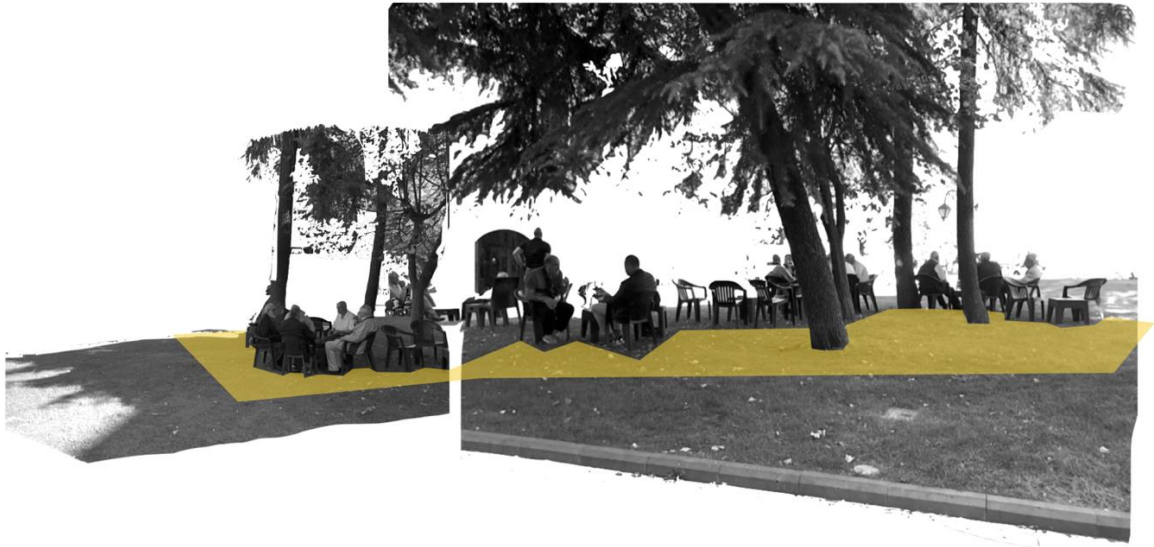
Şekil 3. 35. Çalışma alanında yer alan anıt ağaçlar (Yaşlar, 2023 yılına göre belirlenmiştir- TC. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Anıt Ağaçlar Envanteri'nden yararlanılarak oluşturulmuştur)

Ağaç gölgelerinin oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme işlevlerine bağlı olarak kullanımı, *çimlere oturmaya ve taşınabilir mobilyalar ile gölge alanda oturma mekanları kurmaya* bağlı olarak iki farklı şekilde incelenmiştir. Ağaç gölgesinin çim alan üzerinde oluşturduğu tanımlı gölge alana, plansız ve rastlantısal şekilde oturmak, *geçici* ve *anlık* oluşan kentsel iç mekanlara örnek oluşturmaktadır. Mevsime ve güneşlenme saatine bağlı olarak hali hazırda yeşil bir donatı olan çim alanlarda oluşan ağaç gölgeleri, kentlinin kullanımı ile ilişkisel bir mekan kurmakta ve geçici mekansallaşma örneği sunmaktadır. Böylece açık kamusal alanda oluşan potansiyel mekanda, dinlenme, oturma gibi *yeni işlev ve kullanımlara* imkan tanıyan kentsel iç mekan oluşumu izlenmektedir (Şekil, 3.36).

Şekil 3. 36. Ağaç gölgesinde oluşan kentsel iç mekan (Çimlere oturma)

İç mekan donatı ve nesnelerinin tanımlı olan ağaç gölgesine yerleştirilmesi ile dinlenme, sosyalleşme, sohbet etme gibi eylemler kullanıcıya daha vurgulu şekilde işaret edilmektedir. Açık kamusal alanda alt mekan oluşturmanın bir başka yolu olan mobilya yerleşimleri, kullanıcının mekanda gerçekleştirdiği aktiviteler ve dolayısıyla mekana kazandırdığı işlev nedeniyle kentsel iç mekan algısını artırmaktadır (Şekil, 3.37 ; 3.38 ve 3.39).

Şekil 3. 37. Ağaç gölgelerinin oturma, dinlenme, sosyalleşme, buluşma için kullanımı

Şekil 3. 38. Ağaç gölgesine yerleştirilen mobilyalar ile oluşan kentsel iç mekan-a

Şekil 3. 39. Ağaç gölgesine yerleştirilen mobilyalar ile oluşan kentsel iç mekan-b

Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşmeye yönelik açık kamusal alanda oluşan kentsel iç mekanlar ağaçların yanı sıra, çalışma alanında yer alan *tarih jeneratörü* niteliğindeki öğeler yardımı ile de oluşmaktadır. Kütlesel niteliğe sahip cami, bedesten gibi yapıların, özellikle yaz aylarında keskin gölge ve güneşli alanlar yaratıyor olması, günün saatine bağlı, *esnek, geçici ve tanımlı* mekanlar oluşturmaktadır (Şekil, 3.40).

Şekil 3. 40. Tarih jeneratörleri (Rüstem Paşa Bedesteni) etrafında oluşan geçici oturma, dinlenme, sosyalleşme, buluşma mekanları

Tez kapsamında bir tarih jeneratörü olarak isimlendirilen Rüstem Paşa Bedesteni çevresinde gölgelenmeye/güneşlenmeye bağlı olarak masa ve sandalyelerin yerleştirilmesiyle oluşan, geçici ve esnek oturma alanları gibi, abdest almak, su içmek gibi belirli bir amaca hizmet eden, ancak zamanla buluşmaların düğüm noktası haline gelen çeşme veya şadırvanlar da birer kentsel iç mekan oluşturabilmektedir.

19.yy'ın başlarından itibaren kentlinin su ihtiyacını karşılamak için caddelere, meydanlara, cami avlularına çeşme ve şadırvanların yapıldığı bilinmektedir. Artan şehirleşmeyle, cadde ve sokaklardaki birçok çeşmenin yitirildiği tahmin edilmektedir. Mahmut Sümer (1970) *Tekirdağ'ın Eski Günleri* başlıklı kitabında Tekirdağ'da seksen iki adet çeşme olduğunu belirtmiştir. Tekirdağ Kültür Envanteri'nin Kasım 2023 verilerine göre, merkez ilçe olan Süleymanpaşa'da yirmi dokuz çeşme vardır. Bunlardan dokuzu, tezin çalışma alanı kapsamında yer almaktadır. Pek çok çeşme, paşalar veya dönemin kent sakinleri tarafından yaptırılmış olmaları nedeniyle, dönemin bilinen kişilerinin isimlerini taşımakta (Ateş, 2019) ve tez kapsamında tarih ile ilişki kurmalarından dolayı tarih jeneratörü olarak ele alınmaktadır (Şekil, 3.41).

Şekil 3. 41. Çalışma alanında yer alan çeşmeler (Tekirdağ Kültür Envanteri'nden yararlanılarak oluşturulmuştur)

Çalışma alanında bulunan beş çeşme pasif görevdeyken, üçü aktif olarak kentlinin su ihtiyacını karşılayabilecek, genellikle çevrelerindeki ağaçların sağladığı gölge mekanlar sayesinde özellikle yaz aylarında kısa duraksamaların yapıldığı çeşmelerdir (Çizelge, 3.2). Şadırvan niteliindeki Çiftlikönü çeşmesi, çalışma alanında yer alan en aktif çeşmedir. Çiftlikönü Mahallesinin merkezinde bulunması, çevresindeki asırlık çınarlar ile yaz aylarında optimum gölgeye sahip olması, sirkülasyon ağlarının düğüm noktasında yer alması, çevresindeki lokanta, kahvehane ve cami ziyaretçilerinin duraksadığı, oturduğu, abdest aldığı, kimi zaman da kahvehaneden getirilen tabureler (*mobilyalar*) ile oturma alanına dönüştürülen, böylece farklı *işlev* ve *kullanımlara* sahne olan, *geçici*, *anlık* kentsel bir iç mekan niteliğindedir (Şekil, 3.42; 3.43).

Şekil 3. 42. Çiftlikönü çeşmesi (şadırvan) (Talia Özcan Aktan'ın arşivinden)

Çizelge 3. 2. Çalışma alanında yer alan çeşmelerin künyeleri (Tekirdağ Kültür Envanteri'nden yararlanılarak oluşturulmuştur)

ÇEŞMELER	ÇEŞMENİN İSMİ	YAPIM DÖNEMİ	GEÇMİŞ LOKASYONU	GÜNÜMÜZDEKİ LOKASYONU	KULLANIM DURUMU
1 	YALI HAMAMI ÇEŞMESİ	17.YY	ÇİFTLİKÖNÜ MAH.	ÇİFTLİKÖNÜ MAH.	PASİF
2 	RÜSTEM EFENDİ ÇEŞMESİ (ŞADIRVAN)	19.YY	ÇİFTLİKÖNÜ MAH.	ERTUĞRUL MAH.	AKTİF
3 	HACI SAİD SEYYİD BEY ÇEŞMESİ (ŞADIRVAN)	19.YY	İSKELE	ERTUĞRUL MAH. (Ar. Ve Etn. Müzesi'nin bahçesinde)	PASİF
4 	KILIÇOĞLU (POSTANE) ÇEŞMESİ	19.YY	GÜNDOĞDU MAH.	GÜNDOĞDU MAH.	PASİF
5 	ORTA ÇEŞME (ŞADIRVAN)	19.YY	ERTUĞRUL MAH. (Orta Çeşme Sokak)	ERTUĞRUL MAH. (İbrahim Müteferrika Parkı)	PASİF
6 	ŞEHİT YÜZBAŞI MAYADAĞLI ÇEŞMESİ	19.YY	GÜNDOĞDU MAH.	GÜNDOĞDU MAH.	PASİF
7 	LİMAN ÇEŞMESİ	19.YY	ERTUĞRUL MAH.	ERTUĞRUL MAH.	AKTİF
8 	HÜRRİYET ANITI ÇEŞMESİ	20.YY	ORTA CAMİ MAH.	ORTA CAMİ MAH.	AKTİF
9 	ÇİFTLİKÖNÜ ÇEŞMESİ (ŞADIRVAN)	20.YY	ÇİFTLİKÖNÜ MAH.	ÇİFTLİKÖNÜ MAH.	ÇOK AKTİF

3.3.2.2 Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar

Gündüz kullanımında ticari faaliyetlerin yoğun olduğu çalışma alanında ticarete imkan tanıyan bir takım nesneler ile tanımlanan geçici veya anlık olayların kentsel iç mekanlar yarattığı gözlenmiştir. Bu kentsel iç mekanlar, *seyyar satıcıların oluşturduğu ve dükkanlarının önünde çalışan esnafların oluşturduğu* kentsel iç mekanlar olarak iki türde ele alınmıştır.

Seyyar satıcıların oluşturduğu kentsel iç mekanlar akışı, geçişi, hareketi tanımlamaları nedeniyle dükkanlarının önünde çalışan esnaflardan ayrılmıştır. İlki sabit mekan sunmazken, dükkanlarının önünde çalışan esnafların hali hazırda mevcut mekanın (dükkanın) önüne taşan

aktiviteler ile tanımladıkları mekan, daha tanımlıdır. Ticari faaliyetlere bağlı oluşan kentsel iç mekanlar bu nedenle iki başlıkta incelense de, nihayetinde her ikisi de açık kamusal mekana yerleştirilen nesneler (satılan ürünler, seyyar tezgahlar vb.) ile ticari faaliyet aktivitesi tanımlamakta ve birer kentsel iç mekana dönüşmektedir.

Seyyar, kelime anlamına göre belli bir yeri olmayan, gezgin, sabit olmayan anlamına gelmektedir. *Seyyar satıcı* ise, gezerek iş gören, ticari faaliyetini sabit bir mekanda gerçekleştirmeyen kişidir. Bu ticarete imkan tanıyan nesneler ise, tekerlekli satış arabaları, esnek ve modüler kasalar/tezgahlar, kolay taşınabilir ve gezgin elemanlardır. Bu ticari faaliyet, herhangi bir ürünün sokaklarda gezerek, günlük, tek seferlik veya anlık satış mekanı oluşturması ile ilişkilidir ve Attiwill'in (2011) "momentory ambiances"ına atıfla, anlık bir ortam sunmaktadır. Bu nedenle her an, kendi içinde farklı bir mekanda geçtiği, farklı duraksamaların yapıldığı ve farklı müşteri ilişkilerini kapsadığı için kendi içinde *geçici, anlık* ve belirli *nesnelerin* tanımıyla oluşan, *yeniden işlev ve kullanım* kazanmış kentsel iç mekana işaret etmektedir (Şekil, 3.43 ; 3.44 ve 3.45). Böylece birincil kamusal mekanın içinde fark edilen ikincil bir alt mekan, kentsel iç mekana dönüşmektedir.

Şekil 3. 43. Seyyar satıcı, geçici kentsel iç mekan

Şekil 3. 44. Seyyar satıcının oluşturduğu kentsel iç mekan

Şekil 3. 45. Tarihi kent meydanındaki lokmacı- oluşan geçici kentsel iç mekan

Dükkanlarının önünde çalışan esnafların oluşturduğu kentsel iç mekanların ise en basit aktarımıyla, satış veya iş yapma eyleminin dışa taşınması ile oluştuğu izlenmiştir. Dükkanlarının önünü ticari faaliyetler için kullanan esnaf için yaptıkları eylem, akışkan bir karakter gösterip iç mekandan dışa taşınmış ve açık kamusal mekanda oluşan geçici, anlık bir kentsel iç mekan tanımlamıştır. Var olan eylemin yanı sıra, o işe yardımcı birtakım nesnelerin de dükkanların önüne taşınması, çalışma yüzeylerinin veya masaların oluşturulması, oturma alanlarının kurulması ve ticaretin öznesi olan nesnelerin dış mekanda yeniden konumlanması, çalışma alanında gündüz kullanımına bağlı olan ticari faaliyetlerin dışa sızarak oluşturduğu kentsel iç mekanlara örnek sunmaktadır (Şekil, 3.46 ve 3.47).

Şekil 3. 46. Dükkanının önünde çalışan ayakkabıcı

Şekil 3. 47. Dükkanının önünde işini yapan esnafın oluşturduğu kentsel iç mekan

Sonuç olarak bu bölümde **işleve bağlı oluşan kentsel iç mekanlar**, *oturma, dinlenme, sosyalleşme, buluşma* ve *ticari faaliyetler* ile kurulan mekanlar olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

Kent peyzajının önemli unsuru olan ağaçlar ve tarihi ambiyansı vurgulayan tarih jeneratörü niteliğindeki yapıların, kentsel iç mekanlar oluşturmada etkin olduğu izlenmiştir. Çalışma alanında bulunan ağaçların (bunlardan bazıları anıt ağaç kategorisindedir) yarattığı

gölge mekanın kentli tarafından oturup dinlenilecek bir alan olarak algılanması, özellikle yaz aylarında bu gölge sosyalleşme, buluşma vb. işlevler için kullanılarak kentsel iç mekan oluşmasına neden olmaktadır. Ağaç tarafından üçüncü boyutta tanımlanan bu mekan, sağladığı gölge ile, oturulacak “yer” e işaret etmekte ve güneşli zamanlarda kişileri buraya davet etmektedir.

Ağaçlar gibi kütleli yapıya sahip olan tarih jeneratörleri de, mevsime ve günün saatine göre dinlenilecek, oturulacak, sohbet edilecek veya buluşulacak keskin gölge alanlar sunmaktadır. Yanı sıra ağaç gölgeleri ile desteklenen çeşme ve şadırvanlar da, bir takım mobilya ve nesnelerin bu alanlara taşınmasıyla, çeşitli sosyal mekanlar yaratarak kentsel iç mekanlar oluşturmaktadır. Ağaçların ve/ya kütleli tarihi yapıların tanımladığı alanda sağlanan konfor (gölge, serinlik vb.) ile kimi zaman çimler üzerine oturma, kimi zaman da sandalye, masa, tabure gibi *iç mekan donatı ve nesneleri* gölgeye taşıma ile oluşturulan *geçici ve anlık* kentsel iç mekanlar, kentlinin dinlenme, sosyalleşme, buluşma vb. gibi ihtiyaçları için yeniden tanımlanan işlev ve kullanım örnekleridir. Dolayısıyla bu mekanlar **mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar** olarak ele alınmıştır.

Seyyar satıcıların ve dükkanlarının önünde çalışan esnafların, içten dışa bir yaklaşımla işlerini ve faaliyetlerini dış mekanda yürütmeleri, *ticari faaliyete bağlı oluşan kentsel iç mekanlar* olarak karşımıza çıkmıştır. Ticari faaliyetler ile oluşan ve sürekliliği olmayan, mobilya, *iç mekan donatı ve nesneleri* ile *tanımlı* hale gelen, olgusal olarak fark edilen *ayrı bir mekan* yaratan ve mekanlara farklı *işlev ve kullanım* getiren bu kentsel iç mekanlar, **gündüz kullanıma bağlı geçici ve anlık olaylar ile oluşan kentsel iç mekanlar** bağlamında ele alınmıştır.

3.4 Sözlü Tarih Görüşmeleri: Anılardaki Kentsel İç Mekanların Keşfi

Tarihi yer kimliği, morfolojik unsurların yanı sıra beşeri, sosyal, ilişkisel ve algısal nitelikler ile de belirlenen bir kavramdır. Tarihi kimliği yansıtan kentsel iç mekanlar, bu bakımdan kültür ve aidiyet ile kurulan ve kişileri bir araya getiren bağları işaret eder. Kentlilerin sözel tanıklıklarına başvurarak kültürel alışkanlıkları ve yaşam kültürünü destekleyen; geçmiş değerlere, davranış kalıplarına bağlı deneyimler sunan, kişilerin aşinalık hissini kuvvetlendiren, kültürel olarak gelişmiş kentsel iç mekanlar; ve geçmişten günümüze kent-insan, insan-insan birleştiriciliği üzerine rol oynayan mekanlar nitel bir araştırma yöntemi olan sözlü tarih görüşmesi yöntemine başvurularak araştırılmıştır. *Geçmişin yaşayan belleğini* ortaya çıkarmak

için yürütülen sözlü tarih görüşmelerinde *hatıraların* aktarımı (Thompson ve Bornat, 2017) ile toplumsal bellekte yer alan kentsel iç mekanlar deşifre edilmeye çalışılmıştır.

Sözlü tarih görüşmeleri, çalışma alanının çoğunluğunu oluşturan Ertuğrul Mahallesi'nin eski (görüşmeler yapıldığında aktif muhtarlık görevinde olan) muhtarı Ertan Yenice ve kıymetli Türk Dili ve Edebiyatı ğretmeni, araştırmacı yazar, Namık Kemal Evi Derneği Başkanı Sezai Kurt ile n görüşmelerin yapılması ile 2023 yılında başlamıştır (şekil, 3.48).

şekil 3. 48. Ertuğrul Mahallesi muhtarı ile yapılan n görüşmelerden bir kare (Bedesten n)

Sözlü tarih görüşmeleri kamusal mekanlarda, kişilerin izni dahilinde gerçekleşmiştir. Görüşmelere gönüllü olarak katılım sağlayan kişiler, yukarıda sözü geçen kıymetli ğretmenimiz, Sezai Kurt (S.K.,66), emekli kamu alışanı (E..,66), emekli kamu çalışanı ve Kent Konseyi yesi (O.B.,65), emekli Tekirdağ Belediyesi birim müdürü (ř..,61), ayakkabıcı (V..,89), saraç (E.K.,86), emekli kamu alışanı (F.M.,77) ve emekli esnaf (M.A.,69) olmuştur (şekil, 3.49; 3.50; 3.51 ve 3.52).

Şekil 3. 49. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-a

Şekil 3. 50. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-b

Şekil 3. 51. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-c

Şekil 3. 52. Sözlü tarih görüşmelerinden bir kare-d

Tekirdağ tarihi kent merkezinde; tarihi kent kimliğinin ortaya konmasında ve buna bağlı kentsel iç mekanların araştırılmasında; sosyal, algısal ve ilişkiye dayalı olarak kişilerin deneyimleri, devamlılık hissini yaşatan ve aidiyet geliştirilmiş mekanlar, toplumsal ilişkilerin kurulduğu, müşterek kullanım alanları, hafıza mekanları, kolektif bellekte yer alan mekanlar, tarih, geçmiş, kültür, anlam ve somut olmayan miras bağlamında sosyal anlatılar vb.; tarihi kent merkezinin geçmiş ruhunu tecrübe etmiş kişilerin anılarının gündelik hayat pratikleri ile mekansal olarak hangi düzlemde buluştuğunu anlamak amacıyla; geçmiş deneyimleri, kolektif yaşamın bugünkü kamusal yaşama nasıl aktarıldığı, kent-insan birlikteliğini irdeleyen, sosyal ilişkiler ve kentsel pratikler bağlamında eylem ve durumlara odaklanan konular ele alınmıştır. İçerik çözümlemeleri ile anılardaki kentsel iç mekanlar; *kültür ve aidiyet bağlamında* ve *birleştiricilik bağlamında* olmak üzere iki kategoride değerlendirilmiştir.

3.4.1 Kültür ve aidiyet bağlamında kentsel iç mekanlar

Sözlü tarih görüşmelerinde tarih ile ilintili geçmiş yaşam kültürünü yansıtan, kişilerin hafızasında yer etmiş mekanları, sıklıkla deneyimledikleri ve dolayısıyla aidiyet geliştirmiş oldukları ve bağlı hissettikleri, bu şekilde bir anlam ve imgelem kazanmış mekanları, geriye dönüp bakıldığında tarihi ruhu ve atmosferi, somut olmayan kültürel mirası, alışkanlıkları ve değerleri barındıran, kentsel pratiklerde kendini göstermiş, kolektif bellek ürünü olan “yer”leri anlamaya ve bu yerlerin günümüzdeki sürekliliğini çözümlemeye yönelik, sohbetler gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kentsel iç mekanların oluşmasına zemin hazırlamış olan *geçmiş yaşam kültürüne* yönelik edinilen aktarımlara yer verilmiştir. Geçmiş yaşam kültüründe kentin genel yerleşimi aktaran bir ifadeye göre;

“Tekirdağ futbol tribünleri gibi bir şehirdi. Denizin karşısında sanki merdivenler üzerine oturmuş sıra sıra evler uzanırdı. Hiçbir ev bir diğer evin deniz manzarasını kesmezdi” (F.M.) şeklinde aktarılmıştır.

Görüşmelerden yapılan çıkarıma göre takribi 1950'lere kadar çok kültürlü bir yaşamın sürdüğü Tekirdağ, özellikle 80 yaş üzerindeki katılımcıların çocukluk anılarında belirlemektedir. Farklı etnik grupların farklı mahallelerde yaşadığı, ticaretin genellikle Yahudiler tarafından yapıldığı, Türklerin genellikle üretici rol üstlendiği; bu nedenle de erken yaşta başlayan çalışma hayatlarının çocukluğa eşlik ettiği bir yaşam kültüründen şöyle söz ediliyor;

“Peştemalcı Caddesi, en bilinen caddelerden biriydi. Ertuğrul Mahallesi ile Yavuz Mahallesi'ni ayıran çok güzel bir caddeydi. Ertuğrul Mahallesi'nde Rumlar, Yavuz

Mahallesi'nde muhacirler, Çiftlikönü'nde Yahudiler, Ortacami Mahallesi'nde (Rüstem Paşa Külliyesi ve çevresi) Türkler yaşırdı, çok kültürlü bir hayat vardı” (V.Ç.)

“Bir zamanlar Çiftlikönü en büyük ve gelişmiş mahalleydi, Yahudiler zengindi, onlar o tarafta yaşırdı” (E.K.)

“Yahı Hamamı'nın üstü, Yahudi Mahallesi idi. Bizde Çiftlikönü'nde bugünkü Karlık Caddesi'nde oturuyorduk (Yahudi Mahallesi'nin hemen altı kastediliyor). 8 yaşında çalışmaya başladığımda günlük yevmiyem 25 kuruştı. Yahudiler cumartesi günleri ateş, ocak yakmazlardı, ben de onların gizlice onların sokaklarına gider gezinirdim, bana ateş yaktırıp 25 karşılığında 25 kuruş verirlerdi. On ocak yaksam on günlük harçlığım diye düşünürdüm” (E.K.)

“12 yaşında esnaflığa başladım. Babam ayakkabıcıydı. Tekirdağ'da ticaret denince, 1940'larda 1950'lerde akla Yahudiler gelirdi. 14 yaşına geldiğimde babam işleri bana devretti, Yahudilere fason ayakkabı üretmeye başladım. Onlar al-sat şeklinde çalışırlardı. Elllerinde para vardı” (V.Ç.)

“Yahudiler, tavuklarını Haham'a kestirirlerdi. 5 yaşındaki kız kardeşim bizim tavuğumuzu da Yahudi Avra'sına (Yahudi (H)avrası demek istiyor) götürmüş, Haham'a kestirmiş. Eve geldiğinde tavuk mundar oldu diye annem çıldırdı. Yahudiler için Haham'ın kestiği tavuk makbul olduğu için, parasını verip onu bizden aldılar, halbuki ne olacak (gülüyor)” (F.M.)

Neden Yahudileri bu kadar çok konuşuyoruz sorusuna verilen cevap şu şekildedir;

“Ticaret ve para Yahudilerin elinde o dönemlerde, o yüzden bu kadar çok konuşuyoruz”, “Yahudilerin Hamursuz Bayramı vardı. Bembeyaz delik-delik kraker gibi bir şey yaparlardı. Mahallede bize de verirlerdi, onların kültürünü çok yaşadık” (F.M.)

“Filistin Yahudi Devleti'nin kurulmasıyla 1948'de onlar çağırıldı ve buralardan gittiler” (V.Ç.)

Bir liman kenti olan Tekirdağ'da kıyı ve kent ilişkisinin geçmiş yaşam kültürünü şekillendirdiği belirlenmiştir;

“Sahil dolguları 1959'da başladı diye hatırlıyorum. Dolgulardan önce Rakoczi'nin altındaki duvarlara kadar deniz gelirdi.”, “Sahildeki dükkanlara dalgalar vururdu. Bugün

Gençlik ve Spor Müdürlüğü binasının yerinde eskiden kayıkthane varmış. Kayıklar, yelkenliler orada olurdu” (F.M.)

“Barbaros’a gitmek için Rakoczi Müzesi’nin önünden deniz boyuna inerdik. Şimdiki İlhan Restoran’ın karşısına kadar deniz gelirdi. Barbaros yoluna çıkarken at arabamızın sol tekeri denizin içinden giderdi” (F.M.)

“Denize en son 1965 yılında girdim. 80’lere kadar denize girildi Tekirdağ’da, ama ben bir anımdan dolayı denizden uzaklaştım. Eskiden bugün Hürriyet Mahallesi’nin olduğu yerler, bizim bağlıklarımızdı. Bağa, İskele Meydanının orada bulunan kayıklara binip, denizden giderdik. Bir gün arkadaşımın babasının kayığını izinsiz alıp, bizim bağa geldik, deniz patlayınca geriye çok zor döndük” (V.Ç.)

Nüfusun azlığı nedeniyle herkesin birbirini tanıdığı, dostlukların ve huzurun olduğu, çok kültürlülüğe rağmen bütünlüğün yansıdığı, geçmiş yaşam kültürüne dair aktarımlar aşağıda yer almaktadır;

“Eskiden herkes birbirine oturmaya gider, insanlar ahabplık ederdi. Akide şekeri ikram edilirdi. Çekirdek vardı, çay vardı. Ama çayı her zaman içemezdik, Habeş kahvesini ise sadece vesikayla alabilirdik” (V.Ç.)

“İnsanlar sevgi doluydu. Müslümanlar, gayrimüslimlere göre daha fakirdi, ama huzur vardı, ahabplıklar, dostluklar ve sevgi vardı” (V.Ç.)

“Çocukluğum İstanbul Caddesi’nde ticaretin kalbinde geçti. Avrupa’dan İstanbul’a geçen turistler bir gün bana sarı bir top verip, tennis dediler. Ben de onu deniz anladım, deniz topu diye arkadaşlarımla denizde oynamaya çalışıyoruz, top ıslanıyor, su çekiyor. Sonradan anladım, tenis diye bir spor varmış” (F.M.)

“Getirelim o günler, yakalım bu günleri- geçmişte huzur vardı, komşuluk ve insanlık vardı. Şimdi para var, huzur yok” (V.Ç.), (E.K.)

Geçmiş yaşam kültürünün etkisinde var olmuş anılardaki kentsel iç mekanlar hakkında yapılan sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilerin düzenli aktarımı için, kültür ve aidiyet bağlamındaki cevaplar kendi içinde; Geçiş mekanları (sokaklar, caddeler, meydanlar) ve bağlaç görevindeki mekanlar (kapı önleri, eşikler) şeklinde değerlendirilmiştir.

3.4.1.1 Geçiş mekanları

Sokaklar, caddeler ve meydanlar gibi geçiş mekanları, bir kentin hafızasının aktarıldığı en mühim yerlerdendir. Görüşmeciler ile yürütülen çalışmalarda tarihi kent kimliğinin mekana yansımaları beşeri anlamda somutlaştırmaya yönelik sorular, sıklıkla çocuklukların geçtiği sokakları işaret etmiştir. Sokaklardaki yaşam, orda güvende olma hali, sokakların toplumsal etkileşim ve gelişimin bir parçası olması gibi kavramsallaştırılabilecek konuşmalar, aşağıda yer almaktadır;

“Sokaklarda yürürken herkes birbirini tanırdı”, “Selamlaşır konuşurduk”, “Sokaklarda yabancı yoktu, aile gibiydik” (S.K), (M.A.), (E.Ö.)

“20 Ağustos 1935’te Bulgaristan’dan Tekirdağ’a göç ettik. Evimiz Yavuz Mahallesi, Gülbahçe Sokak, 8 numaraydı. Devletin muhacirler için yaptığı, tek katlı kerpiç bir evdi. Bu sokakta sağlı sollu tek katlı kerpiç evler vardı. Akşamları sokaklarda komşuluklar kurulurdu. 1949’da sokaktaki ilk radyoyu biz almıştık. Sokağımızda toplanıp hep birlikte radyo dinlerdik” (V.Ç.)

“Tekirdağ’da bizim çocukluğumuz paket taşı Arnavut sokaklarda geçti. Hükümet Caddesi, Kolordu Caddesi gibi yollar, bu şekildeydi” (E.Ö.)

“Saatte bir iki araba ancak geçerdi, sokaklarda eskiden arabalar değil insanlar vardı” (E.Ö.)

“Sokaklarda seyyar gazeteciler gezerdi. Babam o zaman Tercüman Gazetesi okurdu. Romanlardan Kamber’in geçmesini beklerdik, gelsin de gazetemizi alalım diye...” (F.M.)

“Daha eski zamanlarda, at arabaları evlerimizin önünde olurdu. Onların üzerinde otururduk, sokaktan gelip geçenle konuşurduk” (V.Ç.)

“Düğünler eskiden sokaklarda yapılırdı” (E.K.)

“Sokaklarda elektrik yoktu. Çocukken gündüzden karpuzun içini oyup içine mum dikerdik, gece sokağı aydınlatmak için... Kendimize hem oyun çıkarırdık hem de işe yarardı” (F.M.)

“Çocukluğumuzda sokaklar, oyun oynama yerimizdi. Hem evimizdi hem sokaktı. Bezden top yapardık” (V.Ç.)

“Sokakta gezdirmek için telden arabalar yapardık” (F.M.)

“Çocukluğumuzda sosyalleşmemiz için bize gazete-simit sattırırlardı, her çocuk kendi sokağında bunu biraz biraz yapardı. Sen de simit sat dediler, elli simit aldım. Biz o zaman Yavuz Mahallesi’nde bir sokakta oturuyorduk, ama kimseye tanınmamak için Çiftlikönü Mahallesi’ne gidip simit sattığımı hatırlıyorum, yine de utanmıştım” (gülüyor), (S.K.)

Tarihteki Tekirdağ’da sokaklarda daha lokal bir yaşam anlatılırken, caddelerde daha çok yapı estetiğinin vurgulandığı, ticarete ve kalabalıklara sahne daha kolektif bir hayata işaret edilmektedir;

“Şenlikler, kortejler eskiden caddelerde kutlanırdı. Şimdiki gibi stadlar yoktu. Örneğin Muratlı Caddesi’nde şehitliğin oradan Şadırvan’a kadar yürüyüşler yapılırdı” (O.B.)

“Tekirdağ’ın en dikkat çekici caddesi **Peştemalcı Caddesi**’ydi. Kültür ve sosyal yaşamda ayrı bir yeri vardı. Sivil mimarlık açısından en güzel ahşap evler bu caddede idi” (S.K.).

“Peştemalcı Caddesi, sağlı sollu 2-3 katlı ahşap konakların bulunduğu, çok güzel bir caddeydi” (M.A.)

“Örneğin 1969 yılında Peştemalcı Caddesi’nde betonarme yapı yoktu. Yol boyu ahşap evler arasından sahile kadar yürürdük” (E.Ö.)

“**Eski İstanbul Caddesi** (Cumhuriyet Meydanında, Meydan Köfte’nin sağındaki, Yalı Hamamı’na uzanan yol), Avrupa’dan gelen turistlerin İstanbul’a geçtiği yerdı. Çocukluğum babamın işi nedeniyle o yolda geçti. Citroen arabalarıyla Fransızlar gelir, İstanbul İstanbul derler, biz de sağ elimizi kaldırıp şu taraftan derdik” (F.M.)

“**Mimar Sinan Caddesi** ve **Hükümet Caddesi**, kentin kalbinin attığı yerlerdi. Merkez, bu iki cadde arasında kalırdı” (M.A.)

Hafızalarda yer eden meydanlar ise, kentlinin o zamanın ihtiyaçlarına göre kendiliğinden oluşan, Arnavut kaldırımlı, çeşmeli, kurnalı, şadırvanlı, bazen çevresinde çınar ağaçlarıyla gölgelenen, ticaret ve insan yoğunluğu barındıran mekanlardır;

“**Meydanlar** eskiden ortadaki şadırvanlarıyla, çınar ağaçlarıyla- toplanılan, oturulan yerlerdi” (O.B.)

“**Orta Cami, Eski Cami ve Rüstem Paşa Camii** Bu üç ayaklı merkez, kentin kalbini oluşturunuyordu, şimdi Belediye çalışmalarıyla oralar 1930’lardaki haline döndürülmeye

çalışılıyor. Eskiden oralarda pazarlar, panayırlar kurulurdu, ağaçlar altında park vardı, herkes oradaydı” (E.Ö.)

“Rüstem Paşam Camii’nin arkası, benim çocukluğumda harabeydi. Demir kapılarla kapatılmıştı. Eskiden oralar vakıf arazisiydi. Yok olan medrese ve kütüphanenin olduğu yerde, top oynardık. Kendi aramızda oraya gizli bahçe derdik” (E.Ö.)

“Çocukluğum bugün Cumhuriyet Meydanı olan yerde geçti. Eskiden oraya **İskele Meydanı** derdik. Karşısında hububat sevkiyatının yapıldığı iskele vardı. Deniz ticareti, buraya gelirdi. Hububat, ayçiçeği, buğday, yem ticareti bu bölgede olurdu, bu nedenle çok hareketli bir yerdi. İlk Özcanlar Köfte de bu meydanda açılmıştı, yakınında İskele Fırın’ı vardı” (F.M.)

“İskele Meydanı’na karşıdan (Bursa tarafı kastediliyor) gemilerle armut gelirdi. Kasalardan denize dökülen armutları denize atlayıp toplardık” (E.K.)

“Cumhuriyet Meydanı’nın olduğu yer eskiden Arnavut kaldırımı denen, taş ile döşeliydi. Ortada bir şadırvan vardı (günümüzde kiraz heykelinin olduğu yer kastediliyor). Arabalar tek tük geçer, çoğunlukla hububat taşıyan at arabaları olurdu. Çevresi insan doluydu” (F.M.)

“Bugünkü Cumhuriyet Meydanı’nın çevresi ticaret ve kültür mekanlarıydı. Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü’nün olduğu yer, bir zamanlar meydanın hemen yanındaki müzeydi” (S.K.)

“Merkez, İskele Meydanı’ydı (Cumhuriyet Meydanı kastediliyor). Rum, muhacir ve Türk mahallelerini Yahudi Mahallesi, Çiftlikönü Mahallesi ve Sandalcı Mahallesi – aşağı çarşıyı yukarı çarşıya bağlardı” (F.M.)

“**Çiftlikönü meydanı**, Çiftlikönü şadırvan da diyoruz- çocukluğumuzda çevresinde insanların toplanıp oturduğu bir yerdi. Hala orası eskisi gibi yaşıyor. Ancak eskiden daha yüksekti, yol dolgularıyla birlikte artık daha kısa görünüyor” (O.B.)

“Okula giderken Çiftlikönü Şadırvan’ından geçerdik. Boyum kurnalara uzak kalırdı, su içerken kimi zaman içine düşer eğlenirdik (gülüyor)” (F.M.)

“Çiftlikönü’ndeki şadırvan hala duruyor, çevresindeki dört ulu çınarı babam dikmişti” (E.K.)

“Çinili Fırın’ın önünde, **çukur çeşme** vardı. Bir sembol, çukurda bir meydan gibiydi. Birkaç basamak merdivenle çeşmenin etrafına inerdik. Orada hep insan kalabalığı olurdu. 1945 yılında orada bir asker asıldı. Anlatılana göre komutanının suçunu üstlenmiş, idam

edilmiş. Birkaç gün ibret olsun diye üzerinde fermanı ile orada asılı kaldı, çocukluğumuzda unutamadığımız bir anımız, o çukur çeşmede... ” (V.Ç.), (E.K.)

“Bugün Cengiz Topel Meydanı, eskinin **Kömür Pazarı**ydı. Hareket çoktu, hem ticaret vardı. Hem de Malkara ve Muratlı’dan Tekirdağ’a gelen yolların kesişim noktasıydı. Karşısındaki kahvehanelerle, Tekirdağ’ın nabzı orada atardı” (S.K.)

“Kömür Pazarı otogar gibiydi. Bir zamanlar orada Ceylanlar yazıhanesi vardı. Sirkeci otobüsleri oradan kalkardı. Sahil yolu olmadığı için (“Sahil yolu 1960 gibi, Menderes zamanında açıldı” diyor) Muratlı üzerinden İstanbul’a varılırdı” (F.M.)

3.4.1.2 Bağlaç görevindeki mekanlar

Bağlaç görevindeki mekanlar, genellikle sivil yapıların-konutların kamusal alanları (kapı önleri, girişler, eşikler, yan bahçeler vb.), yaşam kültürünün temelindeki konut mekanının komşuluklar ile bütünleşmesi ile kurduğu ilişki neticesinde ortaya çıkan, mahalle kültürünü bir “ara” mekanda yaşatan yerler olarak karşımıza çıkmaktadır;

“Çiftlikönü’nde tek katlı kerpiç bir evde oturuyorduk. Evimiz bahçeliydi, komşuluklar çok iyiydi, para yoktu ama insanlık vardı. Kapılarımızı gece gündüz kapatmazdık, evlerimizin önü, bahçelerimiz hep eş dost olurdu” (E.K.)

“**Kapı önleri** (eşikler kastediliyor) hem sokağa açılan yer hem de evimizin içi gibi misafir ağırladığımız yerlerdi. Kapı önü oturmalarını unutamam” (E.Ö.)

“Ahşap evlerde, evinin önüne çıkıp yoldan geçenlerle, komşularla konuşulurdu. Kapı önü sohbetler edilir, çay içilir, çekirdek yenirdi. Kiraz mevsimi de komşularla toplanıp kapıların önünde kiraz yerdik” (E.Ö.)

“Akşam olunca, kadınlar çocuklar evlerinin önüne çıkardı. Çocuklar sokakta oynar, kadınlar asma altında hoşbeş ederdi. Kapı önlerine kilimler serilir, tabureler çıkarılır, geceye kadar vakit orada geçirilirdi” (M.A.)

“Sokaklarımızdan araç geçmezdi, yaz günleri kapılarımızın önlerinde buluşup otururduk. Sokakta veya evin önünde düzlük yere kilim atılır, kadınlar sohbet eder bir şeyler içerlerdi” (F.M.)

“Kapılarımızın önünde eskiden asmalar olurdu. Kapı önü komşuluklar, güzel insanlar-unutamadığım anılarım” (V.Ç.)

3.4.2 Birleştiricilik bağlamında kentsel iç mekanlar

Geçmişe yönelik bir perspektif açarak toplumsal ilişkileri işaret eden, anılar ve olaylar odağında kolektif bellekte yer tutan, müşterek olarak kullanılmış, kamusal yaşamı bir arada tutan, insan karşılaşma ve buluşmalarına olanak tanıyan, ilişkisel, algısal, interaktif ve katılımcı mekanlar, söylemler, anılar ve atfedilen değerler bakımından konuşulmuş, günümüzde hem geçmişe atıf yapan hem de alışveriş, sosyalleşme, oturma, buluşma, karşılaşma gibi eylem ve durumları barındıran, kolektif yaşamın ve toplumsal ilişkilerin süregeldiğı, kent-insan birlikteliğı sunan, bağıllık yaratmış ve kolektif bellek ürünü ve sosyal ilişkilerin parçası olan kentsel iç mekanlar sözlü tarih görüşmeleri ile araştırılmıştır. Birleştiricilik kategorisindeki kentsel iç mekanlar; *Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları* ve *ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar* kapsamında değerlendirilmiştir.

3.4.2.1 Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları

Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları başlığı altında bir liman kenti olan Tekirdağ'ın sahili, kent ile doğal bir sınır oluşturan deniz kıyısında geçmişten günümüze biriken anıları barındıran birleştirici bir mekan olarak karşımıza çıkmıştır. Karşılaşma ve buluşmalara tanıklık eden, eğlence ve gezinti yeri olarak hatırlanan sahilin kentsel bir iç mekan olarak geçmişten günümüze aktarımı aşağıdadır;

“**Sahil**, gençliğimizde sosyalleşme alanımızdı. 1970'lerde Tekirdağ'ın nüfusu sanırım 30.000 kadardı. Herkes birbirini tanırdı. Akşamüzeri sahile çıkardık, gençler birbiri ile orada tanışır, piyasa yapılırdı” (E.Ö.)

“Halk çiftçi olduğı için sahil yazın tenhalaşırdı” (E.Ö.)

“Bugün Rumeli İskelesi olarak yenilenen iskelede denize girerdik” (E.Ö.)

“Gençken İskeleye çok giderdik. Bir kıza vurulmuştum. O kız varsa iskele kalabalıktı, yoksa kimse yok sayardım” (V.Ç.)

“Fenerin orda denize girerdik” (M.A.)

“Sahilde denize girer, balık tutardık, 80'lerden sonra deniz kirlendi, artık hiç girilmiyor” (E.Ö.)

“Sahile panayır kurulurdu, sirkler cambazlar gelirdi” (S.K.)

“1 Temmuz Kabotaj Bayramı sahilde kutlanırdı, yağlı direk yarışları düzenlenirdi, çok eğlenirdik” (E.Ö.)

*“**Tarsal**, sahilde tek katlı bir yapıydı. Sahil denince akla Tarsal gelirdi” (S.K.)*

“Tarsal kurulmadan önce, yerinde İnci Boncuk Gazinosu vardı. Oradaki ilk düğünü biz eşimle yaptık. 31 Aralık 1955 gecesi evlendiğimiz için düğün salonları doluydu, rica ile düğünümüz orada oldu. Sonda mekan Tarsal olduktan sonrada, orada düğünler yapılmaya devam etti” (V.Ç.)

“Tarsal kentin tek eğlence mekanıydı, 1970’lere doğru kuruldu. Burada düğünler yapılırdı, düğün haricinde yeme içme, sosyalleşme ve eğlence mekanıydı” (S.K.)

“Bildiğim kadarıyla Tarık ve Salomon Bey’lerin yap işlet devret modeliyle yaptırdıkları mekan, Tar-Sal olarak isim aldı. Bu zatlar Tekirdağ’ın önde gelenlerindendi. Vizyonel bir bakış açısıyla sahile bu eğlence mekanını yaptırmışlardı” (M.A.)

Günümüzde varlığını sürdüren Merdivenli Park, sözlü tarih görüşmelerinde sıklıkla “merdivenler”, “taş merdivenler” vb. olarak işaret edilen, geçmişten bugüne varlığı iyileştirme ve yenileme usulleriyle sürdüren, hem geçiş hem de buluşma, sosyalleşme ve gezinti mekanı olarak olarak aktarılan tarihi bir kentsel iç mekan olarak karşımıza çıkmaktadır;

*“**Taş Merdivenler** (Günümüzdeki Merdivenli Park kastediliyor), eskiden beri Hükümet önünden (tarihi kent meydanı kastediliyor; Orta Cami, Eski Cami ve Rüstem Paşa Camii’nin oluşturduğu merkez) sahile inmek için en kestirme yol olarak kullanılır. Taş Merdiven Sokak diye geçiyordu ama biz kısaca “merdivenler” diyorduk. Sokaktan öte, insanları buluşturan bir unsurdu” (S.K.)*

“Taş Merdivenler vaktiyle, 27.000 liraya Belediye Başkanı Şevket Cicioğlu tarafından yaptırıldı” (V.Ç.)

“Taş merdivenlerde esnaf vardı, etrafında çayhaneler bulunurdu. Akşam saatlerinde gençlerin toplandığı yerdı” (M.A.)

“Taş merdivenlerde 11’li 5 grup basamak vardı. Toplam 55 basamaklıydı. Akşam kızlar erkekler bir aşağı bir yukarı yürürler, orada bakışır tanışırlardı. Merdivenlerin yanlarında çayhaneler vardı. Merdivenler bitince de iskele başladı (1960’tan öncesi kastediliyor). Merdivenlerden iskeleye geçilir, orada da bir ileri bir geri yürüyüş yapılırdı” (F.M.)

“Buluşma yerimiz, merdivenlerdi (Taş Merdivenler kastediliyor). Merdivenlerin yanındaki rampalardan aşağı doğru kayarak eğlence çıkardığımızı hatırlıyorum” (O.B.)

“Taş Merdivenler Sokak eskiden insan kaynardı. Sokağın altına rabbitalardan bir sahne kurulurdu. Merdivenler ise amfi gibi oturma alanı olurdu. 1969’da Oya Aydoğan’ı orada izledik, hatta ince topuğunun rabbitaların arasına takıldığını hatırlıyorum” (O.B.)

Tez kapsamında **tarihi kent meydanı** olarak geçen, Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii’nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası, Hükümet önü diye isimlendirilen alanın 1940’lardan günümüze birleştirici nitelik taşıyan kentsel bir iç mekan olduğu anlaşılmıştır;

*“1940’larda **Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii’nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası**, şimdi katlı otopark olan yerde (katlı otoparkın üzerindeki meydan, Orta Cami’nin doğusu kastediliyor), bir yeşil tepe vardı” (V.Ç.)*

“Şimdi katlı otopark olan yer daha önceleri bayram yeri gibiydi, salıncaklar, panayırlar, takma ayaklı uzun palyaçolar gelirdi” (E.K.)

“Orta Cami’nin alt tarafı (katlı otoparkın üzerindeki meydan, Orta Cami’nin doğusu kastediliyor) şimdikinden epey yüksekti, tepede yağlı güreşler olurdu. Önce tepeyi kaldırdılar, sonra Mehmet Serez Türk Ocağı Binasını kurdu. 1982-1983 yılları gibi de, o binanın yerine Belediye Binası yapıldı” (V.Ç.)

“Belediye Binası, tiyatro vb. gibi kültür merkezi görevini de almıştı. O bölge sosyal bir yaşam merkezi halindeydi” (S.K.)

Geçmiş yaşam kültürünün bir parçası olarak yukarıda geçiş mekanları olarak değerlendirilmiş caddeler, sokaklar ve meydanların yanı sıra, oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları olarak anıların Tekirdağ’ında yer alan iki parktan söz edilmiştir;

*“**Tuğlalı Park** (Belediye Binası yıkılmadan önce onunla Orta Cami arasında kalan bölge; günümüzdeki sert zemin meydan, katlı otoparkın üzeri), bizim çocukluğumuzda Pazar yeri idi. Sonra ağaçlandırıldı, yeşil, gölge bir yere, kentin göbeğinde nefes alma mekanına dönüştü. Buluştuğumuz, çayımızı içtiğimiz, işimiz arasında ağaç gölgelerinde soluklandığımız yeri. Şimdi sert zeminden meydan oldu, altını otopark yaptılar, kullanılmıyor” (S.K.)*

“Tuğlalı Park, kadın parkı olarak da adlandırılırdı. Her yaşta insanın gittiği, esnaftan aldığımız lahmacun, börek gibi yiyecekleri orada serbestçe yiyebildiğimiz, çayımızı içtiğimiz yeri” (M.A.)

“Tuğlalı Park, kentin kalbindeki yeşil alandı” (Ş.İ.)

“Vaktinde, Ertuğrul Mahallesi’nde, şimdiki spor salonunun ve karşısındaki parkın (**İbrahim Müteferrika Parkı** kastediliyor) olduğu parsellerdeki ahşap evler yanıp yok olmuş. Yeniden ev yapmak yerine yeşil alan olarak bırakılmış. Sonradan spor salonu yapıldı, ama park hala duruyor. Bizim yaş grubumuz hala oraya gidiyor” (Ş.İ.)

“Çocukluğumuzda herkesin toplandığı, çocukların oyun oynadığı bir park, bugün İbrahim Müteferrika Parkı’nın olduğu, müzenin karşısındaki yerdı” (E.Ö.)

Sözü geçen bir diğer sosyal mekanın da Direkler Altı olduğu anlaşılmaktadır. Hem barındırdığı pastane, fırın gibi mekanlar hem de Kömür Pazarı gibi Malkara ve Muratlı Cadde’lerinin kesiştiği bir noktada bulunması nedeniyle insan kalabalığına sahne olan bir mekan olduğu anlaşılmıştır;

“Pastanelerin bulunduğu, buluşma noktamız, **Direkler Altı**’ydı” (Ş.İ.)

“Direkler Altı’nda ismini hatırlamıyorum, bir Arnavut pastanesi vardı, gençler orada pasta yer limonata içer, buluşmalar yapardı” (M.A.)

“Direkler Altı aynı zamanda işçilerin toplandığı yerdı. Gündelik iş yapanlar orada beklerdi, bir kamyon gelir, sayıyla işçi alır giderdi” (Ş.İ.)

Sözlü tarih görüşmelerinde, günümüzde açık hava sinemaları tamamen, kahvehaneler ise kısmen kaybolmuş önemli sosyal değerler olarak karşımıza çıkmıştır;

“**Sinemalar**, eski Tekirdağ’da gençliğimizin eğlencesiydi. Hem yazlık açık hava sinemaları hem kapalı sinemalar vardı. İkizler Sineması, Şan Sineması ve Özlem Sinemasının olduğu sokak, Sinemalar Sokağı olarak geçerdi. Hala öyle anılıyor ama sinema kalmadı” (Ş.İ.)

“Açık hava sinemalarında yaz akşamları Yeşilçam ve Teksas filmleri gösterilirdi” (Ş.İ.)

“Gençlerin ve büyüklerimizin vakit geçirdiği mahalle **kahvehaneleri** vardı. Artık o kültür pek kalmadı” (S.K.)

“Çiflikönü ve Muratlı Caddelerinde çokça kahvehane vardı. Kömür Pazarı’nın karşısında Sabahçı Kahvesi (Ali Çavuş’un Kahvesi), Poyraz’ın Kahvesi ve Çankaya Kahvesi bulunurdu” (E.K.)

“Kahvelerden en meşhuru, Çankaya Kahvesiydi” (S.K.)

“Çankaya Kahvesine üç geniş basamak ile çıkılırdı. Her basamağa masalar sandalyeler konurdu, oralarda otururdu insanlar” (M.A.)

Süleymanpaşa Belediyesi Şehirler Arası Otobüs Terminali yapılmadan önce Çiftlikönü Mahallesinin sahil kısmında yer alan eski otogar, geçmişte hem coğrafi nitelikleri hem de toplanmalara sahne olması bakımından önemli bir kentsel iç mekan olarak aktarılmıştır;

“Eski otogarın olduğu yer, Sandalcı Mahallesi olarak geçerdi. Oraya eskiden Pazar kurulduğunu hatırlıyorum” (V.Ç.)

“Çiftlikönü’nde eski otogarın olduğu yerde yeşil bir rampa vardı. Aşağı kimi zaman sahne kurulurdu, çimlere oturup izlerdik, kimi zaman panayır alanı olarak düzenlenirdi” (O.B.)

3.4.2.2 Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar

Ticari faaliyetler ile oluşan mekanların, hafızalardaki Tekirdağ’da alışveriş mekanı olmanın yanı sıra kişileri birleştiren nitelikleri de barındıran yerler olduğu ortaya çıkmıştır. Rüstem Paşa Külliyesi dahilinde inşa edilen ve aktifliğini koruyan bedesten, günümüzde yeşil alana dönüştürülmüş olan hal, neredeyse terkedilmiş sayılabilecek ve geçmiş işlevini yitiren eski İstanbul Caddesi ve Sandalcı Mahallesi’nin balıkçıların, ticari işleve dayanan ve birleştirici nitelikler taşıyan kentsel iç mekanlar olduğu tespit edilmiştir;

“Bedesten, çocukluğumuzdan bugüne ticaretin olduğu, çevresinde esnafların bulunduğu kalabalık bir yer” (Ş.İ)

“Bedestenin önünde, Hal Binası vardı. Sanıyorum 1950’lerde kurulmuş. Şehrin alışveriş merkeziydi. Halde hazır giyim, ayakkabıcılar, terziler, kasaplar, manavlar vardı” (S.K.)

“Hal, Tekirdağlıların akşam üzeri iş çıkışında buluştukları yerd. Vali terzide elbise ölçüsü verirken, orada halk ve esnaf ile buluşurdu örneğin. Esnafı, bürokrati, halkı buluşturan, toplanma ve ticaret merkeziydi” (E.Ö.)

“Mahalle bakkalları dışında tek alışveriş yeri haldi. 90’ların başına kadar yaşadık diyebiliriz” (E.Ö.)

“Bugün Meydan Köfte’nin sağındaki sokak, eski İstanbul Caddesi’ydi. Orada sahil depoları vardı. Tahıl ambarları, hububat ve yem ticareti bu cadde üzerindeydi. Geçmiş

zamanda at arabalarının, sonrasında traktörlerin bulunduğu, çok kalabalık bir yerd. Londra Asfaltı (Atatürk Bulvarı kastediliyor) ile bu caddenin dokusu bozuldu” (E.Ö.)

“Hububat depolarının olduğu yer, İskele Meydanı’nın (Cumhuriyet Meydanı kastediliyor) sağındaki eski İstanbul Caddesiydi. Taş depolar vardı” (F.M.)

“**Sandalcı Mahallesi**’nde balıkçılar vardı. Balık hali oradaydı” (S.K.)

“Namık Kemal Caddesi’nde şekerci ve leblebiciler, Mimar Sinan Caddesi üzerinde saraçlar, demirciler, bakırcı ve kalaycılar, marangozlar, Aşağı Çarşı’da (eski İskele Meydanı, ona bağlanan eski İstanbul Caddesi ve rıhtım kastediliyor) zahireciler ve tüccarlar, Yukarı Çarşı’da tuhafiye ve esnaflar, Peştemalcı Caddesi’nde ise pamuklu dokuma, havlu, peştamal yapıp satan esnaf bulunuyormuş” (S.K.)

Sonuç olarak yürütülen sözlü tarih görüşmelerinin içerik çözümleri, kültür ve aidiyet bağlamında ve birleştiricilik bağlamında kentsel iç mekanlar olarak iki şekilde kategorize edilmiştir. Aşağıda, nitel araştırmaların analizinde kullanılan ATLAS.ti yazılım programı ile tarihi kent merkezinde, anılardaki kentsel iç mekanlar deşifre edilmiştir. Sözlü aktarımların somut olarak anlaşılması; mekansal kategorilerin oluşturulup tasnif edilmesinin ardından ATLAS.ti yazılım programı vasıtasıyla, *frekans analizi* ve *ilişki analizi* ile sağlanmıştır. Aktarılmış bilgilerden değerli çıkarımlar yapıp, ilişkiler kurmayı hedefleyen analizler ile katılımcıların belleğinde yer alan ve en sık anılan kentsel iç mekanlar tespit edilmiştir.

3.4.2.3 Anılardaki kentsel iç mekanların frekans analizi

Anılara dayanan ve söylemlerle aktarılan sözlü verilere göre mekanların anılma sıklıklarının kelime frekansları oluşturulmuştur. Buna göre;

Kültür ve aidiyet bağlamındaki kentsel iç mekanların; *geçiş mekanlarında* (sokaklar, caddeler ve meydanlar) ve *bağlaç görevindeki mekanlarda* (kapı önleri, eşikler, girişler vb.) olduğu belirlenmiştir. (Şekil, 3.53 ve 3.54).

Şekil 3. 53. Geçiş mekanlarının kelime frekansları (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

Şekil 3. 54. Bağlaç görevindeki mekanların kelime frekansları (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

Bu kapsamda kentsel iç mekan niteliği taşıyan sokaklar, caddeler ve meydanlar ve ek olarak konut yapılarının kamusal alan ile birleşen ara mekanları;

- Geçmiş yaşam kültürünü barındırmış olan, sözlü tarih görüşmelerine katılan kişilerin çocukluk ve gençliklerinin geçtiği sokaklar,

- Peştemalcı Caddesi,
- Mimar Sinan Caddesi,

- Hükümet Caddesi,
- Niteliğini kaybetmiş Eski İstanbul Caddesi,
- Tarihi kent meydanı (Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii'nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası),
- İskele Meydanı (günümüzde Cumhuriyet Meydanı),
- Çiftlikönü Meydanı (Şadırvan),
- Niteliğini kaybetmiş Kömür Pazarı (günümüzde Cengiz Topel Meydanı),
- Yapısal olarak değişime uğramış ancak meydan niteliğini koruyan Çukur Çeşme (meydanı), (Peştemalcı Caddesi'nin başlangıcı) ve
- Tarihi konut yapılarının sokağa açılan kapı önleri, girişleri ve eşikleri olarak belirlenmiştir.

Kentsel iç mekanların karşılaşmalara imkan tanınması nedeniyle, geçmişte insan-insan ve mekan-insan birleşmelerini sağlayan yerler, birleştiricilik bağlamında değerlendirilmiş ve *oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları* ve *ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar* olarak kategorize edilmiştir (Şekil, 3.55 ve 3.56).

Şekil 3. 55. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları kelime frekansları (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

peştemalacı caddesi
Bedesten
İstanbul
Caddesi
Hal
Mimar Sinan Caddesi
sandalacı mahallesi

Şekil 3. 56. Ticari faaliyetler oluşan mekanlar kelime frekansları (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

Buna göre birleştirici nitelikli kentsel iç mekanlar;

- Sahil,
- Sahilde yer almış ancak günümüzde yıkılmış olan sosyalleşme ve eğlence merkezi Tarsal,
- Varlığını hala sürdüren Taş Merdivenler (günümüzde Merdivenli Park),
- Tarihi kent meydanı (Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii'nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası),
- Tarihi kent meydanında yer almış, ancak günümüzde sert zemin olarak tasarlanmış meydan olan, geçmişin Tuğlalı Park'ı,
- Günümüzde İbrahim Müteferrika Parkı'nın olduğu yerdeki mahalle parkı,
- Direkler altı,
- Açık hava sinemaları ve sinemaların bulunduğu sokaklar,
- Kahvehaneler,
- Sahildeki eski otogarın yeri,
- Yapı niteliğinde ve ticarete geçmişten günümüze sahne olan Bedesten,
- Yıkılmış ve günümüzde yerine yeşil alan yapılmış olan Hal,

- Günümüzde dönüşerek varlığını sürdüren Peştemalcı Caddesi,
- Ticari bir cadde olarak aktarılan ancak niteliğini kaybetmiş eski İstanbul Caddesi ve
- Bugün izine rastlanmayan Sandalcı Mahallesi'nde balıkçıların oluşturduğu sahil hattı olarak belirlenmiştir.

Mekanların anılma sıklıklarının frekanslarının ATLAS.ti kullanılarak elde edilmesi ile; kentsel iç mekanların ifadesinde toplam 90 defa *oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanlarına*, 35 defa *geçiş mekanlarına*, 10 defa *ticari faaliyet gösteren mekanlara*, 9 defa da *bağlaç görevindeki mekanlara* atıf yapıldığı ortaya konmuştur (Çizelge, 3.3).

Çizelge 3. 3. Anılma sıklığına göre dağılım (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

			1 Sözlü tarih gör...	Totals
			95	
◇ Bağlaç görevindeki mekanlar	◇ 1	95 9	9	9
◇ Geçiş görevindeki mekanlar	◇ 3	95 35	35	35
◇ Oturma, dinlenme, buluşma, sosyalleşme mekanları	◇ 11	95 90	90	90
◇ Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar	◇ 1	95 10	10	10
Totals			144	144

Buna göre anılardaki kentsel iç mekanların ifadesinde;

Görüşmelerdeki anma sıklığına göre; buluşma alanları, toplanma alanları, gezinti yerleri, eğlence yerleri, sahil-kıyı, kahvehaneler, merdivenler, parklar, sinemalar, panayırlar ve pazar yerleri olan *oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları*, **birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar** kategorisinde **birinci** sırada yer almaktadır. (Çizelge, 3.4).

Çizelge 3. 4. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları dağılım (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

	1 Sözlü tarih gör...	Totals
	96	
buluşma alanları	57	57
eğlence yerleri	16	16
gezinti yerleri	32	32
kahvehaneler	6	6
merdivenler	6	6
panayırklar	2	2
parklar	5	5
pazar yerleri	1	1
sahil-kıyı	13	13
sinemalar	5	5
toplanma alanları	53	53
Totals	196	196

Anılma sıklığına göre sokaklar, caddeler ve meydanlar; *geçiş mekanları* olarak **kültürel bağlilik ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar** kategorisinde **ikinci** sırada yer almaktadır (Çizelge, 3.5).

Çizelge 3. 5. Geçiş mekanları dağılım (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

	1 Sözlü tarih gör...	Totals
	95	
caddeler	8	8
meydanlar	13	13
sokaklar	14	14
Totals	35	35

Ticari yapılar, caddeler veya bölgeler, *ticari faaliyetler ile oluşan* mekanlar olarak **birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar** kategorisinde **üçüncü** sırada yer almıştır (Çizelge, 3.6).

Çizelge 3. 6. Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar dağılım (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

	1 Sözlü tarih gör...	Totals
	95	
◊ ticari yapılar, caddeler veya bölgeler	10	10
Totals	10	10

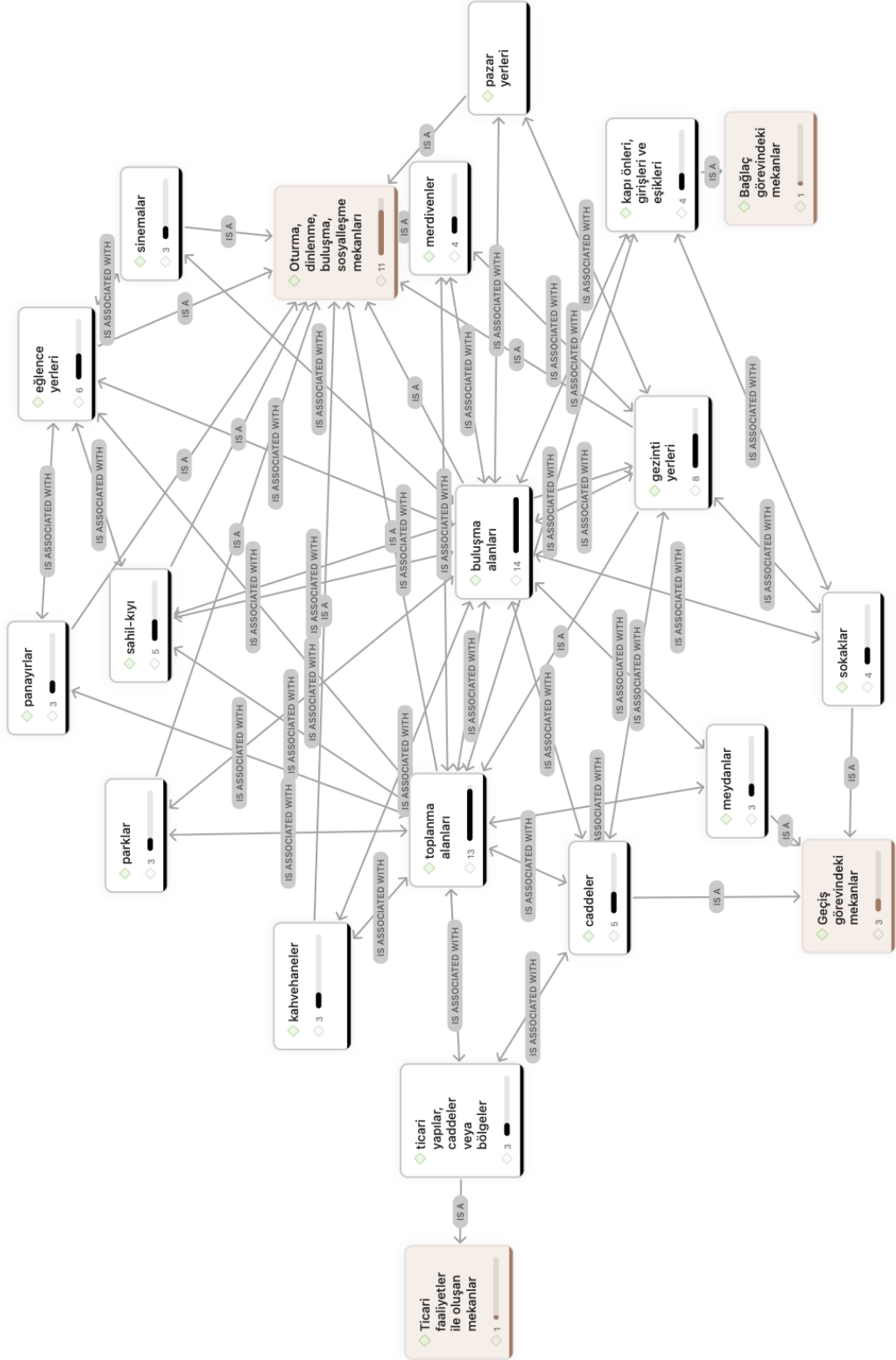
Kapı önleri, girişleri ve eşikleri, *bağlaç görevindeki mekanlar* olarak **kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar** kategorisinde **dördüncü** sırada yer almaktadır (Çizelge, 3.7).

Çizelge 3. 7. Bağlaç görevindeki mekanlar dağılım (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

	1 Sözlü tarih gör...	Totals
	95	
◊ kapı önleri, girişleri ve eşikleri	9	9
Totals	9	9

3.4.2.4 Anılardaki kentsel iç mekanların ilişki analizi

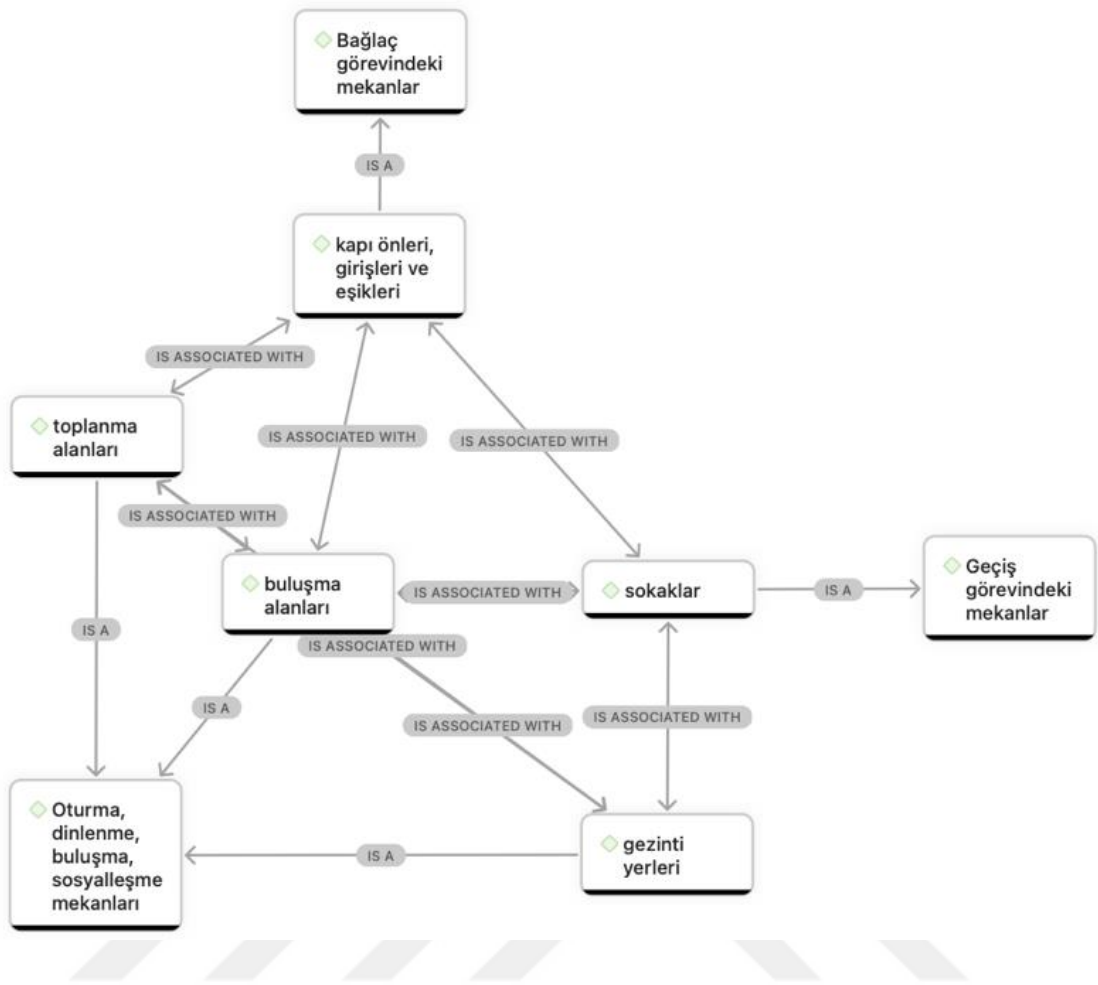
Geçmişe yönelik bir pencere aralayan sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bilgiler sonucunda, *kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanların* (geçiş mekanları ve bağlaç görevindeki mekanlar); *birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar* (oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları ve ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar) ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Şekil, 3.57).

Şekil 3. 57. Kentsel iç mekanların ilişki diyagramı (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

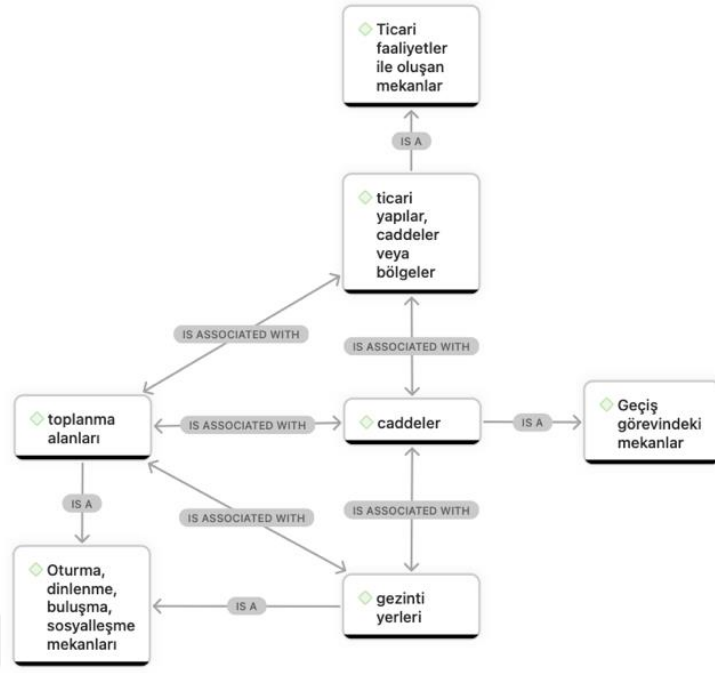
Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bilgilere göre, çeşitli olay ve fenomenler aracılığı ile hatırlanan ve karşılaşma ve buluşmalara imkan tanıyan mekanlar, kişiler tarafından aidiyet geliştirilmiş, kültürel önem kazanmış, toplumsal birliktelikleri oluşturan kentsel iç mekanlar olarak değerlendirilebilir. Toplumsal faaliyet gösterilen alanların toplamı olarak kentsel iç mekanlar, kişilerin karşılaşma, buluşma, toplu kullanım ve kültür yerleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda sözlü tarih görüşmelerinin sonucunda, kategoriler ile belirlenmiş olan kentsel iç mekanların öncelikle *toplanma* ve *buluşma* mekanlarında ortak ilişkiler kurması tesadüf değildir. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanlarında olduğu kadar, geçiş mekanlarında (sokaklar, caddeler, meydanlar), ticari faaliyet gösteren mekanlarda (ticari yapılar, caddeler veya bölgeler) ve bağlaç görevindeki mekanlarda da (kapı önleri ve eşikleri) toplanma ve buluşma eylemlerinin gerçekleşmesi, kentsel iç mekanların deşifre edilmesinde insan karşılaşmalarının önemini göstermektedir.

Örneğin geçmiş yaşam kültürüne ait ve ara mekan olan kapı önü kullanımlarına bağlı oluşan kentsel iç mekanlar, ev ve kamusal yaşam arasındaki ilişkiyi kurması bakımından bağlaç görevindeki bir mekan iken; kamusal mekan olarak gezinti yerleri olan sokakta kurulan ilişkiler bakımından geçiş mekanları ile de ilişkilidir. Aynı zamanda komşulukların kurulması ile toplanma ve buluşma alanı olarak değerlendirilebilecek *kapı önleri*; oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları olarak da karşımıza çıkmaktadır (Şekil, 3.58).

Şekil 3. 58. Örnek ilişki diyagramı 1 (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

Örneğin Peştemalcı Caddesi, görüşmelerde hem geçmişteki ticari işlevi hem de estetik mimari değerleri bakımından gezinti alanı olarak aktarılmıştır. Aynı zamanda eski İstanbul Caddesi gibi ticari faaliyetlere sahne olmuş olan kentsel iç mekanlar da, hem birer toplanma alanı ve gezinti yeri hem de geçiş mekanı niteliği taşımaktadır; veya Muratlı Caddesi'nin toplanma ve yürüyüşlere sahne olduğundan söz edilmiştir. Bu örnekler gibi geçiş görevindeki mekanlar kapsamında ele alınan caddeler; gezinti yerleri, toplanma alanları ve ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar olarak da değerlendirilebilir. Ayrıca caddelerin gezinti yerleri ve toplanma alanları ile kurduğu ilişki bakımından bunun gibi kentsel iç mekanlar; oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları ile de ilişki göstermektedir (Şekil, 3.59).

Şekil 3. 59. Örnek ilişki diyagramı 2 (ATLAS.ti ile oluşturulmuştur)

Geçmişe yönelik bir pencere aralayan sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bilgiler sonucunda, katılımcıların anılarında, hatıralarında, söylemlerinde vb. sözü geçen ve kentsel iç mekan niteliği taşıyan mekanların;

- *Kültürel ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlar ve*
- *Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlar* olarak iki ana başlık altında kategorize edilerek değerlendirilmesi mümkündür.

Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlardan **Çiftlikönü Meydanı**’nın (şadırvanın) çevresindeki çınar ağaçları, işlevi, hala eski anlamındaki meydan olarak kullanılması bakımından; birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlardan **Taş Merdivenler**, günümüzde Merdivenli Park olarak, tarih boyunca tarihi kent meydanı ve sahil arasında bağlaç rol üstlenmiş, kentlinin gezinti ve sosyalleşme mekanıdır. Yanı sıra **İbrahim Müteferrika Parkı**’nın (tarih boyunca isminin değişmiş olması muhtemel) hafızalardaki sosyalleşme niteliğini koruyarak günümüzde hala aktif olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, ticari alan niteliğinde olsa da alışveriş, gündelik ve kentsel pratikler bakımından birleştirici özellik gösteren **Bedesten**’in, yıllardır değişmeden süregeldiği, ticari faaliyetinde düşüş olsa da günümüzde hala yaşayan ticari ve birleştirici bir kentsel iç mekan olduğu belirlenmiştir.

Kültürel ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlardan **Peştemalcı Caddesinin, Mimar Sinan Caddesinin ve Hükümet Caddesinin** süreç içinde kimi zaman konuttan ticari niteliğe dönüş, kimi zaman da tarihi yapıların yıkılmasının ardından betonarme yapı çehresine bürünmeleri nedeniyle dönüşerek varlığını günümüzde de bir şekilde koruduğu saptanmıştır. **İskele Meydanı, Kömür Pazarı ve tarihi kent meydanı** (Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii'nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası) yapısal ve içeriğe bağlı değişikliklere uğrasa da, dönüşerek varlığını sürdüren kentsel iç mekanlardır. Sivil yapıların açık kamusal alanlarından **kapı önü** mekanlarının kullanımı, geçmiş yaşam kültüründeki kadar olmasa da, günümüzde devamlılık gösteren kentsel iç mekan örnekleridir.

Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlardan öncelikle **sahil**, geçmişten günümüze çeşitli zamanlardaki dolgular ile oluşumu tamamlamış, küçük bir iskeleden ibaret iken de günümüzdeki haline göre kilometrelerce dolgu zemin üzerine kurulan kıyı şeridi olarak da kentli için sosyalleşme mekanı olarak kullanılan, dönüşerek varlığını sürdüren kentsel bir iç mekan niteliğindedir. **Direkleraltı**, sosyalleşme mekanı niteliğini kaybetse de, günümüzdeki yapısal durumunu hala koruyan, değer olarak dönüşüme uğramış kentsel bir iç mekan şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların sözünü ettiği, ancak günümüzde kesintiye uğrayan veya anlamını yitirmiş kentsel iç mekanlar ise; çocuklukların geçtiği, huzurlu, komşulukların olduğu, Arnavut kaldırım, yaşayan **sokaklar**, ticari niteliğini kaybetmesiyle günümüzde terkedilmiş görünüme sahip, yıkılmış taş depolar ile çevrili **eski İstanbul Caddesi**, Peştemalcı Caddesi'nin üst girişinde kalan, ancak yol dolguları ile kapatılmış olan **Çukur Çeşme Meydanı**; sosyalleşme mekanlarından kolektif bellekte önemli yer tutan **Tarsal** yıkılmış, günümüzde yerine sert zemin döşeme ile meydan yapılmış olan **Tuğlalı Park**, tarihi kent merkezindeki ağaç gölgelerine özlemle, hatıralarda kalmıştır. Açık hava **sinemaları**, sinemaların bulunduğu sokaklar, şehir **kahvehaneleri** ve **pazar, panayır** yerleri gibi geçmiş yaşam kültürüne ait mekanların, yok olduğunu veya geçmişteki anlamını yitirdiğini görmekteyiz. Geçmişte ticari nitelikler ile birleştirici rol oynamış kentsel iç mekanlardan **Hal**'in yıkılması, oradaki ticari birleşmeleri yok etmiş olsada, 1930'lardaki tarihi çehrenin geri döndürülmesi amacıyla yapılan peyzaj çalışmaları, bölgenin günümüzde yeşil alan olarak kullanılması ile neticelenmiştir. Geçmişte **Sandalcı Mahallesi** kıyısında yer alan balıkçıların ve yine geçmişte ticaretin kalbi olmuş eski İstanbul Caddesi'nin niteliğini kaybetmesi, kesintiye uğramış veya anlamını yitirmiş kentsel iç mekanlar olarak değerlendirilmeleri ile sonuçlanmıştır.

3.5 Bulgular

Yürütülen alan çalışması, Tekirdağ tarihi kent merkezinde mevcut kentsel iç mekanların ve anılardaki kentsel iç mekanların keşfedilmesi aşamalarını kapsamıştır. Tarihi kent kimliğini vurgulayan mevcut kentsel iç mekanlar, alan çalışması boyunca morfolojik araştırmaların görselleştirilmesi ile, anılardaki kentsel iç mekanların keşfedilmesi ise sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilerin içerik analizlerinin yapılması ile ortaya konmuştur. Bu bölümde;

- Morfolojik çalışmaların bulgularında; Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında mevcut kentsel iç mekanların *türleri* belirlenmiştir.
- Anılardaki kentsel iç mekanların türlerinin ortaya konması ise sözlü tarih görüşmelerinin bulguları ile ele alınmıştır.

3.5.1 Morfolojik çalışmaların bulguları

Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliğini yansıtan mevcut kentsel iç mekanları keşfetmeyi amaçlayan morfolojik çalışmalar, *ambiyans* ve *işlev* çerçevelerinde görsel yöntemler ile bir önceki bölümde değerlendirilmiştir. Tarihi kimlik mekanlarında yer alan kentsel iç mekanların ambiyans ve işleve yönelik araştırmaları, aşağıdaki gibi ele alınmıştır;

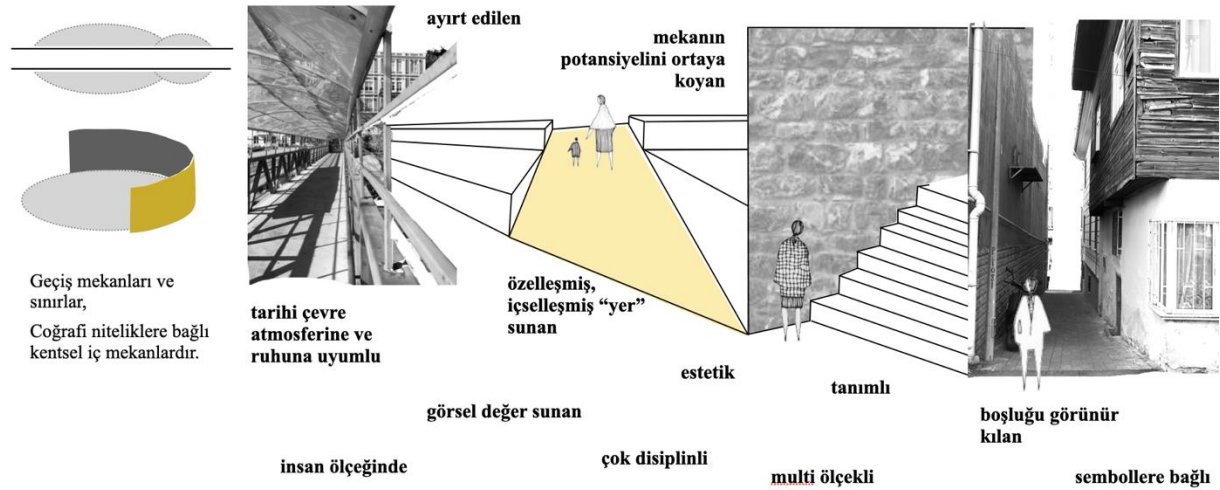
3.5.1.1 Tarihi ambiyansa bağlı kentsel iç mekanların türleri

Çalışma alanında belirlenen tarih rotası üzerinde müze, cami, bedesten, kütüphane, kamusal yapı gibi 17.-20. yüzyıllar arasında inşa edilen ve günümüzde tarihi kimliği vurgulayan imge niteliğinde, tezde tarih jeneratörü olarak isimlendirilen yapılar ve Ertuğrul Mahallesi ve Çiftlikönü Mahallesi'nde yer alan sivil mimari örnekleri tarihi kimliğin morfolojik olarak taşıyıcıları görevindedir. Tarihi izler taşıyan, yerel strüktüre bağlı ve tarihi mimari tipoloji ve tarihi ambiyans sunan “yerler” ve oran, biçim, kontur, malzeme ve form bakımından ayırt edilen bu tarihi mekanlar, tarihi yapıların oluşturduğu kentsel doku içinde tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, estetik, tanımlı ve iç mekan donatı ve nesneleri ile oluşan kentsel iç mekanların oluşumunda etkilidir. Benzer şekilde, tarihi doku içinde oluşan kentsel iç mekanların da tarihi kimliğin geleceğe aktarılmasında, yaşayan mekanlar olarak önemli rol aldığı görülmüştür.

- Tarihi ambiyans içinde yer alan çalışma alanında deniz manzarası sunan, tarihi yapılar ile çevrili dar *sokaklar*, denizel taraçalar nedeniyle katmanlanan alanlarda oluşmuş *merdiven* ve *köprü* mekanları, teraslamalar ile oluşmuş yüksek *duvarlar* ve *katmanlar*, ayrıca *kıyı* ve *sahil*

şeridi; **geçiş mekanları ve sınırlar** olarak tarihi kimlik sunan **çalışma alanının coğrafi niteliklerine bağlı kentsel iç mekanlar** oluşturmıştır.

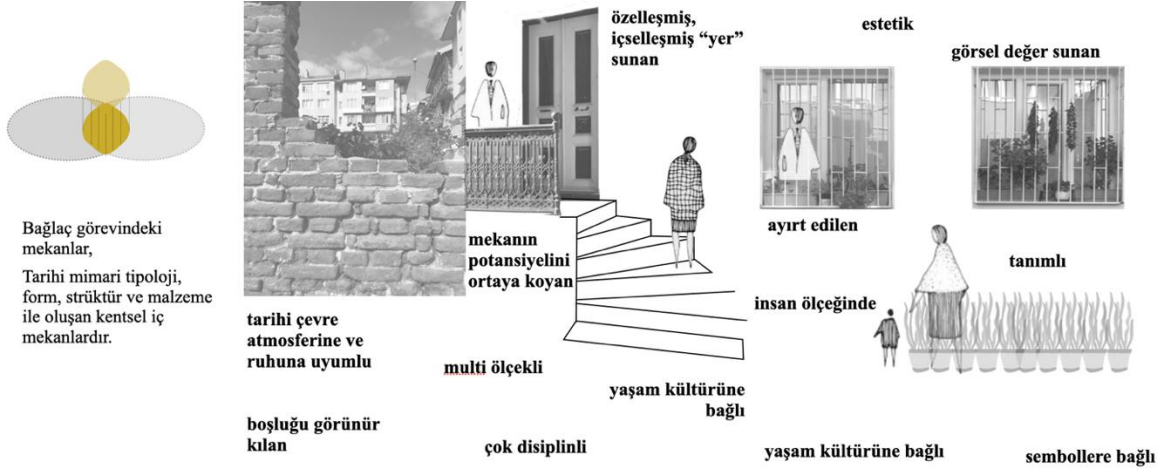
Geçiş mekanları ve sınırlar olarak tarihi kimlik sunan çalışma alanının coğrafi niteliklerine bağlı oluşan kentsel iç mekanlar; *tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, estetik, tanımlı, ayırt edilen, sembollere bağlı, boşluğu görünür kılan, özelleşmiş ve içselleşmiş “yer” sunan, mekanların potansiyelini ortaya çıkaran ve görsel değer sunan, insan ölçeğinde, muti ölçekli ve çok disiplinli* özellikler göstermektedir (Şekil, 3.60).

Şekil 3. 60. Coğrafi niteliklere bağlı kentsel iç mekanlar

- Geçmişin izlerini taşıyan, yerel mimari strüktüre bağlı, mimari dokusuyla dikkat çeken ve tarihi ambiyansı destekleyen tarihi yapıların sokağa bağlanan **girişleri** ve **eşikleri**, ayrıca insan ölçeğine yakın tarihi yapıların giriş katlarındaki **pencere açıklıklarının** sokakla kurduğu görsel ve fiziksel bağlantı; **bağlaç görevindeki mekanlar** olarak **tarihi mimari tipoloji, form, strüktür ve malzeme ile oluşan kentsel iç mekanların** izlenmesi ile sonuçlanmıştır.

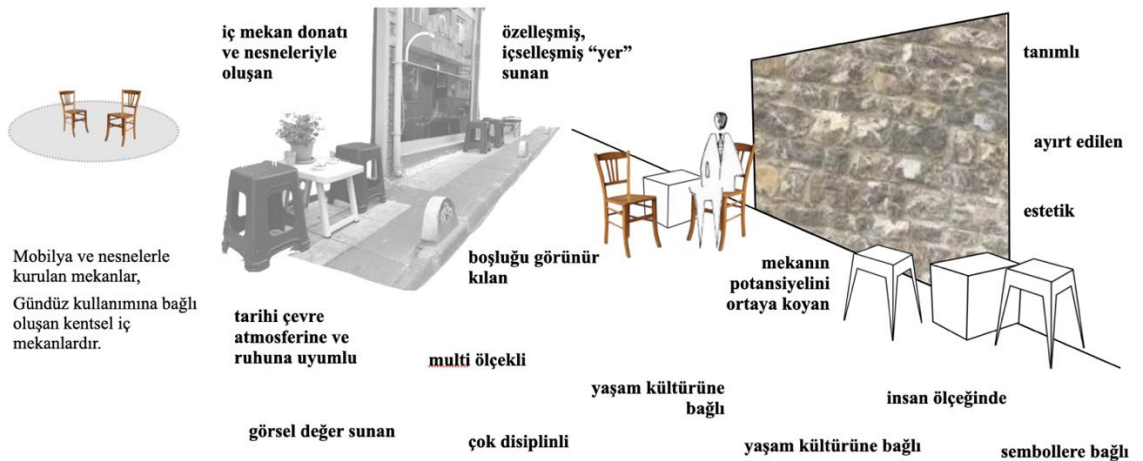
Bağlaç görevindeki mekanlar olarak tarihi mimari tipoloji, form, strüktür ve malzeme ile oluşan kentsel iç mekanlar, *tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, estetik, tanımlı, ayırt edilen, boşluğu görünür kılan, özelleşmiş ve içselleşmiş “yer” sunan, mekanların potansiyelini ortaya koyan, yaşam kültürüne ve sembollere bağlı, insan ölçeğinde ve görsel değer sunan, multi ölçekli ve çok disiplinli* özellikler göstermektedir (Şekil, 3.61).

Şekil 3. 61. Tarihi mimari tipoloji, form, strüktür ve malzeme ile oluşan kentsel iç mekanlar

- Çalışma alanının geçmişten günümüze yoğun ticari kullanıma sahne olması, günümüzde tarihi ambiyans içinde süregelen ticari kullanımlara sahne olmaktadır. Tarihi atmosfer içinde ayrıt edilen bir eylem olarak ticari kullanım mekanları, dükkan önlerinin ve sokakların taşınabilir **mobilyalar** aracılığı ile iç mekan gibi kullanılmasına neden olmaktadır. **Mobilya ve nesnelerle kurulan** bu mekanlar, **gündüz kullanıma bağlı oluşan kentsel iç mekanlar** oluşturmaktadır.

Mobilya ve nesneler ile oluşmasıyla ayrıt edilen, gündüz kullanıma bağlı oluşan kentsel iç mekanlar türü, *tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, estetik, tanımlı, iç mekan donatı ve nesneleri ile oluşan, ayrıt edilen, özelleşmiş ve içselleşmiş "yer" sunan, mekanların potansiyelini ortaya çıkaran, sembollere ve yaşam kültürüne bağlı, görsel değer sunan, insan ölçeğinde, multi ölçekli ve çok disiplinli* özellikler göstermektedir (Şekil, 3.62).

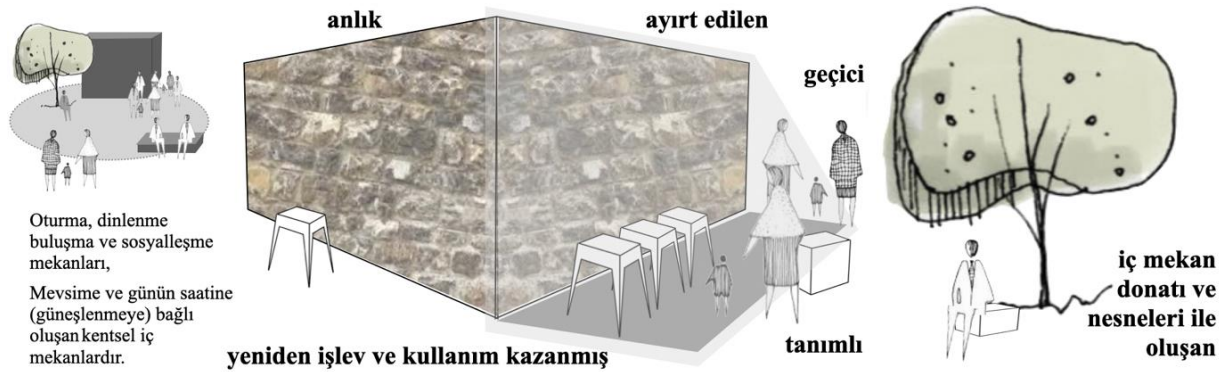
Şekil 3. 62. Gündüz kullanıma bağlı oluşan kentsel iç mekanlar

3.5.1.2 İşleve bağlı oluşan kentsel iç mekanların türleri

Çalışma alanındaki tarihi mekanlar, kimliğin aktarımı açısından bir takım yeniden işlev kazandırma çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Yeniden işlev kazanmış tarihi yerler, geçmiş ve günümüzdeki nitelikleri bakımından, kullanım amaçlarına göre (sosyalleşme, dinlenme, manzara izleme), zemin malzemelerine göre (çim zemin vb.), açık kamusal mekanda hacim yaratan elemanlara göre (ağaç vb.), mekanda sosyalleşme olanağı tanıyan esnek donatılara göre (masa sandalyeler, banklar, kent mobilyaları vb.), kişilerin mekandaki davranışlarına göre (oturma, dinlenme vb.) göre değişiklik göstermektedir. Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme imkanlarının yeniden düşünülerek peyzaj çalışmalarıyla yeniden işlev ve kullanım kazanan tarihi yerlerde, geçmişten günümüze süregelen ticari faaliyetlerin de etkisiyle tanımlı, ayırt edilen, iç mekan donatı ve nesneleri ile oluşan, anlık ve geçici kentsel iç mekanlar oluştuğu tespit edilmiştir;

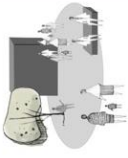
- Atıl kalan tarihi mekanlara yeniden işlev verilmesiyle yaratılan peyzaj alanlarındaki oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme için **ağaç gölgelerinde** oluşan mekanlar ve etrafıyla restore edilen **tarih jeneratörlerinin** (tarihi yapıların) **çevresinde** gölgeye veya güneşe bağlı değişen güneşli/ gölge mekanlar, **oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları** olarak **mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar**dır.

Tarihi kent merkezinde oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları, mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan, *geçici*, *tanımlı*, *ayırt edilen*, *anlık*, *yeniden işlev ve kullanım kazanmış* ve *iç mekan donatı ve nesneleri ile üretilen* kentsel iç mekanlar türünü ortaya koymaktadır (Şekil, 3.63).

Şekil 3. 63. Mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar

Çizelge 3. 9. İşleve bağlı kentsel iç mekanların türleri; Özet tablo

İşleve bağlı tarihi kentsel iç mekanlar									
Mekânın Şematik Çizimi	Mekânın Niteliği	Mekânın Tanımı	Mekânın Görsel	Yapısal özellikler					Kentsel iç mekânın tipolojisi
				Geçici	Anlık	İç mekân donatıları ve nesneleri ile oluşturulan	Ayrıt edilen	Tanımlı	Yeni işlev ve kullanım kazanması
	OTURMA, DİNLENME, BULUŞMA, SOSYALLEŞME MEKANLARI	Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme için ağaç gölgelerinde oluşan mekânlar		•	•	•	•	•	•
		Tarihî jeneratörlerinin çevresinde gölgeye / güneşe bağlı oluşan mekânlar		•	•	•	•	•	•
	TİCARİ FAALİYETLER İLE OLUŞAN MEKANLAR	Seyyar satıcıların oluşturduğu mekânlar		•	•	•	•	•	•
		Dükkanlarının önünde çalışan esnafın oluşturduğu mekânlar		•	•	•	•	•	•
				•	•	•	•	•	Gündüz kullanıma bağlı geçici ve anlık olaylara bağlı oluşan kentsel iç mekânlar

3.5.2 Sözlü tarih görüşmelerinin bulguları

Tarihi kimliğin önemli yapısal unsurları olan ve tarihi imge haline gelmiş mekanların; geçmiş ve günümüzde anılar, söylemler, kolektif bellek, kültür, davranış ve eylemler, ait olma hissi, bağlılık, müşterek ve birleştiricilik gibi unsurlar ile kentsel iç mekan niteliği taşıdığı söylenebilir. *Urban attachment* veya *topophilia* (Tuan, 1977) şeklinde literatüre girmiş kente bağlılık kavramı, aslında doğrudan hafızalardaki mekanların günümüzde eylem ve davranışlarımız üzerinden nasıl tezahür ettiği ile ilişkilidir. İnsan hareketleri kente izler bırakır ve hafızalardaki mekanların beşeri anlamda incelenmesi gerekir. Bu amaçla sözlü tarih görüşmeleri yapılmıştır. Lynch'e (2020) ve Krier'e (1979) atıfla, yollar, sokaklar, caddeler, meydanlar, işaret öğeleri gibi tarihi kamusal yapılar ve onların çevreleri, parklar, pazar ve panayır yerleri, toplanma alanları, geçiş mekanları gibi imgelemiş açık kamusal mekanlar, sahil veya belli başlı caddeler gibi kenarlar veya sınırlar ve çok kültürlü yaşamı bölgeler ile ifade eden söylemlerden anlaşılan mahalleler, sözlü tarih görüşmeleri sonucunda tarihte kentsel iç mekan niteliği kazanmış yerler olarak karşımıza çıkmıştır. Bir kentin hareketli öğeleri, kentte yaşayan kişiler ve onların faaliyetleri, geçmiş kültürü mekana yansıtma ve geçmişi temin şekilleri sabit fiziksel mekanların şekillendirilmesinde ve onların kentsel iç mekanlar olmasında etkindir.

Tarihsel referanslar ile tarihi kent kimliğini oluşturan kentsel hafıza ve ona sahne olan kentsel iç mekanlar, inceleme nesnesi olarak ele alınmış, mekanların olay, hafıza ve deneyim temelli olarak anımsandığı saptanmıştır.

3.5.2.1 Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanların türleri

- Geçiş mekanları ve bağlaç görevindeki mekanlar, kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar olarak; öncelikle *aidiyet, kültür, kültürel miras, geçmiş, değerler, alışkanlıklar, deneyim, davranışlar, gündelik hayat, anlam, imge, kolektif bellek, bağlılık, anılar ve hafızada yer alan söylemler* ile, sonra da gelişen *birleştiricilik* ile ilgilidir (Şekil, 3.65).

Şekil 3. 65. Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlar

Çizelge 3. 10. Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekan türleri; Özet tablo

Kültür ve aidiyet temelli tarihi kentsel iç mekanlar														
Mekanın Şematik Çizimi	Mekanın Niteliği	Mekanın Tanımı	Mekanın Anılma Şekli-Söyleni	Bağlamlar										
				Kültür	Aidiyet	Kültürel miras	Geçmiş	Değerler	Dünyam	Değişimler	Anılar	Bağlılık	Hafıza	Bölgesel özellik
	GEÇİŞ MEKANLARI	Anılandaki sokaklar	Çocukluk ve gençliğin geçtiği sokaklar	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
		Geçmişte sosyal, kültürel ve ticari yaşantılara sahne olan caddeler	Peştemaker Caddesi Minar Sinan Caddesi Hükümet Caddesi Eski İstanbul Caddesi	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
		Tarihi anılandaki kentin kalbinin attığı meydanlar	Tarihi kent meydanı (Eski Cami, Orta Cami, Rüştem Paşa Camii'nden oluşan üç ayakkı sistemin ortası) İskele Meydanı (günümüzde Cumhuriyet Meydanı) Çiftliközü Meydanı (Şadırvan) Könür Pazarı (günümüzde Cengiz Topel Meydanı) Çukur Çşme (meydan)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
		Konuların sokağa açılan "kapı önlere" ve eşikleri	Konuların önü, girişi, girişi merdiveni, ön balkonu, bahçesi vb.	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
	BAĞLAÇ GÖREVİNDEKİ MEKANLAR			•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•

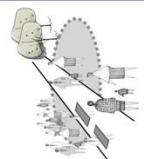
3.5.2.2 Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanların türleri

• Anılardaki ticari faaliyetlerle oluşan ve oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar olarak; öncelikle *birleştirici, sosyal, ilişkisel, algısal, müşterek, ilham verici, katılımcı olan, kolektif bellek, söylemler, anılar ve hafıza ile aktarılan*, sonra da bu yollar ile gelişmiş *kültür ve aidiyet ile ilişkilidir* (Şekil, 3.66).

Şekil 3. 66. Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlar

Çizelge 3. 11. Birleştiricilik temelli tarihi kentsel iç mekanların türleri; Özet tablo

Birleştiricilik temelli tarihi kentsel iç mekanlar																					
Mekanın Şematik Çizimi	Mekanın Niteliği	Mekanın Tanımı	Mekanın Anılma Şekli-Söyleni	Bağlımlar															Kentsel iç mekanın tipolojisi		
				Birleştirici	Sosyal	Algusal	İlişkisel	Müşecek	İnteraktif	İlham verici	Katılmacı	Kolektif bellek	Söylenler	Anılar	Bağlılık	Hafıza	Kültür	Aldıyet			
	OTURMA, DİNLENME, BULUŞMA, SOSYALLEŞME MEKANLARI	Toplanma alanları	Sahil ve sahilde yer alması Tarsal	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	Birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar	
		Buluşma alanları	Taş Merdivenler (günümüzde Merdivenli Park),	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Parklar	Tarihi kent meydanı (Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii'nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası)	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Sahil-kiyi	Tuğlalı Park	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Merdivenler	Günümüzdeki İbrahim Müteferrika Parkı	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Kahvehaneler	Direkler altı	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Sinemalar	Açık hava sinemaları ve sinemaların bulunduğu sokaklar,	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Panayırılar	Sabahçı kahvesi, Çankaya kahvesi, Poyraz'ın yeri vb.	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Pazar yerleri	Sahildeki eski otogar	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		•
		Gezinti yerleri																			
Eğlence yerleri																					
	TİCARİ FAALİYETLER İLE OLUŞAN MEKANLAR	Bedesten		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•		
		Hal Binası		•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	
		Ticari yapılar, caddeler veya bölgeler	Eski İstanbul Caddesi	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	
			Sandıklı Mahallesi'ndeki bahçeçiler	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	

3.6 Sentez: Model Önerisinin Geliştirilmesi

Sentez aşaması, Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için model önerisinin geliştirilmesini kapsamaktadır. Tarihi kentlerde kendini gösteren kentsel iç mekanlar, tarihi kimliği tanımlama ve geleceğe aktarmada önemli rol üstlenirler. Kentsel iç mekanların keşfi için mekansal kodlamaları içeren model; çalışma alanında yürütülecek morfolojik çalışmalar ve görsel analizleri, ardından hafıza ve bellekte yer alan kentsel iç mekanların keşfi için sözlü tarih görüşmeleri ve içerik analizlerini gerektirmektedir. Böylece, iki aşamalı bir yöntem takibi ile tarihi çevre içindeki mevcut kentsel iç mekanlar ve geçmişte sıkça karşılaşmalara sahne olmuş, kültür odaklı ve aidiyet geliştirilmiş mekanlar keşfedilebilmektedir. Model, iki aşamalı yöntem sonucunda bir önceki bölümde tanımlanan çeşitli *kentsel iç mekan türleri* arasındaki ilişkiyi geçmiş ve günümüz aksında kurmayı hedeflemektedir. Böylece kentsel iç mekanların; devamlılıkları, dönüşerek varlıklarını korumaları ve kesintiye uğramaları bakımından değerlendirilmeleri mümkün olacaktır. Tarihi kimliği yansıtan kentsel iç mekan türleri aşağıda belirtilmiştir;

Yapısal nitelikler bağlamında yürütülen **morfolojik** alan çalışmalarına göre;

- Ambiyansa bağlı kentsel iç mekanlar;
- **Coğrafi niteliklere bağlı oluşan kentsel iç mekanlar**
- **Tarihi mimari tipolojinin, form ve strüktürün sağladığı kentsel iç mekanlar**
- **Gündüz kullanımına bağlı müdahaleler ile oluşan kentsel iç mekanlardır.**
- İşleve bağlı kentsel iç mekanlar;
- **Mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar ve**
- **Gündüz kullanımına bağlı geçici ve anlık olaylara bağlı oluşan kentsel iç mekanlar olarak belirlenmiştir.**

Beşeri nitelikler bağlamında yürütülen **sözlü tarih görüşmelerinin** sonucuna göre;

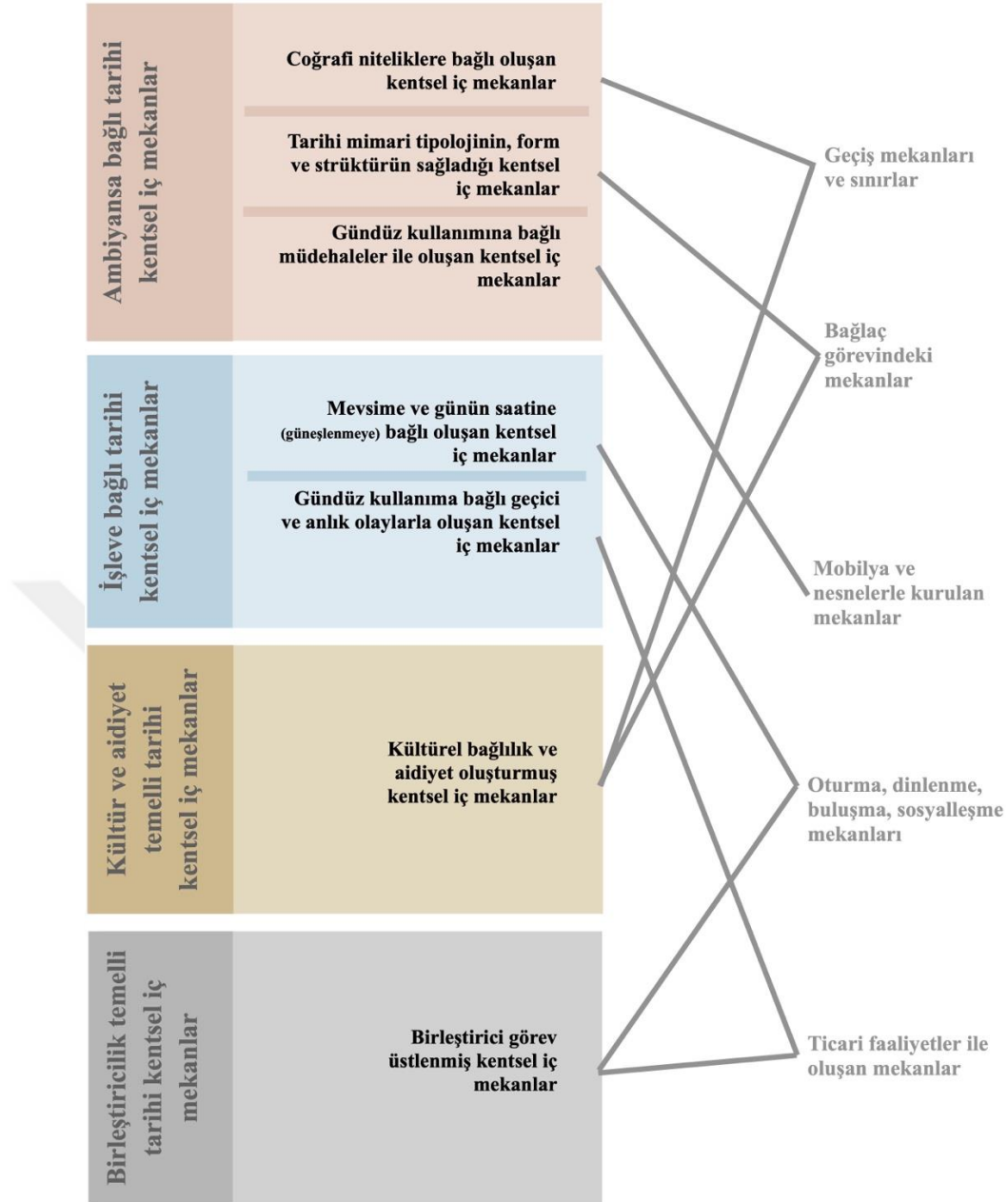
- Kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlar;
- **Kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar olarak belirlenmiştir.**
- Birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlar;
- **Birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlardır (Şekil, 3.67).**

Şekil 3. 67. Kentsel iç mekanlar ve türleri

Morfolojik analizler ve sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen her bir kentsel iç mekan türü, kavramsal olarak mekansal nitelikler ile ilişkilendirilmiştir. Bu mekansal nitelikler;

- Geçiş mekanları ve sınırlar,
- Bağlaç görevindeki mekanlar,
- Mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar,
- Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları,
- Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar şeklindedir (Şekil, 3.68).

Şekil 3. 68. Kentsel iç mekan türlerinin mekansal ilişkileri

Geçiş mekanları ve sınırlar, tarihi kent merkezindeki dar sokaklar, caddeler, meydanlar, merdiven ve köprü mekanları, yüksek duvar ve katmanlar, kıyı ve sahil şeridi olarak; *coğrafi niteliklere bağlı oluşan kentsel iç mekanlarda* ve *kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlarda* karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, tanımlı, estetik, ayırt edilen, boşluğu görünür kılan, özelleşmiş ve içselleşmiş “yer” sunan, mekanın potansiyellerini ortaya koyan, görsel değer sunan, sembollere bağlı, insan ölçeğinde, multi ölçekli ve çok disiplinli mekansal nitelikler; ayrıca kültür, aidiyet, geçmiş, kültürel miras, değerler, deneyim, imge ve anlam, davranışlar, alışkanlıklar, gündelik hayat, kolektif bellek, söylemler, anılar, bağlılık, hafıza

bağlamlarına odaklanarak araştırılan, yapısal ve beşeri niteliklerin araştırılmasında ortak olarak saptanan *geçiş mekanları ve sınırlar*; hem Tekirdağ tarihi kent merkezinin *coğrafi niteliklerine bağlı* hem de *kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş* kentsel iç mekanların keşfedilmesine olanak tanımaktadır.

Bağlaç görevindeki mekanlar, tarihi yapıların (özellikle konutların) girişleri, eşikleri, kapı önleri, bahçeleri, sokağı gören pencere açıklıkları gibi yerler olup, *tarihi mimari tipolojinin, form ve strüktürün sağladığı kentsel iç mekanlarda* ve yine *kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlarda* görülmektedir.

Yapısal ve beşeri niteliklerde kendini bularak *bağlaç görevinde* olan mekanlarda; tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, tanımlı, estetik, ayırt edilen, boşluğu görünür kılan, özelleşmiş ve içselleşmiş “yer” sunan, mekanın potansiyellerini ortaya koyan, görsel değer sunan, sembollere bağlı, insan ölçeğinde, multi ölçekli, çok disiplinli ve yaşam kültürüne bağlı mekansal nitelikler; ayrıca kültür, aidiyet, geçmiş, kültürel miras, değerler, deneyim, imge ve anlam, davranışlar, alışkanlıklar, gündelik hayat, kolektif bellek, söylemler, anılar, bağlılık, hafıza bağlamlarına odaklanan araştırmalar ile *tarihi mimari tipolojinin, form ve strüktürün sağladığı ve kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar* araştırılabilir.

Mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar, taşınabilir iç mekan donatıları ile iç mekan gibi kullanılan açık kamusal mekanlar olup, *gündüz kullanımına bağlı müdahaleler ile oluşan kentsel iç mekanlarda* izlenmiştir. Bu tip kentsel iç mekanlar yapısal nitelikler bağlamında izlenebilir; tarihi çevre atmosferine ve ruhuna uyumlu, tanımlı, estetik, ayırt edilen, boşluğu görünür kılan, özelleşmiş ve içselleşmiş “yer” sunan, mekanın potansiyellerini ortaya koyan, görsel değer sunan, sembollere bağlı, insan ölçeğinde, multi ölçekli, çok disiplinli ve yaşam kültürüne bağlı ve iç mekan ve donatı ve nesneleriyle oluşan mekansal nitelikler bağlamında araştırılabilir.

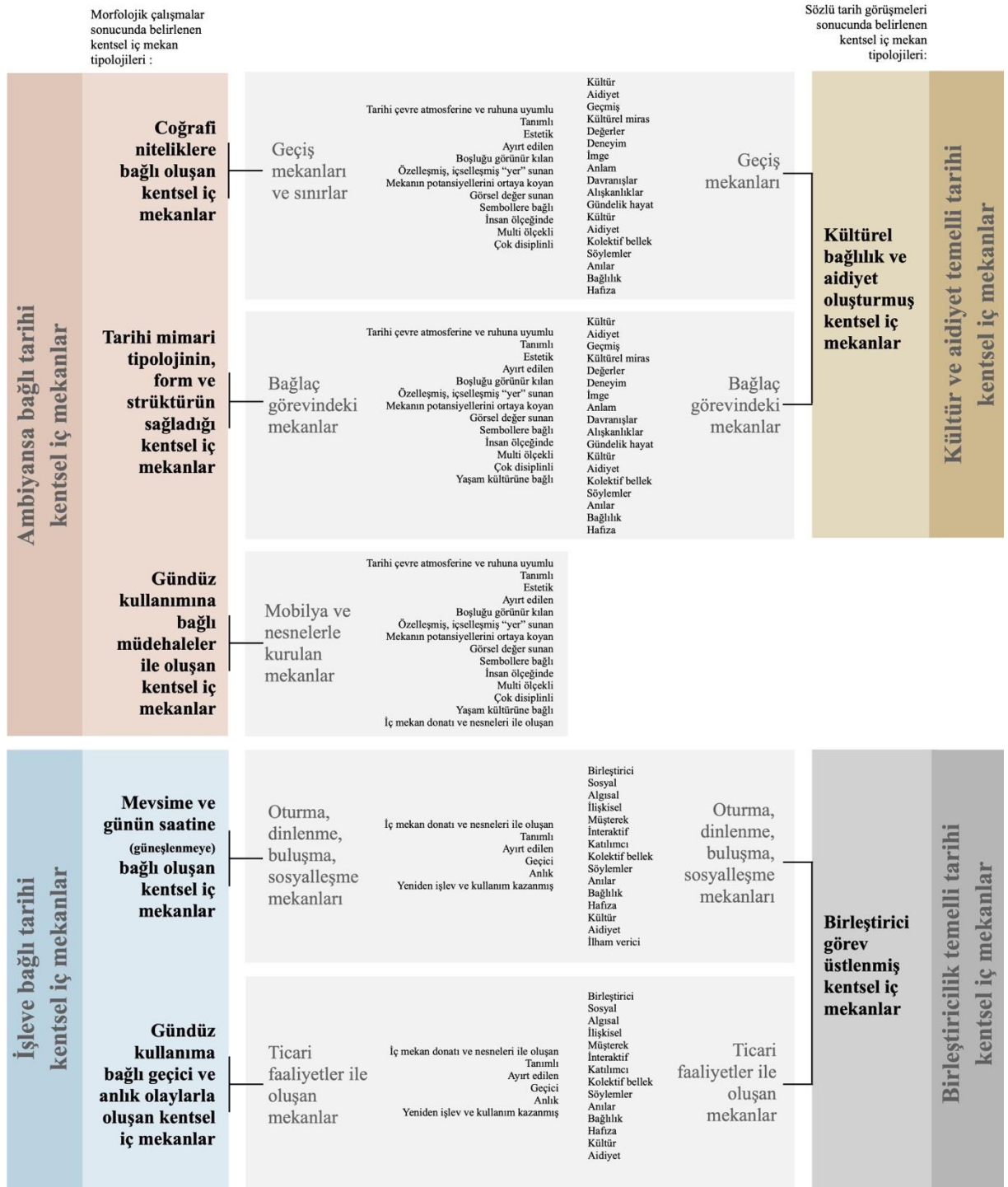
Oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanları, peyzaj alanlarında, ağaç gölgelerinde, çeşme, şadırvan veya tarihi yapı gibi tarih jeneratörlerinin çevresindeki mekanlarda; meydanlarda, yürüyüş, gezinti, eğlence, toplanma mekanlarında; parklar, sahil şeridi, kahvehaneler, pazar yerlerinde; *birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar* ve *mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yapısal olarak iç mekan donatı ve nesneleriyle oluşan, tanımlı, ayırt edilen, geçici, anlık ve yeniden işlev ve kullanım kazanmış mekanların araştırılmasıyla; beşeri olarak da birleştirici,

sosyal, algısal, ilişkisel, müşterek, interaktif, katılımcı, ilham verici, kolektif bellek ürünü olan, söylemler, anılar ve hafızalarda yer bulan, dolayısıyla kültür ve aidiyet ile ilişki kuran, insan etkileşimlerini önemseyen mekanlarda, *birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar* ve *mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı oluşan kentsel iç mekanlar* ortaya konabilir.

Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar, seyyar satıcıların anlık geçişiyle, dükkanlarının önlerinde çalışan esnafların kurduğu mekanlarla oluşan, ticari caddelerde, ticari yapıların çevresinde veya ticari bölgelerde bulunan; balıkçılar sokağı gibi, tarihi bedesten çevresi gibi mekanlarda var olan, süreç içinde hem *birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar* hem de *gündüz kullanımına bağlı geçici ve anlık olaylarla oluşan kentsel iç mekanlar*dır.

İç mekan donatı ve nesneleriyle oluşan, tanımlı, ayırt edilen, geçici, anlık ve yeniden işlev ve kullanım kazanmış mekanlarda mekansal izlenimler sayesinde; birleştirici, sosyal, algısal, ilişkisel, müşterek, interaktif, katılımcı, ilham verici, kolektif bellek ürünü olan, söylemler, anılar ve hafızalarda yer bulan, dolaylı olarak kültür ve aidiyetle de ilişki kuran mekanların araştırılması ile yapısal ve beşeri niteliklere bağlı olarak, *birleştirici görev üstlenmiş ve gündüz kullanımına bağlı geçici ve anlık olaylarla oluşan kentsel iç mekanlar* belirlenebilir (Şekil, 3.69).

Şekil 3. 69. Tekirdağ tarihi kent kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfi için model önerisi

Tekirdağ tarihi kent merkezinde tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekanların **NASIL**, hangi özellikler ve bağlamlar kapsamında keşfedileceğine rehber olan **MODEL** önerisi, hem mevcut mekansal taramaların *şu anda* yapılmasını, hem de *anılardaki* söylemlerin ve aktarımların *geçmiş*i uyandırma yoluyla keşfedilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bunların sonucunda kentsel iç mekanlar *devamlılık göstermeleri, dönüşerek varlıklarını korumaları* ve

kesintiye uğramaları bakımından değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı bir aktarımla **potansiyelleri** ortaya konmuştur.

Ambiyansa bağlı kentsel iç mekanlar ve kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlar kendi aralarında geçiş mekanları (ve sınırlar), bağlaç görevindeki mekanlar ve mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar bağlamında ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Tekirdağ tarihi kent merkezinin coğrafi niteliklerine bağlı oluşan ve kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar kapsamında ele alınan *geçiş mekanları*; hem mevcut kentsel iç mekanların hem de anılardaki kentsel iç mekanların keşfedilmesinin ardından, sokaklar, caddeler, merdiven ve merdiven mekanları, kıyı, sahil şeridi ve meydanlar gibi kentsel iç mekanlarda devamlılık göstermektedir.

- Mevcut kentsel iç mekanlar kapsamında deniz manzarası sunan, tarihi yapılar ile çevrili dar sokaklar ve caddeler; sözlü tarih görüşmelerine katılan kişilerin aktarımlarında estetik değer taşıyan, geçmişin mimari tipolojisine vurgu yapan, kültür, aidiyet, birleştiricilik bağlamında hem geçiş mekanı hem de sosyal bir mekan olarak, çocukluk ve gençliğin hafıza mekanlarında belirlemektedir. Sokaklarda oluşan kentsel iç mekanlar, kentsel sit alanı içinde yer almaları nedeniyle tarihi ambiyansı ve çevre ruhunu vurgulamakta, ancak insan ilişkileri bakımından geçmişteki anlamını taşıyamamaları nedeniyle kesintiye uğramaktadır. Sözlü tarih görüşmelerinin aktarımlarına göre Peştemalcı Caddesi, Mimar Sinan Caddesi ve Hükümet Caddesi, geçiş niteliğindeki kentsel iç mekanlar olarak, geçmişteki konut alanı niteliğinden ticari alan niteliğine geçiş yapmaları nedeniyle dönüşerek varlığını korumakta, anılarda ticari faaliyetler ile öne çıkan eski İstanbul Caddesinin ise günümüzde önemini yitirerek kesintiye uğradığını görmekteyiz.

- Taş merdivenler, süreç içinde “merdivenler”, “Taş Merdivenler Sokak”, “Merdivenli Park” gibi söylemlerle geçmişten günümüze kentsel iç mekan olarak devamlılık gösteren, hem morfolojik çalışmalarda keşfedilmiş hem de sözlü tarih görüşmelerinde sıkça aktarılmış, geçiş mekanı niteliğinde, kültürel, ait hissedilen, anılarda yer bulan ve insan karşılaşmalarına sahne olan, Tekirdağ tarihi kent merkezinin imgelenmesinde önemli anlam taşıyan bir mekandır.

- Günümüzde Tekirdağ tarihi kent merkezinin en önemli coğrafi sınır unsurlarından kıyı ve sahil şeridinin, dönüşerek, katmanlar ve dolgular eklenerek, geçmişteki hafızayı muhafaza eden bir kentsel iç mekan olduğu söylenebilir.

- Anılardaki kentsel iç mekanlar arasında Tekirdağ tarihi kent kimliğini oluşturan meydanlardan sıkça söz edilmiştir. Morfolojik çalışmaların yürütülmesi için çalışma alanının

belirlenmesinde oluşturulan tarih rotası kapsamında araştırılan meydanlardan; geçmişte “İskele Meydanı” olarak aktarılan Cumhuriyet Meydanı (veya halk söylemiyle “kirazlı meydan”) ve Tarihi Kent Meydanı, varlığını yapısal düzenlemeler ile dönüştürerek sağlamış kentsel iç mekanlardır. Çiftlikönü Meydanı ise ortasındaki şadırvan ve çevresindeki çınar ağaçları ile anıları destekleyen, kültür, aidiyet, birleştiricilik kapsamında ve geçiş niteliğinde, devamlılık gösteren bir kentsel iç mekandır. Sözlü tarih görüşmelerinin aktarımlarına göre Kömür Pazarı (günümüzde Cengiz Topel Meydanı), geçmişteki ticari faaliyetleri kaybetmesi ve karşılaşmalarda eski önemini yitirmesi bakımından dönüşerek varlığını koruyan kentsel iç mekandır. Çukur Çeşme (meydanı) ise mekansal izlerini kaybetmesi bakımından kesintiye uğrayan bir kentsel iç mekandır; ancak barındırdığı kentsel hafıza nedeniyle kentsel iç mekan olma potansiyeline sahiptir.

Tekirdağ tarihi kent merkezindeki *tarihi mimari tipolojinin, form ve strüktürün sağladığı ve kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar* kapsamında ele alınan *bağlaç görevindeki mekanlar*; hem mevcut kentsel iç mekanların hem de anılardaki kentsel iç mekanların keşfedilmesinin ardından, tarihi yapıların sokağa bağlanan giriş ve eşiklerinin anılardaki “evin önü” aktarımıyla birleşmesi ile kentsel iç mekanlar olarak ele alınmıştır.

- Yapısal olarak varlığını sürdüren giriş ve eşiklerin, geçmişteki sosyal hayat ve konut yaşamını birleştiren mekanlar olarak anılarda sıklıkla yer aldığını söylemek mümkündür. Tarihi mimari tipolojiye bağlı, kültürün bir parçası olarak ait hissedilen, insanları bir araya getiren hafıza mekanları olarak girişler ve eşikler, geçmiş anlamını yitirmesi nedeniyle dönüşen kentsel iç mekanlar olarak değerlendirilmiştir. Tekirdağ kentsel sit alanındaki tarihi yapılarda yer almaları nedeniyle fiziksel varlığını sürdüren bu mekanların anıları canlandırma yoluyla potansiyel birer kentsel iç mekana dönüştürülmesi mümkündür.

Tekirdağ tarihi kent merkezinde *mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar* yapısal olarak tespit edilebildiğinden, morfolojik çalışmalar kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen veriler ile değerlendirildiğinde mobilyalar ile kurulan kentsel iç mekanların bağlaç görevindeki mekanlar olan girişler ile de ilişkili olduğu görülmüştür.

- Çalışma alanında geçmişte konut olan yapıların giriş katları, çoğunlukla ticari faaliyetler için dönüştürülmüştür. Bu bağlamda geçmişte “evin önü” olarak adlandırılan ve kilim, tabure gibi iç mekan donatı ve nesneleriyle oluşturulan kentsel iç mekanlar, bugün “dükkan önü” olarak anılmakta ve benzer şekilde tabure ve masalar ile mekanın gündüz kullanımına bağlı olarak kentsel iç mekanlar oluşturmakta ve devamlılık göstermektedir.

İşleve bağlı kentsel iç mekanlar ve birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlar; oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme mekanlarında ve ticari faaliyetler ile oluşan mekanlarda gerçekleştirmeleri sebebiyle ortak mekansal nitelikler gösterdiklerinden, birlikte ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

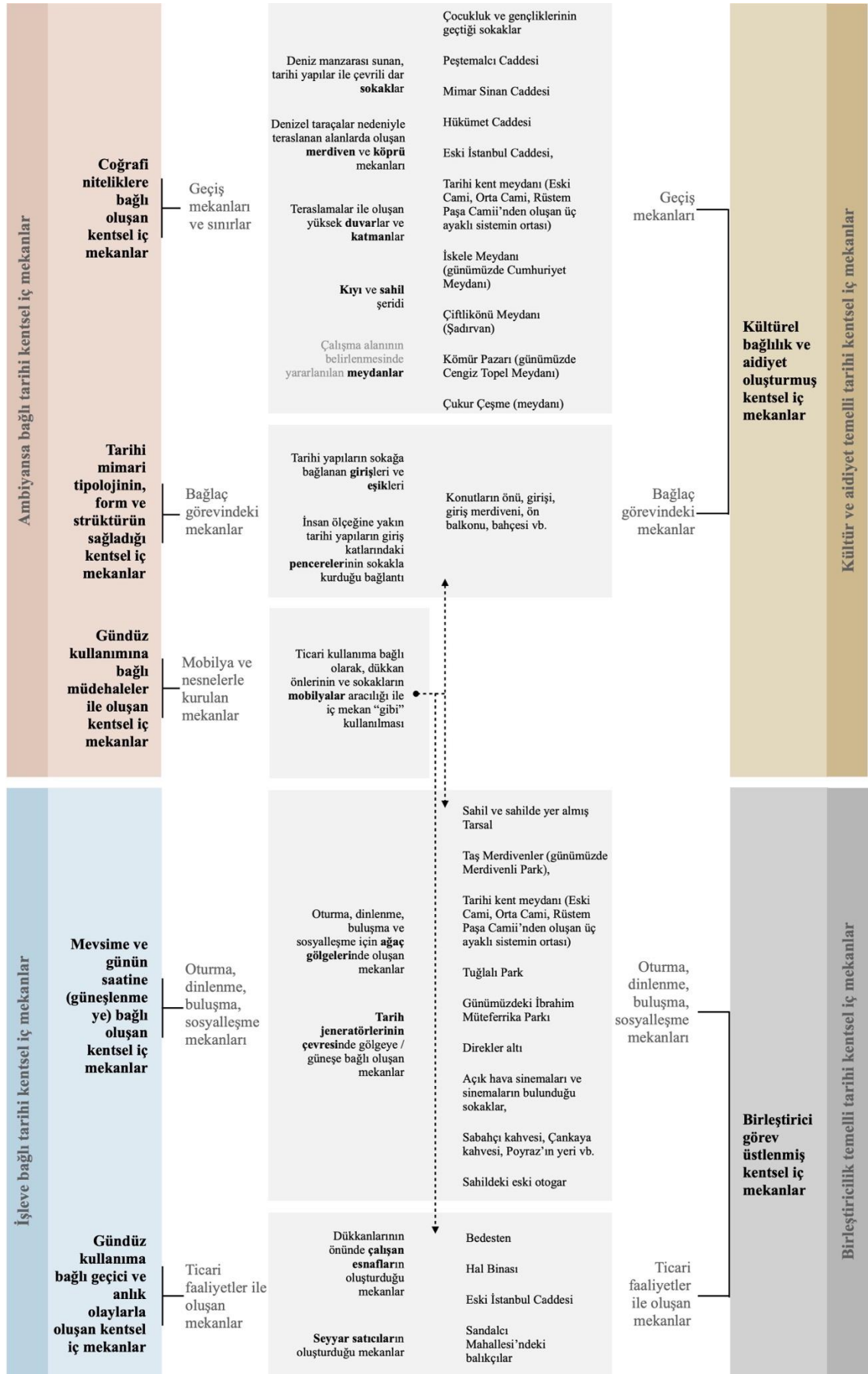
- Mevcut kentsel iç mekanlarda oturma, dinlenme, buluşma ve sosyalleşme için ağaç gölgelerinde kimi zaman çimlere oturmalar, kimi zaman da taşınabilir mobilyalar ile kurulan kentsel iç mekanlara rastlanmış ve görsel analizlerde bunlara yer verilmiştir. Yeşil alanlar ve gölgelenme ile kurulan ilişki bakımından mevsime ve günün saatine (güneşlenmeye) bağlı kentsel iç mekanlar oluşmaktadır. Anılardaki kentsel iç mekanların aktarımından anlaşılacağı gibi Tuğlalı Park, sert zemin uygulamaları ile meydana dönüştürülmüş ve böylece anlam ve kullanımını yitirerek kesintiye uğramış bir kentsel iç mekandır. İbrahim Müteferrika Parkı ise (süreç içinde isim değişikliğine uğramış olsa da) tarih ile devamlılık göstermesi bakımından ilişki kurmakta ve günümüzde park niteliği taşımaktadır.

Tezde tarih jeneratörü olarak aktarılan tarihi imge niteliğindeki yapıların çevresinde günümüzde oluşan oturma, dinlenme, buluşma mekanlarının geçmişte parklarda, kahvehanelerde, sinemalarda, sinemaların bulunduğu sokaklarda gerçekleştiği belirlenmiştir. Sabahçı Kahvesi, Çankaya Kahvesi, Poyraz'ın yeri, sadece anılarda kalarak kesintiye uğramış kentsel iç mekanlardır. Ancak geçmişte içinde Tuğlalı Park'ın yer aldığı ve düzenlemelerle dönüşerek varlığını koruyan tarihi kent meydanı (günümüzde katlı otopark üzeri sert zemin olarak düzenlenmiştir), tarihi kimliği ve hafızayı barındırması bakımından kentsel iç mekan olarak potansiyeli artırılabilir bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca mekansal olarak varlığını sürdürse de geçmişteki anlamını yitirerek dönüşen Direkler altının, buluşmalar ve toplanmalar bakımından tarihe atıfta bulunarak potansiyel ve iyileştirilmesi gereken bir kentsel iç mekan olarak ele alınması mümkündür. Beraberinde, günümüzde kaldırılan otogarın yerinde, geçmişte panayırların kurulduğu, insanları birleştiren bir kentsel iç mekan olarak kullanıldığı öğrenilmiştir; kesintiye uğrayarak günümüzde atıl görünen bu mekan; kentsel bellek ve hafıza, anılar ve söylemler bağlamında bir kentsel iç mekana dönüşerek, yeniden birleşme ve toplanmalara sahne olma potansiyeli sunmaktadır.

- Bugün, gündüz kullanımına bağlı geçici ve anlık olaylarla oluşan kentsel iç mekanlar, çalışan esnafların dükkanlarının önünde kurdukları geçici mekanlarda ve seyyar satıcıların oluşturduğu anlık olaylarda, ticari faaliyetler ile oluşan mekanlarda izlenmektedir. Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilere göre, geçmişte ticarete sahne olan sayılı birkaç yer, Bedesten, Hal Binası, eski İstanbul Caddesi ve Sandalcı Mahallesi sahilindeki balıkçılar olarak

belirtilmekte ve bunlara kentin belli başlı caddeleri eklenmektedir. Geçmişte ticari faaliyetle oluşan mekanların aynı zamanda birleştirici görev üstlenmiş mekanlar olduğu belirlenmiştir. Salt ticari işleve sahip olmak yerine kentlinin ilişkisel, sosyal, toplumsal vb. gereksinimlerini karşılayan bu mekanlardan devamlılık gösteren yalnızca Bedesten'dir. Bedesten, geçmiş zamanlardaki gibi bugün de çevresiyle birlikte insan karşılaşmalarına sahne olan ticari bir yapıdan fazlası olan, ticari faaliyetler ile oluşan kentsel bir iç mekan tanımlamaktadır. Ticarete ve insanları birleştiren niteliklere sahip olan Hal Binası'nın kesintiye uğraması ve yerine peyzaj düzenlemelerinin yapılması ile mekanın günümüzde de buluşmalar için kullanılıyor olmasının (özellikle yaş almış kentliler için) nedeni, buraya dair geliştirilmiş birleştirici, sosyal, algısal, müşterek anılar ve aidiyet ve benzeri edinimlerdir. Kentsel sit alanı ÖPA3'te yer alan, Atatürk Bulvarı'nın yapılmasıyla kesintiye uğramış eski İstanbul Caddesi'nin (yerel yönetimlerin ajandasında olabileceği varsayımıyla) kentliyi bir araya getirmiş en önemli ticari nitelikli kentsel iç mekanlardan biri olduğu, tarihi kimliği vurgulama ve korumada önemli potansiyel taşıdığı hatırlatılmalıdır.

Sonuç olarak, Tekirdağ tarihi kent merkezindeki devamlılık gösteren, dönüşen ve kesintiye uğrayan kentsel iç mekanları deşifre etmek ve potansiyellerini artırmak/belirlemek adına geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırmalı bir okuma yapılmıştır. Özetlemek gerekirse, hafızalarda yer alan ancak günümüzde önemini yitiren, tarihi kent meydanı, Kömür Pazarı (Cengiz Topel Meydanı), Çukur Çeşme (meydanı), Direkler altı, eski otogarın “yer”i, eski İstanbul Caddesi ve daha küçük ve insan ölçeğine yakın olarak tarihi mimari tipolojiye sahip konutların giriş ve eşikleri, yerel yönetimler tarafından tarihi kimliği korumak ve geleceğe aktarmak bakımından, kentsel iç mekanlar kapsamında ele alınabilir, iyileştirilebilir, kimlik ve hafıza kapsamında değerlendirilebilir (Şekil, 4.1; 4.2).

Şekil 4.1. Mevcut ve anılardaki kentsel iç mekanların değerlendirilmesi

		Kesintiye uğrayan	Dönüşerek varlığını koruyan	Devamlılık gösteren
Kültür ve aidiyet temelli tarihi kentsel iç mekanlar	Ambiyansa bağlı tarihi kentsel iç mekanlar	Geçiş mekanları ve sınırlar - Bağlaç görevindeki mekanlar - Mobilya ve nesnelerle kurulan mekanlar		
		“Anlamı” bağlamında sokaklar - Peştemalcı Caddesi - Mimar Sinan Caddesi - Hükümet Caddesi - Eski İstanbul Caddesi - Tarihi kent meydanı (Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii’nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası) - İskele Meydanı (günümüzde Cumhuriyet Meydanı) - Çiftlikönü Meydanı (Şadırvan) - Kömür Pazarı (günümüzde Cengiz Topel Meydanı) - Çukur Çeşme (meydanı) - Kapı önü, girişi, giriş merdiveni, eşikleri vb. - Mobilya ve donatı kullanımları		
Birleştiricilik temelli tarihi kentsel iç mekanlar	İşleve bağlı tarihi kentsel iç mekanlar	Oturma, dinlenme, buluşma, sosyalleşme mekanları - Ticari faaliyetler ile oluşan mekanlar		
		- Sahil - Sahilde yer almış Tarsal - Taş Merdivenler (günümüzde Merdivenli Park), - Tarihi kent meydanı (Eski Cami, Orta Cami, Rüstem Paşa Camii’nden oluşan üç ayaklı sistemin ortası) - Tuğlalı Park - Günümüzdeki İbrahim Müteferrika Parkı - Direkler altı - Açık hava sinemaları ve sinemaların bulunduğu sokaklar - Sabahçı kahvesi, Çankaya kahvesi, Poyraz’ın yeri vb. - Pazar, panayır yeri (eski otogar yeri) - Bedesten - Hal Binası - Eski İstanbul Caddesi - Sandalcı Mahallesi’ndeki balıkçılar		

Şekil 4. 2. Kesintiye uğrama, dönüşme ve devamlılık gösterme bakımından kentsel iç mekanlar.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihi kent kimliğini korumak, çok disiplinli bir araştırma konusudur. Tekirdağ'ın tarihini koruma kaygısıyla hazırlanan bu doktora tezi, peyzaj mimarlığı disiplininin çalışma kapsamında yer alan *tarihi kent* kimliği kavramını, genellikle iç mimarlığa atfedilen ancak pratikte kentsel mekansal uygulamaların tümünde geçerli olabilecek *kentsel iç mekanlar* ile ele almıştır. Tez, Tekirdağ kent merkezinin geçmişten günümüze muhafaza ettiği en önemli kimlik ögesi olan tarihinin, kentsel iç mekanlar ile korunabileceğini ve vurgulanarak geleceğe aktarılabilceğini ortaya koymuştur.

Örneklem bağlamında Tekirdağ tarihi kent kimliğinin korunması ve aktarılması, kentsel iç mekanlar ile ilişkilendirilmiş, korumanın çok disiplinli boyutuna dikkat çekilmiştir. Burada amaç, kentsel iç mekanlar şeklinde söylemsel olarak farklı disiplinlerden devşirilen kavramı, peyzaj mimarlığı eylem alanında deneyimlemektir. Tersine bir okumayla, kaynak taramalarından varılan sonuca göre kent kimliği çalışmalarında henüz yer bulamamış kentsel iç mekanlara, bu tez çalışması ile peyzaj mimarlığı literatürüne giriş kapısı aralanmıştır.

Peyzaj mimarlığı açısından tarihi kimliğin korunmasını, makro ölçekten mikro ölçeğe; kent genelinden, mobilya ölçeğine kadar geniş bir çerçevede değerlendirmek mümkündür. İçselleşmiş ve özelleşmiş mekanı tariflerken ve tarihi kimlik mekanlarını işaret ederken kullanılan “yer” (Canter, 1977; Tuan, 1977; De Certeau, 1988, Lefebvre, 1991; Relph, 1976; Nöberg-Schulz, 1980); imgeler ile algılanan, özel anlam kazanmış, fark edilen, bağ kurulan, değer yüklenmiş, anılar biriktirilmiş, tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekanlar olarak karşımıza çıkmıştır.

Ayrıca, insanları yaşadıkları “yer”e bağlayan en önemli unsurlardan biri, “aidiyet” (Hidalgo ve Hernandez, 2001; Manzo, 2003) duygusudur. Kentsel iç mekanlar ve tarihi kimlik mekanlarının asli görevlerinden biri kentliyi; anılar, hafıza, deneyimler, söylemler, sosyal ilişkiler, anlam, imge, kültür, vb. araçlar ile kent mekanlarına ait hissettirmektir. Bu mekanlar, kent ortamında müşterek yaşanan ve geleceğe aktarılan hafıza mekanlarını ve devamlılık hissini temin etmektedir. Kısacası kentsel iç mekanlar, kent hafızasına el uzatarak onu geleceğe taşımayı vaat etmektedir.

Tarihi kimliğin en belirgin okunduğu, peyzaj mimarlığı çalışmalarının eylem alanını oluşturan, karşılaşma ve buluşmalara en fazla tanıklık eden düzlem olarak “açık kamusal

mekanlar”⁸ tezin mekansal kapsamını oluşturmuştur; böylece iç mekanların açık kamusal mekanlara nasıl sızabileceği üzerine odaklanan kentsel mekansal çalışmalar için örnek bir zemin işaret edilmiştir.

Tezin yöntem aşaması, kuramsal temeller üzerinden kurulan ilişkiye dayanmıştır. Kentsel iç mekanlar ve geçmiş gelecek ekseninde varlığını sürdüren tarihi kent kimliği; yapısal ve beşeri oluşumlar içermektedir. Tarihi kimlik mekanlarında yer alan kentsel iç mekanlar yapısal olarak; tarihi çevre ve atmosferine uyumlu⁹, tanımlı, özelleşmiş, içselleşmiş “yer” sunan, multi ölçekli, çok disiplinli, ara mekan niteliği taşıyan, arayüz olarak beliren, kent “oda”larını oluşturan, geçici olan, boşluğu görünür kılan, mekanların potansiyelini ortaya koyan, yeniden işlev ve kullanım kazanmış, yaşam kültürüne bağlı, sembollere bağlı, ayırt edilen, estetik değer taşıyan, görsel değer sunan, iç mekan donatı ve nesneleri ile kurulan, insan ölçeğinde mekanlardır.

Beşeri olarak tarihi çevrelerde geçmiş referansı ile varlığını sürdüren kentsel iç mekanlar; tarih ile ilintili, somut olmayan kültürel mirası içeren, yaşam kültürünü destekleyen, değerlere ve kültürel alışkanlıklara bağlı, kültürel olarak gelişmiş, davranış kalıplarını yansıtan, deneyim kazandırmış, kentsel pratikler ile kendini göstermiş, hafızada yer bulan, katılımcı, ilham verici, anlam kazanmış ve imgelenmiş, söylem ve anılarda yer bulan, gündelik hayatı yansıtan, kolektif bellek ürünü olan, birleştirici, sosyal, ilişkisel, algısal, müşterek, interaktif, bağlılık yaratmış, aidiyet duygusu geliştirilmiş mekanlardır.

Tarihi kimlik bağlamında kentsel iç mekanların keşfedilmesinde; Tekirdağ tarihi kent merkezinde yer alan mevcut kentsel iç mekanlar yapısal özellikleri bakımından morfolojik çalışmalarla ortaya konmuştur. Bunlar; tarihi ambiyansa bağlı kentsel iç mekanlar¹⁰ ve işleve bağlı kentsel iç mekanlardır¹¹. Anılardaki kentsel iç mekanlar ise beşeri özellikler bakımından sözlü tarih görüşmeleri ile araştırılmıştır. Bu mekanlar; kültür ve aidiyet temelli kentsel iç mekanlar¹² ve birleştiricilik temelli kentsel iç mekanlar¹³ şeklinde ele alınabilir. Böylece, tarihi kimlik kapsamındaki kentsel iç mekanların öncelikle mekansal pratik ve uygulamalar

⁸ Tekirdağ tarihi kent merkezinin açık kamusal mekanları

⁹ Tarihi izler taşıyan, tarihi mimari tipolojiye bağlı, yerel strüktüre bağlı, tarihi çevre atmosferine bağlı, tarihi ambiyans sunan, tarihi ruh ile uyumlu

¹⁰ Türleri: Coğrafi niteliklere bağlı oluşan kentsel iç mekanlar; tarihi mimari tipolojinin, form ve strüktürün sağladığı kentsel iç mekanlar; gündüz kullanımına bağlı müdahaleler ile oluşan kentsel iç mekanlar

¹¹ Türleri: Mevsime ve günün saatine-güneşlenmeye- bağlı oluşan kentsel iç mekanlar; gündüz kullanımına bağlı geçici ve anlık olaylarla oluşan kentsel iç mekanlar

¹² Türü: Kültürel bağlılık ve aidiyet oluşturmuş kentsel iç mekanlar

¹³ Türü: Birleştirici görev üstlenmiş kentsel iç mekanlar

bakımından, sonra da kentin öznesi olan insanların belleği, aidiyeti, deneyimleri, aktarımları vb. yoluyla araştırılmasının gerekliliği ortaya konmuştur.

Tez sonucunun ana materyali, Tekirdağ tarihi kent merkezi kimliği bağlamında kentsel iç mekanların keşfini içeren **model** önerisidir. Kentsel iç mekanlar; kentlerin coğrafi niteliklerine, tarihi çevrelerin sağladığı yerel mimari formlara, tarihi çevrelerin nasıl ve hangi aktiviteler amacıyla kullanıldığına bağlı olarak, aktivitelerin anlık ve geçici olma durumlarına göre, mevsime ve güneş/ gölge alanların oluşumuna göre, geçmişten günümüze aidiyet ve kültür temelli sürekliliklerine yönelik ve kent ve kentli/ insan ve insan birleşmelerine/ karşılaşmalarına sahne olmalarına bağlı olarak araştırılabilir. Bu mekanlar; sokaklar, caddeler, kıyı şeridi gibi geçiş mekanları ve sınırlarda; bağlaç görevindeki ara mekanlarda; mobilya ve çeşitli donatılarla kurulan mekanlarda; karşılaşma ve birleşmeleri sağlayan sosyalleşme, buluşma, oturma ve dinlenme mekanlarında; ve ticari faaliyetlerin tanımlı eylem ve “yer”lerle oluşturduğu mekanlarda gözlemlenebilir.

Tez, sunduğu iki aşamalı yöntem araştırmasıyla karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmasını ve günümüzde tarihi kimliği vurgulayan kentsel iç mekanların geçmiştekiler ile değerlendirilerek, kentsel mekansal uygulamalar bağlamında ne gibi pratiklere başvurulabileceğini belirlemiştir. Model önerisi ile, tarihi kimlik mekanlarında devamlılık gösteren, dönüşerek varlığını sürdüren veya kesintiye uğramış kentsel iç mekanların yapısal ve beşeri düzlemlerde, morfolojik çalışmalar ve sözlü tarih görüşmeleri vasıtasıyla ve Tekirdağ tarihi merkezinde; **nasıl** keşfedileceğine dair mekansal bir kodlama sunulmuştur.

Tekirdağ, görünürlüğü artırma, kentsel mekansal müdahalelere tarihsel perspektif ile yaklaşma gibi çabalarla tarihi kent kimliğini korumaya çalışan bir kenttir. Bu tez çalışmasının çıktısı olan model önerisi, Tekirdağ tarihi kimliği kapsamında yapılacak kentsel mekansal çalışmalara bir altlık sunmakta, hem mevcut tarihi kimlik mekanlarının hangi yöntemlerle/analizlerle ve hangi mekanlarda aranacağına dair yol göstermekte, hem de geçmişteki tarihi kimlik mekanlarını keşfetme yollarını öğretmektedir. Nitekim, tarihi kimliği korumak, vurgulamak ve geleceğe aktarmak için günümüzdeki kentsel iç mekanların keşfi kadar, kesintiye uğramış, devamlılık gösterememiş veya anlamını yitirmiş kentsel iç mekanların potansiyellerinin ortaya konması da önemlidir.

Devamlılık gösteren kentsel iç mekanlar hali hazırda tarihi kent kimliğinin lokomotifleridir. Dönüşerek varlığını koruyan kentsel iç mekanlar, mevcudiyetleri ile tarihi kimliğe katkı sağlayan, ancak potansiyelleri artırılabilir olanlardır. Kesintiye uğramış kentsel

iç mekanlar ise günümüzde varlığını fiziksel ortamda sürdürememiş, ancak güçlü söylemlerle hatırlanan veya anılarda yer bulan, gün yüzüne çıkarılması gereken kentsel iç mekanlardır. Potansiyel barındıran kentsel iç mekanlar; yeniden işlev kazanma/kazandırma, boşluğun kentsel pratiklerle görünür kılınması, arayüzlerde beliriyorlarsa bu “yer”lerin canlandırılması, mekanlara geçici ve anlık olaylarla deneyim kazandırma kabiliyetinin eklenmesi, daha tanımlı ve tarihi değerleri vurgulayan estetik mekanların öne çıkarılması vb. kentsel iç mekan uygulamalarıyla ve çok disiplinli koruma yaklaşımlarına atıfla ele alınmalıdır. Bu vesileyle kentin tarihi değer taşıyan kentsel iç mekanları yapısal ve beşeri başvurularla kentli ile buluşabilir ve kimliğin sürekliliği mekansal ve insana dair aktarımlar yoluyla sağlanabilir.

Bu çalışma, kent kimliğini korumak için yeni mekansal düzenlemeler önermeyi değil, tarih ile kurduğu ilişki bakımından var olan ve geçmişten günümüze süre gelen veya geçmiş referansıya şimdi oluşan mekanların, kentsel iç mekanlar olarak potansiyellerini ortaya koymayı, keşfedilen kentsel iç mekanların geliştirilmesini ve tarihi kimliği kucaklayarak geleceğe taşınmasını hedeflemiştir.

Tekirdağ tarihi kent merkezi için geliştirilen model önerisi, kentsel iç mekanları işaret eden mekansal tanımlamalarda kullanılan kapsayıcı kavramlar, mekansal nitelikler ve bağlamlar aracılığı ile tarihi kimlik ve kentsel iç mekan ara kesitinde çalışan tarihi kentsel çevrelerin birçoğunda veya Tekirdağ ile benzerlikler taşıyan kentler için kullanılabilir. Model, yerel yönetimlerinin tarihi kimliği korumak amacıyla geliştireceği fikirler kapsamında uygulanabileceği gibi; tarihi kimlik çalışmalarına, kentsel iç mekan çalışmalarına, ölçeksel sınır aşımalarını deneyimleyen kent çalışmalarına; geçmiş ve gelecek kapsamında, tarihi ve yenilikçi kavramları bir araya getiren, çok disiplinli ve multi ölçekli çalışmalar alanında altlık oluşturmaktadır.

Bununla birlikte model, kent tasarımlarında aktif rol alan kent tasarımcılarına, yerel uygulayıcılara, akademisyen ve öğrencilere, hem örnek bir araştırma yöntemi hem de yeni kurulacak iş birlikleri için fikir sunmaktadır. Tarihi kimlik çalışmaları kapsamında belediyeler ve üniversiteler, kent tasarımcıları, peyzaj mimarları, mimarlar, şehir bölge planlamacıları ve iç mimarlar; kentlerin tarihi kimliğini korumaya, vurgulamaya ve geleceğe aktarmaya yönelik geliştirilecek araştırma, öneri ve uygulamalarda bu tezin sonucu olan model önerisini kullanabilir. Bu kapsamda kentsel tasarım rehberleri oluşturulabilir, çalıştaylar düzenlenebilir, tarih ve kimlik üzerine düşünmek için kentsel iç mekanlar kuramı bir araç olarak kullanılarak yeni mekansal perspektifler aralanabilir.

Özünde tez, öncelikle Tekirdağ'ı, sonra da diğer kentleri yitirilen veya muğlaklaşan tarihi kimliği yeniden düşünmeye teşvik etmiştir. Kent, insan ve kimlik üçgeninde geliştirilecek her türlü öneride arzu edilen, dokunuşların **tarih** ekseninde ve onu destekler nitelikte gerçekleşmesidir. Böylece kent geçmişe bağlı yapısal ve beşeri kimlik edinimlerini yansıtan, **kentlinin “içsel”mekanına** dönüşebilir.

KAYNAKLAR

- Alhan, F. M. (2017). *Taktik, strateji ve temsil bağlamında kentsel iç mekanın üretiminde işgal ve çelişki durumları: 2016 IMIAS Nicosia çalıştay değerlendirmesi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Agnoletti, M. (2006). Introduction: Framing the issue-a trans-disciplinary reflection on cultural landscapes. *The conservation of cultural landscapes* içinde (11-19). CABI.
- Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: YEM.
- Ahundzade, E. (2014). *Sosyo kültürel değişim kapsamında iç mekanda renk kullanımı ve analizi* (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Akça, M. (2008). *Tarihi Yarımada içerisinde bulunan Hanlar Bölgesi'nin kentsel tasarım ilkeleri açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aklıman, S. (2015). *Tekirdağ kentsel sit alanının geçmişten günümüze değişiminin peyzaj mimarlığı ve turizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi üzerine bir araştırma* (Yüksek Lisans Tezi), Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Al-Bishawi M.A. ve Ghadban, S.S. (2011). A methodological approach for reading urban open space. *Archnet-IJAR*, 5(1), 73-85.
- Alexander, C. (1965). *Notes on the synthesis of form*. Cambridge: Harvard University Press.
- Alexander, C., Silverstein, M., ve Ishikawa, S. (1977). *A pattern language*. New York: Oxford University Press.
- Alexander, C., Neis, H., Anninuous, A., ve King, I. (1987). *A new theory of urban design*. New York: Oxford University Press.
- Altay, C., ve Kortun, V. (2017). *Park: Bir ihtimal (hatırlama)*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi <http://saltonline.org/tr/1563/park-bir-ihimal-hatirlama>
- Altman, I. (1975). *Environment and social behavior: Privacy, personal space, territory, and crowding*. Monterey: Brooks/Cole.
- Arayıcı, O. (2015). *Mekan ve tasarım üzerine tanımlar*. İstanbul: Ege Basım.
- Aru, K. A. (1965). *Yayalar, taşılar: Şehir dokusunda yeni ulaştırma düzenleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Assman, J. (2015). *Kültürel bellek*. İstanbul: Ayrıntı.
- Ateş, H. (2009). *Kuzey Marmara sahilleri ve ard alanında şehirleşmenin tarihi süreci: XVI.-XVII. yüzyıllarda Tekirdağ ve yöresi* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ateş, H. (2013). Kuzey Marmara’da bir liman kentinde ticaret: XVI. yüzyılda Tekirdağ-Rodosçuk limanı. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(6), 21-38.
- Ateş, H. (2019). Şehirlerin su ihtiyacının karşılanması vakıfların rolü: XV-XVI. yüzyıllarda Rodosçuk’ta vakıf suları ve yapıları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 821-836.
- Atmodiwirjo, P. ve Yatmo, Y.A. (2021). Urban interiority: Emerging cultural and spatial practices. *Interiority*, 4 (1), 1-4.
- Attiwill, S. (2011). Urban and interior: Techniques for an urban interiorist. *Urban Interior: Informal Explorations, Interventions and Occupations* içinde (11-24).
- Attiwill, S. (2013). Urban, interior, craft, a World in making. *Making Futures Journal*, 3, 2042-1664.
- Awan, N., Schneider, T., ve Till, J. (2013). *Spatial agency: Other ways of doing architecture*. Germany: Spurbuchverlag.
- Aydemir, S., Erkonak Aydemir, S., Beyazlı, D., Öktem, N., Öksüz, A. M., Sancar C. ve Aydın Türk, Y. (2004). *Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı*. Trabzon: Akademik Kitap Evi.
- Aytaç, Ö. (2017). Kent, metropol ve değişen yer/mekan imajları. *Mukaddime*, 8(1), 1-23.
- Aytin, K.B., Ertin, D.G., Özyavuz, M. (2016 Ekim 20-22). *Kent kimliğinin Edirne Kaleiçi yerleşim alanı özelinde değerlendirilmesi*. 4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi’nde sunulan bildiri (81-102), İstanbul, Türkiye. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/311789423>
- Ayyıldız, S., ve Ertürk, F. (2017). Kentsel kimlik bileşenleri ile yerel kimliğin izlerini sürmek: Kapanca sokak örneği. *Mimarlık ve Yaşam*, 2(1), 65-88.
- Bachelard, G. (2008). *Uzaman poetikası*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Barelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. New York: NY Hafner.
- Başarır, B. (2015). *Urban interior: Taksim Square and Cumhuriyet Street underpass* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bektaş, C. (2003). *Kuzguncuk*. İstanbul: Literatür.
- Benedict, M. A. ve McMahon, E. T. (2002). Green infrastructure: Smart conservation for the 21st Century. *Renewable Resources Journal*, Autumn, s. 13.
- Benjamin, W. (2002). *Arcades Project*. Massachusetts: Belknap Press.
- Benjamin, W. (2011). Baudelaire’de bazı motifler üzerine, *Pasajlar* (8.baskı) içinde (202-253). İstanbul: Yapı Kredi Press.

- Bumin, K. (1990). *Demokrasi arayışında kent*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beyhan, Ş.G. ve Ünügür, S.M. (2005). Çağdaş gereksinmeler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. *İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama ve Tasarım Serisi*, 4(2), 79-87.
- Birlik, S. (2006). *Tarihi çevrelerde kentsel kimlik – değişimin eşik analizi: Trabzon’da bir deneme* (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- CABE (2002). Commission for Architecture and the Built Environment, “Paving the Way –How to Achieve Clean, Safe and Attractive Streets”, Thomas Telford Ltd. for the Office of Deputy Prime Minister.
- Caan, S. (2011). *Rethinking design and interiors human beings in the built environment*. Londra: Laurence King Publishing Ltd.
- Campo, D. (2014). Iconic eyesores: Exploring do-it-yourself preservation and civic improvement at abandoned train stations in Buffalo and Detroit. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 7(4), 351–380.
- Calvino, I. (1990). *Görünmez kentler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Canter, D. (1977). *The psychology of place*. Londra: Architectural Press.
- Carmona, M., ve Tiesdell, S. (2007). *Urban design reader*. Amsterdam: Architectural Press.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., ve Tiesdell, S. (2003). The dimensions of urban design. Public places - Urban Spaces içinde (61-193). Oxford: Architectural Press.
- Castells, M. (1983). *The city and the grassroots: A cross – cultural theory of urban social movements*. USA: University of California Press.
- Ching, F. (2007). *Architecture: Form, space and order* (3.baskı). Amerika: John Wiley & Sons.
- Childe, G. (1950). The urban revolution. *The Town Planning Review*, 21(1), 3-17.
- Church, K. (2011). Making visible: registering the asynchronous city. *Urban interior: Informal explorations, interventions and occupations* içinde (27-42). Almanya: Spurbuchverlag.
- Cohen, E. (2000). Cultural fusion. *Values and heritage conservation* içinde (44-50). Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Connor, S. (2001). *Post-modernist kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Cordan, Ö., ve Çolak, Ş. (2015). İç ve dış arasında mekânsal ve toplumsal bir karşılaşma durumu olarak “kentsel iç mekân”. *Mimarlık Dergisi*, (384), 14-15.
- Cullen, G. (1961). *Townscape*. New York: Reinhold.

- Çelen Öztürk, A. (2016). eskişehir'in geçmişteki ve bugünkü kent belleğinin zihin haritaları üzerinden okuma denemeleri. *İdealkent*, 7(20), 856-880.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A short introduction*. New Jersey: Blackwell.
- Çelikyay, H. S. (2017). Kent imgelerinin kamusal alanı tariflemesindeki rolü. *Kamusal alanların mekansal organizasyonu* içinde (19-39). Bartın Üniversitesi Yayınları No:30, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları No:1. Ankara: Karınca Ajans Matbaacılık Yayıncılık. ISBN: 978-605-9895-14-9
- Çolak, Ş. (2012). Kamusal alanda kentsel iç mekanlar: Kent mobilyaları ve Moda semti üzerine bir analiz ve tasarım önerisi (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çubuk, M. (1978). Kentsel kamusal mekanlar alanlar. *Yapı Dergisi*, 30(11-12) 25-45.
- Dacheux, E. (2012). *Kamusal alan*. (Çev: H. Köse), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dalal-Clayton, B. ve Sadler, B. (1998). Strategic environmental assessment and developing countries. London: IIED.
- De Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- De Certeau, M. (2009). *Gündelik hayatın keşfi 1: Eylem, uygulama, üretim sanatları*. (Çev.Arslan Özcan, L.), Ankara: Dost Yayıncılık.
- Deleuze, G. (1992). *What is a dispositif?* Erişim adresi <https://theanarchistlibrary.org/library/gilles-deleuze-what-is-a-dispositif>
- Deleuze, G. (1990 [1969]). *The Logic of Sense*. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. (1995). Postscript on control societies. *Negotiations 1972-1990* içinde (177-182) (Çev. Martin Joughin). New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. (2005). *Difference and repetition*. (Çev.Paul Patton). New York: Continuum International Publishing Group.
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (1988). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. (Çev. Brian Massumi). London: Athlone Press.
- Deslandes, A. (2013). Exemplary amateurism: thoughts on DIY urbanism. *Cultural Studies Review*, 19(1), 216-227.
- Dhingra, M., Singh, M. K., ve Chattopadhyay, S. (2016). Macro level characterization of historic urban landscape: Case study of Alwar Walled City. *City, Culture and Society*. 1-15.
- Dinçer, İ. (2013). Kentleri dönüştürürken korumayı ve yenilemeyi birlikte düşünmek: "Tarihi kentsel peyzaj" kavramının sunduğu olanaklar. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 22-40.

- Doğu, T., ve Deligöz V. M. (2017). “Hafıza kutusu: Bir kentsel kolektif bellek deneyi (mi)”. *Megaron*, 12 (4), 545-552.
- Dostoğlu, N. (1996). Modern Mimarlık’ın dönüm noktası: Team 10- Louis Kahn. *Yapıdan 9 seçmeler içinde* (135-148). İstanbul: YEM.
- Dülger, T.H. (2002). Kentsel imge: İstanbul’dan bulgular. *İTÜdergisi/a Mimarlık-Planlama-Tasarım*, 1(1), 57-64.
- Elerie, H., ve Spek, T. (2010). The cultural biograghy of landscape as a tool for action research in the Drenttsche a national landscape. *The Cultural Landscape and Heritage Paradox içinde* (83-115). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Elibol, N. (2016, Mart 26-27 2015). *Batılı seyyah ve gözlemcilerin eserlerinde Tekirdağ (18.-19. Yüzyıllar)*. Rodosto’dan Süleymanpaşa’ya Tekirdağ Uluslararası Tekirdağ Tarihi Sempozyumu’nda sunulan bildiri, (383-410), Tekirdağ, Türkiye. https://www.academia.edu/32521360/Rodostodan_Süleymanpaşaya_Tekirdağ_Tarih_i_Sempozyumu_Bildirileri
- Enigbokan, A. (2015). Delai Sam: social activism as contemporary art in the emerging discourse of DIY urbanism in Russia. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 1-16.
- Erdönmez, E. ve Akı, A. (2005). Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. *Megaron*, 1(1), 67-87.
- Eruzun, C. (1989, Kasım 6-8). *Kentsel sitlerin korunmasında yerel yönetimlerin önemi*. Türkiye 11. Şehircilik Günü Kolokiyumu Tarihi Kentlerde Planlama Düzenleme Sorunları’nda sunulan bildiri, Edirne, Türkiye.
- Fabian, L., ve Samson, K. (2015). Claiming participation – a comparative analysis of DIY urbanism in Denmark. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 1-19.
- Fairclough, G., ve Londen, H. (2010). Changing landscapes of archeology and heritage. *The cultural landscape & heritage paradox: protection and development of the Dutch archaeological-historical landscape and its European dimension içinde* (653-669). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Fawcett, J. (1976). *The future for the past: Attitudes to conservation 1174-1974*. Londra: Thames and Hudson.
- Gehl, J. (1987). *Life between buildings: “Using public space”*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Washington D.C, United States: Island Press.
- Gifford, R. (1987). *Environmental psychology: Principles and practice*. Boston: Allyn and Bacon.
- Gökgür, P. (2017). Kamusal alanın değişimini ve dönüşümünü etkileyen faktörler. *Kamusal alanların mekansal organizasyonu içinde* (1-17). Bartın Üniversitesi

Yayınları No:30, Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınları No:1. Ankara: Karınca Ajans Matbaacılık Yayıncılık.

- Grosz, E. (2001). *Architecture from the outside. Essays on virtual and real space*. Writing Architecture Series. Massachusetts: MIT.
- Guina, E. E. (2009). Urban interiors. Artificial territories. Designing 'spatial script' for relational field. *Idea Journal*, Interior Territories, 52-61.
- Gül, A. ve Küçük, V. (2001). Kentsel açık yeşil alanlar ve Isparta kenti örneğinde irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2), 27-48.
- Gül, H., Efe, S.B., Nergiz, N. ve Özcan, F. (2016). Antik çağdan günümüze kentsel kamusal mekanın dönüşümü. *Şehir ve Medeniyet*, 15-25.
- Günel, F.E. (2008). *Kent imajı ve kentsel doku bağlamında Çanakkale kent merkezinin irdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güremen, L. (2011). Kent kimliği ve kent estetiği yönüyle kentsel donatı elemanlarının Amasya Kenti özelinde araştırılması. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(2), 254-291.
- Habermas, J. (1995). Kamusal Alan: Ansiklopedik bir makale (Çev. Nuran Erol), *Birikim Dergisi*, 70, Şubat.
- Hacıalibeyoğlu, F. (2017). Mimarlıkta kullanıcı katılımlı tasarım modeli. *Ege Mimarlık*, Ocak, 40-43.
- Hadjiyanni, T. (2018). Interiors as global constructs: Framing culture and design discourses in a world of movement. *The interior architecture theory reader* içinde (397-406). New York: Routledge.
- Halbwachs, M. (1980). *The collective memory*. New York: Harper & Row.
- Harrison, S. ve Dourish, P. (1996). *Re-place-ing space: The roles of place and space in collaborative systems*. Paper presented in CSCW '96: Proceedings of the 1996 ACM conference on Computer supported cooperative work (67-76), New York, USA.
- Harjoko, T.Y. (2014, September 10-11). *In search for design ideas: Interiority*. Paper presented in [In]arch International Conference (149-159), Universitas Indonesia, Interior Architecture Department of Architecture Faculty of Engineering Universitas Indonesia.
- Harvey, D. (2009). *Sosyal adalet ve şehir* (3. Baskı). (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınevi.
- Harvey, D. (2016). *Kent deneyimi*. (Çev.E. Soğancılar). İstanbul: Sel.
- Hayden, D. (1995). *The power of place: Urban landscapes as public history*. Cambridge, MA: The MIT Press.

- Heidegger, M. (2002). *Hümanizm üzerine mektup, hümanizmin özü*. (Çev. A. Aydoğan). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Hergül, Ö.C. ve Sayın, G. (2016). *Küreselleşme ekseninde kent kimliği olgusunun irdelenmesi. 6. Peyzaj Mimarlığı Kongresi 'nde (Uluslararası Katılımlı)* sunulan bildiri, Antalya, Türkiye.
- Hergül, Ö.C. (2017). *Kent kimliğinin oluşturulmasında yavaş kent modelinin peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hidalgo, M. C. ve Hernandez, B. (2002). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 273-281.
- Hillier, B. ve Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hinkel, R. U. (2011). Private encounters and public occupations: A methodology for the exploration of public space. *Urban interior: Informal explorations, interventions and occupations* içinde (79-89). Baunach: Spurbuchverlag.
- Holsti, O.R. (1969). Content analysis of texts by computer. *Language*, 39, 649-653.
- Hou, J. (2013). *Transcultural cities: Border-crossing and placemaking*. New York: Routledge.
- ICOMOS. (1975). The Declaration of Amsterdam. Congress on the European Architectural Heritage. International Council on Monuments and Sites. <https://www.icomos.org/en/and/169-the-declaration-of-amsterdam>
- ICOMOS. (1994). The Nara Document on Authenticity, Sections 5 & 6. <http://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>.
- ICOMOS. (1999). The Charter for Places of Cultural Significance. <https://australia.icomos.org/>.
- ICOMOS. (2005). Xi'an Declaration on the Conservation of Setting of Heritage Structures, Sites and Areas. International Council on Monuments and Sites. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0931541001587380534.pdf
- ICOMOS. (2011). Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0592931001536912260.pdf
- ICOMOS. (2014). İnsani Değer Olarak Miras ve Peyzaj Hakkında Floransa Bildirgesi. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf
- Işık, O. (1993). Modernizm kenti / Postmodernizm kenti. *Birikim Dergisi*, 53, 41-50.
- Işık, O. (1994). Mekanın politikleşmesi, politikanın mekansallaşması. *Toplum ve Bilim*, 64-65 (Güz/Kış), 7-38.

- Ittelson, W. (1973). *Environment and cognition*. New York: Seminar Press.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Random House.
- Jacobs, A. B. (1993). *Great streets*. Cambridge: MIT Press.
- Jacobs, A. ve Appleyard, D. (1987). Towards an urban design manifesto: A prologue. *Journal of the American Planning Association*, 53(1), 12-20.
- Jokilehto, J. (2014). HUL dimensions the historic urban landscape. Paper presented in International Conference on HUL. Mimar Sinan Fine Arts University, Research Centre of Urbanism, Istanbul.
- Karadağ, A., ve Koçman A. (2007). Coğrafi çevre bileşenlerinin kentsel gelişim süreci üzerine etkileri: Ödemiş (İzmir) örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 16, 3-16.
- Karşlı, N.U., ve Karşlı, U.T. (2020). Integrating urban interiors with public space users. *Academic Studies in Architectural Sciences* içinde (99-112). Lyon: Livre de Lyon.
- Kaypak, Ş. (2009, Eylül 24-27). *Küreselleşme sürecinde kültürel kimlik açılımları ve kentsel çevreye yansımaları*. Uluslararası Davraz Kongresi'nde sunulan bildiri, Isparta, Türkiye.
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 373-392.
- Kiper, T., Ceylan, D., ve Korkut, A. (2010, Ekim 21-24). *Tarihi kent kimliklerinin canlandırılmasında kentsel tasarımın önemi ve tekirdağ örneğinde irdelenmesi*. Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi'nde sunulan bildiri (252-262), İzmir, Türkiye.
- Koolhaas, R. (1995). Bigness or the problem of large. *S, M, L, XL: Office for Metropolitan Architecture Rem Koolhaas and Bruce Mau* içinde (494-516). New York: Monacelli Press.
- Kösten, Ö. Y. E. (2015). Kentsel kimliğin değişen görüntüleri: Eski kent, yeni merkez-İzmit. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 10(1), 1-19.
- Krier, R. (1979). *Urban space*. London: Academy Editions.
- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Beverly Hills CA: Sage.
- Kurt, S. (2018). *Highly-skilled migrants' adaptation process through participatory urban interior design* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kyvig, E. D., ve Myron A. M. (2000). *Yanıbaşımızdaki tarih*. (Çev. N. Özsoy). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lang, J. (1987). *Creating architectural theory: The role of the behavioral sciences in environmental design*. New York: Van Nostrand Reinhold.

- Lawson, B. (2001). *The language of space*. New York: Architectural Press.
- Lydon, M., Bartman, D., Woudstra, R., ve Khawarзад, A. (2011). *Tactical urbanism: Short term action long term change*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi https://issuu.com/streetplanscollaborative/docs/tactical_urbanism_vol.1
- Lefebvre, H. (1974). *Mekanın üretimi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. London: Blackwell.
- Leveratto, J. (2015). Responsive public spaces: Beyond the digital. *Architecture, context, responsibility: Establishing a dialogue and Following patterns* içinde (40-51). Milano-Poznan: Politecnico di Milano-Poznan University of Technology.
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology*, 28(3), 209-231.
- Lynch, K. (2020). *Kent imgesi* (14.baskı), (Çev. İ. Başaran). İstanbul: Ayhan Matbaası.
- Lynch, K. (1981). *A theory of good city form*. Cambridge: MIT Press.
- Mace, V. (2014, September 10-11). Sensing the urban interior. Paper presented in [In]arch conference, Interiority and Interior Architecture (183-194), Universitas Indonesia in Depok, Jakarta, Indonesia.
- Marcoux, J. S. (2001). Home possessions. *Journal of Chemical Information and Modeling*, 234, 69-83.
- Massey, D. (1994). *Space, place and gender*. Cambridge: Polity.
- Marx, K. (2010). *Yabancılaşma*. Ankara: Sol Yayınları.
- Mehta, V. (2014) Evaluating public space. *Journal of Urban Design*, 19(1), 53-88.
- Merleau-Ponty, M. (1945, English version, 1962, 2002). *Phénoménologie de la perception, (Phenomenology of Perception)*. London and New York: Routledge.
- Mc Carthy, C. (2005). Toward a definition of interiority. *Space and Culture*, 8, 112–125.
- Michelson, W. M. (1976). *Man and his urban environment: A sociological approach, with revisions*. London: Addison-Wesley Pub. Co.
- Montanari, E. (2014) Enhancing the rooms of city. *Elisava TdD*, 77-85.
- Morris, D. (2004). *The sense of space*. New York: State University of New York State Press.
- Moughtin, C. (1999). *Urban design street and square*. New York: Architectural Press.
- Mumford, L. (1961). *The City in History*. New York: Harcourt Brace.
- Mumford, L. (2007). *Tarih boyunca kent kökenleri, geçirdiği dönüşümler ve geleceği* (Çev. G. Koca ve T. Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Naiboğlu, N. (2019). Kentleşmenin kökeni Mezopotamya’da ilk kentler. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(20), 211–224.
- Newman, O. (1996). *Creating defensible space*. Washington, DC: U.S. Department of Housing and Urban Development.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu ve Muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 91-27.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekanları*, (Çev. M. E. Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Norberg-Schulz, C. (1971). *Existence, space and architecture*. London: Praeger Publishers.
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. London: Academy Editions.
- Odabaş, U.K. (2018). Tarihsel süreçte kamusal alanın yapısal dönüşümü ve Habermas. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı), 2051-2066.
- Okay, A. (2012). *Kurum kimliği*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Olkowski D. ve Morley, J. (1999). *Merleau Ponty, interiority and exteriority. Psychic life and the World*. New York: State University of New York Press.
- Örer, G., (1993). *İstanbul’un kentsel kimliği ve değişimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan Aktan, T. (2019). *Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin uyumu için modern yaşam ve kültürel koşullara uygun iç mekana yönelik konut tasarlama ilkelerinin belirlenmesi ve tasarım önerilerinin geliştirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özcan Aktan, T. ve Özyavuz, M. (2023). Vanishing borders: Discovery of “interiority” through outhouse public places. *Border Cities and Limitless Possibilities* içinde (350-363). Edirne: Trakya University Publications.
- Özkul, B. (2020). *Kentsel iç mekan olarak alışveriş merkezi ortak alanlarının kullanımı*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Özsel, S. B. (2009). The effect of building-urban space interface features on urban pedestrian spaces, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Pallasmaa, J. (2009). *Space, place, memory and imagination: The temporal dimension of existential space. Spatial recall: Memory in architecture and landscape*. New York: Routledge.
- Pimlott, M. (2018). Interiority and the conditions of interior. *Interiority*, 1(1), 5-20.
- Porteous, J. D. (1996). *Environmental aesthetics: Ideas, politics and planning*. London: Routledge.
- Poot, T., De Vos, E., ve Van Acker, M. (2018). Thinking beyond dualities in public space: The unfolding of urban interiority as a set of interdisciplinary lenses. *Interiors*, 9(3), 324-345.
- Prete, B. D. (2017). Urban interior design: Strategies for public living spaces. *Design Innovations for Contemporary Interiors and Civic Art*, Milano: IGI Global, 156- 185.
- Rajchman, J. (1991). *What's new in architecture? Philosophical events. Essays of the '80s*. New York: Columbia University Press.
- Rapoport, A. (2004). *Kültür, mimarlık, tasarım*. İstanbul: YEM.
- Rapoport, A. (1980). *Human aspects of urban form*. Oxford: Pergamon Press.
- Ray-Pérez, J., Astudillo Corderoi, S. ve Siguencia Ávila, M.E. (2019). The HUL approach to create heritage management tools in the Latin American City of Cuenca-Ecuador. *Reshaping urban conservation The Historic Urban Landscape Approach in action, creativity, heritage and the city içinde* (207-222). Berlin: Springer.
- Rios, M. (2008). Envisioning citizenship: Toward a polity approach in urban design. *Journal of Urban Design*, 13(2), 213-22.
- Rogers, R. (2002). *Delivering the urban Renaissance*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi <https://www.theguardian.com/society/2002/jul/21/regeneration.comment>
- Rossi, A. (1982). *The architecture of the city*. Cambridge: MIT Press.
- Rowe, C., ve Koetter, F. (1975). Collage city. *Architectural Review*, 157, 65-91.
- Rice, C. (2007). *The emergence of the interior: Architecture, modernity, domesticity*. New York: Routledge.
- Sanoff, H. (2000). *Community participation methods in design and planning*. New York: Wiley.
- Sanoff, H. (2016). *Visual research methods in design*. New York: Routledge.
- Sennett, R. (2017). Interiors and interiority. *a+t. Independent Magazine of Architecture + Technology, Interior Matters SOLID Harvard Symposia on Architecture* (47), 10-19.
- Serez, M. (2007) *Tekirdağ tarihi ve coğrafyası araştırmaları*. Ankara: Dönmez Ofset.

- Schudson, M. (2007). Kolektif bellekte çarpıtma dinamikleri. *Cogito. Bellek: Öncesiz, Sonrasız* (50), s. 179-199.
- Solak, G. S. (2017). Mekân kimlik etkileşimi: Kavramsal ve kuramsal bir bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Schumacher, E. F. (1973). *Small is beautiful*. Londra: Blond & Briggs.
- Sırım, V. (2021). Rüstem Paşa Külliye'sinin Tekirdağ nüfus hareketlerine katkısı. (Ed. Öztaş, S. ve Bayol, H.), *Rumeli-Tekirdağ; Göç, Tekirdağ Tarih Bilincinde Buluşanlar Derneği*, TTBBBD Yayını, Sertifika No: 46152, Kültür Serisi No: 5.
- Sitte, C. (1889). *City planning according to artistic principles*. Londra: Phaidon Press.
- Smith, N. (1993). Homeless/global: Scaling places. *Mapping the futures: Local cultures, global change* içinde (87-120). New York: Routledge.
- Shepard, B. (2014). DIY urbanism as an environmental justice strategy: The Case Study of Time's Up! 1987-2012. *Theory in Action*, 7(2), 42-73.
- Shirvani, H. (1985). *The urban design process*. New York: Van Nostrand Reinhold Company.
- Sinavuş, A. E., ve Şahin, C. (2019). Şehirlerde mekansal gelişim ve değişim: Tekirdağ örneği. *1st Istanbul international geography congress proceedings book* içinde (32-42). İstanbul, İstanbul University Press.
- Sözgen, E.K. (2021). Kentsel iç mekan: Kamusal alanın evselleştirilmesinin / "iç"sellesştirilmesinin söylemsel inşası. *Tasarım Kuram*, 17(34), 101-110.
- Steadman, P. (1983). *Architectural morphology*. London: Pion Limited.
- Stravrides, S. (2016). *Kentsel heterotopya*. (Çev. A. Karatay). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Sümer, M. (1970). *Tekirdağ'ın eski günleri*. İstanbul: Yeni Hamle Matbaası.
- Şahin, A. (2013). *A studio method in architectural education: Design-build studio*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Talen, E. (2015). Do-it-yourself urbanism: A history. *Journal of Planning History*, 14(2), 135-148.
- Taşcıoğlu, S. (2018). *Kent kimliği Açısından tarihi çevre koruma ve yenileme çalışmalarının değerlendirilmesinde bir model önerisi*, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- TBMM, (2003). *Avrupa Peyzaj Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4881.html>
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Ç.Ş.B.), (2017). *Kentsel mekansal standartların geliştirilmesi*. İstanbul: İncekara Matbaacılık.

- Tekeli, İ. (2009). *İlhan Tekeli toplu eserler-5. Kültür politikaları ve insan hakları bağlamında doğal ve tarihi çevreyi korumak*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Teston, L. (2018, May 17-18). *Public interiority: An urban experience, independent from architectural interiors*. Paper presented in Interior-inferior-in theory? Contemporary Positions in Interior Design Theory Conference, BAU International, Berlin, Germany. Erişim adresi https://www.researchgate.net/publication/338993532_On_the_Nature_of_Public_Interiority
- Teston, L. (2020). On the nature of public interiority. *Interiority* 3(1), 61-82.
- Thompson, P.R. (1988). *The voice of the past: Oral history*. Oxford: Oxford University Press.
- Tiesdell, S., Oc, T. ve Heath, T. (1996). *Revitalizing historic urban quarters*. Londra: Butterworth-Architecture.
- Trancik, R. (1986). *Finding lost space: Theories of urban design*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Tuan, Y.F. (1977). *Space and place the perspective of experience*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- Tunçer, M. (2014). *Tarihi çevre yok olurken*. Ankara: Alter Yayınları.
- Ujang, N. (2009). Place attachment and continuity of urban place identity. *Elsevier, Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 49, 156-167.
- UNESCO (2005). *World Heritage and Contemporary Architecture - Managing the Historic Urban Landscape*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi <http://whc.unesco.org/en/activities/48>, Erişim tarihi 20.05.2020.
- UNESCO (2005). *International Conference on World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape. UNESCO World Heritage Centre in cooperation with ICOMOS and the City of Vienna*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi <https://whc.unesco.org/en/activities/48/>
- UNESCO (2011). *36 C/23 Recommendation on the Historic Urban Landscape*. 14 Eylül 2024, Erişim adresi <https://whc.unesco.org/en/hul/>
- Urry, J. (1999). *Mekanları tüketmek*. (Çev.R. G.Öğdül). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ünlü, T. S. (2017). Kent kimliğinin oluşumunda kentsel bellek ve kentsel mekân ilişkisi: Mersin örneği. *Planlama* 27(1), 75-93.
- Ünveren, İ.O. ve Gündoğdu, H.M. (2018, Ekim 11-12). Tekirdağ merkez kent kimliğinin mekana yansıması. 2. Uluslararası Mimarlık ve Tasarım Kongresi'nde sunulan bildiri, Çanakkale, Türkiye. Erişim adresi <https://www.mtddergisi.com/indir.php?yol=dergi&dosya=tekirdag-merkez-kent-kimliginin-mekana-yansimasi20230818061435>

- Veldpaus, L. (2015). *Historic urban landscapes framing the integration of urban and heritage planning in multilevel governance*, (Doktora tezi), Technische Universiteit Eindhoven, Eindhoven.
- Venturi, R. (2005). *Mimarlıkta karmaşıklık ve çelişki*. Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Wang, J. (2011). Problems and solutions in the protection of historical urban areas. *Frontiers of Architectural Research (Elsevier)*1, 40-43.
- Weber, M. (1921). The nature of the city. *The city içinde* (65-80) New York: Free Press.
- Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. New York: Project for Public Spaces.
- White, E. T. (1999). *Path portal place, appreciating public space in urban environment*. USA: Architectural Media Ltd.
- Worskett, R. (1969). *Character of towns: An approach to conservation*. New York: Architectural Press.
- Yazgan, M. E. ve Erdoğan, E. (1992). Tarihi çevrelerde peyzaj planlama. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları* 2, 87.
- Yazıcıoğlu Halu, Z. (2010). *Spatial characteristics of streets as walkable urban spaces, Bağdat Street case study*, (Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, D. (1996). *The interrelations of architecture and urban design with landscape and their effects on architectural design*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zardini, M. (2008). A new urban takeover. *Ac- tions: What you can do with the City içinde* (12-17). Montreal: SUN Architecture ve CCA.
- Zarkhah, S.A.A. (2018). *Evaluating public and urban interiors in terms of place identity: The case of Kızlarağası Inn, İzmir*, (Yüksek Lisans Tezi), Yaşar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler, İzmir.
- Zeisel, J. (2006). *Inquiry by design: Environment/behavior/neuroscience in architecture, interiors, landscape and planning*. New York: Norton Publishing.
- Zevi, B. (1990). *Mimariyi görmeyi öğrenmek*. (Çev. D.Divanlıoğlu). İstanbul: Birsen Yayınları.

İnternet kaynakları

URL 1 “New Babylon Projesi” <https://medium.com/@cheng980616/new-babylon-constant-nieuwenhuys-51eb1c73c5c9>

- URL 2 Deneyime dayalı kentsel iç mekan: Şiir dinletisi
<https://www.haberturk.com/yerel-haberler/haber/44480332-kuzguncuk-bostaninda-siir-dinletisi>
- URL 3 Kuzguncuk'un oturma odası, sahil çay evi
<https://www.gezenticaner.com/2018/07/kuzguncuk-rehberi-gezilecek-yerler-istanbul.html>
- URL 4 <https://www.criterion.com/films/28176-miracle-in-milan>
- URL 5 <https://www.neredekal.com/tarihi-suleymaniyeli-kuru-fasulyeci-mekan-detay/>
- URL 6 TDK, 2022. “aidiyet”. Son erişim tarihi 10 Ağustos, 2022.
<https://sozluk.gov.tr/aidiyet>
- URL 7 “Tarihte Rodosçuk” <http://www.eskiturkiye.net/tag/tekirdag/>
- URL 8 “Miras Atölyesi” (https://www.tekirdag.bel.tr/miras_atolyesi)
- URL 9 “Anılarda Ertuğrul Mahallesi”
(https://www.tekirdag.bel.tr/birim_haber_detay/28416)
- URL 10 “Tekirdağ kültür envanteri”
(<https://kulturenvanteri.com/tr/bolge/turkiye/marmara-bolgesi/tekirdag/>)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ ESERLER

A. Uluslararası Makaleler

Özcan Aktan, T. ve Özyavuz, M. (2023). Vanishing borders: Discovery of “interiority” through outhouse public places. *Border Cities and Limitless Possibilities* içinde (350-363). Edirne: Trakya University Publications.

Özcan Aktan, T. ve Özyavuz, M. (2022). Design solutions to deal with small and restricted open public spaces. *Sustainability, Conversation and Ecology in Spatial Planning and Design* içinde (747- 760) Berlin: Peter Lang.

Özcan Aktan, T. ve Özyavuz, M. (2022). Human scale in urban context. *Sustainability, Conversation and Ecology in Spatial Planning and Design* içinde (863-874) Berlin: Peter Lang.

B. Uluslararası Konferans Bildirileri

Özcan Aktan, T. (2023, Temmuz 3-6). Urbanization process of Tekirdağ: A coastal city. Tekirdağ Design Charrette: Scenarios for Waterfront konferansında sunulan bildiri, Tekirdağ, Türkiye.

C. Projeler

Bu tez çalışması; Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi BAP tarafından NKUBAP.08.DR.22.435 numaralı proje ile desteklenmiştir.

